

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**ULUSLARARASI GÖNÜLLÜ HİZMET SUNUMUNDA SİVİL
TOPLUM KURULUŞLARI VE SOSYAL İNOVASYON: NİTEL BİR
ÇALIŞMA**

**DOKTORA TEZİ
Serap KARAKAYA ÇALKAYA**

**Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bedrettin KESGİN

EKİM 2021

BEYAN

Tez Başlığı: “Uluslararası Gönüllü Hizmet Sunumunda Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal İnovasyon: Nitel Bir Çalışma”

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 142 sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 01/10/2021 tarihinde şahsıma iletilen Turnitin intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı % 8’dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç,
2. Alıntılar dâhil,
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

İmza

Serap KARAKAYA ÇALKAYA

Adı SOYADI : Serap KARAKAYA ÇALKAYA

Öğrenci Numarası : 137303003

Ana Bilim Dalı : Sosyal Hizmet

Bilim Dalı : Sosyal Hizmet

Program Türü : () Proje () Yüksek Lisans Tezi (X) Doktora Tezi

Danışman

Prof. Dr. Bedrettin KESGİN

ÖNSÖZ

Bu çalışma, başından sonuna kadar çeşitli süreçlerde yanımda olan, desteğini esirgemeyen ve hayatıma değer katan çok değerli insanların katkılarıyla ortaya çıkmıştır.

Öncelikle bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, sabır ve anlayışla bana yol gösteren, beni cesaretlendiren saygıdeğer tez danışman hocam Prof. Dr. Bedrettin KESGİN'e emekleri için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez çalışmam sürecinde tüm destekleri için tez komitesi üyeleri değerli hocalarım Prof. Dr. Ali Rıza ABAY'a ve Prof. Dr. Ersin KAVİ'ye; tez savunma jürimde yer alan sayın hocalarım Doç. Dr. Recep YILDIZ'a ve Doç. Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN'a katkıları için çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans ve doktora eğitimim boyunca çalışmalarımда emeği olan Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nün değerli hocalarına da teşekkürü bir borç bilirim.

Kısıtlı zaman ve koşullarında değerli vakitlerini aldığım araştırmama destek olan, görüşme yaptığım sivil toplum kuruluşlarının tüm üyelerine en içten ve samimi teşekkürlerimi sunuyorum.

Beni yetiştiren, bu uzun ve zorlu süreçte beni yalnız bırakmayan, sürecin sıkıntılarını benimle yaşayan, bana her zaman inanan, haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim canım annem Leyla KARAKAYA'ya ve babam Fuat KARAKAYA'ya; maddi manevi hep yanımda olan, beni sürekli cesaretlendiren sevgili ablama ve abime; beni daima destekleyen ve moralimi yüksek tutmamı sağlayan sevgili eşime; ve son olarak tez çalışmamın ilk gününden son gününe kadar koşulsuz sevgileriyle bana her zaman pozitif enerji veren, bu zorlu süreçte tüm olumsuzlukları unutturan canım kedilerime sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Serap KARAKAYA ÇALKAYA

03/ 09 /2021

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	i
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	viii
SUMMARY	ix
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.İnovasyon Kavramı.....	10
1.2.Sosyal İnovasyon.....	12
1.2.1.Sosyal İnovasyonun Temel Unsurları.....	17
1.2.2.Sosyal İnovasyonun Süreçleri	18
1.2.3.Sosyal İnovasyon Ekosistemi.....	21
1.3.Sosyal İnovasyon Ekosisteminde Paydaşların İş birliği	24
1.4.Sosyal İnovasyon ve Sosyal Girişimcilik	26
1.5.Sosyal Sürdürülebilirlik ve Sosyal İnovasyon	30
1.6.Dünya'dan Sosyal İnovasyon Örnekleri	32
1.7.Dünyaca Ünlü Sosyal İnovasyon Merkezleri.....	34
1.8.Türkiye'den Sosyal İnovasyon Örnekleri	38
1.9.Türkiye'de Sosyal İnovasyona Katkı Sunan Kuruluşlar.....	40

BÖLÜM 2: ULUSLARARASI FAALİYETLERİ OLAN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE SOSYAL İNOVASYON

2.1.Uluslararası Gönüllü Hizmetler.....	46
2.1.1.Uluslararası Gönüllü Hizmet Sunan Sivil Toplum Kuruluşları	47
2.2.Sosyal Hizmet Perspektifinden Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal İnovasyon....	49
2.3.Uluslararası Yardıma En Çok İhtiyacı Olan Ülkeler ve Özellikleri.....	50
2.4.Uluslararası Yardımlarda Türkiye	55
2.4.1.Dış Yardım Kavramı	55
2.4.2.Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	58
2.5.Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal İnovasyon	61
2.6.Sivil Toplum Kuruluşlarında Sosyal İnovasyonu Kolaylaştırıcı ve Engelleyici Faktörler.....	64
2.7.Sivil Toplum Kuruluşlardan Sosyal İnovasyon Örnekleri.....	66

BÖLÜM 3: SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ FAALİYETLERİNİN SOSYAL İNOVASYON ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1.Araştırmanın Metodolojisi	73
3.1.1.Çalışma Grubu	73
3.1.2.Verİ Toplama Teknikleri	76
3.1.3.Mülakat Kayıtları	77
3.1.4.Verilerin Analizi.....	78
3.2.Bulgular ve Yorum.....	79
3.2.1.Sivil Toplum Kuruluşlarının Genel Yapısını ve Çalışmalarını Anlamaya Yönelik Bulgular.....	79
3.2.2.Sosyal İnovasyon Kavramının Uluslararası Faaliyetleri Olan STK'lar Tarafından Bilinirliği	82
3.2.3.Sivil Toplum Kuruluşlarından Sosyal İnovasyon Örnekleri	85
3.2.4.Türkiye Merkezli Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal İnovasyon Yapmalarına Yönelik Engelleri Anlayabilme	89
3.2.5.Uluslararası Faaliyetleri Olan Sivil Toplum Kuruluşlarında Sosyal İnovasyonun Ortaya Çıkışını ve Gelişimini Şekillendiren Finansal Faktörlerin/Kaynakların Tespit Edilmesi.....	93
3.2.6.Sosyal İnovasyon Sürecinde Destek Kuruluşların Rolü.....	96
3.2.7.Uluslararası Faaliyetlerde Sosyal İnovasyon Aktörleri Arasındaki İşbirliği	99
3.2.8.Yereli Anlamak ve Ev Sahibi Toplulukla İşbirliği.....	102
3.2.9.Kapasite Geliştirme	106
3.2.10.Uluslararası Faaliyetlerde Teknoloji Kullanımı ve Dijital Sosyal İnovasyon.....	115
SONUÇ VE ÖNERİLER	117
KAYNAKÇA.....	124
EKLER.....	142
ÖZGEÇMİŞ	147

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ASDEP	:Aile Sosyal Destek Programı
BC	: British Council
BKH	: Binyıl Kalkınma Hedefleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CDP	: Committee on Development Planning
CSI	: Centre of Social Innovation
DAC	: Kalkınma Yardımı Komitesi
EU	: European Union
EAÜG	: En Az Gelişmiş Ülke
GHA	: Global Humanitarian Assistance
HAI	:Human Assets Index
IwB	:The Institute Without Boundaries
NESTA	:National Endowment for Science, Technology and the Arts
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
RKY	: Resmi Kalkınma Yardımı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TDK	:Türk Dil Kurumu
TACSI	: The Australian Centre for Social Innovation
TEPSIE	: The Theoretical, Empirical and Policy Foundations for Building Social Innovation in Europe
TOG	: Toplum Gönüllüleri Vakfı
UN	: United Nations
UNDP	: United Nations Development Programme
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
USTK	: Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları
VOSEA	: Volunteer and Service Enquiry Southern

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. İnovasyon Tanımları.....	10
Tablo 2. Sosyal İnovasyonun Kullanıldığı Alanlar	14
Tablo 3. Sosyal İnovasyon ve Sosyal Girişim/Sosyal Girişimcilik Arasındaki Benzerlikler ve Farklar	29
Tablo 4. BM Tarafından Belirlenmiş En Az Gelişmiş Ülkeler Listesi (Haziran 2017 Tarihi İtibarıyla).....	52
Tablo 5. Kalkınma Yardımları Komitesi'ne (DAC) Üye Ülkeler.....	56
Tablo 6. Sosyal İnovasyonu Kolaylaştırıcı ve Engelleyici Faktörler	66
Tablo 7. Araştırmaya Katılan Sivil Toplum Kuruluşları.....	74
Tablo 8. Katılımcılara Dair Bilgiler	75
Tablo 9. Kuruluşların Hizmet Sunduğu Coğrafyalar	81
Tablo 10. Kuruluşların Hizmet Sunduğu Sorun Alanları	81

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İcat, Yaratıcılık ve İnovasyon Arasındaki Farklar	12
Şekil 2. Sosyal İnovasyon için Rehber.....	15
Şekil 3. Sosyal İnovasyon Süreci.....	20
Şekil 4. Sosyal İnovasyon Ekosistemi	23
Şekil 5. Sosyal İnovasyonda Dörtlü Sarmal Ortaklığı	25
Şekil 6. Sosyal İnovasyon, Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişim Arasındaki İlişki	28
Şekil 7. Sosyal İnovasyon, Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişim Arasındaki İlişki	28
Şekil 8. Sosyal İnovasyona Katkı Sunan Organizasyonların Yapısı Veri Analizi	40
Şekil 9. Sosyal İnovasyon Ekosistemindeki Kurumların Faaliyet Yapısı Veri Analizi....	41
Şekil 10. Uluslararası İnsani Gelişme Endeksi.....	50
Şekil 11. Türkiye'nin EAGÜ Yardımları (2008-2015; Milyon Dolar).....	54
Şekil 12. Türkiye İki Taraflı Yardımlarından En Fazla Faydalanan EAGÜ'ler (2015; Milyon Dolar)	54
Şekil 13. Türkiye'nin Resmi Acil ve İnsani Yardımları (2002-2015, Milyon Dolar)	59
Şekil 14. Türkiye'nin Uluslararası Kuruluşlara Yaptığı Ödemelerin Dağılımı (Milyon Dolar).....	60
Şekil 15. Kuruluşların Yaşı	79
Şekil 16. Kuruluşların Uluslararası Faaliyetlerde Bulunma Süresi	80
Şekil 17. Kuruluşlarda Tam Zamanlı Çalışan Personel Sayısı.....	80

ÖZET

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Doktora Tez Özeti

Tezin Başlığı: Uluslararası Gönüllü Hizmet Sunumunda Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal İnovasyon: Nitel Bir Çalışma

Tezin Yazarı: Serap KARAKAYA ÇALKAYA **Danışman:** Prof.Dr. Bedrettin KESGİN

Kabul Tarihi: 03.09.2021

Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 141(tez) + 7(ekler)

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet

Bilim Dalı: Sosyal Hizmet

Son yıllarda sivil toplum kuruluşlarının dünya çapında dezavantajlı toplulukların refahını sağlamadaki rolünün giderek daha önemli hale geldiği, devletlerin, ulusal ve uluslararası kuruluşların bir tamamlayıcısı niteliğine dönüştükleri görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarından artan beklenti beraberinde büyük bir sorumluluk da getirmiş, sosyal sorunların çözümünde sosyal inovasyon bu kuruluşların gündemine hızlı bir giriş yapmıştır. Dolayısıyla uluslararası insani yardım ve kalkınma alanında sosyal inovasyon alanında veriye dayalı kapsamlı araştırmalar son derece önemli hale gelmiştir.

Bu ihtiyaca binaen tez, uluslararası insani yardım sunan ve toplum gelişiminde rol üstlenen Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşlarının yapılarını ve faaliyetlerini anlamayı ve hizmet sunma biçimlerini sosyal inovasyon açısından incelemeyi amaçlamıştır. Ayrıca bu çalışma sınır ötesi toplumsal sorunlara yönelik yenilikçi çözümler geliştirme noktasında sosyal inovasyon ekosistemi içerisindeki aktörlerin rolünü ve sosyal inovasyon ekosistemini etkileyen unsurları belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırma alanı ile ilgili derinlemesine bir anlayış geliştirmek aynı zamanda konu gereği sivil toplum kuruluşlarının sosyal inovasyonla ilgili algılarını, tutumlarını ve süreci daha iyi anlayabilmek adına çalışma nitel araştırma yöntemine göre tasarlanmıştır. Araştırmada birincil veri toplama aracı olarak 10 sivil toplum kuruluşundan 15 katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İkincil veri toplama aracı olarak STK'ların yıllık faaliyet raporları, haber bültenleri, dernek/vakıf dergileri, broşürler vb. incelenerek doküman analizi yapılmıştır.

Araştırma, Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşlarının yenilikçiliğe açık olduklarını, yenilikçi projeler ürettiklerini ancak çoğunun inovasyon yolculuğunun daha başlangıcında olduklarını göstermiştir. İncelenen örnekler ve sivil toplum kuruluşlarının yenilikçi örnek projeleri daha iyi bir sistemin mümkün olduğunu kanıtlamaktadır. Sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyonun desteklenmesinde yaratıcılığa değer veren, risk alabilen liderlerin, yenilikçi bir kurum kültürünün en önemli iç faktörler olduğu tespit edilmiştir. Yardım götürülen devletlerin bürokratik yapısı, bağışçıların geleneksel yardım kültürü dışına çıkmak istememeleri ve finansman sosyal inovasyon önündeki önemli dış faktörler olarak tespit edilmiştir. Ayrıca sosyal sorunlara odaklanan sosyal inovasyon ekosisteminde paydaş olarak tanımlanabilecek sivil toplum, akademi, kamu ve özel sektör arasındaki iş birliğinin önemi ortaya çıkmıştır. Araştırma sosyal inovasyon ile sivil toplum kuruluşları alanının sosyal sorunları çözme ve toplum refahını geliştirme açısından birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğunu göstermiştir. Bu tez sosyal inovasyon çalışmalarına sosyal hizmet penceresinden bakarken aynı zamanda disiplinler arası bir yaklaşım geliştirmiş ve bu alandaki çalışmaların sınırlı olduğu Türkiye'de yeni araştırma alanlarının oluşturulmasına da katkı sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal İnovasyon, Sivil Toplum Kuruluşu, Uluslararası Kalkınma, Sosyal Hizmet

SUMMARY

Yalova University Institute of Graduate Studies Doctoral Thesis Summary

Thesis Title: Non-Governmental Organizations and Social Innovation in International Voluntary Service: A Qualitative Study

Thesis Author: Serap KARAKAYA ÇALKAYA **Advisor:** Prof.Dr. Bedrettin KESGİN

Date of Acceptance: 03.09.2021 **Total Number of Pages:** ix(pretext) + 141(mainbody) + 7(appendices)

Department: Social Work

Field of Study: Social Work

In recent years, it has been observed that the role of non-governmental organizations in ensuring the welfare of disadvantaged communities around the world has become increasingly important. Hence, they have a complementary role to states as well as national and international organizations. Increasing expectations from non-governmental organizations brought along a great responsibility, and innovation in solving social problems made a rapid entry into the agenda of these organizations. Therefore, comprehensive data-based research in the field of social innovation in international humanitarian aid and development has become extremely important. In relation to this need, this thesis has aimed to examine civil society organisations based in Turkey offering international humanitarian aid. The thesis examines their organizational structure and their goals from the perspective of sustainability and social innovation. The study was designed according to the qualitative research method in order to develop an in-depth understanding of the research field and to better understand the perceptions, attitudes and process of non-governmental organizations regarding social innovation. In addition, this study was conducted to understand the role of the actors in the social innovation ecosystem at the point of developing innovative solutions for social problems across borders and to determine the factors affecting the social innovation ecosystem.

In accordance with this method, semi-structured interviews were held with 15 participants from 10 non-governmental organizations, the websites and social media accounts of these non-governmental organizations were examined and the relevant documents were analyzed. The content of all collected data has been analyzed. This research showed that civil society organizations based in Turkey were open to innovation and they produce the most innovative projects but they were in the beginning of the innovation journey. The analyzed examples and innovative sample projects of non-governmental organizations prove that a better system is possible. It has been determined that leaders who value creativity, take risks, an innovative corporate culture and finance are the most important internal factors in supporting social innovation in non-governmental organizations. In addition, bureaucratic structure of the states, donors do not want to go beyond the traditional aid culture, financing have been identified as important external factors preventing social innovation. The importance of cooperation between civil society, academia, public and private sectors, which can be defined as stakeholders in the social innovation ecosystem that focuses on social problems, has emerged. The research has shown that the field of social innovation and the activities of non-governmental organizations are complementary in terms of solving social problems. This thesis evaluates social innovation and sustainability from the perspective of social work while at the same time developing an interdisciplinary approach. In this way, the thesis contributes to the emergence of social innovation as an important field of research in Turkey.

Keywords: Social Innovation, Non-governmental Organizations, International Development, Social Work

GİRİŞ

Günümüzde uluslararası faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşları, insani yardıma çok daha fazla ihtiyaç duyulan bir dünyayla karşı karşıyadır. Günümüz dünyasında yaşanan doğal afetler, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, salgın hastalıklar, savaşlar gibi birçok nedenden dolayı insani yardım ihtiyacı giderek artmaktadır. Sivil toplum kuruluşları gıda dağıtımı, sağlık, temiz su gibi en temel ihtiyaçların yanı sıra düşük okuma yazma oranı, çocuk işçiliği, kadınlara yönelik ayrımcılık gibi sosyo-kültürel sorunlar noktasında da faaliyetlerde bulunan önemli bir kalkınma aktörü haline gelmiştir.

Küreselleşen dünyamızda sivil toplum kuruluşları devletlerin, ulusal ve uluslararası kuruluşların bir tamamlayıcısı niteliğine dönüşmüştür. Dezavantajlı topluluklara yönelik eğitimden çevreye, savunuculuktan sağlığa kadar birçok alanda yaptıkları faaliyetlerle dünya siyasetinde önemli bir yer edinmişlerdir.

Sivil toplum kuruluşlarının refah sağlamadaki rolünün artması bu kuruluşlara daha fazla sorumluluk yüklemiştir. Günümüz dünyasında insani yardım ve kalkınma alanında yaşanan sorunların giderek karmaşıklaşması sivil toplum kuruluşlarını kısa vadeli çözümlerin yerine daha etkili, verimli ve sürdürülebilir yenilikçi çözümler üretmeye zorlamaktadır.

Dünyadaki orantısız güç ve adaletsizliğin bir sonucu olarak dezavantajlı toplulukların yaşadıkları sorunlar son derece karmaşık ve zorlu sorunlardır. Dolayısıyla çözümü de basit değildir. Bu bağlamda dünyadaki sorunlara karşı tepkisiz kalmayan sivil toplum kuruluşlarının, sahip oldukları gücü nasıl daha verimli kullanacaklarını tartışmak bir zorunluluk haline gelmiştir.

Yoksulluğun azaltılması ve kalkınma süreci için etkili ve sürdürülebilir çözümler üretme noktasında yeni yeni konuşulmaya başlanan bir kavram olan sosyal inovasyonun sivil toplum kuruluşlarının gündemine de hızlı bir giriş yaptığı görülmektedir. Genel olarak bir sosyal ihtiyacı karşılayan ve insan refahını artırmayı hedefleyen yenilikçi çözümler olarak tanımlanan sosyal inovasyon, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için önemli bir kavram haline gelmiştir (Pol ve Ville, 2009).

Sosyal inovasyon yoluyla sivil toplum kuruluşları ekonomi, toplum ve çevre ile ilgili sorunları çözmek veya azaltmak amacıyla düzenlemeler yapmakta özellikle de dezavantajlı olarak kabul edilen toplulukların karşılaştıkları zorluklara, kurulan işbirlikleri ile yeni çözümler getirmektedir (Simra, 2017: 4). Sosyal konuların karmaşıklığı ve birbirine bağlı olması bu sorunların yalnızca bir kurum, tek bir sektör veya bir girişimci tarafından çözülemeyeceğini göstermektedir. Çünkü birçok sosyal sorunun çözümü birden fazla paydaşın etkileşimini gerektirmektedir. Bundan dolayı sosyal inovasyon ekosisteminin aktörlerini belirlemek, bu aktörler arasındaki bağlantıları keşfetmek ve bu ekosistemi etkileyen unsurları tespit etmek önem taşımaktadır.

Türkiye’de uluslararası faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarına baktığımızda uluslararası kalkınmada önemli rol oynadıkları görülmektedir. Artan önemine paralel olarak sivil toplum kuruluşlarının uluslararası faaliyetlerinin yardım alan ülkelerin sorunlarını ne ölçüde çözdüğü, yardımların insani kalkınmada ne kadar efektif olduğu,

sivil toplum kuruluşlarının uluslararası kalkınmadaki rolü ve sorunlara katkıları tartışılan bir konu haline gelmiştir. Günümüzde küresel kalkınma ve toplumların refah seviyelerinin artmasında kilit role sahip sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları kalkınma ve insani yardım projelerinin ne kadar sürdürülebilir ve efektif olduklarını tartışmak yenilikçi projelerin geliştirilmesi ve yayılması noktasında önemli görülmektedir.

Bu çalışma, Türkiye merkezli uluslararası faaliyetleri olan sivil toplum kuruluşlarının hizmet sunma biçimlerini sosyal inovasyon açısından incelemektedir. Ayrıca bu çalışma, sınır ötesindeki toplumsal sorunlara yönelik yenilikçi çözümler geliştirme noktasında sosyal inovasyon ekosistemi içerisindeki aktörlerin rolünü anlamak ve sosyal inovasyon ekosistemini etkileyen unsurları belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışma sosyal inovasyonun, birçok aktörün etkileşimi ve işbirliği sonucu ortaklaşa oluştuğu varsayımından hareket etmektedir.

Literatür taraması sonucunda Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşlarının uluslararası faaliyetlerini konu alan çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Sosyal inovasyon alanı ile ilgili de son yıllarda yapılan çalışmaların sayısı artmıştır. Ancak sosyal inovasyonu uluslararası faaliyetleri olan sivil toplum kuruluşları perspektifinden ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Alanyazında toplumsal sorunlara yönelik yenilikçi yaklaşımlarla ilgili son on yılda giderek artan bir literatür olduğu görülse de uluslararası kalkınma ve insani yardım alanında hizmet sunan sivil toplum kuruluşlarının uygulamalarını yenilikçi bakış açısıyla ele alan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmayı özgün kılan sosyal inovasyon alanında, uluslararası kalkınma ve insani yardım sunan sivil toplum kuruluşları perspektifinden yapılmış ilk örnek olmasıdır. Sosyal inovasyon alanı ile ilgili yapılan çalışmaların son derece sınırlı olması nedeniyle bu konu çalışılmaya değer görülmüştür.

Yenilikçi yaklaşım ve uygulamaların sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına olumlu bir etkisi olduğuyla ilgili genel bir varsayım olmasına rağmen bu varsayımların ampirik olarak incelenmediği görülmektedir. Dolayısıyla araştırmanın literatürdeki bu boşluğa da katkı sunacağı düşünülmektedir.

Yapılan literatür incelemesi sonucunda sosyal inovasyonla ilgili yapılmış akademik çalışmaların büyük çoğunluğunun işletme ve ekonomi bölümlerinde çalışıldığı görülmektedir. Bundan dolayı bu araştırma Türkiye’de sosyal inovasyonla ilgili sosyal hizmet alanında yapılmış bir çalışma olarak toplumsal sorunlara yönelik çalışmalar yapan sosyal hizmet mesleğinin uygulanmasında yenilikçi yaklaşım ve uygulamaları da tartışmaya açacaktır.

Mevcut tez üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde kavramsal çerçeve ele alınmıştır. Sosyal inovasyon kavramı açıklanmadan önce inovasyon kavramına yer verilmiş, sonrasında sosyal inovasyon kavramı literatürdeki çeşitli tanımlamaları ile açıklanmıştır. Sosyal inovasyon kavramının sıklıkla ilgili kavramlarla karıştırılması sorununa yönelik inovasyon, yaratıcılık, buluş, sosyal girişimcilik ve sosyal girişim irdelenerek kavramlar arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Sosyal inovasyonun, birçok aktörün etkileşimi ve iş birliği sonucu ortaklaşa oluştuğunu varsayan bu çalışmanın bakış açısı doğrultusunda sosyal inovasyon ekosistemi ulusal ve uluslararası

literatür araştırılarak irdelenmiştir. Dünya'dan ve Türkiye'den sosyal inovasyon ekosistemi aktörleri ve bu aktörlerin rolleri ve paydaşlar arasındaki etkileşimin önemi değerlendirilmiştir. Son olarak dünyadan ve Türkiye'den başarılı sosyal inovasyon örnekleri incelenerek kavramın daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın İkinci Bölümü'nde; öncelikle uluslararası gönüllü faaliyetlerin tarihsel gelişim süreci ele alınmış, uluslararası gönüllü faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşları incelenmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilmiştir. Sonrasında sivil toplum kuruluşlarının en çok faaliyette bulundukları en az gelişmiş ülkelerin durumları ile ilgili bilgi verilmiştir. Uluslararası kalkınma ve insani yardım ekosisteminde önemli rol oynayan Türkiye'nin dış yardımları ve TİKA'nın rolü değerlendirilmiştir. Ardından sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyon dünyadan ve Türkiye'den örnekleriyle birlikte ele alınmıştır. Sivil toplum kuruluşlarında yenilikçi projelerin gelişimini kolaylaştıran ve engelleyen faktörlere ilişkin yapılmış çalışmalara ait literatür aktarılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise; öncelikle araştırmanın yöntemi, çalışma grubu, veri toplama teknikleri ve veri analizi süreci hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra araştırmayla elde edilen bulgulara ilişkin değerlendirmeler sunulmuştur. Son olarak literatür taraması ve yapılan araştırmadan elde edilen bulgular ışığında sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Problemi

Günümüz dünyasında artan küresel sorunlar, uluslararası sivil toplumun hızla gelişmesine ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının sayısının artmasına yol açmıştır. Uluslararası kalkınma ve insani yardım konusunda rol alan sivil toplum kuruluşlarının artmasıyla birlikte STK'ların uluslararası faaliyetlerinin yardım alan ülkelerin sorunlarını ne ölçüde çözdüğü, yardımların insani kalkınmada ne kadar etkin olduğu, uluslararası kalkınmadaki rolü ve ülkelerdeki mevcut sorunlara sundukları çözümler literatürde tartışılan konular haline gelmiştir (Brown, 2009). İnsani yardım ve kalkınma alanında yaşanan sorunların giderek karmaşıklaşması sivil toplum kuruluşlarının daha inovatif düşünmelerini, mevcut iyi uygulamaları da göz ardı etmeden, dezavantajlı gruplar için kalıcı etki yaratacak yeni ve yaratıcı yollar bulmasını gerekli kılmıştır. Sosyal inovasyon kavramı da bu gerekliliğin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Dünyada giderek artan sorunların ölçeği ile sunulan çözümler arasında büyüyen uçurum, yenilikçi çözümlere olan ihtiyacı daha belirgin hale getirmiş, tüm sektörlerde olduğu gibi sosyal inovasyon, sivil toplum kuruluşlarının da gündemine hızlı bir giriş yapmıştır (Bond, 2016: 2).

Literatürde sosyal inovasyonla ilgili çalışmaların son yıllarda hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda sosyal inovasyonun sosyal sorunlarla baş etmede oynadığı rolün önemi üzerine giderek artan bir fikir birliği olduğu görülmektedir (Le ber, 2010: 2). Sosyal İnovasyon Türkiye'de daha çok son birkaç yılda konuşulmaya başlanan bir alandır. Bundan dolayı sosyal inovasyonu ve sunduğu sosyal etkiyi anlamak, sosyal inovasyon ekosistemi ve ekosistemi etkileyen unsurları belirlemek bir ihtiyaç olarak belirlenmiştir.

Bir sosyal inovasyonun gelişmesini sağlayan birçok faktör vardır. Ele alınan toplumsal zorluklar ve sürece dâhil olan paydaşlar gibi birçok etken sosyal inovasyonun ortaya çıkmasını ve yayılmasını etkiler. Türkiye’de sosyal inovasyonla ilgili yapılan çalışmaların yetersiz olması kavramın anlaşılmasını zorlaştırmakta dolayısıyla yenilikçi bakış açısının yayılması önünde bir engel oluşturmaktadır. Bu çerçevede araştırma, Türkiye merkezli uluslararası faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini sosyal inovasyon üzerinden incelemek ve yenilikçi projelerin geliştirilme sürecini engelleyen faktörleri belirlemek açısından önem taşımaktadır.

Bu sebeple çalışmanın temel problemi Türkiye’deki uluslararası faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının genel özelliklerini ve bu kuruluşların hizmet sunma biçimlerini sosyal inovasyon açısından incelemek, sosyal inovasyon üretme sürecini etkileyen faktörleri tespit etmek ve sosyal inovasyon ekosistemindeki aktörlerin rolünü anlayabilmektir.

Araştırmanın Önemi

Çevresel, sosyal, kültürel amaçlar doğrultusunda faaliyetlerde bulunan ve toplumsal faydayı hedefleyen sivil toplum kuruluşları gün geçtikçe daha karmaşık sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Toplumsal sorunların gün geçtikçe daha karmaşık hale gelmesi, vatandaşların artan talepleri ve kaynakların azalması sivil toplum kuruluşlarını dönüştürücü çözümler bulma arayışına itmektedir. Oluşan bu ihtiyaca yönelik toplumsal zorlukların üstesinden gelmek için daha etkili, verimli ve sürdürülebilir fikirler, yaklaşımlar ve çözümler olarak tanımlanan sosyal inovasyon kalkınma alanında hedeflenen değişim için yeni fırsatlar sunmaktadır.

Özellikle en az gelişmiş ülkelerdeki sosyal ve ekonomik kalkınma faaliyetlerinde bulunan sivil toplum kuruluşları için yenilikçi yaklaşımlar çok daha fazla önem taşımaktadır. Son yıllarda uluslararası kalkınma sahnesinde giderek daha görünür olan STK’ların toplumsal zorlukların üstesinden gelmek için daha etkili ve verimli yaklaşımların arayışında oldukları görülmektedir.

Mevcut sosyal, ekonomik ve çevresel zorlukların üstesinden gelmek tek başına bir sivil toplum kuruluşu için çok da mümkün değildir. Yoksulluk, cinsiyet eşitsizlikleri, eğitime ve temiz suya erişememe gibi köklü sorunlar daha çok sistemik çözümler gerektirmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının yenilikçi uygulamaları geliştirme, iyileştirme ve uygulama sürecinde diğer kalkınma aktörleri ile ortaklık kurmalarının önemi gün geçtikçe artmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye’deki uluslararası faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının hizmet sunma biçimlerini sosyal inovasyon açısından incelemek, sosyal inovasyon sürecinin geliştirilmesi ve sürdürülmesinde sosyal inovasyon ekosistemindeki diğer kalkınma aktörlerinin rollerini anlamaya çalışmaktır. Bu amaçtan yola çıkarak Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşlarının uluslararası faaliyetlerinde sosyal inovasyonu kolaylaştıran ve engelleyen faktörleri keşfetmek hedeflenmektedir.

Türkçe literatürde sivil toplum kuruluşlarının uluslararası kalkınma ve insani yardım faaliyetlerinde sosyal inovasyonun rolünü tartışan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bunun

yanı sıra STK'ların kendilerini sosyal inovasyon konusunda nasıl gördüklerine dayanan öznel bir bakış açısına sahip bir çalışma da görülmemiştir. Literatürde sosyal inovasyonun sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına olumlu bir etkisi olduğuyla ilgili genel bir varsayım olmasına rağmen bu varsayımların ampirik olarak incelenmediği görülmektedir. Dolayısıyla araştırmanın literatürdeki bu boşluğa katkı sunacağı düşünülmektedir.

Uluslararası alanda kalkınma ve insani yardım sunan sivil toplum kuruluşlarının sosyal inovasyona bakış açıları, inovatif fikirlerin uygulanmasında ve yaygınlaştırılmasında hangi faktörlerin yardımcı olduğu, paydaşlar arasındaki işbirliğinin rolü gibi başlıkları ele alacak bu çalışma sosyal inovasyon literatürünü zenginleştirmeyi hedeflemektedir. Çalışma gerek yöntem, gerekse örneklem bakımından özgünlük arz etmektedir. Ayrıca bu araştırma, uluslararası sivil toplum kuruluşlarının karmaşık sorunları ele alırken sosyal inovasyonu nasıl kullandıkları ve uluslararası sivil toplum sektörünün bu konuda desteklenmesi için neler yapılabileceği konusunu tartışmak için fırsat sunmaktadır. Değişen dünya ve küresel sorunlar geleneksel sivil toplum anlayışından yaratıcı, düşünebilen, bağımsız hareket edebilen sivil toplum kuruluşlarına olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Bu noktadan hareketle sosyal inovasyonun sivil toplum kuruluşlarının uluslararası faaliyetlerine etkilerinin Türk STK'lar üzerinden incelenmesi ve sosyal inovasyonun Türkiye'deki uluslararası faaliyet gösteren STK'larca ne kadar benimsendiği ve kullanıldığını göstermek açısından önem taşımaktadır. Bu araştırmanın aynı zamanda sosyal inovasyon uygulamaları için de fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı Türkiye'deki uluslararası kalkınma ve insani yardım sunan sivil toplum kuruluşlarının hizmet sunma biçimlerini sosyal inovasyon perspektifinden incelemek, sivil toplum kuruluşlarının sınır ötesi faaliyetlerinde hangi aktörlerle iş birliğine girdiğini tespit etmek ve sosyal inovasyon sürecini etkileyen faktörleri keşfetmektir. Çalışma, sivil toplum kuruluşlarının içinde yer aldığı sosyal inovasyon ekosistemini inceleyerek her bir aktörün rolünün önemini görünür kılmayı ve sosyal inovasyonu engelleyen ve kolaylaştıran unsurları tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Bu temel amaçlar doğrultusunda çalışmasının alt amaçları şunlardır:

- Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşlarının genel profilini belirlemek, (kuruluşun yaşı, sınır ötesi faaliyet süresi, tam zamanlı çalışan personel sayısı vb)
- Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerde bulundukları ülkelerin coğrafi dağılımını tespit etmek,
- Türkiye merkezli uluslararası faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının hizmet alanlarının (müdahale alanlarını) dağılımını belirlemek,
- Uluslararası faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarının sosyal inovasyona ilişkin görüşlerini belirlemek,
- Uluslararası faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarının sosyal inovasyon olarak sayılabilecek örneklerini tespit etmek,

- Uluslararası faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyon ekosistemine dâhil olan aktörleri (devlet, özel sektör, üniversite vb), bu aktörlerin rolünü ve işbirliği ile elde edebilecek potansiyelleri belirlemek,
- Uluslararası faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyonu kolaylaştıran ve engelleyen faktörleri tespit etmektir.

Bu bağlamda tez şu araştırma sorularını cevaplamayı amaçlamaktadır:

- 1) Türkiye merkezli uluslararası faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarının genel özellikleri ve yurtdışındaki faaliyet alanları nelerdir?
- 2) Türkiye merkezli uluslararası faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarının hizmet sunma biçimleri inovatif midir?
- 3) Türkiye merkezli uluslararası faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarında inovatif uygulamaların gerçekleşmesinde katkısı olan aktörler ve bu aktörlerin rolleri nelerdir?
- 4) Türkiye merkezli uluslararası faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarının sosyal inovasyon üretme sürecini etkileyen faktörleri neler olabilir?

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada derinlemesine bir anlayış geliştirmek için nitel yöntem kullanılmıştır. Araştırmada birincil veri toplama aracı olarak nitel araştırmacıların sıklıkla başvurduğu yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu doğrultuda 10 sivil toplum kuruluşundan 15 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

İkincil veri toplama tekniği olarak doküman analizi yapılmıştır. Birincil veriler toplanmadan önce, konu alanıyla ilgili ikincil verilerin kapsamlı bir şekilde incelenmesi önemlidir. Alan araştırmasına başlamadan önce ilk olarak STK'lar ile ilgili kamuya açık belgeler toplanarak araştırmaya başlanmıştır. STK'ların yıllık faaliyet raporları, haber bültenleri, dernek/vakıf dergileri, broşürler vb. incelenmiştir. Veri toplama araçlarıyla elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımı ile değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Varsayımları

Bu tez bazı sınırlamalar içermektedir. Bu sınırlamalardan birincisi destekleyici literatür ile ilgilidir. Bilindiği kadarıyla bu tez Türkiye merkezli uluslararası faaliyetleri olan sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini sosyal inovasyon açısından ele alan ilk çalışmadır. Türkçe literatürde sosyal inovasyon alanı ile ilgili bilimsel çalışmaların sayısının son derece az olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, araştırmanın kuramsal çerçevesine yönelik olarak yapılan alan araştırması, imkânlar dâhilinde ulaşılabilen kaynaklarla sınırlıdır. Ayrıca sosyal inovasyon alanı ile ilgili kaynakların daha çok İngilizce olması araştırma sürecinin planlanan zaman çerçevesinde tamamlanmasını zorlaştırmıştır.

Çalışma uluslararası faaliyetleri olan 10 sivil toplum kuruluşundan, 15 katılımcının algı, deneyim ve görüşleriyle sınırlıdır. Ayrıca görüşme sürecinde araştırmanın kapsamına giren sivil toplum kuruluşlarının bazılarının görüşme talebini kabul etmemesi araştırmanın bir diğer sınırlılığını oluşturmuştur.

Bir diğerk sınırlılık ise metodoloji bölümünde tartışıldığı gibi nitel araştırmanın doğası gereği bulguların araştırmacının alan ve akademik deneyimlerine göre yorumlanmasıdır. Kısacası, araştırmanın bulguları araştırmacının öznel görüş ve yorumlarına dayanmaktadır.

Son olarak, zaman ve para gibi dış kaynaklar ek veri toplama olanaklarını sınırlamıştır. Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerde bulundukları ülkelerde yararlanıcı topluluklarla yapılacak görüşmelerden elde edilen veriler sonuçların kalitesine katkı sunabilirdi. Araştırmacı bunu yapmak istese de zaman, olanaklar ve bütçe buna müsaade etmemiştir.

Katılımcıların veri toplama aracı olarak kullanılan görüşme sorularına verdikleri yanıtların gerçeği yansıttığı, alanında uzman olduğu ve makul düzeyde geçerli yanıt verebilecek bilgi ve deneyime sahip olduğu varsayılmıştır.

İlgili Literatürün İncelemesi

Bu bölümde sosyal inovasyon alanında yapılmış araştırmalar sunulacaktır. Sosyal inovasyon Türkiye’de son yıllarda sıkça adından söz ettirse de alan yazında sosyal inovasyon ile ilgili yapılmış çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kavramın açıklanması ve örneklendirilmesinde oldukça zorluk çekilmiş, daha çok uluslararası alan yazın incelenmiştir.

Türkiye’de yapılmış yüksek lisans ve doktora tezlerine Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı’ndan, “sosyal inovasyon” anahtar kelimesi kullanılarak ulaşılmıştır.

Sosyal inovasyon kapsamında yazılmış doktora tezleri aşağıda incelenmiştir.

Çerçi (2019), “Sosyal İnovasyonun Kurumsal İmaja Etkisi” adlı doktora tezinde sosyal inovasyonun kurumsal imaja etkisini ölçmeyi ve bir sosyal inovasyon ölçeği geliştirmeyi hedeflemiştir. Çalışmanın sonucunda sosyal inovasyonun kurumsal imajı olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Güven (2019), “Sosyal Yenilikçiliğin Ürün İlgilenimi Üzerine Etkisi” adlı tezinde sosyal yenilikçiliğin ürün ilgilenimi üzerindeki etkisini çevreci tüketiciler ve çevre dostu ürünler açısından incelemektedir. Araştırmanın sonunda, çevreci tüketicilerin sosyal yenilikçiliğinin çevre dostu ürün ilgilenimi üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Tatar’ın (2018), “Firmaların Sosyal İnovasyon Uygulamalarına İlişkin Tüketici Tutumlarının Ölçülmesine Yönelik Ölçek Geliştirme Çalışması” adlı doktora tezinde, firmaların sosyal inovasyonlarına karşı tüketici tutumlarını ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirmeyi hedeflemiş sonuç olarak, güvenilirliği ve geçerliliği kanıtlanmış 17 sorudan ve beş faktörden oluşan bir “Sosyal İnovasyon Ölçeği” geliştirmiştir.

Uysal (2018), “Türkiye’de Kırsal Kalkınmada Sosyal İnovasyon” adlı nicel çalışmasında Türkiye’de yerel aktörler öncülüğünde ve yerel halkın katılımı ile kırsal/bölgesel sorunlarına yeni ve sürdürülebilir çözümler geliştirmesi olarak tanımlanabilecek sosyal inovasyonun belirleyicilerini ortaya koymayı hedeflemiştir. Özdemir (2017), “Sosyal Yenilik Potansiyelinin Değerlendirilmesine Yönelik Ölçek Geliştirme ve Bulanık Çok Kriterli Karar Verme Model Önerisi” adlı tezinde sosyal yenilik potansiyelini ortaya koyan bir ölçek geliştirmiş ve sosyal yenilik potansiyelini ölçmeye yönelik bulanık

ÇKKV modeli oluşturmıştır. Eren (2010), “Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Yenilikçilik Kapasitelerinin Teknolojik Yenilikçilik Eğilimlerine Etkisini Ölçmeye Yönelik Bir Model Önerisi” adlı tezinde çevresel faktörlerin etkisiyle üniversite öğrencilerinin sahip olduğu yenilikçi, yaratıcı ve girişimci özelliklerin bir arada, sosyal ve teknolojik yenilikçilik eğilimlerine etkilerini incelenmiş, yenilikçilik eğilimini ölçecek ölçekler geliştirmiştir. Bir diğer çalışma, Ünlü’nün (2017) “Sosyal Strateji Geliştirme Sürecinde Sosyal İnovasyon Uygulamalarının Rolü: Yerel Yönetimler Üzerine Bir Model Önerisi” adlı doktora çalışmasıdır. Bu çalışmada sosyal inovasyonun sosyal strateji geliştirme sürecindeki rolü yerel yönetimler üzerinden önerilen bir model ile ele alınmıştır. Örneklem olarak Bağcılar, Esenler ve Beşiktaş belediyeleri seçilmiş, yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile veri toplanmıştır. Araştırma sonunda Türkiye’de yerel yönetimlerin uygulayabileceği sosyal strateji, sosyal inovasyon ve stratejik halkla ilişkiler öğelerini içeren yerel çözüm merkezi önerilmiştir. Ateş ise, doktora tezinde (2017), kamu görevlileri, akademisyenler, girişimciler ve STK’lardan oluşan toplam 25 kişiyle yapılan görüşmelerden hareketle, sosyal inovasyonun Türkiye’deki durumunu analiz ederek devletin bu süreçte üstleneceği rolleri ortaya koymuştur. Topsakal ise (2017), “Sosyal İnovasyon: Antalya Destinasyonunda Faaliyet Gösteren Turizm İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma” adlı tezinde sosyal inovasyonu turizm işletmeleri perspektifinden incelemiş, bu işletmelerin sosyal inovasyona yönelik vizyonlarını ortaya çıkarmayı hedeflemiştir.

Son olarak sosyal inovasyon alanında yapılmış bir diğer doktora tezi ise Erbil’in (2015), “İşletmelerin İnovasyon Sürecinde Sosyal Fayda Yaratma Becerileri: Sosyal İnovasyon Çerçevesinde Örnek Bir Uygulama” adlı tezidir. İşletmelerin, inovasyon sürecinde sosyal fayda yaratma becerilerini nasıl geliştirdiğinin ve bu becerileri nasıl işlevsel hale getirdiğinin belirlenmesine yönelik tasarlanan çalışmada, işletmelerin sosyal fayda yaratma becerilerini elde etme ve geliştirme süreci araştırılmıştır. Sosyal inovasyon süreci için gerekli stratejik bütünlüğün nasıl sağlandığı, aktörlerin sürece nasıl dâhil olduğu değerlendirilmiştir.

Sosyal inovasyon alanında yazılmış yüksek lisans tezlerine ise aşağıda yer verilmiştir:

Giderler (2019), “Kamu Kurumlarında Sosyal İnovasyon: Sürükleyicileri ve Önündeki Engeller Türkiye’de Sosyal İnovasyon Üzerinde Vaka Çalışması” adlı tezinde sosyal inovasyon ve sosyal girişimcilik kavramı üzerinden, sosyal inovasyonun bölge, ülke ve küresel ölçekte sosyal refaha katkıda bulunma yöntemlerini tartışmış, Türkiye’deki kamu kurumlarının, sosyal inovasyon alanındaki nitelikleri ve kısıtlamaları nitel araştırma yöntemleriyle karşılaştırılmıştır.

Başkaya (2019), “Döngüsel Ekonomiye Geçişte Sosyal İnovasyon Modeli: "TİDER" Örneği” çalışmasında döngüsel ekonomiye geçişte sosyal inovasyon modeli olarak Türk sivil toplum kuruluşu TİDER örneği analiz edilmiştir. Akçıl (2019), “Sosyal İnovasyon Üzerine Bir Araştırma” tezinde Türkiye’den ve dünyadan çeşitli uygulama örneklerine yer vererek sosyal inovasyon kavramının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamayı amaçlamıştır. Toprak (2018), “Sosyal İnovasyonun Marka İmajına Olan Etkisi” tezinde Turkcell firmasının sosyal sorumluluk olarak gerçekleştirdiği inovasyonu tema alan kamu spotunu ele alarak, katılımcıların söz konusu kamu spotuna verdiği tepkileri ölçmeye

çalışmıştır. Şekerdil (2016), “İç Girişimcilik Eğilimlerinin Sosyal İnovasyon Üzerine Etkisi: İzmir İlinde Özel Banka Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma” tezinde iç girişimcilerin sosyal inovasyon üzerindeki etkilerini incelemiştir. Chiklyaukova (2015), “Sosyal İnovasyon ile Büyümeyi Elde Etmek: Bir GSYİH Ötesi Denemesi. Türkiye ve Rusya Vakaları” tezinde yeni olarak sosyal inovasyonun ekosistemini analiz ederek, GSYİH Ötesi ile sosyal inovasyon arasındaki kavramsal ilişkiyi tespit etmeye çalışmıştır. Kara (2015), “Sosyal Politikalarda Yeni Yaklaşım, Yöntem ve Kentsel Uygulamaların Geliştirilmesi: Bir Sosyal İnovasyon Örneği Olarak Şeker Hayat” adlı tezinde Türkiye’de dezavantajlı grupların yaşam kalitesinin artırılmasında, sosyal politikaların şehre, topluma ve toplumsal kesimlere bakışında yeni yaklaşımların gerekliliğini vurgulamak, sosyal hizmetlerde yeni yöntem ve kentsel uygulamaların geliştirilmesine katkıda bulunmayı hedeflemiştir. Köse (2013), “Sürdürülebilirlik Perspektifi İçinde Sosyal Devlet Yaklaşımı: STK’ların Sosyal İnovasyon Rolü ve Yoksullukla Mücadelede Son Modeli” tezinde yoksulluk sorununa sosyal inovasyon yöntemiyle çare önermiş, yoksulluğa çözüm üretilmesinde sosyal inovasyona dayalı yeni bir model sunma aşamasında sosyal devlet yaklaşımındaki son dönem uygulama olan ASDEP çalışmasına yer vermiştir.

Yapılan alan yazı taramasında sosyal inovasyon alanında 11 adet doktora tezi yazıldığı ve en eski tezin ise 2010 yılına ait olduğu görülmektedir. Sosyal inovasyon alanında yazılmış bulunan yüksek lisans tez sayısı ise 10’dur. Yazılmış en eski yüksek lisans tezi 2013 yılına aittir. Sosyal inovasyon alanında yazılan makalelerin de son 4-5 yıl içerisinde çalışıldığı görülmektedir. Sosyal inovasyonla ilgili yapılmış akademik çalışmaların büyük çoğunluğunun işletme ve ekonomi bölümlerinde çalışıldığı görülmektedir.

Yukarıdaki literatür taramasında konuyla ilgili giderek artan bir literatür olduğu görülse de uluslararası kalkınma ve insani yardım alanında hizmet sunan sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini sosyal inovasyon açısından ele alan, sosyal inovasyona yönelik mevcut stratejileri, politikaları ve sosyal inovasyon önündeki engelleri ve olanakları irdeleyen, STK’ların sosyal inovasyonla ilgili görüşlerini aktaran bir araştırmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran ve çalışmayı özgün kılan sosyal inovasyon alanında, uluslararası kalkınma ve insani yardım sunan sivil toplum kuruluşları perspektifinden yapılmış ilk örnek olmasıdır.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Uluslararası gönüllü hizmetlerde sosyal inovasyonu irdeleyebilmek ve anlamlandırabilmek için sosyal inovasyon kavramını açıklamak gerekir. Bu amaçla öncelikle inovasyon kavramı açıklanacak sonrasında sosyal inovasyonun ne olduğu ve nasıl tanımlandığı analiz edilerek, kavramın gelişimindeki tarihsel arka plan özetlenerek ilgili tartışmalar ortaya konulacaktır. Ardından sosyal inovasyon süreci ve aktörleri incelenecek; sektörler arası işbirliklerinin nasıl sosyal inovasyon yaratma potansiyeline sahip olduğunun altı çizilecektir. Sosyal inovasyon kavramının sıkça yerine kullanılan sosyal girişimcilik ve sosyal girişim kavramları irdelenerek bu üç kavram arasındaki ilişki ortaya konulacaktır. Son olarak dünyadan ve Türkiye’den sosyal inovasyon örneklerine yer verilecek ve sosyal inovasyon sürecinde destek kuruluşların rolleri incelenecektir.

1.1. İnovasyon Kavramı

Günümüzde yeni yeni konuşulmaya başlanan sosyal inovasyon kavramının ilgili kavramlarla sık sık karıştırıldığı görülmektedir. Dolayısıyla sosyal inovasyonu anlamak için öncesinde genel olarak inovasyon hakkında temel bilgiye sahip olmak gerekir. İnovasyon konusu bu tezin ana konusu olmamakla birlikte konuyla ilgili kısa bir tartışmaya yer verilecektir. İnovasyonu genel olarak tartıştıktan sonra, sosyal inovasyon kavramı derinlemesine incelenecek, ayırt edici nitelikleri tartışılacaktır.

İnovasyon, çok yönlü ve özellikle tasarım, iş, mühendislik ve politik alanlarda yaygın olarak kullanılan bir terimdir. Örneğin yeni ürünlerin kalitesini artırmak için pazarlamada da kullanılır. Bu terim, genellikle teknik inovasyon, iş inovasyonu, organizasyonel inovasyon, süreç inovasyonu ve açık inovasyon vb. gibi tanımlayıcı terimlerle eşleştirilir (Laaksonen, 2012: 14).

Günümüzde yoğun küresel rekabet ve teknolojik gelişmeler, birçok kuruluş için yeni fikir ve yenilik geliştirme yeteneğini bir öncelik haline getirmiştir. İnovasyon üzerine yapılan araştırmalar, bireylerin, ekiplerin/projelerin veya organizasyonların inovasyon seviyelerini kullanma veya inovasyon yoğunluğu gibi çeşitli konulara değinmiştir. İnovasyonun tanımı hem araştırmacılar hem de farklı endüstriler için ilgi alanı olmuştur. Bilim insanları ve çeşitli kuruluşlar, ürünlerde, süreçlerde ve pazarlarda radikal veya artan değişiklikler olmak üzere inovasyonun tanımıyla ilgili birçok perspektiften farklı yaklaşımlar kullanmışlardır (Popa, 2010: 151). Uluslararası literatürde, inovasyonla ilgili günümüze kadar birçok araştırmacı yazar ve kurum tarafından yapılan farklı tanımlamalar Popa vd.’nin çalışmasında aşağıdaki şekilde derlemiştir:

Tablo 1. İnovasyon Tanımları

Yazar/ Kuruluş	Tanımlama
Joseph Schumpeter (1930)	• Yeni ya da mevcut bir ürüne getirilen değişiklikler; • Endüstride yeni bir yenilik süreci; • Yeni pazar keşfi; • Hammaddeler ile yeni tedarik kaynaklarını geliştirmek; • Organizasyondaki diğer değişikliklerdir.
Peter Druker (1954)	Bir organizasyonun iki temel işlevlerinden biri.

Howard and Sheth (1969)	Kuruluş için yeni olup olmadığına bakılmaksızın, müşteri için yapılan yenilik.
Mohr (1969)	Bir kuruluştaki belirli değişikliklerin ne derece uygulandığı.
Kenneth Simmonds (1986)	İnovasyon; yeni ürünler ve hizmetler, mevcut ürünlerin yeni kullanımı, mevcut ürünler için yeni pazarlar veya yeni pazarlama yöntemleri içeren yeni fikirlerdir.
Kenneth Simmonds (1986)	Temel yaratıcı süreç.
Damanpour (1991)	Bir firma tarafından yeni fikirlerin geliştirilmesi ve kabul edilmesi.
Evans (1991)	Yeni ilişkileri keşfetme ve yeni bakış açılarını kullanma kabiliyeti.
Covin Slevin (1991), Lumpkin ve Dess (1996), Knox (2002)	İnovasyon, organizasyona, tedarikçilere ve müşterilere katma değer ve yenilik sağlayan, yeni prosedürler, çözümler, ürünler ve hizmetler ve yeni pazarlama yolları geliştiren bir süreç olarak tanımlanabilir.
Henderson and Lentz (1995)	Yenilikçi fikirlerin uygulanması.
Nohria and Gulati (1996)	İş piyasasındaki bir yöneticinin yeni olarak algılayacağı herhangi bir politika, yapı, yöntem, süreç, ürün veya piyasa fırsatı.
Rogers (1998)	Bilgi oluşturmaya ve var olan bilginin yayılımını içerir.
The European Commission Green (1999)	Ekonomik veya sosyal çevrede başarılı üretim ve yenilikçiliğin kullanılması.
Boer and Daring (2001)	Yeni bir ürün için pazar- teknoloji-organizasyon ilişkisi oluşturmak.

Kaynak: Popa vd. (2010:152).

Türkçe’de inovasyon terimini yenileşim sözcüğü karşılamaktadır. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü’nde yenileşim; “değişen koşullara uyabilmek için toplumsal, kültürel ve yönetsel ortamlarda yeni yöntemlerin kullanılmaya başlanması, yenilik, inovasyon” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2018). İnovasyon, yaratıcılık, buluş, teknoloji, araştırma-geliştirme, değişim kavramlarını içinde barındıran bir terim olmasından dolayı çoğu kez buluş ya da yaratıcılık kavramları yerine kullanılır (Gürel, 2010: 7). Birbirinden tamamen bağımsız kavramlar olmasalar da farklı anlamlara sahiptirler. Buluş, “bilinen bilgilerden yararlanarak daha önce bilinmeyen yeni bir bulguya ulaşma veya yöntem geliştirme” olarak tanımlanır (TDK, 2018). İnovasyon ise keşfedilmemiş olanı icat etmek değil; henüz yapılmamış olanı yapmak veya yapılmış olanı farklılaştırmaktır. İnovasyon için buluşlardan faydalanılabilir fakat buluşlar her zaman inovasyon olmaz. İnovasyon olabilmesi için ticari bir değeri olması ve mutlaka bir katma değer yaratması gerekir (Elçi, 2007: 18).

Grasty (2018), buluş ve inovasyon arasındaki farkı şu benzetme ile açıklar: “Buluş havuza atılan bir çakıl taşıysa, inovasyon çakıl taşının neden olduğu dalgalanma etkisidir. Çakıl taşı atan kişi mucittir. Dalgayı tanımak zorunda olan kişi ise girişimcidir. Girişimciler su kenarında durmazlar. Dalgalanmaları izler ve bir sonraki büyük dalgayı meydana gelmeden önce görürler ve bu her girişimcinin yenilikçi doğasını yönlendiren

bir sonraki büyük dalgayı tahmin etme ve sürme eylemidir.”. Özetle, buluş yeni bir ürünün yaratılmasıyla ilgiliyken, inovasyon mevcutta bulunan ürüne değer katmaktır.

İnovasyonla karıştırılan bir diğer kavram ise yaratıcılıktır. Dolayısıyla inovasyon ve yaratıcılık kavramlarını da birbirinden ayırt etmek gerekir. Yaratıcılık, yeni ve farklı fikirler üretmeyi, inovasyon ise bir fikrin uygulanmasını ifade eder ve çoğu durumda işbirlikçi bir girişimi gerektirir (Chitra ve Poddar, 2015: 703). Yaratıcılık, inovasyon için bir ön aşamadır. Yani yaratıcılığın, inovasyon için gerekli ancak yeterli olmayan bir süreç olduğu söylenebilir (Ersoy ve Şengül, 2008: 61). Kuntz’a (1988) göre, yaratıcılık yeni fikirleri ve inovatif düşüncüyü oluşturma kabiliyetidir. İnovasyon ise yaratıcılıktan doğan yeni fikirlerin uygulamasıdır. Yani yaratıcılık kabiliyet, inovasyon ise yaratıcılığın doğurduğu yenilikler ve uygulamalardır (aktaran Fadaee ve Alzahrh, 2014: 3). Görüldüğü üzere inovasyon süreci içerisinde yaratıcılığın rolü son derece önemlidir. Aşağıdaki şekil icat, yaratıcılık ve inovasyon arasındaki farkı özetlemektedir.

Şekil 1. İcat, Yaratıcılık ve İnovasyon Arasındaki Farklar

Kaynak: <https://innoway.me/> (2019).

1.2. Sosyal İnovasyon

Sosyal inovasyon, araştırmacılar ve sosyal politika yapıcılar tarafından yoğun olarak konuşulmaya başlanan yeni bir araştırma alanıdır. Başarılı bir şekilde uygulandığında sosyal inovasyonun toplumsal düzeyde dönüştürücü bir değişime yol açabileceği ve sosyal sorunlarla baş etmede oynadığı rolün önemi üzerine giderek artan bir fikir birliği vardır (Le ber, 2010: 2). Literatürde tartışılan yeni bir alan ve sosyal bir olgu olmasıyla da birlikte sosyal inovasyonun tanımına yönelik genel kabul görmüş evrensel bir fikir birliği yoktur (Goldenberg vd., 2009: 3). Literatürde sosyal inovasyon; kimileri tarafından dar, kimileri tarafından ise daha geniş kapsamlı ele alınmış, farklı özellikleri ön plana çıkarılarak tanımlanmıştır. Aşağıda farklı boyutlarıyla ele alınan tanımlamalara yer verilecektir.

Sosyal inovasyon en kısa şekilde işe yarayan yeni fikirler olarak tanımlanır (Mulgan vd., 2007: 2). Goldenberg yeni fikirlerin yanı sıra, sosyal inovasyonu; bireylerin ve

toplumların karşı karşıya kaldığı sosyal ve ekonomik güçlüklerle baş edebilmeleri için tasarlanan veya geliştirilen faaliyetlerin, girişimlerin, hizmetlerin, süreçlerin veya ürünlerin uygulanması olarak tanımlar (2004: 1). İlgili literatür incelendiğinde karşılanmamış ihtiyaçlar ve sorunlar birçok tanımın odak noktasını oluşturmaktadır. Birçok yazar karşılanmamış ihtiyaçlara vurgu yaparak, sosyal inovasyonu, bir sosyal ihtiyacı karşılayan; yeteneklerin, varlıkların ve kaynakların daha iyi kullanılmasını sağlayan yeni çözümler olarak tanımlar (Caulier vd., 2012: 4; Harris ve Albury, 2009: 16). Yukarıdaki tanımlamalardan farklı olarak, yeni bilgi ve teknolojileri politika ve hizmetlere dönüştürmek, sosyal sermayenin, ekonomik büyümenin, yaşam kalitesinin ve kültürel katılımın artmasına da katkıda bulunan bir kavram olarak da tanımlanmıştır (Pol ve Ville 2009: 882, Phipps ve Shapson, 2009: 216). O'Byrne vd.'ne göre sosyal inovasyon, yeni fikirler veya uygulamalarla kamu hizmetlerinin sunumunu iyileştirerek toplumu olumlu etkilemektir (2014: 54). Centre for Social Innovation-CSI (2018: 9), sosyal inovasyonun etkisinin boyutunu ve kapsamını ortaya koyarak tanımı yeni bir analiz seviyesine taşımıştır. Gerçek bir sosyal inovasyonun sosyal sistemde bir değişiklik yaratması gerektiğini vurgulayarak sorunları ortaya çıkaran algıları, davranışları ve yapıları kalıcı olarak değiştiren, kamu yararına çalışan fikirler olarak tanımlar. Başka bir çalışmada ise sosyal inovasyon daha sürdürülebilir olan ya da mevcut çözümlerden daha yeni olan bir çözüm olarak tanımlanır (Phillis vd., 2015: 454). Godin'e göre (2012); sosyal inovasyonun özellikle son on yıllarda gelişmeye başlayan bir kavram olmasının nedeni gittikçe artan iklim değişikliği, işsizlik, sağlık problemleri, sosyal güvenlik sisteminde yaşanan sorunlar ve mülteci sorunu gibi sosyal risklerdir (aktaran Kara, 2015: 31). İklim değişikliği, işsizlik ve sosyal dışlanma gibi sosyal zorluklar bağlamında, sosyal inovasyonun potansiyel olarak sürdürülebilir bir çözüm olarak ortaya çıkması sosyal inovasyonun aynı zamanda sosyal değişimi de sağlayacağını varsaymıştır (Howaldt ve Schwarz, 2010: 29). Görüldüğü üzere sosyal inovasyon tek bir şekilde tanımlanmaktan ziyade geniş bir hareket olarak görülmüştür.

Literatürdeki sosyal inovasyon tanımları bize beş özelliğin herhangi bir sosyal inovasyon tanımına dâhil edilmesi gerektiğini göstermektedir. Bunlar:

- 1) Sosyal ihtiyaç,
- 2) Yenilikçi unsur,
- 3) Uygulama ve yürütme,
- 4) İyileştirme,
- 5) İlişkiler ve iş birlikleridir (Eichler ve Schwarz, 2019: 14).

Sosyal inovasyon, bireysel bir eylemin aksine, bir tür kolektif eylem yoluyla başarılmış en az üç başarı ile karakterize edilir (Edwards vd., 2012: 672):

- 1) Karşılanmayan ihtiyaçları karşılamaya katkıda bulunur.
- 2) Erişim haklarını artırır (örneğin politik katılım, yeniden dağıtım politikaları vb.).
- 3) İnsan yeteneklerini geliştirir (örneğin belirli sosyal grupları güçlendirmek, sosyal sermayeyi arttırmak vb.).

Sosyal inovasyonun kullanıldığı beş yaygın alan aşağıda verilen tabloda özetlenmiştir.

Tablo 2. Sosyal İnovasyonun Kullanıldığı Alanlar

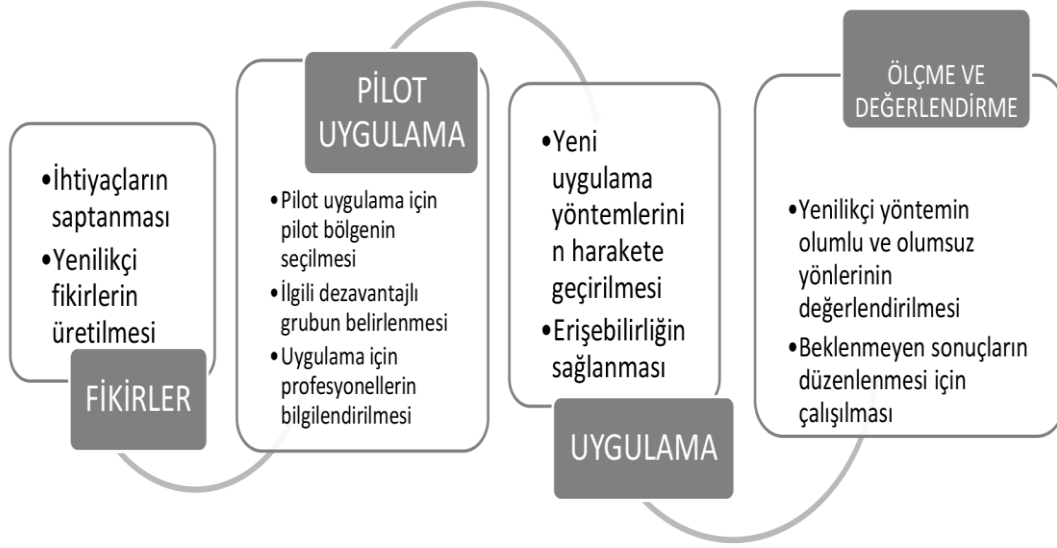
Sosyal değişim süreci ve toplumsal değişim	• Sosyal değişimde sivil toplumun rolü • Sosyal ekonominin ve sosyal girişimciliğin rolü •
İş stratejisi ve organizasyon yönetimi	• Kurumsal ve sosyal sermaye • Organizasyonel verimlilik, liderlik ve rekabet • Sürdürülebilirlik ve sivil toplum kuruluşlarının etkinliği
Sosyal girişimcilik	• Sosyal girişimcilikte bireylerin rolü • Sosyal girişimcilikte davranış ve tutumlar
Yeni ürünler, hizmetler ve programlar	• Kamu sektörü inovasyonu • Sosyal girişimciler ve sivil toplum kuruluşları tarafından kamu hizmeti sağlanması
Yönetişim ve kapasite geliştirme	• Program ve stratejilerin geliştirilmesinde aktörler ve yetenekleri, yeterlikleri, varlıkları ve sosyal sermayesi arasındaki ilişkiler

Kaynak: Caulier vd. (2012: 8)

Nicholls ve Murdock sosyal inovasyonu üç seviyede tanımlamıştır. Birincisi sosyal ihtiyaçlara daha verimli bir şekilde cevap vermek için mal ve hizmetlerdeki sosyal inovasyondur. Düşük maliyetli sulama ayağı pompası bu seviyede verilecek inovatif bir buluşa örnektir. İkincisi var olan sosyal ve ekonomik yapıları yeni sosyal değer ve çıktılar üretmeye teşvik ederek onları revize etmeyi amaçlar. Mobil bankacılık gibi örnekler sosyal bir değer sunmak için mevcut piyasa yapılarını kullanır ya da değiştirir. Son seviye olarak yıkıcı sosyal inovasyon; sistemlerin değişmesini amaçlamaktadır. Bu, genellikle haklarından mahrum bırakılmış grupların yararına iktidar ilişkilerini ve sosyal hiyerarşileri değiştirmeyi amaçlayan politik aktörler, gruplar ve ağlar alanıdır. Yıkıcı sosyal inovasyon, siyasal partilere yapılan yapısal kitle katılımı ya da sosyal hareketlerin resmi üyelikleri, sosyal medya ve teknolojinin bir araya getirdiği bireylerin koalisyonları ile karakterize edilebilir (aktaran Nicholls vd., 2015: 4). Sosyal inovasyonun algıları, tutumları, davranışları, yapıları ve güç ilişkilerini etkileyerek sistemsel değişimi sağlaması çoğunlukla açıklık, işbirlikçi olma, aşağıdan yukarıya yaklaşımlar, çapraz sektörel katılım ve ortaklıklar ile gerçekleşmektedir (Clausen, 2013: 23).

Özmete ve Akgül, sosyal inovasyonun gerçekleşme sürecini yeni fikirler üretme, bu doğrultuda pilot uygulamalar yapma, uygulama aşamasına geçme ve sonuçları ölçme/değerlendirme olmak üzere dört aşamada tanımlamıştır.

Şekil 2. Sosyal İnovasyon için Rehber

Kaynak: Özmete ve Akgül (2015: 135).

Sosyal inovasyonun, ülkemizde daha yeni yeni konuşulmaya başlanması kavramsallaştırılmasını zorlaştırmakta bazen de farklı kavramlarla karıştırılmasına neden olmaktadır. Bazı ortak temalar sosyal inovasyonu kavramsallaştırmaya yardımcı olur. Bunlar (Pisano vd., 2015: 6):

- İnovasyonun farklı bir türüdür,
- Yeni fikirleri hayata geçirir,
- Mevcut uygulamalarda ölçülebilir sonuçlara yol açar,
- Herhangi bir sektörde ya da sektörler arasında olabilir,
- Çeşitli aşamaları vardır,
- Bağlamdan etkilenir,
- Değerlerden bağımsız değildir,
- Bir süreç boyutunun yanı sıra bir ürün veya içerik boyutuna sahiptir,
- Yönetişimle ilgili sosyal ilişkileri değiştirir,
- Toplumsal dayanıklılığı artırır ve faydalananların sosyo-politik yeteneklerini ve kaynaklara erişimini güçlendirir (yetkilendirme boyutu).

Caulier vd. (2012: 21-23) sosyal inovasyonun daha iyi bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olabilecek sekiz özellik belirlemişlerdir. Bunlar:

- 1) Sektörler arası:** Sosyal inovasyon tüm sektörlerde ortaya çıkabilir, sektörler arasında hareket edebilir.
- 2) Açık ve işbirlikçi:** Sosyal inovasyon genellikle kapsayıcıdır ve çok çeşitli aktörlerin katılımını sağlar.
- 3) Aşağıdan yukarıya:** Sosyal inovasyonlar genellikle yereli tanıyarak ve yerelin ihtiyaçlarını temel alarak topluluklarda sürdürülebilir kalkınmaya yönelik 'aşağıdan yukarıya' doğru meydana gelir.

- 4) **Ortak üretim:** Sosyal inovasyonlarda, yararlanıcılar ve hizmet sağlayıcılar arasındaki sınırlar daha az tanımlanmış gibi görünmektedir. Bireyler artık hizmetlerin yalnızca pasif alıcıları olarak görülmemektedir.
- 5) **Karşılıklı fayda birlikteliği:** Temelinde bireysel ve toplu refahın ancak karşılıklı fayda birlikteliği ile elde edilebileceği düşüncesi yatar.
- 6) **Yeni roller ve ilişkiler oluşturur:** Sosyal inovasyonlar çeşitli şekillerde yeni sosyal ilişkiler yaratabilir. Bu da dezavantajlı ve/veya az temsil edilen grupların dâhil edilmesini ve katılımını geliştirebilir. Örneğin, yararlanıcıların üretici olması, hastaların bakıcı veya öğrencilerin öğretmen olmasını sağlar. Bu yeni roller de genellikle kullanıcıların ve faydalanıcıların yeteneklerini geliştirerek onları güçlendirir ve uzun vadede ihtiyaçlarını daha iyi karşılamalarını sağlar.
- 7) **Varlıkların ve kaynakların daha iyi kullanımı:** Sosyal inovasyon, genellikle israf edilecek, yeterince kullanılmayacak veya hiç kullanılmayacak varlıkları ve kaynakları tanır, kullanır ve koordine eder. Bazı durumlarda, bu varlıklar ve kaynaklar gizli (yani toplulukların sahip olduğu beceriler), soyut (yani finans) ve / veya fiziksel (yani binalar ve fiziksel alanlar) olabilir.
- 8) **Varlıkları ve yetenekleri geliştirir:** Çoğu sosyal inovasyon, katılımı savunarak, yararlanıcıların yeteneklerini, uzun vadede kendi ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlayacak şekilde geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Mevcut bazı çalışmalar, aşağıdaki faktörlerin sosyal inovasyonu büyük ölçüde kolaylaştırdığını göstermektedir (Biggs vd., 2010: 11-12; Mulgan'dan aktaran Lee, 2015: 58):

- Özellikle inovasyon ve yenilikçi faaliyetler için finansal destek,
- İlk aşamalarında gelecek vaat eden yenilikleri besleyen kuluçka süreçleri,
- Liderlerden başarılı yenilikler için görünür teşvik ve ödüller,
- Kurumsal, sektörel veya disiplin sınırları arasındaki etkileşimlerin teşvik edilmesi,
- Kullanıcıların ve paydaşların inovasyonu bağımsız olarak yönlendirmeleri için yetkilendirilmesi,
- Kullanıcı gruplarına, özel ve ticari kuruluşlara pazarların ve yönetim süreçlerinin açılması.

Planlı ve düzenli çalışmayı gerektiren, etkileri uzun süreli, karmaşık fakat sürdürülebilir uygulamalar olarak tanımlanan sosyal inovasyonlar, ihtiyaçların belirlenmesi, fikirlerin üretilmesi ve pratikte test edilmesinin ardından geliştirilen iş modeli doğrultusunda yayılmayı ve sonuç olarak sistematik değişimi amaçlar. Toplumsal sorunlara çözümler üretilmesi ve ihtiyaçların karşılanmasına ilişkin geliştirilen yeni fikir ve uygulamalar doğrultusunda tasarlanan sosyal inovasyon uygulamaları, sorunların çözümünde ve ihtiyaçların karşılanmasında birincil olarak kullanılacak araçlar olarak görülmektedir (Ünlü, 2017: 41).

Sosyal inovasyon, Avrupa birliği tarafından da toplumsal sorunlarla baş edebilecek bir yol olarak görülmekte ve desteklemektedir. Avrupa birliği sosyal inovasyonu desteklemekle birlikte sosyal politika hedeflerine ulaşmak ve kalkınmak için sosyal inovasyonu kullanmaktadır. 1 Ocak 2014'te yürürlüğe giren yeni nesil AB araştırma ve

yenilik programı olan Horizon 2020 (Ufuk 2020), Avrupa'da büyümeyi ve yeni istihdam yaratmayı hedeflemekle birlikte özellikle toplumu etkileyen problemlere çözüm bulma çağrısında bulunarak, toplumsal zorluklara teknoloji ve yenilikçi çözümler geliştirmek için AB rekabetçiliğine çok önemli bir destek sağlamaktadır (Kaya, 2017: 418).

Sonuç olarak sosyal inovasyonun, piyasaların veya mevcut kurumların geleneksel olarak ele aldığı toplumsal taleplere cevap verme potansiyeline sahip olduğunu ve insan refahını arttırmayı amaçladığı tüm paydaşlar tarafından kabul edilmektedir. Sosyal inovasyon yoluyla sivil toplum kuruluşları, girişimciler ve politika yapıcılar da dâhil olmak üzere farklı aktörler, sosyo-ekonomik, toplumsal ve çevresel kalkınma sorunlarına çözüm bulmak amacıyla sosyal düzenlemeleri ve ağları yeniden yapılandırma potansiyeline sahip olmuşlardır. Dolayısıyla sosyal inovasyon, özellikle marjinalize edilmiş kırsal alanlarda yaşayan dezavantajlı toplulukların karşılaştığı zorluklara yeni çözümler getirebilme noktasında büyük umutlar taşımaktadır (Simra, 2017: 24).

1.2.1. Sosyal İnovasyonun Temel Unsurları

Caulier vd. (2012: 20-21) sosyal inovasyonun temel unsurlarını şu şekilde sıralamıştır:

- 1) **Yenilik:** Sosyal inovasyonların tamamen orijinal veya benzersiz olması gerekmez. Ancak, sosyal inovasyon olarak adlandırabilmemiz için bazı yenilikler içermesi gerekir. Sosyal inovasyonlar; alan, sektör, bölge, piyasa veya kullanıcılara sunulan yeni bir ürün veya hizmet olmalıdır.
- 2) **Fikirlerden uygulamaya geçiş:** Bir inovasyon, yeni bir fikrin pratik olarak uygulanmasını gerektirir. Buluş (fikir geliştirme) ve inovasyon (fikirleri uygulama ve hayata geçirme) arasında bir ayrım vardır. Bir buluş, yeni ürün veya süreç için bir fikir iken; inovasyon, bu fikrin pratik olarak uygulamaya geçmesidir. Sosyal inovasyonlar zamanla toplum içerisinde yayılır ve benimsenir. Bu nedenle orta ve uzun vadede finansal olarak sürdürülebilir olması gerekir.
- 3) **Etkililik:** Sosyal inovasyon, mevcut çözümlerden daha etkili olmalıdır. Toplum tarafından benimsenmeli, memnuniyet yaratmalı ve maliyetleri azaltılmalıdır. Diğer bir deyişle, sonuçlar açısından ölçülebilir bir iyileşme yaratmalıdır (örneğin; gençlerde güven veya benlik saygısında artış, eve bağlı yaşlılarda azalan yalnızlık duyguları, suçlu sayısında azalma vb).
- 4) **Sosyal bir ihtiyacı karşılama:** Sosyal inovasyonun ayırt edici özelliklerinden biri, sosyal bir ihtiyacı karşılamak üzere tasarlanmış olmasıdır. Karşılanmamış ihtiyaçları anlamaya çalışmak, insanların bu ihtiyaçları karşılamak için yeni ve daha iyi yollar bulmaya yönelik stratejilerini ve yaklaşımlarını belirlemeye de yardımcı olabilir.
- 5) **Toplumsal hareket etme kapasitesini geliştirme:** Sosyal inovasyonun amacı ve sonucu kadar süreci de son derece önemlidir. Sosyal inovasyon süreci içerisinde yeni toplumsal roller ve ilişkiler yaratılır. Böylelikle yetkinlikler geliştirilerek toplumun kapasitesi artırılır.

Bekkers vd. (2013) ise alandaki literatür ve uygulamaların analizine dayanarak sosyal inovasyonun temel unsurlarını dört başlık altında toparlamıştır:

1. **İhtiyaç odaklı yaklaşım:** Sonuçlar, toplumun veya toplumdaki belirli grupların ihtiyaçlarını uzun süreli bir şekilde karşılamaya yöneliktir.
2. **Açık işbirliği süreci:** İlgili paydaşlar sosyal inovasyonların getirilmesi, uygulanması ve benimsenmesinde birlikte hareket ederler. İlgili paydaşlar, bu süreçte sahip oldukları bilgi, deneyim ve kaynakları bir araya getirirler.
3. **Paydaşlar arası ilişkilerde kökten değişim:** Paydaşların birbiriyle nasıl ilişki kurduğu, nasıl etkileşime geçtiği ve nasıl işbirliği yaptığı radikal bir şekilde değişir. Sosyal inovasyon eski alışkanlıkları kırıp bir ‘oyun değiştirici’ olarak hareket etmektedir. Sosyal inovasyon sürecinin bir sonucu olarak, ihtiyaca dayalı hizmetlerin yeni işbirliği ilişkileri ve yeni kurumsal düzenlemeler gerektirdiği savunulmaktadır.
4. **Kamusal değerlerin yeniden dağıtımı:** Bu değerlerin sağlanması için inovasyonun verimlilik ve etkinlik açısından varsayılan ve başarılan sonuçlarına bakmak yeterli değildir. Sosyal inovasyonun hedeflediği kamusal değerler aynı zamanda yeniliğin uygun bir inovasyon olmasını sağlamaya çalışır. Örneğin demokratik yurttaşlık gibi bir değer katmasını veya yurttaşların ihtiyaçlarına gerçekten cevap verebilmesini sağlar.

1.2.2. Sosyal İnovasyonun Süreçleri

Sosyal inovasyonun süreç boyutu, ilgili literatürde çalışılan konulardan biridir. Bu bölümde literatürde bulunan farklı modeller kısaca gözden geçirilerek sosyal inovasyonun oluşma sürecini anlamaya yönelik bir çerçeve sunulmaya çalışılacaktır.

Sosyal inovasyon süreci genel olarak fikir olarak başlar sonrasında pilot veya prototip haline getirilir. Başarılı olduğunda yeni bir girişim olarak veya mevcut bir kurumda yeni bir politika olarak sürdürülebilir. Son aşamada ise inovasyon gerçek bir etki yaratarak normların bir parçası haline gelir (EC, 2013:9). Sosyal inovasyona yönelik süreç odaklı genel bakışlardan biri Bates’in üç aşamalı modelidir. Bates’in üç aşamalı sosyal inovasyon modeli:

- 1) Soruşturma- sosyal zorlukları belirlemek, karşılanmamış ihtiyaçları tespit etmek ve bunları karşılamak için fırsatları incelemek;
- 2) Yenilikçilik - uygulanabilir bir çözüm ve güçlü, etkili bir sosyal iş modeli geliştirmek;
- 3) Uygulama aşaması - çözümün tüm paydaşlar arasında ortak değer yaratmasını sağlamak ve fikirlerin sahihsiz kalmaması için gerekli yöntemleri kullanmaktır (Bates, 2012).

Westley vd. “Hani Olur da Yapabilirsek, Dünya Nasıl Değiştirilir” kitabında sosyal girişimcilerin sık sık kullandığı, yedi aşamadan oluşan, sosyal inovasyon süreci için sosyal inovasyoncunun rolünü vurgulayan bir model geliştirmiştir. Model, Pinsent’in adaptasyonuna dayanılarak açıklanmıştır. Aşamalar sırasıyla şunlardır:

- Herhangi bir birey sosyal bir ihtiyacı tespit eder,
- Sosyal girişimci ilk kez zaman ayırıp sorunu inceler ve sebeplerini anlamaya çalışır,

- Sosyal girişimci var olan sistemde çıkarı olan ve önemli kaynak ve fırsatları ortaya çıkarabilecek aktörleri belirler,
- Sosyal girişimcinin çabaları başkalarınıninkiyle örtüşmeye başlar, amacı daha görünür olur ve bu karmaşık sorun için bir çözüm bulmaya başlar,
- Sosyal girişimci kritik kitleye ulaşır, mesajı başarılı olur ve sosyal girişimcinin rüyası gerçekleşmiş olur,
- Sosyal girişimci çabalarının değerini ve başarısını gözlemler (aktaran Pinsent, 2012: 26).

Bu çalışmada ele alınan üçüncü model ise Neumeier tarafından geliştirilmiştir. Önerilen model üç aşamalıdır.

Sorunsallaştırma: Başlangıçtaki bir ivme ile tetiklenen bir aktör veya küçük bir aktör grubu davranışlarını ve tutumlarını değiştirmeye karar verir. İlk itici güç, başlangıçtaki bir aktörün veya aktörlerin bir fikri veya bir problemin tanımlanması olabilir.

İlgi ifadesi: Başlangıçtaki aktörlerle olan temasları aracılığıyla, diğer aktörler, değişen davranış ve tutumlarla ilgilenir. Bu yeni davranış ve tutum biçimlerini benimserken kendileri için bir çeşit avantaj görebiliyorlarsa, onları taklit etmeye veya kabul etmeye karar verirler.

Tanımlama ve koordinasyon: Birbiriyle uyumlu ilgi alanları olan gelişmiş bir aktör ağında, aktörler yeni davranışları ve tutumları tartışırlar. Aktör ağlarında ortak öğrenme süreçleri gerçekleşir ve yavaş yavaş yeni eylem formları şekillenir (başlangıçta öngörülenin aksine başka bir yönde de gelişebilir). Kritik bir aktör kitlesi, genel olarak kabul görecektir şekilde yeni eylem biçimini benimsemeye veya uygulamaya karar verirse, bir tür somut iyileşme sonucu ortaya çıkan sosyal inovasyon başarılı bir şekilde uygulanır ancak küçük aktör grubunun ötesinde benimsenmez, uygulanmaz ve bir tür somut iyileşmeye yol açmazsa, sosyal inovasyonun uygulanması başarısız olur (Neumeier, 2012: 58).

Sosyal inovasyonların ortaya çıkma şekli bir problemin tanımlanmasından, düşünülen fikrin toplumda yaygınlaşmasına kadar bir dizi adımla açıklanabilir.

Murray vd. (2010: 14-120) bir sosyal inovasyonun gerçekleşmesi için her zaman ardışık olmayan, aralarında geri bildirim döngüleri olan aşağıdaki şekilde olduğu gibi altı aşamadan oluşan bir süreç önermektedir. Bu model aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- 1) İlham ve teşhisler: Bu aşama problemi teşhis etmeyi ve sorunun sadece semptomlarını değil, sorunun temel nedenlerini ele alacak şekilde çerçevelemeyi içerir. Doğru sorunun çerçevelenmesi, doğru çözümü bulmanın yarısıdır. Bu, belirli bir sorunun nedenlerini tanımlamak için semptomların ötesine geçmek anlamına gelir.
- 2) Fikirler ve teklifler: Fikirlerin geliştirildiği aşamadır. Mevcut seçenekleri genişletmek için tasarım veya yaratıcılık yöntemleri gibi resmi yöntemleri içerebilir. Yöntemlerin çoğu, geniş bir yelpazedeki kaynaklardan bilgi ve deneyimler elde etmede yardımcı olur.

- 3) Prototipleme: Fikirlerin pratikte test edildiği aşamadır. Prototip son ürünün bir deneme yanılma çalışması olmasıyla birlikte fikrimizi geliştirmek, ürünü meydana getirme, hizmeti sunma, ekonomik bedeli ve nasıl daha ucuza getirilebileceği ile ilgili sorulara cevap bulabilmemizi sağlar. Ayrıca ürünün ya da hizmetin prototipini hedef kitleye sunarak alınan geri bildirimler fikirleri geliştirmeye yardımcı olabilir. Bu aşamada önemli olan hızlı bir şekilde hareket etmek, düşük maliyetlerle çalışmak, hedef kitle ve uzmanlardan geri bildirim almaktır.
- 4) Sürdürülebilirlik: Fikirlerin uygulamaya dönüştüğü aşamadır. İnovasyonu ileri taşıyacak olan firmanın, sosyal girişimcinin veya hayır kurumunun inovasyonun sürdürülebilirliğini sağlamak için gelir akışlarını belirlemesi gerekir. Başarılı bir prototip oluşturma ve test etme döneminden geçen inovatif bir hizmeti veya ürünü sürdürülebilir bir temelde başlatmak, finansal geleceğini güvence altına alacak bir ekonomik modelin geliştirilmesini içerir. Kamu sektöründe, sürdürülebilir bir fikir edinmek, inovasyonu bütçe süreçlerine entegre etmeyi gerektirir.
- 5) Ölçekleme ve yayılma: Bu aşama, inovasyonun lisanslama veya franchising yoluyla nasıl yayılacağına dair farklı stratejiler içerir. Sosyal inovasyonun yayılmasında ticari fuarlar, medya, web ve el kitapları gibi etkenler önemli rol oynar.
- 6) Sistemik değişim: Bu aşama sosyal inovasyonun nihai hedefidir. Tüm sistemleri yeniden tasarlamayı ve yeniden sunmayı içerir. Genellikle tüm sektörleri sürece dâhil eder. Sistemsel değişim, tek bir kurum veya sektör ile asla elde edilemez. Tüketici davranışının, iş uygulamasının, mevzuatın ve politikanın etkileşimini zorunlu kılar.

Şekil 3. Sosyal İnovasyon Süreci

Kaynak: Murray vd. (2010) ; Çeviri: Akçıl (2019: 33)

Yukarıdaki sosyal inovasyon süreci aşamalarının çoğu birbiriyle örtüşür ya da farklı bir sıralama şeklinde gerçekleşir. Birçok uygulama prototiple başlar ve ihtiyaca göre tam olarak şekillenir. Genelde uygulama sırasında aksiyona geçince yeni fikirler ortaya çıkar bu da orijinal fikri daha da iyileştirmeye ve yeni inovasyonlar geliştirmeye yarar. Her aşama arasında geri bildirim döngüleri vardır. Bu da süreci lineer (doğrusal) olmaktan ziyade iteratif (tekrarlayan) hale getirir. Yani aşamalar arasında gitgeller olur. Bir fikir vardır uygularsın sonra fikre dönersin daha da geliştirirsin. Bu yüzden sosyal inovasyon süreci görseldeki gibi doğrusal bir diyagramdan ziyade spiral olarak temsil edilir (Caulier vd., 2012: 34).

Senge vd.'ne göre yöneticiler sosyal inovasyon sürecinde üç şeyi göz önünde bulundurmak zorundadır. Bunlar:

- Şirketlerin faaliyet gösterdiği daha büyük sistemleri görmek;
- Kuruluşun iç ve dış çevresi ile işbirliği yapmak hatta sınır ötesi işbirliği yapmak;
- Gerçekten istedikleri geleceği yaratmak için neyin önemli olduğuna odaklanmak (aktaran Konda ve Rodica, 2014: 133).

Özetle, mevcut sorunlara ve yeni kalkınma yollarına uzun vadeli çözümler sunarak krizin üstesinden gelmek için mevcut yöntemlere alternatif olarak ön plana çıkan sosyal inovasyonun, fikir aşamasından sistemik değişime kadar uzanan kapsamlı bir süreç sonucu ortaya çıktığı görülmektedir.

1.2.3.Sosyal İnovasyon Ekosistemi

Ekosistem teriminin, son yıllarda yenilikçi pratiklerin sistemsel değişim hedefine ulaşması için gereken kolaylaştırıcı ortamı tanımlamak amacıyla sosyal inovasyon kavramına uyarlandığı görülmektedir (Braithwaite, 2015: 5). Sosyal inovasyon ekosistemi, sosyal inovasyonu birlikte gerçekleştirmek için çeşitli şekillerde etkileşime giren ve birbiriyle ilişki kuran aktörler ağıdır (Oksanen ve Hautamaki, 2015). Ekosistemin çok aktörlü bakış açısı ve aktörler arasındaki etkileşim yeni fikirlerin geliştirilmesine ve toplumsal sorunların çözülmesine yardımcı olur (Valkokari, 2015: 19).

Bugüne kadar yapılmış sosyal inovasyon tanımlama çalışmalarının ortak olarak kabul ettiği piyasa tarafından çözülemeyen toplumsal sorunların çözümüne yönelik ve asıl hedefin kâr değil, toplumsal yarar elde etmek olan faaliyetler bütünü olma özelliği sosyal inovasyonları gerçekleştirmede sorumlu aktörün sivil toplum kuruluşları olduğunu akla getirmektedir (Uysal, 2018: 69). Ancak mevcut literatür bu düşüncenin aksine, sosyal inovasyonun belirli bir aktöre veya sektöre ait olmadığını, devlet, akademi, sanayi, sivil toplum ve bireysel vatandaşların hepsinin bireysel ya da işbirliği içinde sosyal inovasyon kaynakları olabileceğini göstermektedir.

Sosyal inovasyon tanımlarına baktığımızda çeşitli aktörlerin katılımını vurguladığı görülmektedir. Caulier vd. sosyal inovasyonu; ihtiyaçlar ve problemlerle daha iyi başa çıkmak amacıyla belirli aktörlerin bir araya gelerek sosyal eylem alanlarındaki uygulamaları geliştirmeleri ve yeniden şekillendirmeleri olarak tanımlayarak sektörler arası işbirliğinin altını çizmiştir (2012: 34). Benzer bir tanımlamayı da Mulgan yapmıştır. Mulgan'a göre (2007: 6) sosyal inovasyonlar örgütler, bireyler ve sosyal gruplar gibi

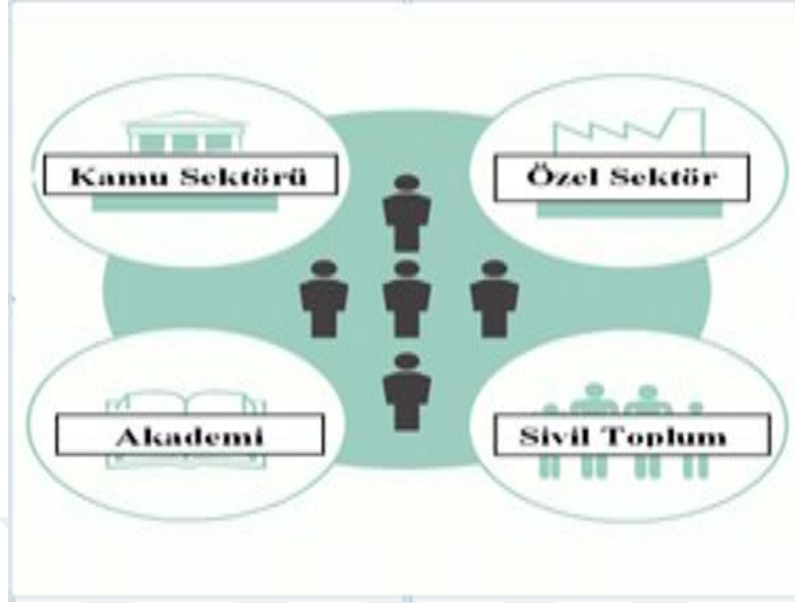
farklı aktörler tarafından geliştirilebilir. Neumeier de, ancak hedefleri aynı olan işbirlikçi grupların kolektif hareketlerinin sosyal inovasyonlara yol açabileceğini, sosyal inovasyonların farklı aktörlerin ittifakına dayandığını ifade etmektedir (2012: 54). Sosyal inovasyon çoğunlukla üçüncü sektör kurumları tarafından temsil edilse de hükümetler tarafından oluşturulan kamu politikalarında ve özel şirketlerin sosyal sorumluluk projelerinde de sosyal inovasyonlar görülür (Correia vd., 2016: 107).

OECD sosyal inovasyon ekosistemindeki aktörleri 4 başlık altında toplamıştır. Bunlar (2016: 14):

1. **Hükümet (ya da kamu sektörü)** Hükümetler tarihsel olarak sadece sosyal inovasyonun kolaylaştırıcısı değil, bunun yanında sosyal ve yenilikçi girişimlerin önemli bir kaynağı olarak hareket ederek ulusal ve yerel düzeylerde sunulan kamu hizmetleri aracılığıyla büyük sosyal değerler yaratmışlardır. Hükümetler, sosyal inovasyonu kolaylaştırmak ve farklı alanlardaki aktörlerin sosyal açıdan yenilikçi fikirler geliştirmelerine yardımcı olmak için gerekli bütçeye, düzenleyici yetkilere ve ağılara sahiptir.
2. **Sivil toplum / vatandaş katılımı** Sivil toplum; dernekler, sivil toplum kuruluşları, sosyal girişimler ve vatandaşların çıkarına hizmet eden veya bu çıkarları gözetten vakıflardan oluşur. Bu nedenle, bireylerin ve potansiyel yararlanıcıların ihtiyaçları ve tercihleri faaliyetlerin merkezinde yer almaktadır. Sorunların temelini anlaması sayesinde sivil toplum, toplumsal zorlukları hızlı bir şekilde belirleyebilir ve çözebilir. Esnekliği, bilinirliği ve yerel topluluklarla güvenilir ilişkileri, uygulanabilir çözümler geliştirmeye ve çok çeşitli sosyal inovasyonları uygulamaya yardımcı olabileceği anlamına gelir.
3. **Özel sektör** Sosyal ve çevresel faktörler, işletmelerin kârlılığı üzerinde giderek artan bir etkiye sahip olduğundan, pazarda rekabetçi kalabilmek için bu faktörlerin üstesinden gelmeleri gerekmektedir.
4. **Akademi** Toplum üzerinde potansiyel olarak olumlu etkisi olan yeni çözümler geliştirmek için verimli bir ortam sağlar. Birçok üniversite sosyal inovasyonla ilgili merkezler ve bölümler oluşturmuştur.

AB tarafından finanse edilen ve sosyal inovasyon süreçlerindeki aktörleri ve rolleri araştıran SI-DRIVE'in bulgularına göre sosyal inovasyonun temelinde çok çeşitli aktörler yer almaktadır. 1000'den fazla sosyal inovasyon girişimini haritalayan ve analiz eden SI-DRIVE analizine göre sosyal inovasyonların %46'sı sivil toplum kuruluşları, %45' i kamu kurumları, % 37'si özel şirketler tarafından yapılmaktadır. Kamu kurumlarını %15 ile araştırma merkezleri takip etmektedir. Kalanlar ise sırasıyla hayır kurumları, bireyler/ağlar, sosyal girişimler ve diğerleridir (Butzin ve Terstriep, 2018: 78).

Şekil 4. Sosyal İnovasyon Ekosistemi

Kaynak: Araştırmacı tarafından düzenlenmiştir (<http://www.tu-dortmund.de/en>, 2020)

Tüm bu aktörler birlikte ele alındığında bir sosyal inovasyonun ortaya çıkabilmesi için sivil toplum kuruluşları motivasyona, özel sektör finansmana, kamu sektörü ise finansman ile yasal düzenleme yetkisine sahiptir. Sosyal inovasyon süreçlerinde tüm bu olgulara ihtiyaç bulunduğu ve hiçbir aktörün tek başına tüm olgulara sahip olmadığı gerçeğinden hareket edildiğinde başarılı bir sosyal inovasyonun ortaya konulabilmesi için tüm sektörler arasında işbirliği yapılmasının gerekli olduğu sonucuna varılabilir. Bu noktada kalkınma faaliyetleri için toplumun tüm gruplarının katılımı adeta bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır (Uysal, 2018: 70).

Kumari vd.'ne göre sosyal inovasyon, ekosistem içerisinde dört aşamada geliştirilir (2019: 5):

1. Hazırlık (Prepare) - zorlukları ve sorunları anlamak, tüm olası çözümleri düşünmek, ekip ve kapasite oluşturmak,
2. Birlikte tanımlamak (Co-define) - zorlukları birlikte tanımlamak, yeni paydaşların katılımını sağlamak,
3. Birlikte geliştirme (Co-create) - benzer zorluklarla bağlantı kurmak, pilot çalışma için kaynak oluşturmak, toplu çözümler bulmak,
4. Uygulama (Implement) - çözümü uygulamak ve test etmek.

Özetle sivil toplum, politika yapıcılar, özel sektör, akademi; modern toplumun karşılaştığı ekonomik, sosyal ve çevresel zorlukların üstesinden tek başlarına gelemeyecekleri konusunda fikir birliği sağlamışlardır. Sosyal inovasyonun doğasında çeşitli aktörler arasındaki işbirliğinin yer aldığı aşıkârdır. Ancak bu tür işbirliklerinin etkinliği hakkında henüz çok şey bilinmemektedir. Sosyal inovasyon üretme sürecine hangi aktörlerin hangi yollarla yer alacakları, bu tür işbirliklerinin oluşumunu hangi faktörlerin engellediği gibi konularla ilgili literatürde boşluklar bulunduğu görülmektedir.

1.3. Sosyal İnovasyon Ekosisteminde Paydaşların İşbirliği

Mevcut sosyal eşitsizlikler, bireylerin ve grupların karşılanmayan ihtiyaçları ile ilgili sorunları çözmenin bir yolu olarak ortaya çıkan sosyal inovasyon ümit verici görünmektedir. Ancak sosyal konuların karmaşıklığı ve birbirine bağlılığı, bu sorunların yalnızca bir kuruluş, tek bir sektör veya bir girişimci tarafından çözülemeyeceğini göstermektedir. Çünkü birçok sosyal sorun ve çözüm birden fazla paydaşı ve insan ağını içermektedir. Bundan dolayıdır ki sosyal sorunların çözümü için bir alternatif haline gelen sosyal inovasyon kavramı ile işbirliği literatürde sıkça ele alınan bir başlık olmuştur.

Sosyal inovasyon ve iş birliği arasındaki ilişkiye geçmeden önce iş birliği kavramının ne olduğuna bakmak gerekir. Torgersen ve Steiro'ya göre iş birliği birbirini tamamlayan yetkinliklere sahip katılımcılar arasında açık ve eşitliğe dayalı iletişim ve gelişim sürecidir. Bu yetkinlikler katılımcılar arasında güven, katılım ve alan bilgisine dayalı olarak yüz yüze veya teknoloji aracılığıyla ortak amaçlar doğrultusunda değiş tokuş edilir. Bu tanım oldukça kapsamlı ve işbirliği süreçlerinde yer alan tüm bileşenleri açıklar niteliktedir (aktaran Drake, 2018: 215). Sosyal inovasyon literatüründe, “katılım” ve “birlikte yapma” terimlerinin, sosyal girişimciler ve paydaşlar arasındaki iş birliğinin yanında kullanıldığı görülmektedir. Howaldt vd. sosyal inovasyon kavramının toplumsal katılımı bütünlüştürülmesi ve teşvik edilmesi gerektiğini; sosyal girişimlerin ağlar, sosyal hareketler, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve politika programları ile ilgili olduğunu belirtmiştir (2016: 105).

Mevcut literatürde sosyal inovasyon; birlikte oluşturmayı, iş birliğini, sektör sınırları ötesinde çalışmayı içerir. Aynı zamanda kuruluşlar arası yeteneklerden yararlanmanın, dış kaynakların ve yeteneklerin sosyal inovasyon için çaprazlama kullanımının önemi de literatürde vurgulanmıştır. İnteraktif öğrenmeyi sosyal inovasyonun itici gücü olarak gören Edwards vd. sosyal inovasyon süreci boyunca işbirliği ve interaktif öğrenmenin önemini vurgulamaktadır (2012: 682). Coombs ve Metcalfe (2002) de benzer şekilde sosyal inovasyon çalışmalarında, sektörel sınırları aşan ve bir dizi aktör arasında ortak öğrenmeye dayanan 'çapraz ateşleme' kavramını önermektedir (aktaran Lee, 2015: 60). Birçok araştırmacı, sosyal sorunların çözümü noktasında genellikle en verimli ve yeni fikir kaynaklarının sektörler arası işbirliklerinden ortaya çıktığını vurgulamışlardır (Howaldt vd., 2016; Coombs ve Metcalfe, 2002; Murray vd., 2010) .

Sorensen ve Torfing de, farklı kamu ve özel sektör aktörlerinin işbirliğinin hem mevcut sorunların çözümü için yeni fikir ve önerilerin geliştirilmesini hem de yenilikçi yaklaşımları geliştirmeyi ve bunlar hakkında bilgiyi yaymayı kolaylaştırdığını savunmuşlardır (2015: 152-53).

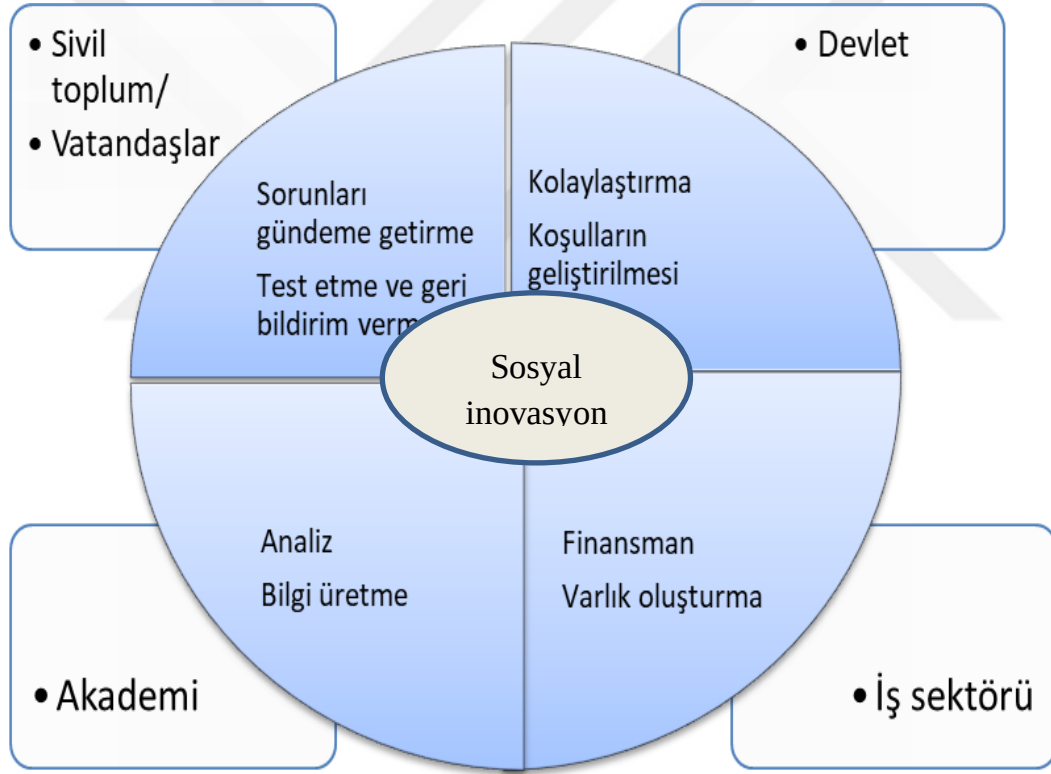
Sosyal İnovasyonlar, sosyal ihtiyaçları karşılayan (alternatiflerden daha etkili) ve aynı zamanda yeni sosyal ilişkiler ve iş birlikleri yaratan yeni fikirlerdir (ürünler, hizmetler ve modeller). Sosyal inovasyon, ilgili paydaşlar arasındaki “oyun kurallarını” değiştirmeyi amaçlar (Örneğin, vatandaşları karar alma sürecine dâhil etmek ve sosyal sorunların çözümüne aktif olarak katılımlarını sağlamak gibi). Bu bağlamda, paydaşların sadece

tasarıma değil, aynı zamanda bir yeniliğin uygulanmasına ve benimsenmesine de dâhil olması esastır. Bu anlamda sosyal inovasyon, katılım ve işbirliği fikrini de ifade eder (Eichler ve Schwarz, 2019: 14).

Avrupa'da sosyal inovasyon alanını geliştirmek için teorik, ampirik ve politika temellerini anlamayı amaçlayan bir araştırma programı olan TEPSIE de sosyal inovasyonların ortaya çıkmasında işbirlikleri ve ağların önemli bir rol oynadığının, fikir üretme sürecinde, sosyal inovasyonların sosyal ihtiyaç veya sosyal inovasyon ile ilgili aktörleri içermesi gerektiğinin altını çizmektedir (Caulier vd., 2012: 26).

Sosyal inovasyon, toplumsal zorlukların üstesinden gelebilmek kısacası insanların yaşam kalitesini iyileştirmek için yeni bir paydaş iş birliği dalgası yaratmıştır. Bu paydaş iş birliği yapısı, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından ‘dörtlü sarmal ortaklığı’ yaklaşımı ile aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

Şekil 5. Sosyal İnovasyonda Dörtlü Sarmal Ortaklığı

Kaynak: Araştırmacı tarafından düzenlenmiştir (OECD, 2016: 15)

Yukarıdaki şemada da görüldüğü üzere günümüzde yaşanan zorlukların çözümü, teknolojinin inovatif uygulamaları, yeni organizasyon ve ağ süreçleriyle birlikte sosyal sermayenin inşa edilmesini gerektirir. Sosyal inovasyonun en önemli özelliği, farklı paydaş grupları arasında koordinasyon sağlayarak toplumun, bu gelişim sürecine artan katılımını sağlamaktır (Hitachi, 2014: 17).

Sosyal inovasyon, yeni aktörlerin bu süreçte yer almalarına ve temel düzeyde toplanan en son teknolojik gelişmeleri ve bilgileri birleştirerek yenilikçi çözümler geliştirmelerine

olanak tanır. Yeni dörtlü sarmal modeli gibi yaklaşımlar, toplumsal zorluklara yeni ve etkili mler geliştirmek için kamu, özel sektör, gönüllü kuruluşlar arasındaki geleneksel sınırları aşmakta, yeni ortaklık/işbirliği modelleri ile yeni mler geliştirmek için her paydaşın deneyiminden yararlanmaktadır. Sivil toplum, toplumsal meseleleri, zorlukları ve paydaşları daha iyi anlayıp tanımlayabilir. İşletmeler daha iyi müşteri anlayışı ve maliyet kontrolü sağlayabilir. Akademi, teorik bir arka plan geliştirmeye ve toplumsal eğilimlerin anlaşılmasına yardımcı olabilir. Son olarak, kamu sektörü, kendi başına bir inovasyon kaynağı olarak hareket etmenin yanı sıra, yasa yapmak ve gerekli çerçeveleri oluşturmak yoluyla sosyal inovasyonu hem teşvik edebilir hem de kolaylaştırır (OECD, 2016: 12). Özellikle kamu ve özel sektör ortaklıkları uzmanlık, işbirliği ve proje finansmanı açısından inovatif uygulamaların gerçekleşmesinde önemli rol oynar. Bu ortaklıkların ve iş birliği platformlarının güçlenmesi aynı zamanda dünya çapında sosyal inovasyonu anlamak ve geliştirmek için de etkili olur (Hitachi, 2014: 19).

Literatürü incelendiğinde sosyal inovasyonun farklı sektörlerden gelen uzmanlıkların, becerilerin ve kaynakların birleşimi olduğu fikrinin vurgulandığı görülmektedir. Dolayısıyla sosyal inovasyonun sadece sivil toplum kuruluşları ile sınırlı olmaması, sosyal sorunlara yeni mlerin bulunabilmesi için toplumun tüm paydaşlarının -devlet, akademi, özel sektör, sivil toplum ve vatandaşlar- yeni iş birliği ilişkilerine dâhil edilmesine odaklanılmalıdır.

1.4. Sosyal İnovasyon ve Sosyal Girişimcilik

Sosyal girişimcilik ve sosyal inovasyon özellikle son on yıllarda konuşulmaya başlansa da uzun yıllardan beri insanlar sosyal sorunlara m bulmak için özel girişimlerde bulunmuş ve insanlara yardım eden yeni kurumlar kurmuşlardır (Karlberg ve Ryberg, 2007: 6).

Sosyal değişimin bir aracı olarak grldğinden önemi gün geçtikçe artan bu kavramları ele alan ve giderek büyüyen bir literatür olduğu görülmektedir. Ancak hem uluslararası hem de ulusal literatürde sosyal inovasyon ve sosyal girişimcilik tanımlamalarının benzer kavramlar çerçevesinde yapıldığı ve sıklıkla birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu kavramlar arasında benzerlikler olsa da birbirlerinin yerine kullanılamayacak farklı kavramlardır. Bu nedenle sosyal inovasyon ve sosyal girişimciliğin aralarındaki ilişkiyi tartışmak son derece önemlidir. Her iki kavramı birbirinden temelde neyin ayırdığını saptamak kavramların daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu başlık altında sosyal inovasyon ve sosyal girişimcilik kavramlarına genel bir bakış sunulmasının ardından bu üç kavram arasındaki temel farklılıkların altı çizilmeye çalışılacaktır.

Sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları, iş dünyası ve üniversitelerde bir araştırma konusu olarak giderek yaygınlaşan bir kavram olan sosyal girişimcilik Gray' e göre ilk olarak 1960 ve 1970'lerde sosyal değişim literatüründe kullanılmıştır (aktaran Cunha vd., 2015: 620). Sonrasında çeşitli araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Austin (2006), sosyal girişimciliği en dar anlamıyla "kâr amacı gütmeyen

organizasyonların gelir elde etmek için yenilik üretmeleri” şeklinde tanımlamıştır (aktaran Özdevecioğlu ve Cingöz, 2009: 84). Perrini de (2006) yine kâr amacı gütmeyen kuruluşlara vurgu yaparak sosyal girişimciliği; bağışların ve hibelerin elde edilmesi, maddi bağımlılığın azalması ve sosyal projelerin geliştirilmesi için ekonomik istikrarın sağlanması amacıyla üstlenilen faaliyetlerin profesyonelleştirilmesi şeklinde açıklamıştır. Bazı tanımlamalar sosyal girişimciliği sadece kâr amacı gütmeyen kuruluşlar üzerinden değil, özel sektör ve kamu kuruluşlarını da içine alan geniş bir yelpazede açıklamışlardır (Koçak ve Kavi, 2014: 29). Austin vd.’ne göre sosyal girişimcilik, sosyal değer yaratma amacıyla kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda, özel sektörde ve kamu kuruluşlarında veya bu kurumlar arasında gerçekleştirebilecek yenilikçi faaliyetlerdir (2006: 2). Sosyal refahı arttırmak için yenilikçi bir yaklaşımla yeni girişimler yaratarak, fırsatları keşfederek, tanımlayarak ve kullanarak ekonomik verimlilik sağlarken özünde asıl olarak sosyal değer yaratmayı hedefler (Zahra vd. 2009: 519; Todorut ve Tselentis, 2016: 267; The Nordic Council of Ministers, 2015: 35). Bu da sosyal girişimciyi, normal bir girişimciden ayıran temel farktır. Sosyal girişimci, mali kâr beklentisinden çok sosyal misyona odaklanır. Bu nedenle, sosyal girişimcinin ana başarı ölçütü servet yaratma değil, misyonla ilgili yarattığı sosyal etkisidir. Dees (1998: 4) tarafından “değişim ajanı” olarak nitelendirilen sosyal girişimcinin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Sosyal değerın yaratılması ve sürdürülmesine yönelik misyon oluşturma,
- Bu misyona hizmet eden yeni fırsatları belirleme ve bu fırsatları takip etme,
- Süreklilik arz eden inovasyon, uyum ve öğrenme süreci içerisinde olma,
- Sadece sahip olunan kaynaklara bağlı kalmadan, cesurca faaliyet gösterme,
- Hizmet verilen gruplara karşı ve sunulan çıktılara ilişkin hesap verebilme.

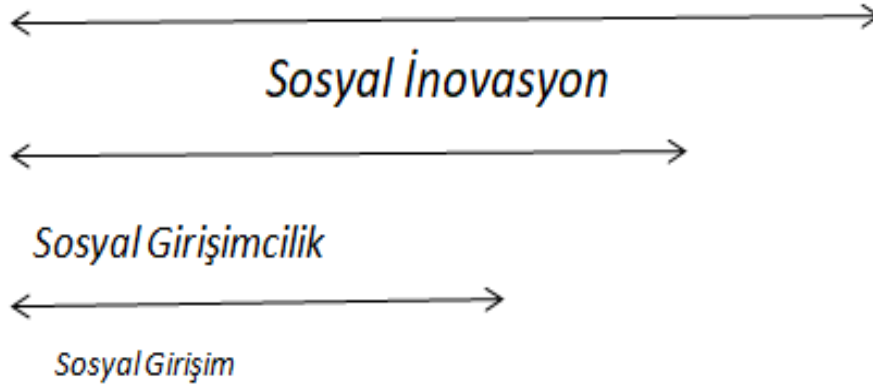
Sosyal girişimcilik aşağıdaki üç özelliğe sahip bir işletme türü olarak tanımlanır (The Nordic Council of Ministers, 2015: 10).

- Karşılanmamış ihtiyaçların bulunduğu bir sosyal hedefe yöneliktir.
- Bu zorluklara yenilikçi çözümler sunar.
- Sosyal sonuçlar tarafından yönlendirilir ancak aynı zamanda işletmeyi canlı ve sürdürülebilir kılabilen bir iş modeli tarafından yönlendirilir.

Son yıllarda sosyal inovasyon da, sosyal girişimcilik gibi sosyal politika alanında, vatandaşların refahıyla ilgili sosyal yardımlar, katılım, gönüllülük gibi kavramaları içeren aynı zamanda dünya için büyük bir ihtiyaç olan olası bir çözümün güçlü metaforu haline gelmiştir (Todorut ve Tselentis, 2016: 266). Her iki kavramın ortaya çıkmasında devletin artan sosyal refah ihtiyaçlarını karşılamadaki yetersizliğiyle ilgili bir fikir birliği olduğu görülür (MacLean ve Gordon, 2013: 755).

Sosyal değer yaratmayı hedefleyen bu iki kavram arasındaki ilişkiyi Nicholls şu şekilde görselleştirmiştir:

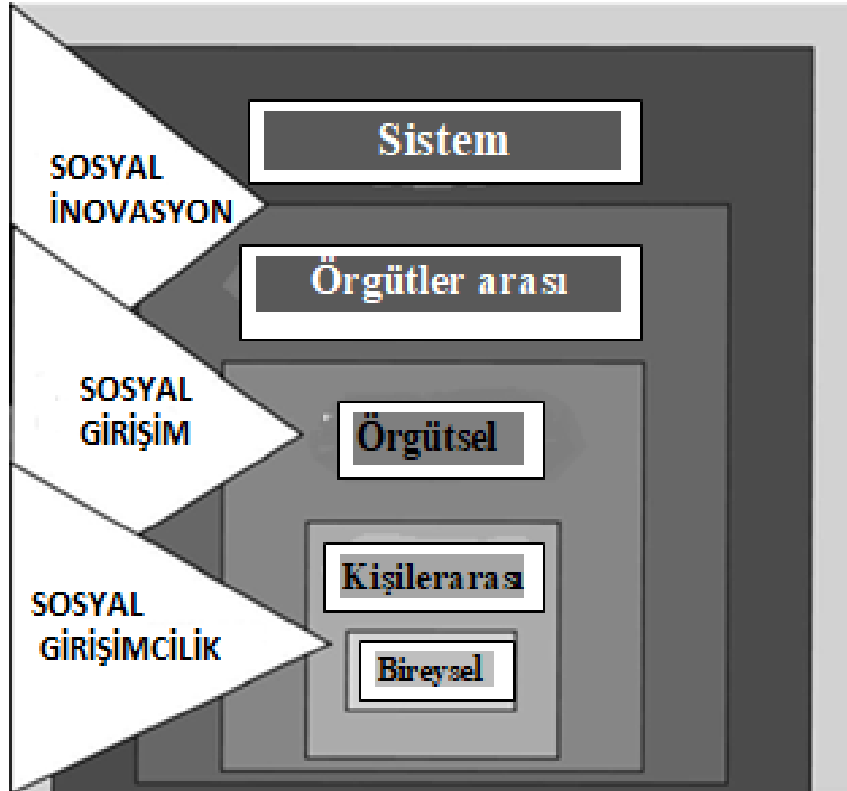
Şekil 6. Sosyal İnovasyon, Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişim Arasındaki İlişki

Kaynak: aktaran Davies ve Simon (2013: 9).

Burada, sosyal girişimcilik ve sosyal girişim, sosyal inovasyonun alt kümeleri olarak karakterize edilmiştir. Daha kapsamlı bir ayrımı Westley ve Antadze aşağıdaki gibi göstermektedir.

Şekil 7. Sosyal İnovasyon, Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişim Arasındaki İlişki

Kaynak: Westley ve Antadze (2010: 4)

Westley ve Antadze'ye göre sosyal girişimcilik bireysel veya bireyler arası, sosyal girişim örgütsel veya örgütler arası, sosyal inovasyon ise sistemde meydana gelen bir değişimdir. Sosyal inovasyon sosyal sistemlere ve sosyal kurumlara meydan okuyarak sistemi ya da onu yöneten yasaları değiştirme gücüne sahiptir (Westley ve Antadze, 2010: 3). Literatürde iki kavramın merkezinde de sosyal değer yaratmanın yer aldığına dair bir konsensüs olduğu söylenebilir. Sosyal inovasyonda görüldüğü gibi sosyal girişimciliğin de yükselişinin nedeni devletin artan sosyal refah ihtiyacını karşılamakta giderek yetersiz kalmasıdır. Sosyal inovasyon ve sosyal girişimcilik arasındaki önemli bir fark, sosyal inovasyonun sosyal/toplumsal sorunların kalıcı olarak çözümüne yönelik süreçleri anlamlandırma çabasında sektörlerin, analiz katmanlarının ve yöntemlerin ötesine geçmesidir. Sosyal inovasyon, daha fazla sosyal girişimcinin yetiştirilmesini ve bunların oluşturdukları organizasyon ve girişimlerin desteklenmesini içermekle birlikte sosyal sorunlara çözüm üretilebilecek şartların anlaşılması ve geliştirilmesi gerektiğinin de altını çizer (Phills vd., 2008: 37).

Sosyal inovasyon çoğu zaman sosyal girişimcilik yoluyla gerçekleşirken, sosyal girişimcilik genellikle yeniliği içeriyor olsa da, küçük bir azınlığı daha sonra ölçeklendirilebilecek yeni modeller yaratır ve bu ölçeklendirme süreci genellikle hükümetleri ve daha büyük işletmelerin desteğini gerektirir (Mulgan, 2007: 45).

Erbil; sosyal girişimcilik, sosyal girişim ve sosyal inovasyon arasındaki benzerlik ve farklılıkları aşağıdaki gibi tabloştırmıştır (2015: 41):

Tablo 3. Sosyal İnovasyon ve Sosyal Girişim/Sosyal Girişimcilik Arasındaki Benzerlikler ve Farklar

BENZERLİKLER	
Sosyal İnovasyon	Sosyal Girişimci/lik ve Sosyal Girişim
Amaç ve Misyon Açısından	
- Sosyal amaca sahip olma esastır. - Yaşam koşullarının iyileştirilmesi, dezavantajlı grupların mahrum oldukları kaynaklara erişimlerinin sağlanması önceliklidir. - Her birisi için, belirlenen sosyal amaç etrafında çalışmaların örgütlenmesi önceliklidir. Sahip olunan sosyal amaç, “geleneksel” olanlardan ayrılmalarında belirleyicidir.	
Beceri ve Kaynak Kullanımı Açısından	
- Her iki grup için de, ticari faaliyetlere dayalı deneyimler ile geliştirilmiş yöntemlerden yararlanma söz konusudur. Sosyal inovasyon sürecinin işletilmesinde, ticari amaçla işletilen inovasyon sürecinde kullanılan tekniklerden/yaklaşımlardan yararlanılır. - Sosyal girişimcilikte de benzer bir yararlanma söz konusudur. Sürekliliğin sağlanması için, benimsenen sosyal amaca yönelik olarak faaliyet gösterilirken, finansal getirinin elde edilmesinde geleneksel yaklaşımlar yön gösterici olmaktadır. - Ayrıca, kamu tarafından sosyal amaçlı faaliyetlerde kullanılmak üzere sunulan fonlardan yararlanma, hayırseverlerin desteğini sağlama, her iki grup çalışma için önemlidir.	
Sorumluluk Açısından	
Sahip olunan sosyal amaç, her iki grup faaliyetin yürütücüsünü, faaliyetlerin süreci ve sonucu ile ilgili topluma karşı sorumlu kılar. Öncelikle topluma karşı sorumlu olmaları, yine, kendilerini geleneksel yaklaşımlardan ayıran bir diğer özellikleridir.	
FARKLILIKLAR	

Sosyal İnovasyon	Sosyal Girişimci/lik ve Sosyal Girişim
Düzy Bakımından	
✓ Makro düzeyde etki sağlamayı hedefler. ✓ İşbirliği son derece önemlidir. ✓ Sistemi yönlendiren alt sistemlerle olan etkileşim, sürecin sürdürülebilirliği için önem arz eder.	✓ Sosyal girişimcilik, bireysel; sosyal girişim, örgütsel düzeydedir.
Kapsam Açısından	
✓ Sosyal girişimci/lik ve sosyal girişimi kapsar. ✓ Sosyal inovasyon, hayat standartlarını iyileştiren fikir ve uygulamaların geliştirilmesini amaçlar. Bu fikir ve uygulamaları sadece sosyal girişimciler değil sistem içerisinde yer alan farklı aktörler de geliştirilebilir. ✓ Etki düzeyi daha geniştir.	✓ Sosyal girişimci, sosyal inovasyonun uygulanmasını mümkün kılan kişidir. Sosyal girişim ise, inovasyon sürecinin işletilmesi ve sürecin sonuçlarının yaygınlaştırılmasını sağlar. Her ikisi de sosyal inovasyon tarafından kapsanır.

Kaynak: Erbil (2015: 41)

Özetle, toplumsal bir problemin çözülmesinde girişimciliğin kullanılması olarak tarif edebileceğimiz sosyal girişimciliği, örneklerini tarih boyunca gördüğümüz ancak kavramsal olarak son on yıllarda fark edip üzerinde tartışmaya başladığımız bir sosyal inovasyon örneği olduğunu söyleyebiliriz (TOG, 2013: 11).

1.5. Sosyal Sürdürülebilirlik ve Sosyal İnovasyon

Sosyal sürdürülebilirlik sürdürülebilir kalkınma alanında birkaç yıl içerisinde gelişmiş yeni bir söylemdir. Sosyal sürdürülebilirlikten önce sürdürülebilirlik kavramını incelemek gerekir. Sürdürülebilirlik kavramı son yılların en çok konuşulan kavramlarından biridir. Gladwin vd. (1995: 877) göre sürdürülebilirlik; sadece doğal kaynakların değil sosyal, kültürel, bilimsel ve insan kaynaklarının da gelecek nesilleri düşünerek ölçülü kullanılması temeline oluşan katılımcı bir süreçtir (aktaran Engin ve Akgöz, 2013: 86). Sürdürülebilirliğin sosyal boyutu sürdürülebilir kalkınma alanında çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliğe göre literatürde daha az karşımıza çıkan bir alan olsa da son derece önemlidir (Pak vd., 2018: 427). Sosyal sürdürülebilirlik, sosyal etkileşimi ve kültürel zenginleşmeyi teşvik eden programların ve süreçlerin geliştirilmesine odaklanır. Sosyal çeşitliliğe saygı gösterirken savunmasız bireyleri/toplulukları korumaya vurgu yapar ve mutluluk, güvenlik, özgürlük ve şefkat gibi daha temel ihtiyaçlarla ilgilenir (Khan, 2017:1). Sosyal sürdürülebilirlik, daha çok insanlığın gıda, barınma, sağlık, geçim gibi insani ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağına odaklanmaktadır. Bu da sürdürülebilirlik kavramının sosyal amaçlarına karşılık gelmektedir (Şen vd., 2018: 36). Günümüzde yapılan çalışmalara baktığımızda sosyal sürdürülebilirlik kavramının artan yoksulluk seviyeleri, eşitsizlik, kutuplaşma, kentsel çatışmalar, şiddet ve dışlanma açısından risk ve savunmasızlık düzeylerinin artmasıyla birlikte tartışılmaya başlandığı görülmektedir (Pak vd., 2018: 428).

Magis ve Shinn'e (2009: 16) göre sosyal sürdürülebilirliğin dört temel bileşeni 1) insan refahı, 2) eşitlik, 3) demokratik hükümet ve 4) demokratik sivil toplumdur. İnsan refahı, temel ihtiyaçların korunmasını sağlar. Eşitlik, toplumun ürettiği tüm imkânların adil bir şekilde paylaşılmasını garanti eden mekanizmalar oluşturur. Demokratik hükümet, sivil toplumun katılımını kolaylaştırarak, demokratik siyaseti geliştirmede hayati bir rol oynar. Demokrasiyi sürdürmek, demokratik bir kültürü, yani sivil toplumu beslemek ve güçlendirmek anlamına gelir. Demokratik sivil toplum ise tüm halkı karar alma süreçlerinde paydaş olarak görmeyi sağlar.

Missimer sosyal sürdürülebilirlik için beş temel ilke önermiştir. Bunlar (2015: 44);

Sağlık: insanların fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak hasta olmalarına neden olacak koşullara maruz kalmamaları anlamına gelir (tehlikeli çalışma koşulları veya yetersiz ücretler gibi).

Etki: İnsanların parçası oldukları sosyal sistemleri şekillendirmeye katılmaktan sistematik olarak engellenmemesi anlamına gelir (ifade özgürlüğü gibi).

Yeterlilik: İnsanların, becerilerini öğrenmeleri ve geliştirmelerinin sistematik olarak engellenmemesi anlamına gelir (eğitim için engeller veya kişisel gelişim için olanakların yetersiz olması gibi).

Tarafsızlık: İnsanların sistematik olarak kısmi ayrımcılığa maruz kalmaması anlamına gelir (iş pozisyonlarında ayrımcılık veya haksız seçim gibi).

Anlam verme: İnsanların bireysel veya birlikte anlam yaratma konusunda sistematik olarak engellenmemesi anlamına gelir (kültürel ifadenin veya amaca yönelik koşulların birlikte oluşturulmasını engelleme gibi).

Sosyal sürdürülebilirlik ve sosyal inovasyon ile ilgili literatür gözden geçirildiğinde her iki çalışma alanının birbiriyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Ancak aralarındaki güçlü bağlantılara rağmen bu iki alanı birlikte ele alan çalışma yok denecek kadar azdır.

Sosyal sürdürülebilirlik ile sosyal inovasyon arasındaki ilk yakınlaşma noktası, her ikisinin de ihtiyaçlarla ilgilenmesidir. Rauschmayer vd., sürdürülebilir kalkınma bağlamında ihtiyaçların, maddi gerekliliklerden psikolojik durumlara kadar insan refahının tüm boyutlarını içermesi gerektiğini belirtmekte; dikkate alınması ve karşılanması gereken ihtiyaçları duygular, katılım, iletişim ve eğitim hizmetleri şeklinde sıralamaktadır (2009: 140). Sosyal inovasyon literatürü incelendiğinde ise karşılanmamış ihtiyaçların birçok tanımın odak noktasını oluşturduğu görülmektedir. Birçok yazar karşılanmamış ihtiyaçlara vurgu yaparak, sosyal inovasyonu, bir sosyal ihtiyacı karşılayan; yeteneklerin, varlıkların ve kaynakların daha iyi kullanılmasını sağlayan yeni çözümler olarak tanımlar (Caulier vd., 2012: 4; Harris ve Albury, 2009: 16). Bu bağlamda, sosyal inovasyonların da insan refahına öncelik verdiğini, bireylerin ve toplumların yaşam kalitesini iyileştiren yeni hizmetler sunarak birçok farklı sosyal soruna cevap aradığı böylelikle sürdürülebilir bir topluma katkı sunduğu söylenebilir (Khan,2017:49). Bundan dolayıdır ki, son yıllarda kalkınmanın sürdürülebilir olması, toplumdaki dezavantajlı grupların yüksek yararına odaklanması ve daha etkili çözümler

için inovatif çabaların önemli hale geldiği görülmektedir. Bunun yanı sıra sosyal inovasyonun sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak için kritik bir başarı faktörü olduğu söylenebilir (Özmete ve Akgül, 2015: 128). Sosyal inovasyonların istihdam yaratması, toplum hizmeti sağlaması ve paylaşılan kaynakları yönetirken vatandaşları ve özellikle savunmasız grupları güçlendirmesi, toplulukların yeni zorluklara uyum sağlama ve bunları ele alma kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunur. Ancak, tüm bu amaçlara ulaşmak için, sistemik düşünce ile birlikte ve çeşitli aktörler - üreticiler, hizmet sağlayıcılar, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, kamu ve özel sektördeki kurumlar - tarafından sinerjik bir girişimde bulunulması gerekmektedir (Khan, 2017: 25). Paydaşlar arasındaki bilgi akışı ve iletişim ne kadar kaliteli ise o kadar iyi ürün ve süreç ortaya çıkar. Bu da nihayetinde inovasyonu oluşturur. Yasa koyucular refahın artırılması ve sürdürülebilir kılınması için çalışırlarsa ortaya çıkan inovatif ürün ve süreçlerle toplumsal gelişimde büyük bir ivme sağlanabilir (Fidan, 2020: 12).

1.6. Dünya’dan Sosyal İnovasyon Örnekleri

Dünyada sosyal inovasyon denilince akla ilk gelen en ilham verici örneklerden biri Bangladeşli bankacı ve ekonomi profesörü Muhammad Yunus tarafından 1983’te yoksulluğu gidermek amacıyla kurulan “Köy Bankası” anlamına gelen Grameen Bank’tır. 1976 yılında öğrencileriyle birlikte yoksul bir köye giden Yunus’un, burada 42 bambu dokumacısı kadına kendi cebinden 27 dolar borç vererek başlattığı mikro kredi uygulaması, 30 yıl sonra 8,4 milyon üyesi (yüzde 97’si kadındır) ve 1.178 şubesi olan, 41.000 köyde hizmet veren, 3 milyar doların üzerinde varlığa sahip olan bir uygulamaya dönüşmüştür (Mainsah vd., 2004: 1-2). Yoksullara az miktarlarda kredi vererek kendi ayakları üzerinde durmalarına ve üretim sürecine aktif katılmalarına yardımcı olan mikrokredi uygulaması, yoksulların özellikle de kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına yardımcı olmuştur (Ateş ve Ögütoğulları, 2012: 34). 2006 yılında, Yunus ve Grameen Bank, yoksul insanların gelir ve iyilik halinin iyileştirilmesi gibi bir sosyal hedefle kurduğu mikrokredi sistemi için harcadığı çabadan dolayı Nobel Ödülü’ne layık görülmüştür (Bateman ve Chang, 2014: 3). Yunus’un kullandığı inovatif çözüm, yoksul topluluğun sorunlarında olumlu değişiklikler yarattığını göstermiş aynı zamanda da basit bir fikrin devasa kapsamlı bir sisteme nasıl dönüşebildiğini gösteren iyi bir sosyal inovasyon örneği olmuştur.

Diğer bir sosyal inovasyon örneği ise 1991’de İngiltere’de John Bird ve Gordon Roddick tarafından bir sosyal sorumluluk projesi olarak kurulan ve sonrasında dünyanın dört bir tarafına yayılan The Big Issue dergisidir. The Big Issue dünyanın en tanınmış sokak gazetesidir. Profesyonel gazeteciler tarafından hazırlanan, evsiz insanlar tarafından yüzde 40-50’lik bir indirimle alınıp, normal fiyatına satılarak kâr edilen basit bir iş modelidir. Evsiz insanlar için bir gelir kapısı olan The Big Issue evsizlerin istihdamına katkı sağlayarak risk altında olan bu gruba meşru bir gelir elde etme fırsatı sunmaktadır. Ayrıca toplumdan kopuk olan evsizlerin sosyalleşerek toplumla bütünleşmesi onların hayatlarında önemli bir dönüşüm yaratmaktadır (Mulgan, 2006: 146; Thomas, 2009: 29). Girişimin amacı, doğrudan gelir akışı ile evsiz insanları kendi kendine yardım yoluyla güçlendirme olsa da programın evsizlere kazandırdığı yetenekler ve özsaygı yaşam

kalitelerini de arttırmıştır (Hetherington, 2008: 6). 1991 yılında Londra'da satılmaya başlayan gazete, 2017 yılına gelindiğinde, Avustralya, Fransa, Japonya, Kenya, Kore, Malavi, Namibya, İrlanda Cumhuriyeti, Güney Afrika, Zambiya ve Tayvan gibi birçok ülkeye yayılmıştır. Bu fikrin genişlemesinde, hem John Bird' ün sahip olduğu; fırsat arama, yöntemleri yönetme kabiliyeti, problem çözme ve risk üstlenebilme gibi içsel yetenekler hem de hükümet yetkililerinin ve kurumlarının Jonh Bird'e destek olmaları etkili olmuştur (Lin, 2017: 26).

Work Ventures, 2018'de 39. yaşını kutlayan diğer bir sosyal inovasyon başarı öyküsüdür. Work Ventures, Avustralya'nın en eski sosyal girişim yardım kuruluşudur. Amacı dijital uçurumun uzak tarafında kalanlara teknoloji eğitimi sağlayarak, dezavantajlı gençler ve göçmenler için mesleki beceriler kazandırarak sosyal içerme ve toplumsal bütünleşmeyi sağlamaktır. Organizasyon Avustralya'da iş arayanları istihdam etmeye çalışan kâr amacı gütmeyen bir sosyal girişimdir. Bugün, WorkVentures, 167 ücretli personelin yanı sıra 550'den fazla gönüllü istihdam etmektedir. Yıllık 16 milyon dolar ciro ve 4 milyon dolarlık net varlığa sahiptir. Ayrıca ülke çapında eğitim ve programlar sunmak için ortak kuruluşlarla da çalışır. WorkVentures'in vizyonu, teknoloji ile sosyal içerme yaratmak, dezavantajlı insanlara pozitif bir gelecek inşa etmeleri için yeni girişimlerde bulunarak, sosyal değişim için bir katalizör olmaktır. 2010 yılında, eski CEO ve Kurucusu Steve Lawrence, özellikle gençlik ve uzun süreli işsizler için sosyal değişimin yaratılması amacıyla kâr amacı gütmeyen girişimlerin geliştirilmesi ve uygulanmasında liderlik rolleriyle topluma hizmet etmekten dolayı onur ödülü almıştır (www.workventures.com, 2018 ve Hetherington, 2008: 10).

Birçok ülkede, toprağa gömülü kara mayınları ve savaşımlardan kalan patlayıcılar; bir yandan kazalara sebep olurken, diğer yandan da toplumların üretken topraklarını tam olarak kullanamamalarına neden olmaktadır. Bu soruna 1998 yılında APOPO'yu kuran Belçikalı Bart Weetjens son derece inovatif bir çözüm bulmuştur. 'HeroRat' lakaplı koku saptama farelerini mayın temizleme konusunda eğitmeyi ve kullanmayı başarak patlama riskinden 953.338 kişinin kurtulmasını sağlamıştır (Akçıl, 2019: 93).

Bir diğer sosyal inovasyon örneği de Hindistan'daki sadece kadın yolcuları taşıyan, kadınların kullandığı ve işlettiği bir taksi filosu olan 'She Taxi' projesidir. Projenin üç önemli amacı vardır: 1) kadınların güvenliğini sağlama, 2) kadınların girişimciliğini destekleme ve 3) kadınlar için istihdam yaratmaktır. Ülkede kadınlara karşı suç oranları yüksektir. Bunun yanında yalnız ve özellikle gece saatlerinde seyahat etmek Hindistan'da kadınlar için güvenli değildir. Bu sorundan yola çıkarak 2013 yılında Hindistan Hükümeti ve Adalet Bakanlığı tarafından teşvik edilen Gender Park tarafından kurulmuştur (Raju ve Sasi, 2019: 1).

Eğitim alanında inovatif bir çözüm olarak karşımıza çıkan, 1994 yılında uluslararası bir yardım kuruluşunun desteğiyle kurulmuş, School for Life ise ilköğretime erişimin çok az olduğu Gana'nın kırsal kuzey bölgesinde yaşayan sekiz ila 15 yaşındaki çocuklar için hazırlanmış dokuz aylık bir eğitim programıdır. Programın amacı çocuklara temel okuryazarlık eğitimi, matematik ve genel akademik beceriler kazandırmaktır ve bu sosyal yenilik, çocukları örgün eğitim sistemine girmeye hazırlar. Yetersiz sayıda öğretmen,

hiyerarşik ve kültürel engeller gibi çeşitli engellere rağmen proje, Liberya, Sierra Leone, Hindistan ve Kenya'ya kadar genişleyerek birçok çocuğa ulaşmıştır (Hartwell, 2006). Başka bir sosyal inovasyon örneği ise, dünyanın herhangi bir ülkesinden herhangi bir insana açılan programlarına başvurabilme ve uzaktan eğitim alma imkânı tanıyan Birleşik Krallık 'ta kurulan Açık Üniversite'dir (Mulgan, 2007: 47). Royal Charter tarafından 23 Nisan 1969'da kurulan Açık Üniversite (Open University, UK) İngiltere'de ve dünya çapında 100'den fazla ülkede esnek, yenilikçi ve dünya lideri araştırmalara öncülük eden bir üniversitedir (OpenUniversity, 2018). Uzaktan eğitim alanında başarısını kanıtlamış; lisans, yüksek lisans ve sertifika programlarını da kapsayan çok geniş bir yelpazede eğitim ve öğretim sunmakta olan Açık Üniversite bugün sunduğu eğitim kalitesiyle en seçkin üniversiteler arasında yer almakta ve çok geniş bir hedef kitleye ulaşmaktadır (Yalabık vd., 2010: 37). Bir diğer sosyal inovasyon örneği ise Hindistanlı Jeroo Billimoria'nın sokak çocuklarına yönelik kurduğu Hindistan Vakfı Çocuk Hattı'dır. Zor durumda olan sokak çocuklarının 24 saat arayabileceği acil bir telefon servisi olan bu hat sokak çocukları tarafından yönetilmektedir. Telefonlar, bu alanda eğitim verilmiş ve gönüllü olarak çalışan sokak çocukları tarafından cevaplanmaktadır. Tıbbi destek, kayıp, şiddet ve istismar edilen çocukların korunması gibi konularda yapılan şikâyetlere göre çocuğun bulunduğu bölgede bu girişime destek veren sivil toplum kuruluşları tarafından gerekli yardımlar yapılmaktadır. Mart 2015 itibarıyla, kurulduğu günden bu yana toplam 36 milyon görüşme yapılmış ve Hindistan genelinde 887'nin üzerinde ortak kuruluşlardan oluşan ağı ile 35 eyalette toplam 473 şehirde faaliyet göstermektedir (www.childlineindia.org, 2018).

Yukarıdaki ilham verici ve etkileyici sosyal inovasyon örnekleri, radikal toplumsal değişimleri sağlamak için toplumsal sorunları çözmeye adanmayı, ısrarcı ve cesur olmayı gerektirdiğini gösterir. Ayrıca bu köklü değişimlerin kamu, özel sektör ve gönüllü kuruluşların bir araya gelmeden gerçekleştiremeyeceği açıktır. Sorunlara kalıcı olarak çözmeyi ve nihayetinde sosyal fayda üretmeyi amaçlayan bir süreç için, kamu kurum/kuruluşları, işletmeler ve gönüllü kuruluşlar arasındaki sınırların geçirgen olması gerekmektedir (Tolunoğlu, 2015).

1.7. Dünyaca Ünlü Sosyal İnovasyon Merkezleri

Son yıllarda sosyal inovasyon merkezleri hızla artan sosyal sorunlara çözüm bulmada bir araç olarak ortaya çıkmış, hızla gelişme göstermiştir. Sosyal sorunların çok boyutlu doğası göz önüne alındığında sosyal inovasyon merkezlerinin çok sektörlü ağ oluşturma kapasitesi toplumsal zorlukların üstesinden gelmek, sosyal ve çevresel faydalar oluşturmak için önemli bir destek oluşturur.

Dünyadaki sosyal inovasyon merkezleri yaptıkları projeler ve faaliyetler ile bir toplumda sosyal zorluklarla baş etme ve sosyal değer yaratma noktasında yenilikçi düşünme, iş birliği ve katılımın değerini gözler önüne sermektedir. Sosyal inovasyon alanında dünyaca tanınmış birçok merkez vardır. Bunların bazıları kamu sektöründe, bazıları üniversitelerde, bazıları ise gönüllü kuruluş olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Bu merkezlerin bazıları aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

The Young Foundation

Web sitesi: <http://youngfoundation.org>

Genel Merkez: Londra

Türü: Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluş

Kuruluş: 1954

Uzmanlık Alanları: sosyal inovasyon, sosyal girişimcilik, sosyal girişim, sosyal araştırma, etnografya, kamu hizmetlerinde inovasyon, araştırma, toplum, eşitsizlik.

Alanında lider bir kuruluş olan Young Foundation 1954'te sosyal teorisyen ve sosyal inovatör Michael Young tarafından 'Topluluk Araştırmaları Enstitüsü' olarak kurulmuştur. Araştırma ve sosyal inovasyonları bir araya getiren düşünce kuruluşu, 2005 yılında 'Karşılıklı Yardım Merkezi' ile birleşerek kurucusu onuruna The Young Foundation (Genç Vakfı) olarak yeniden adlandırılmıştır. Sosyal inovasyonun hem teorisini hem de uygulamasını geliştirmenin ön saflarında yer alan kuruluş, gerçekleştirdikleri programlar ile yapısal eşitsizliklerin doğasına odaklanarak insanların daha eşit hayatlar yaşamalarına olanak sağlayacak değişiklikleri sağlamayı hedeflemektedir. The Young Foundation, Açık Üniversite, Ekonomik ve Sosyal Araştırma Konseyi, Social Innovation Exchange (SIX), Sosyal Girişimciler Okulu gibi 80 den fazla organizasyonu kurmuş ve desteklemiştir.

NESTA

Web sitesi: <http://www.nesta.org.uk>

Genel Merkez: Londra

Türü: Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluş

Kuruluş: 1998

Uzmanlık Alanları: İnovasyon, ekonomik büyüme, sosyal girişim, yaratıcı endüstriler, yüksek teknoloji şirketleri, kamu hizmeti inovasyonu, sağlık, eğitim, sanat, veri, araştırma, analiz, politika, yaratıcı ekonomi, devlet inovasyonu

NESTA öncelikle araştırma, programlar ve fonlama yoluyla inovasyonu tanıtmak ve yaymak için çalışan bir yardım kuruluşudur. NESTA'nın odağı her zaman sosyal etki yaratan inovasyonlar olmuştur. Nesta'nın kurucu başkanı David Puttnam, İngiltere'nin inovasyon alanındaki yeteneklerini doğru bir şekilde finanse etmek için başarısız olduğunu düşünerek NESTA'yı kurmuştur.

NESTA başlarda yaratıcılık, yetenek ve yenilikçiliği teşvik etmek için tasarlanmış bir kamu organiyken, 2010 yılında yapılan bir hükümet incelemesi sonucunda, bir kamu kuruluşu olmasının gerekmediği ve faaliyetlerinin gönüllü sektöre daha uygun olduğu kararı verilmiştir. Bu, NESTA'nın 2012'de bağımsız bir hayır kurumuna dönüşmesine yol açmıştır. NESTA küresel bir inovasyon kuruluşudur. Hükümetler, işletmeler ve hayır kurumları da dâhil olmak üzere birçok kuruluşla ortaklaşa çalışır. NESTA kurulduğundan bu yana insanları, büyük sosyal zorlukları çözebilecek fikirlerini geliştirmeleri için

desteklemektedir. Program örnekleri arasında, gençlerin kodlama gibi dijital etkinliklere katılmalarını sağlayan Yapımcılar Fonu ile halk sağlığı için yenilikçi hizmetlerin tasarımı ve sunumunu destekleyen People Powered Health yer alıyor. Ekim 2014'te, inovasyon, girişimcilik ve büyümeyi desteklemek, farklı yaklaşımlar geliştirmek için kurulmuş küresel bir işbirliği olan İnovasyon Büyüme Laboratuvarı'nı (IGL) kurmuştur (Puttick, 2014: 7).

The Australian Centre for Social Innovation- TACSI

Web sitesi: <http://www.tacsi.org.au>

Sektörler: Kentsel ve Sosyal Kurumlar

Genel Merkez: Güney Avustralya

Türü: Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluş

Kuruluş: 2009

Uzmanlık Alanları: Sosyal inovasyon, sosyal girişim, ortak tasarım, toplumsal katılım, sosyal finans ve yatırım, ölçeklendirme ve yayma, sosyal girişimler, politika geliştirme, sosyal ekonomi.

2009'da Güney Avustralya Hükümeti'nin bir inisiyatifi olarak kurulan TACSI, şu anda Avustralya'daki projeler ve girişimler üzerinde çalışan bağımsız bir sosyal girişimdir. TACSI, sosyal ve ekonomik refah oluşturmak için dünyanın dört bir yanından çeşitli insan gruplarını bir araya getirmektedir. TACSI'nin önceliklerinden biri, aile ve çocuk koruma alanındaki çalışmaları olmuştur. "Aileden Aileye" projesi ile ailelerin birbirlerini güçlendirmesi hedeflenmiştir.

TACSI'nin merkezinde insanların kendi yaşamlarının uzmanı oldukları inancı yatmaktadır. En iyi yeniliklerin, zorluklarla karşı karşıya kalan insanların yanında çalışmaktan geldiğine inanırlar. Çalışmalarında altını çizdikleri üç temel nokta şu şekildedir; 1) insan merkezli olma (İnsanları hem sürecin hem de çözümün merkezine yerleştirmek), 2) sistemik olma (Çözmeye çalışılan zorluğun sistemik bir bakış açısıyla ele alınması) ve 3) yaratıcı olmadır (Yapılan her şeyde yaratıcı ve deneysel olmak).

The Institute Without Boundaries (IwB)

Web sitesi: <http://www.institutewithoutboundaries.ca>

Genel Merkez: Toronto, Ontario

Türü: Eğitim Kurumu

Kuruluş: 2003

Uzmanlık Alanları: İnovasyon, tasarım, araştırma, eğitim, tasarım düşüncesi, disiplinler arası tasarım stratejisi, tasarım araştırması.

The Institute Without Boundaries (IwB), 2003 yılında George Brown Üniversitesindeki Tasarım Okulu tarafından kurulmuştur. IwB, eşsiz eğitim deneyimi ve profesyonel hizmetler sunan Toronto merkezli bir akademik program ve stüdyodur. Enstitü, tasarım

araştırması ve stratejisi ile sosyal, ekolojik ve ekonomik yeniliklere odaklanmaktadır. IwB'nin çalışmaları; akademik müfredat, araştırma girişimleri ve yaratıcı projeler kapsamında öğrenciler, öğretim üyeleri ve endüstri uzmanları tarafından yürütülen kamu ve küresel öneme sahip projelerdir. Enstitünün üç bölümü vardır: Disiplinler arası Tasarım Stratejisi adı verilen bir yüksek lisans programı; IWB'nin hedeflerini daha da geliştiren özel projeleri destekleyen bir araştırma bölümü ve danışmanlık hizmetleri sunan profesyonel projeler bölümüdür.

MindLab

Web sitesi: <http://www.mind-lab.dk>

Genel Merkez: Kopenhag

Türü: Devlet

Kuruluş: 2007

Uzmanlık Alanları: Sosyal inovasyon, örnekleme, inovasyon, tasarım

Danimarka'da hükümet içinde faaliyet gösteren Mindlab, hükümet içinde kamu politikası inovasyonu üzerinde çalışan ekonomi, eğitim, maliye, sanayi ve istihdam bakanlıkları ile işbirliği içerisinde çalışan bir sosyal inovasyon merkezidir. Hedefi, geleceğin kamusal sektörüne öncülük etmektir. Bunun için bakanlıklarla birlikte çalışarak birlikte projeler üzerinde çalışır, politika geliştirme ve vatandaşların refahını arttırmaya odaklanır. E-Devlet Merkezi ve Ulusal Sosyal Sigortalar Odası işbirliği ile ortaya çıkardıkları İmza Projesi ile daha hızlı ve daha verimli hizmet sunumu, vatandaşlar ve hizmet sağlayıcılar için zaman tasarrufu ve vatandaş memnuniyetindeki artışla birlikte çocuk bakımı yardımları hizmetinin dijitalleştirilmesini sağlamışlardır.

Centre for Social Innovation -CSI

Web sitesi: <http://socialinnovation.org/>

Genel Merkez: Toronto, Ontario

Türü: Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluş

Kuruluş: 2004

Uzmanlık Alanları: Sosyal İnovasyon, sosyal finans, sosyal girişimcilik

Kanada Sosyal İnovasyon Merkezi 2003 yılında Toronto da kurulmuş, New York, Londra ve Ontario'ya kadar genişlemiştir. CSI, üyelerine başarılarını hızlandırmak ve etkilerini artırmak için ihtiyaç duydukları araçları sağlar ve daha iyi bir dünya yaratmak için sektörler arası çalışan kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, girişimciler, sanatçılar ve aktivistler için bir hareket oluşturur. CSI, Sadece Toronto'da 1000 sivil toplum kuruluşu, hayır kurumları ve sosyal girişimlere ev sahipliği yapmaktadır. Üyeleri 2.500'den fazla kişiyi istihdam etmekte ve yıllık 250 milyon dolarlık gelir üretmektedir. 2007 yılında, Sosyal İnovasyon Merkezi, 213 Kanadalı sivil toplum kuruluşu, yardım kuruluşu ve kütüphaneye 273 milyon dolar değerinde yazılım ve donanım bağışından yararlanan TechSoup Canada'yı kurmaya yardımcı olmuştur.

Zentrum für Soziale Innovation (ZSI)

Web sitesi : <https://www.zsi.at/>

Genel Merkez: Viyana

Türü: Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluş

Kuruluş: 1990

Uzmanlık Alanları: Sosyal İnovasyon

Zentrum für Soziale Innovation (ZSI), 1990'dan beri faaliyette olan bağımsız bir sosyal bilimler araştırma enstitüsüdür. Sosyal inovasyon araştırmalarını ilerletmek için Avrupa düzeyinde çalışarak sosyal olarak kabul edilen ve sürdürülebilir yeniliklerin tasarımına ve yayılmasına katkıda bulunur. Yenilikçi araştırma, eğitim, danışmanlık hizmetleri ve ağların koordinasyonu ile yeni bilgiler yaratır, mevcut bilgileri yapılandırır, önlemleri değerlendirir, kavramlar geliştirir ve uygulamaları yayar. ZSI, sosyo-bilimsel araştırma, eğitim, danışmanlık ve ağ hizmetleri uygulamaktadır. Bilimsel temelini pratik uygulamalarla birleştirerek, sektörler arasında etkileşimi sağlayan arayüz işlevi görmektedir.

1990'dan beri tamamlanmış 450, devam eden 50 proje, 60 ekip üyesi, 800'den fazla işbirliği ortağı, 100 yayın (proje raporları, makaleler ve kitap katkıları), Facebook ve Twitter'da 2000'den fazla üyeleri vardır.

1.8. Türkiye'den Sosyal İnovasyon Örnekleri

Sosyal inovasyon, odağında karşılanmamış insani ihtiyaçlar olan ve bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik geliştirilen yeni fikirlerdir (Özmete ve Akgül, 2015: 133). Günümüzde özellikle ihtiyaçların daha fazla dikkate alınması ve yaşam kalitesinin artan önemiyle birlikte sosyal inovasyona yönelik ilgi de artmıştır. Hükümetler, yardım kuruluşları ve diğer ilgili paydaşlar, yoksulluğu sona erdirmek için sürekli dönüştürücü çözümler aramaktadır.

Sosyal inovasyon kavramı özellikle son yıllarda adından bahsettirse de aslında çok eskiden beri hem dünyada hem de Türkiye'de örneklerinin olduğu görülmektedir. Yazının icadının, üniversitelerin kurulmasının kendi dönemleri için birer sosyal inovasyon örneği olduğu söylenebilir. Türkiye'de tarihi çok eskilere dayanan, sosyal ve ekonomik sorunlara çözüm bulmayı hedefleyen Ahilik teşkilatı; toplumun huzurunu ve refahını sağlamada son derece önemli roller üstlenen ve dezavantajlı gruplara karşılıksız hizmet sağlayan vakıflar da o dönemin yenilikçi bakış açısını yansıtmaktadır (Ateş, 2017: 150). Darüşşafaka da yine dezavantajlı durumda olan çocukların eğitimine destek vermek üzere yola çıkmış zamanının önemli bir sosyal inovasyon örneğidir (Tatar, 2018: 40).

Son yıllarda ise devletin, sivil toplum kuruluşlarının ve sosyal girişimcilerin ilham verici sosyal inovasyon örneklerinin sayısı artmaktadır. Bu örneklerden biri, geliştirdiği fikirle birçok ödül alan Tülin Akın'ın Vodafone ile kurduğu, çiftçileri sanal ortamda alıcılarla buluşturan ve çiftçilere yönelik daha birçok projeler sunan Tarımsal Pazarlama Platformu'dur. Bu platform aracılığıyla çiftçilerin, bilgi iletişim teknolojilerini

kullanmalarını sağlayarak alternatif piyasalara girmeleri için olanaklar yaratmış, üç milyon çiftçi ve ailesinin ekonomiye ve toplumsal hayata daha aktif bir şekilde katılmalarını sağlamıştır. Ayrıca bu platform ile çiftçileri, ziraat mühendislerini, veterinerleri, tarım firmalarını ve ihracatçıları da sanal bir ortamda bir araya getirmeyi başarmıştır (Yalçın, 2016: 14).

Arçelik ile Altınokta Körler Derneği tarafından hayata geçirilen Engelsiz Ürünler Projesi ise Birleşmiş Milletler ‘herkes için erişilebilirlik’ hedefini destekleyerek görme engeli olan bireylerin ev aletlerini daha rahat kullanmalarına olanak sağlayan çözüm ve uygulamaları içermektedir. Kalıcı sosyal fayda ve değişim yaratma hedefi ile başlatılan projede ev aletleri akıllı cihazlar üzerinden kontrol edilerek görme engelliler için daha rahat bir kullanım sağlamak ve onların hayatlarını kolaylaştırmaktadır (Çerçi, 2019: 33).

Bir diğer sosyal inovasyon örneği de, 2006 yılında altı girişimci kadın tarafından Türk kadınını güçlendirmek adına kurduğu, kadınlara özgü bir spor salonu zinciri olan B-Fit’dir. Bu spor salonunun kurulma amacı her yaş ve gelir grubundan kadına spor yapma alışkanlığı kazandırarak daha sağlıklı ve mutlu yaşamalarını sağlamaktır. Türkiye genelinde 46 ilde, hepsi kadınlar tarafından işletilen, 216’dan fazla salonda, birbirinden farklı sosyo-ekonomik geçmişten gelen 150.000’den fazla kadın B-fit salonlarında spor yapmaktadır (Akçıl, 2019: 91).

Diğer bazı sosyal inovasyon örnekleri ise; engelli bireylerin toplumsal yaşama aktif katılımlarını sağlamaya ve bakımlarını gerçekleştirmeye yönelik geliştirilen Umut Evleri (AÇSHB); istismar, suça sürüklenme, evsizlik, gebelik, madde bağımlılığı gibi risklerle karşılaşan çocuklara barınma, eğitim, rehabilitasyon hizmetleri sunan Çocuk Destek Merkezleri (AÇSHB); duygusal, fiziksel, cinsel ve ekonomik şiddete maruz kalan kadınların barınma, sağlık, eğitim gibi ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra psikolojik ve hukuksal destek vermek amacıyla kurulan Mor Çatı (MÇKSV); lösemili çocukları tedavi amacıyla kurulan Lösante (LÖSEV); devletin verdiği temel eğitime destek olmak için Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı tarafından geliştirilen Ateşböceği Eğitim Programıdır (Kara,2015:38-40).

Anne Çocuk Eğitim Vakfı’nın “7 Çok Geç” kampanyası, Turkcell ve Türkiye İsrافی Önleme Vakfı’nın “Ekonomiye Kadın Gücü” projesi, UNICEF ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın “Haydi Kızlar Okula” kampanyası, Hilton ve Hitachi işbirliği ile “Çevreyi koruma ve su tüketimini azaltma” projesi Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Kadın Girişimcileri Derneği tarafından hayata geçirilen, kadınların karşılaştıkları sorunlara yenilikçi çözümler geliştirmeyi amaçlayan “Genç Fikirler, Güçlü Kadınlar” projesi de diğer sosyal inovasyon örnekleridir (Gürtaş, 2013: 13).

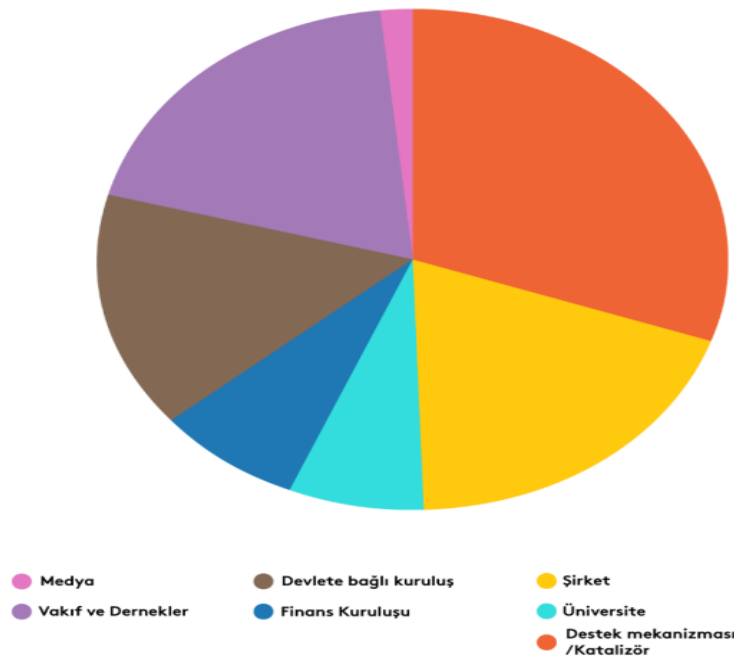
Koç holding tarafından yürütülen ve Özel Sektör Gönüllüleri Derneği’ne devrettiği “Meslek Lisesi Memleket Meselesi” projesi ile Türkiye’de başarılı olarak yürütülen sosyal inovasyon uygulamalarından biri olma özelliği taşımaktadır. Proje kapsamında: istihdam sorunu yaşayan meslek lisesi mezunlarının, diğer yandan ise kalifiye eleman sıkıntısı çeken işverenin yaşadığı sorunlara odaklanmaktadır (Şekerdil, 2016: 92).

Yukarıda sıralanan sosyal inovasyon örnekleri incelendiğinde toplumsal sorunlara çözüm geliştirmenin sadece girişimcinin yaratıcılığı ile gerçekleştirilemeyeceği görülmektedir. Birçok fikir doğasında olan kusurlar nedeniyle değil, teşvik edici ve destekleyici mekanizmaların olmamasından dolayı başarısız olur. Başarılı sosyal inovasyonlar yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi uygulayıcı ağlar, devlet desteği, güçlü sivil toplum örgütleri, bağışçılar ve donörlerin desteğiyle oluşmaktadır. Bir sosyal inovasyonun ancak aynı vizyonları, çıkarları ve fikirleri paylaşan farklı aktör gruplarının mücadelesi ile gerçekleşebileceği görülmektedir (Mulgan, 2006: 155).

1.9. Türkiye’de Sosyal İnovasyona Katkı Sunan Kuruluşlar

Dünyamızın karşı karşıya kaldığı sorunlar giderek artmakla birlikte sorunların gittikçe karmaşıklaşması tahmin edemediğimiz olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla şimdiye kadarki düşünme ve iş yapma şekillerinin bu sorunları çözmede yetersiz kalması, daha yaratıcı ve yenilikçi acil çözümlere olan ihtiyacı da ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyaca paralel olarak Türkiye’de de faaliyet gösteren kurumların, düzenlenen programların ve yarışmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Dünyanın önde gelen sivil toplum kuruluşlarından olan Ashoka’nın, Türkiye’de kurduğu Ashoka Vakfı ve bir sosyal inovasyon platformu olan İmece işbirliği ile yapılan “Türkiye’deki Sosyal İnovasyon Ekosistemi Haritalaması” adlı çalışma bizlere Türkiye’deki sosyal inovasyon alanındaki aktörleri ve hangi alanlarda çalıştıklarını, yaptıkları işbirliklerini ve geliştirilmesi gereken alanları gösteren önemli bilgiler sunmaktadır.

Şekil 8. Sosyal İnovasyona Katkı Sunan Organizasyonların Yapısı Veri Analizi

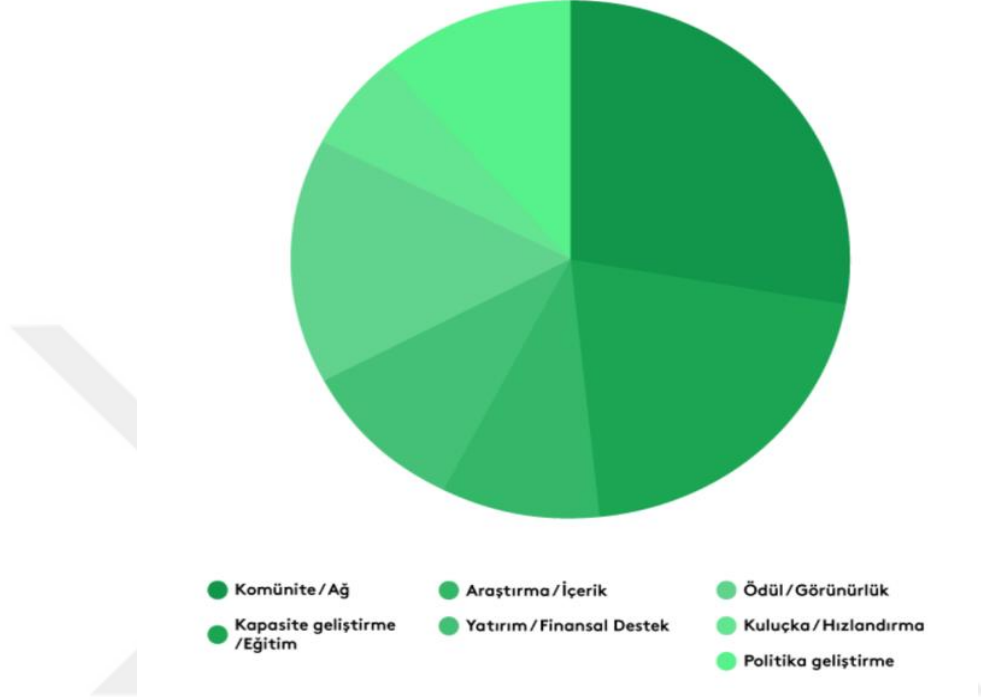

Kaynak: <https://imece.com/> (2018).

Yapılan araştırmaya göre, faaliyet alanını sosyal girişimcilik ve inovasyon olarak belirleyen 41 kurum, destek mekanizması/katalizör olarak katkı sağlamaktadır. Destek mekanizması, ana faaliyetleri arasına sosyal girişimcilik ve inovasyonu alarak bu alanda

farkındalık, kapasite, topluluk geliştirme gibi faaliyetler gösteren, projeler geliştiren hub, platform, kuluçka merkezi, ortak çalışma alanı gibi yapıları ifade etmektedir. Destek mekanizması dışında Türkiye’deki sosyal inovasyon ekosisteminde 25 vakıf/dernek, 25 şirket, 20 devlete bağlı kuruluş, 10 finansal kuruluş, 9 üniversite ve 2 medya kuruluşu yer almaktadır (İmece, 2018).

Şekil 9. Sosyal İnovasyon Ekosistemindeki Kurumların Faaliyet Yapısı Veri Analizi

Kaynak: İmece (2018)

Türkiye sosyal inovasyon ekosistemindeki kurumların faaliyet alanları ise sırası ile komünite/ağ geliştirme, kapasite geliştirme/eğitim, araştırma/içerik geliştirme, yatırım/finansal destek, kuluçka/hızlandırma, ödül/görünürlük ve politika geliştirmedir (İmece,2018). Son yıllarda, Türkiye’de sosyal inovasyon kavramına yönelik ilginin artmasına paralel olarak üniversiteler, araştırma enstitüleri, devlet kurumları, yerel yönetimler ve finansman kurumları sosyal girişimcilik ve sosyal inovasyon ekosisteminde kilit aktörler haline gelmiştir. Özellikle Türkiye'deki üniversiteler arasında sosyal girişim ve sosyal inovasyon sektörüne ilgi artmış ve bazıları programlarına hem müfredat dışı hem de ders dışı faaliyetlerle sosyal girişimciliği veya sosyal inovasyonu dâhil etmiştir. Türkiye'deki 203 üniversiteden 18'i aktif ve düzenli olarak sosyal girişim alanında yer almakta ve 13'ü doğrudan sosyal girişimcilik veya sosyal inovasyon üzerine dersler vermektedir (BC, 2019: 37). Aşağıda Türkiye’de sosyal inovasyona katkı sunan kurumlar incelenmiştir.

Sosyal İnovasyon Merkezi (SİM)

Web sitesi: <https://www.sosyalinovasyonmerkezi.com.tr/>

Genel Merkez: İstanbul

Türü: Destek Programı

Kuruluş: 2011

Suat Özçağdaş tarafından kurulan Türkiye'nin ilk sosyal inovasyon merkezidir. Kurum kendisini karşılanmamış toplumsal problemlere yenilikçi çözümler sunan, ürettiği yenilikçi fikir ve uygulamalar ile insana, topluma ve gezegene yönelik sürdürülebilir yaşam için katkıda bulunan bir sosyal girişim olarak tanımlamaktadır. Ürettikleri projelerin hayata geçmesi için bireyler, sivil toplum örgütleri, özel sektör ve kamu kurumlarıyla işbirliği yapmaktadır.

SİM, İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından 18-29 yaş arası genç sosyal girişimcilere yönelik düzenlenen “Bilgi Genç Sosyal Girişimciler Ödülleri Yarışması” kapsamındaki eğitimleri vermektedir. Kızılay gibi sivil toplum kuruluşları ile projeler yapan SİM, çalışmalarını çok yönlü olarak sürdürmektedir (SİM, 2018).

Bostan Sosyal İnovasyon Enstitüsü

Web sitesi: www.sosyal-inovasyon.com/

Genel Merkez: Ankara

Türü: dernek

Kuruluş: 2014

Bostan Sosyal İnovasyon Enstitüsü; sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik alanlarda büyük dönüşümleri doğru yönle kanallere kanalize etmek ve bu dönüşüm karşısında yeni fikirlerin tartışılıp hayata geçirileceği ve geleceği tasarlama adına bilimsel araştırmaların yapılacağı bir platform olarak kurulmuştur. Proje geliştirmek, Türkiye'deki ve dünyadaki sosyal inovatif girişimleri tespit etmek, alanlarına göre kategorize etmek, farklı açılardan analizlerini yapmak ve farklı mecralarda paylaşmak için çalışmakta, kurumsal kapasitelerini geliştirebilmeleri ve sosyal inovatif faaliyetler gerçekleştirebilmeleri için sivil inisiyatiflere, vakıflara ve kamu kurumlarına destek vermektedir (www.sosyal-inovasyon.com, 2019).

İMECE

Web sitesi: <https://imece.com/>

Genel Merkez: İstanbul

Türü: Platform

Kuruluş: 2016

İmece, sosyal meseleler etrafında bir araya gelen birey ve kurumları, yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler üretebilmesi için çeşitli kaynaklarla buluşturan bir sosyal inovasyon platformudur. Önemli toplumsal sorunlara “birlikte nasıl yenilikçi ve

sürdürülebilir çözümler bulabiliriz” sorusuyla yola çıkmıştır. Nitelikli eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği ve eşitsizliklerin azaltılması başlıkları altında faaliyetlerini yürütmektedir.

Mikado Sürdürülebilir Kalkınma Danışmanlığı

Web sitesi: <http://www.mikadoconsulting.com/>

Genel Merkez: İstanbul

Türü: Destek Programı

Kuruluş: 2007

Mikado Sürdürülebilir Kalkınma Danışmanlığı, sürdürülebilir kalkınma için modeller sunan bir sosyal girişimdir. Kaynakların harekete geçirilmesi ve işbirlikleri geliştirilmesiyle sosyal etkiyi en üst düzeye çıkarmakta ve toplumsal dönüşüm yaratmaktadır. Sürdürülebilir ve şeffaf bir sivil toplum oluşturma amacıyla demokratikleşme, aktif vatandaşlık ve sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerinin geliştirilmesi ve etkilerinin artırılması alanında sivil toplum kuruluşları ile çeşitli çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bunların yanı sıra, yenilikçi bakış açısı ile çeşitli inovatif projeler geliştirmekte ve bu kapsamda, özel sektör, akademik kurum ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapmaktadır. Yapılan her çalışmada sosyal inovasyonu ve sürdürülebilirliği esas almaktadır. Sorumlu bir özel sektör için kurumsal sorumluluk ve sürdürülebilirlik çözümleri, sürdürülebilir ve şeffaf bir sivil toplum için STK kapasite güçlendirme, sosyal inovasyon alanlarında faaliyetlerde bulunur (www.mikadoconsulting.com, 2018)

İstasyon TEDÜ Sosyal İnovasyon Merkezi

Web sitesi: www.istasyon.tedu.edu.tr

Genel Merkez: Ankara

Türü: Üniversite/Kuluçka Merkezi

Kuruluş: 2016

İstasyon TEDÜ Sosyal İnovasyon Merkezi, çok amaçlı bir ortak üretim mekânı olarak kurulmuştur. Sosyal fayda odaklı aktörlerin bir araya geldiği bir etkileşim alanı olmayı hedeflemektedir. Merkez hem TEDÜ' lülere hem de ilgili tüm paydaşlara proje ve planlarını hayata geçirebilmeleri için kapasite geliştirme desteği vermekle birlikte, Ankara'da sosyal inovasyon ve sosyal girişimcilik ekosisteminin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Yürütülen Sosyal Kuluçka Programı sayesinde, farklı ihtiyaçlara yönelik özelleştirilmiş çözümler üretmektedir.

İstasyon TEDÜ, üniversite ile toplum arasında işbirliği sağlayarak bilimsel bilginin sosyal çözümlere dönüşmesini ayrıca Ankara'da sosyal inovasyon potansiyelini harekete geçirmek için farklı aktörler ve sektörler arasında işbirliği modelleri yaratmayı hedeflemektedir (<https://istasyon.tedu.edu.tr>, 2018).

İstanbul Kalkınma Ajansı

Web sitesi: <https://www.istka.org.tr/>

Genel Merkez: İstanbul

Türü: Kamu

Kuruluş: 2009

İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA), kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmuştur (<https://www.istka.org.tr>, 2018).

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal İnovasyon Merkezi Sosyokent (ASBÜSİM)

Web sitesi: <https://sim.asbu.edu.tr/>

Genel Merkez: Ankara

Türü: Üniversite

Kuruluş: 2016

ASBÜSİM, Türkiye'nin ve bölgenin toplumsal sorunlarına yenilikçi çözümler bulmak amacıyla sosyal inovasyon ve girişimcilik alanlarında uzmanlaşmış bir teknoloji geliştirme bölgesidir. Toplumsal sorunlara inovatif fikirler üreten girişimcileri ve bu sorunlara çözüm arayan toplumun farklı kesimlerini bir araya getirmeyi hedeflemektedir. Toplumsal sorunlara yönelik faaliyetlerde bulunan gönüllü kuruluşlar, kamu kurumları, özel sektör, belediyeler gibi kurumlar ASBÜSİM'in paydaşlarını oluşturmaktadır (<https://sim.asbu.edu.tr>, 2018).

İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Kuluçka Merkezi

Web sitesi: <https://sosyalkulucka.bilgi.edu.tr/>

Genel Merkez: İstanbul

Türü: Kuluçka Merkezi

Kuruluş: 2014

Bilgi Sosyal Kuluçka Merkezi, sivil oluşum ve sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerinin gelişmesini desteklemeyi amaçlamaktadır. Türkiye'de sivil toplumun zenginleşen ve farklılaşan ihtiyaçlarına yenilikçi çözümler üreten bir kapasite gelişim modelinin oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır.

Sosyal Kuluçka Merkezi, kurulduğundan bugüne, 11 sosyal kuluçka dönemi gerçekleşmiştir. 103 sivil toplum kuruluşu, sivil inisiyatif ve yurttaş girişimi doğrudan yararlanıcı olmuştur. Toplamda 515 saat süren 143 eğitim ve atölye gerçekleştirilmiş, yapılan eğitim ve atölyelerle 2.139 sivil toplum kuruluşu, sivil inisiyatif ve yurttaş girişiminden 3.052 katılımcıya ulaşılmıştır (<https://sosyalkulucka.bilgi.edu.tr>, 2018).

Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyopark

Web sitesi: <http://www.sosyopark.yildiz.edu.tr/>

Genel Merkez: İstanbul

Türü: Araştırma ve Uygulama Merkezi

Kuruluş: 2016

Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal İnovasyon Uygulama ve Araştırma Merkezi, toplumun ihtiyacı olan alanlarda sosyal sorunlara yönelik bilimsel yöntemlerle yenilikçi çözümler üretmek amacıyla araştırmalar ve uygulamalar yaparak toplumsal yarar sağlamaktadır. Toplumsal sosyal konulara akademi, kamu, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör birlikteliğinde katılımcı ve işbirlikçi bir yaklaşım ile bütüncül çözümler geliştirmektedir. Hâlihazırda göç, gençlik/yaşlılık ve yaratıcı drama olmak üzere üç aktif çalışma grubu vardır. Sosyopark bünyesinde, Stratejik Yönetim ve Planlama, E-ihracat ve Pazar Analizi, E-ihracat ve Dijital Pazarlama, Endüstri, AR-GE Proje Destekleri, Ürün Geliştirme Takımı ve Süreçleri, Proje Yönetimi, İnsan Kaynakları Yönetimi gibi başlıklar altında eğitimler verilmektedir (www.sosyopark.yildiz.edu.tr, 2018).

BÖLÜM 2: ULUSLARARASI FAALİYETLERİ OLAN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE SOSYAL İNOVASYON

Bu bölümde öncelikle uluslararası gönüllü faaliyetlerin tarihsel gelişim süreci ele alınacak, uluslararası gönüllü faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarının rolü ve önemi vurgulanacaktır. Arından sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilecektir. Sonrasında sivil toplum kuruluşlarının en çok faaliyette bulundukları ülkelerin durumları ile ilgili bilgi verilecektir. Uluslararası kalkınma ve insani yardım ekosisteminde önemli rol oynayan Türkiye'nin dış yardımları ve TİKA'nın rolü değerlendirilecektir. İnsani yardım ve kalkınma alanında uluslararası gönüllü hizmet aktörleri olarak faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyon tartışılarak, sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyonu engelleyen ve kolaylaştıran faktörler incelenecektir. Son olarak dünyadan ve Türkiye'den sivil toplum kuruluşlarının sınır ötesinde yaptıkları inovatif projeler incelenecektir.

2.1. Uluslararası Gönüllü Hizmetler

Dünyada her geçen gün artan sosyal sorunlar nedeniyle “gönüllük” ilkesi artık değiştirici ve dönüştürücü bir etkiye sahip olmaya başlamıştır. Dünya’da milyonlarca gönüllü bu sorunlarla mücadele etmekte ve pek çok küresel soruna verilecek yanıtta gönüllülüğün gerçek bir fark yaratma potansiyeli vurgusu yapılmaktadır (UNV, 2011: 11). Birleşmiş Milletler Binyıl Kalınma Planı’nda aşırı yoksulluğun ve açlığın yok edilmesi, çocuk ölüm oranının azaltılması, bulaşıcı hastalıklarla mücadele edilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması gibi ele alınan birçok konuda ilerleme sağlamada hükümetlerin, uluslararası kurumların ve özel sektörün yanında gönüllü hizmetlerin de katkısı vurgulanmıştır (UNDP, 2014). Küresel nitelikteki sorunlarla baş edebilmek için sadece uluslararası kuruluşların ve ulus devletlerin çabalarının yeterli olmaması küresel sivil toplumu oluşturmuştur (Göymen, 2004: 67). Artık ilişkiler o kadar karmaşık hale gelmiştir ki, dünyanın herhangi bir yerindeki savaş, yoksulluk, felaket, çevre sorunları gibi problemler sadece o ülkeyi değil diğer ülkelerin de ekonomik ve sosyal alanlarını etkilemektedir (Gündüz ve Kaya, 2014: 149). Bundan dolayıdır ki günümüzde uluslararası gönüllü hizmetler de bu sorunların çözümü noktasında ulusal ve uluslararası kuruluşların bir tamamlayıcısı niteliğine dönüşmüştür. Özellikle son yıllarda küreselleşmenin doğurduğu ve derinleştirdiği sorunların artması, insanların bu sorunlara karşı duyarlılık geliştirmeleri, ulaşım seyahat konusundaki ilerlemeler ve teknolojinin sunduğu imkânlar da gönüllülüğün ulusal sınırları aşıp uluslararası bir boyut kazanmasını sağlamıştır. Uluslararası gönüllü hizmetler, sivil toplumun bir formudur. Gönüllülerin hiçbir maddi çıkar beklemeden ya da çok az bir bedel karşılığında ülke sınırları dışında topluma katkı sunduğu bir hizmet şekli olarak tanımlanmaktadır (Shreedan vd., 2008). Genel olarak sivil toplum örgütlerinin Afrika, Latin Amerika ve Asya’da birçok ülkede kalkınma ve yardım çabalarına aktif olarak katılması ile birlikte gelişen bir hizmettir (Anheier ve Salamon, 1999: 45).

Tarihsel süreç içerisindeki faaliyetleriyle birlikte uluslararası düzeyde yapılan gönüllü hizmetler yoğun eleştirilere hedef olmuştur. Yapılan tenkitler sadece yardım alan ev

sahibi toplumlardan değil, batılı araştırmacılardan da gelmektedir. Uluslararası gönüllü hizmet faaliyetlerine yöneltilen köklü eleştirilere bakmak bu hizmetlerin yeniden ele alınması ve geliştirilmesi açısından fayda sağlayacaktır.

En sık yapılan eleştirilerin başında uluslararası gönüllü hizmetlerin emperyalizmin bir parçası olarak değerlendirilmesidir. Bu eleştiriye göre; UGH'nin asıl amacı yoksulluk ve adaletsizliği gidermek değil batılı devletlerin çıkarlarına hizmet etmektir (Perold vd., 2011: 3).

Uluslararası gönüllü hizmetlere yapılan bir diğer eleştiri ise bu hizmetlerin ev sahibi ülkeden çok gönüllüye yarar sağlamasıdır. Özellikle kısa dönem uluslararası gönüllülük ihtiyaç temelli değil de daha çok kişisel gelişim için yapılır. Gönüllü; kişisel gelişim, uluslararası tecrübe gibi birçok fayda sağlarken, yerel halkın ölçülebilir olarak aldığı çok fazla bir fayda yoktur. Ayrıca gönüllüler, faaliyetleri “hayırseverlik” anlayışı içerisinde yaptıklarından dolayı hizmeti veren ve alan arasında hiyerarşik bir yapı oluşmaktadır (Lough, 2013: 10). Uluslararası gönüllülerin genellikle beyaz, eğitilmiş ve maddi geliri iyi olan kişiler olması uluslararası gönüllülüğün sadece küçük bir kesimi temsil eden, elitist bir şey olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Gönüllülerin genellikle ev sahibi ülkede bir boşluğu doldurarak yerel halkın istihdamı önünde bir engel oluşturması konuyu tartışmalı bir hale getiren diğer bir eleştiridir (Devereux, 2008: 361).

2.1.1. Uluslararası Gönüllü Hizmet Sunan Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşlarının sayısı son yıllarda büyük bir artış göstermiştir. Bu artış ulusal ve uluslararası yardım politikalarında oluşan değişikliği göstermekle birlikte STK'ların kalkınma işbirliğindeki en etkili aktörlerden biri haline geldiği anlamını da taşımaktadır.

Bugün STK terimi, küçükten büyüğe, yerelden sınır ötesine ve savunuculuk gruplarından proje uygulayıcılarına kadar çok çeşitli kuruluşları tanımlamak için kullanılmaktadır. STK'lar örneğin büyüklük (büyük - küçük), operasyon ölçeği (ulusal- uluslararası) veya faaliyet gösterdikleri sektöre (kalkınma, yardım, savunma vb.) göre sınıflandırılabilir (Kostiainen, 2012: 10).

Uluslararası sivil toplum kuruluşları (USTK), sivil bir grup tarafından gönüllü olarak yerel, ulusal veya uluslararası düzeyde kurulmuş, kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır (Dang, 2009: 15). USTK'lar farklı uzmanlık alanlarına sahip olmalarına rağmen temel amaçları uluslararası bir müdahalenin gerekli olduğu insani kriz durumlarında çeşitli hizmetler sunmaktır (Nyhuus, 2011: 10). Uluslararası sivil toplum kuruluşlarının ne olduğunu tanımlamak kadar, onların büyümesini ve çeşitliliğini teşvik eden koşulları anlamak da son derece önemlidir. Literatürde USTK'ların hem sayı hem de etki olarak büyümesinde devletlerin etkisinin azalması (kamu kaynaklarında düşüş, özelleştirme, başarısız hükümetler vs), ulus ötesi sorunların ulus ötesi eylem gerektirmesi ve iletişim / bilgi teknolojilerindeki gelişmeler gibi faktörlerin etkili olduğu konusunda fikir birliği vardır (Christensen, 2006: 287).

Ulusal sınırların ötesinde yapılan gönüllü çalışmaların kökleri on dokuzuncu yüzyıldaki misyonerlik çalışmaları ve din temelli yardım götürme çabalarına dayanır (McBride vd., 2007: 1; Anheier ve Salamon, 1999: 45). Bilinen ilk gönüllü hizmet organizasyonu, zenci

köleliğinin sonlandırılması amacıyla toplumsal bir akım olarak 1839'da kurulan Uluslararası Kölelik Karşıtı (Anti-Slavery International) kuruluşudur (Anheier vd., 2001: 4). Kilise ve dini toplum dışında modern gönüllülüğün doğuşu 1864 yılında Kızıl Haç'ın kurulması ile yakından ilişkilendirilmiştir (Anheier ve Salamon, 1999: 45). Henri Dunant'ın 1857'de Solferino Savaşı sonrasında önyargısız ve tarafsız olarak insanlara yardımcı olabilecek gönüllü grupların oluşturulması teklifi ile kurulan ve insani yardım, acil yardım, sosyal yardım, sağlık hizmetleri gibi faaliyetlerde bulunan Kızıl Haç, uluslararası insani yardım hareketinin temel taşı olarak da adlandırılır (Özcan, 2011: 617-618; Katıman, 2016: 391-392). 1920'lerde ise Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ve dünyada meydana gelen yıkımı telafi etmek için daha çok kurtarma ve yeniden yapılanmaya yönelik uluslararası gönüllü hizmet programlarının sayısında artış olduğu görülmüştür (Devereux, 2008: 359).

Uluslararası gönüllü hizmeti şekillendiren bir diğer dönüm noktası da İkinci Dünya Savaşı'dır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bazı ülkeler bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Bağımsızlığını yeni kazanmış devletlerin kalkınamamış yoksul ülkeler olması bu dönemde uluslararası gönüllü hizmetlerin hızlanmasını sağlamıştır (Palmer, 2002: 637). İkinci Dünya Savaşı sonrası, Birleşmiş Milletler'in oluşumuyla birlikte uluslararası kalkınma yardımı için yeni bir çerçeve gerçekleşmiştir. Bugün bu oluşum zengin ve yoksul ülkeler arasındaki ilişkileri şekillendirmeye devam etmektedir (Lewis, 2006: 13-14).

Bir sonraki dönemde devletler kültürler arası anlayış ve kalkınma yardımı için çaba sarf etmiştir. Bununla ilgili ilk önemli çabalardan biri 1958'de Britanya'da kurulan Voluntary Service Overseas-VSO (Deniz aşırı Gönüllü Kuruluşu) olmuştur. Üçüncü dünya ülkeleri için ekonomik ve sosyal adaleti amaçlayan VSO kurulduktan bir yıl sonra 61 gönüllüsü ile 18 ülkeye gitmiştir (Nurden ve Presen, 1986: 11). Bu konudaki önemli diğer bir çaba ise 1961'de ABD'nin resmi bir birimi olarak John F. Kennedy tarafından kurulan Barış Gönüllüleri Örgütü'dür (Peace Corps). 1963'te Australian Volunteers International-AVI (Uluslararası Avustralya Gönüllüleri), 1965'te Japan Overseas Cooperation Volunteers-JOCV (Japonya Uluslararası İşbirliği Gönüllüleri), 1970'te The United Nations Volunteer Program-UNVP (Birleşmiş Milletler Gönüllüler Programı) kurulmuştur (Allum, 2007). 1986'da kurulan Doctors Without Borders- MSF (Sınır Tanımayan Doktorlar) ise çeşitli kıtalardaki öncü insani çalışmalarından dolayı 1999'da Nobel ödülüne layık görülmüştür (McCallion, 2015:24). Özellikle 1990'lar ve 20. yüzyıl boyunca küreselleşme, uluslararası sivil toplum kuruluşlarının gelişiminde hayati bir rol oynamıştır (Christrup, 2011: 29). Türkiye'de ise özellikle son 20 yıl içerisinde yaşanan toplumsal ve siyasal değişiklikler ve küreselleşmenin neden olduğu etkilerle birlikte uluslararası alanlarda gönüllü hizmet çalışmalarının gerçekleştirildiği görülmektedir. Türkiye'de insani yardım alanında faaliyetlerde bulunan en eski kurumlardan biri Kızılay'dır. 11 Haziran 1868 tarihinde kurulan ve kuruluşundan itibaren uluslararası bir özellik taşıyan Kızılay, özellikle 1990'lı yıllardan sonra uluslararası yardım faaliyetlerini artırmıştır (Bulut, 2016: 9).

Özetle uluslararası gönüllü çalışmaların tarihsel gelişimine baktığımızda USTK'ların niceliksel ve niteliksel olarak şekillenmesinde dönüm noktası olan gelişmeleri maddeler

halinde sıralamak mümkündür. Bunlar; 1) misyonerlik- dindarlık faaliyetleri; 2) Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın yeniden inşası; 3) İkinci Dünya Savaşı sonrası birçok ülkenin bağımsızlığını kazanması ve 4) küreselleşmedir.

2.2. Sosyal Hizmet Perspektifinden Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal İnovasyon

Sivil toplum kuruluşları dezavantajlı grupların çıkarlarını desteklemek, çevreyi korumak, temel sosyal hizmetler sunmak ve toplumsal kalkınmayı sağlamak için faaliyetler yürüten kuruluşlardır (WorldBank, 1995: 7). Sivil toplum kuruluşları, refah devletinin gerilemesinden sonra ortaya çıkan sosyal koruma açığının giderilesine yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardımın sunulmasında önemli bir aktör olarak devreye girmiştir (Kesgin, 2011: 67). Sivil toplum kuruluşlarının; toplumdaki sorunların tespiti, gerekli çözümlerin üretilmesi ve uygulanması noktasında devletlerin sivil alandaki destekçisi konumunda olduğu söylenebilir (Altan, 2020: 108).

Son yıllarda refah sistemi içerisinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının boyutu ve rolündeki artışla birlikte bu kuruluşlarda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının sayısında da artış olmuştur (Fazzi, 2012: 630; Li ve Wang, 2011: 6). Türkiye'de de hem ulusal hem uluslararası sosyal hizmet ve sosyal yardım sunan sivil toplum kuruluşlarında sayıları fazla olmasa da sosyal incelemeler yapan sosyal hizmet uzmanları çalışmalar yürütmektedir (Beki, 2015: 55). Sosyal hizmet ile sivil toplum kuruluşlarının hedefleri arasında birçok benzerlik vardır. Sosyal hizmet uzmanlarının sosyal adaleti sağlama, yaşam koşullarını iyileştirme, özellikle savunmasız insanlara yönelik kaynakları geliştirme gibi misyonları; sosyal refahı iyileştirmeyi hedefleyen, savunuculuk faaliyetleri yürüten sivil toplum kuruluşları ile örtüşmektedir (Kara, 2019: 156). Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanları ve sivil toplum kuruluşlarının yapacakları işbirlikleri ile önemli toplumsal çalışmaların ortaya çıkması mümkündür. Özellikle yoksullukla mücadele faaliyetlerinde sosyal hizmet bilim ve mesleğinin sahip olduğu etik değer ve ilkeleri sivil toplum kuruluşlarına önemli bir bakış açısı sağlar (Sevin, 2007: 47). Bilimsel ve mesleki olarak sosyal adalet ve insan hakları gibi ilkeleri içselleştirmiş bir disiplin olarak sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin hak temelli bir yaklaşım çerçevesinde geliştirilmesine katkıda bulunur (Atatanır, 2016: 177). Bu bize odak noktasında insan ihtiyaçları olan sosyal hizmet disiplini ile sivil toplum alanının işbirliği içerisinde hareket eden ya da işbirliği içinde olması gereken iki alan olduğunu göstermektedir (Karadağ, 2017: 75).

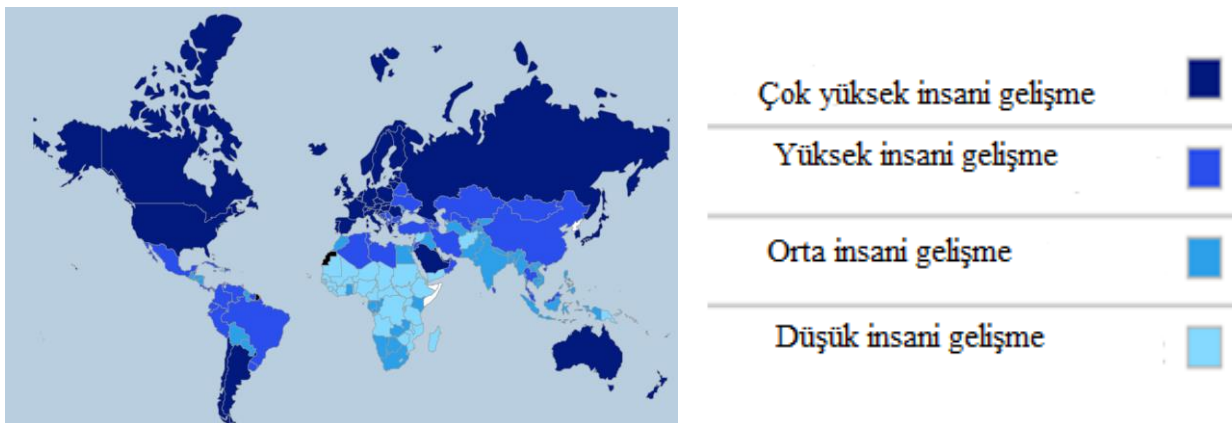
Son yıllarda dünyadaki sosyal sorunların çeşitliliği gittikçe artmaktadır. Sosyal ve ekonomik eşitsizlik, göç, doğal kaynakların tükenmesi gibi makro düzeydeki sorunların insan yaşamını etkilemesi nedeniyle, hem sivil toplum kuruluşları hem de sosyal hizmet yeni sosyal sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır (Özmete ve Akgül, 2015: 139). Küresel sorunlar sivil toplum kuruluşlarını dünya siyasetinde daha görünür kılar, sosyal hizmet mesleğinin küreselleşmesini de ilerletmiştir. Küreselleşme, teknolojiye bağlı gelişmeler ve küresel karşılıklı bağımlılığın dünya çapında sosyal hizmet eğitimi ve uygulaması üzerinde de önemli etkisi olmuştur (Estes, 2010: 11). Sosyal hizmetin uluslararası boyutu, sosyal hizmet uzmanlarının hem yerel çevreyi anlamalarını hem de sosyal sorunlara

küresel bir perspektiften yaklaşımlarını gerektirmektedir. Sosyal hizmet uzmanı dünyanın diğer bölgelerindeki sosyal sorunlara yönelik geliştirilen yaklaşımları ve çözümleri takip etmeli ve çıkarımlarda bulunmalıdır (Hokenstad ve Midgley’den aktaran Estes, 2010: 12). Belirli ortak amaç ve kaygıları taşıyan hem sosyal hizmet hem de sivil toplum alanının günümüz dünyasında gittikçe karmaşılaşan toplumsal sorunlara yönelik yenilikçi yöntem ve yaklaşımların arayışına girdikleri görülmektedir. Bu ihtiyaca binaen sosyal inovasyon hem sivil toplum kuruluşları hem de sosyal hizmet terminolojisinde yeni bir kavram olarak konuşulmaya başlanmıştır (Yıldırım ve Tuncay, 2019: 169). Sosyal inovasyon en genel anlamıyla sosyal hedeflere ulaşmada işe yarayan yeni fikir, ürün ve hizmetleri ifade eder (Mulgan vd., 2007: 8). Ancak değer yaratacak bir yenilik yapmak çok da kolay değildir. Yenilik yapmak yeni bilgi, öğrenme ve işbirliği gerektirir. (Verschuere vd.’den aktaran Birinci, 2018: 58). Yenilikçi yöntem ve yaklaşımların ortaya çıkması için gerekli motivasyon, finansman, yasal düzenleme gibi birçok faktöre tek başına hiçbir aktörün sahip olması beklenemez. Küresel boyutta engelleri, eşitsizlikleri, adaletsizlikleri ve bunların doğurduğu sorunları ele alırken uzmanlıkların birleştirilmesinin ve sosyal inovasyon ekosistemindeki tüm aktörlerin sürece katılmasının günümüz dünyasında bir gereklilik olduğu düşünülmektedir.

2.3. Uluslararası Yardıma En Çok İhtiyacı Olan Ülkeler ve Özellikleri

En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ), Birleşmiş Milletler tarafından; kişi başına düşen düşük gayri safi yurt içi hâsıla (GSYİH), zayıf insan kaynakları ve yüksek ekonomik kırılganlık anlamında resmi olarak "En Az Gelişmiş" şeklinde tanımlanan ülkelerin oluşturduğu bir grubu içermektedir (Arslan, 2012). Dünya nüfusunun yaklaşık %12'sini oluşturan en az gelişmiş ülkeler dünyadaki en fakir, en geri kalmış ve dünya ekonomik sistemine yeterince adapte olamamış ülkeler için kullanılan bir terimdir (Bakan ve Kocağ, 2012: 287). En Az Gelişmiş Ülkeler, ‘Üçüncü Dünya’ ya da ‘Güney’ ülkeleri olarak da adlandırılır. Gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldıklarında genellikle düşük insani gelişme indeksi ile fakir olma eğilimi gösterirler (Ussi, 2012: 34). En Az Gelişmiş Ülkelerin, özel durumlarından dolayı diğer gelişmekte olan ülkelere daha fazla ve daha farklı bir desteğe ihtiyaç duydukları kabul edilir (Arda, 2011: 45).

Şekil 10. Uluslararası İnsani Gelişme Endeksi

Kaynak: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP). (2017).

Birleşmiş Milletler platformunda en az gelişmiş ülke (EAGÜ) kavramı ilk kez 1960'lı yıllarda gündeme gelmiştir. 1964 yılında Cenevre'de düzenlenen 1. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nda, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmalarını teşvik etmeye yönelik politika ve önlemlerin alınması gerektiği kabul edilmiştir. Kalkınmakta olan ülkelere her biri için sürdürülebilir büyüme ve fırsat eşitliğini sağlamak amacıyla üye ülkelere daha az gelişmiş olanlarına (kalkınmakta olan ülkeler) özel ilgi gösterilmesi kararlaştırılmıştır (UN, 2015). Aynı dönemde, bu ülkelerin uluslararası toplumun en kırılgan parçasını oluşturdukları genel kabul görmüş, 1970'lerde ise Uluslararası Kalkınma Stratejisine EAGÜ'lerle ilgili önlemler eklenmiştir. İlk EAGÜ sınıflandırılması Birleşmiş Milletler'in 2768XXVI sayılı ve 18 Kasım 1971 tarihli kararı ile ortaya konmuştur. 1971'de belirlenen kriterlere göre 25 ülkenin bulunduğu EAGÜ listesi resmi olarak onaylanmıştır (Onur, 2011: 8).

Bu listede olmak için bir ülke, Birleşmiş Milletler Kalkınma Politikası Komitesi tarafından geliştirilen sınıflandırma kriterlerine uymak zorundadır. BM'nin hâlihazırdaki mevcut EAGÜ tanımı üç kritere dayanmaktadır. Bunlar (UN, 2016: 27):

1. Gelir Düşüklüğü Ölçütü (Gross National Income-GNI): 3 yıllık ortalama tahmini kişi başına düşen Gayri Safi Milli Gelir (dâhil olmak için gerekli rakam 905\$ altı; bu kategoriden çıkmak için gerekli rakam 1086\$ üstüdür)
2. İnsan Kaynakları Zayıflığı Ölçütü (Human Assets Index-HAI): İnsan gelişimini temel alan göstergelerdir. Bunlar;
 - a) Beş yaş altı ölüm hızı
 - b) Yetersiz beslenen nüfus yüzdesi
 - c) Analık ölüm oranı
 - d) Brüt orta öğretim okula kaydolma oranı
 - e) Yetişkin okuryazar oranı
3. Ekonomik Güvenlik Açığı Ölçütü (Economic Vulnerability Index-EVI) : Dışsal şokların oluşturduğu gelişim riskini ölçmek üzere tasarlanmış olup, aşağıdaki yedi göstergeden ortalama bir seviyeye dayanmaktadır:
 - a) Nüfus büyüklüğü
 - b) Mesafenin uzaklığı
 - c) Mal ihracat konsantrasyonu
 - d) Tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörünün GSYİH içindeki payı
 - e) Düşük yüksek kıyı bölgelerinde nüfus payı
 - f) Mal ve hizmet ihracatının istikrarsızlığı
 - g) Doğal felaketler nedeniyle evsiz kalmış nüfus oranı
 - h) Tarımsal üretimde istikrarsızlık

1991 yılında Komite, yukarıdaki kriterlere ek olarak nüfusu 75 milyonu aşmayan ülkelerin EAGÜ listesine alınmasına karar vermiştir (Gök, 2012: 5). Listeye girmek ve listeden çıkmak için ülkenin belirlenmiş tüm kıstaslara uyması gerekir. Bunların yanında ülkelerin ayrıca listeye dâhil olmayı da kabul etmesi şartı vardır. Örneğin; Zimbabwe,

Gana ve Papua Yeni Gine üç kıstasa da uymasına rağmen EAGÜ listesine eklenmeyi reddetmiştir (CDP, 2009: 10).

Tablo 4. BM Tarafından Belirlenmiş En Az Gelişmiş Ülkeler Listesi (Haziran 2017 Tarihi İtibarıyla)

2017		<i>Equatorial Guinea, Vanuatu</i>
2014		Samoa
2012		South Sudan
2011		Maldives
2007		Cabo Verde
2003		Timor-Leste
2000		Senegal
1994	 	Botswana Angola, Eritrea
1991		Cambodia, Democratic Republic of the Congo, Madagascar, Solomon Islands, Zambia
1990		Liberia
1988		Mozambique
1987		Myanmar
1986		Kiribati, Mauritania, Tuvalu
1985		Vanuatu
1982		Djibouti, Equatorial Guinea, Sao Tome and Principe
1977		Cabo Verde , Comoros
1975		Bangladesh, Central African Republic, Gambia
1971		Afghanistan, Benin, Bhutan, Bostwana , Burkina Faso, Burundi, Chad, Ethiopia, Guinea, Haiti, Lao People's Democratic Republic, Lesotho, Malawi, Maldives , Mali, Nepal, Niger, Rwanda, Samoa , Somalia, Sudan, Uganda, United Republic of Tanzania, Yemen

Kaynak: CDP (2015: 102)

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde Birleşmiş Milletler'in 1971 yılında oluşturduğu ilk listede 25 ülke varken, 2017 itibarıyla bu sayının 44'e yükseldiği görülmektedir. En Az Gelişmiş Ülke statüsünden şimdiye kadar sadece beş ülke çıkabilmiştir. Bunlar; 1994

yılında Botsvana, 2007 yılında Cabo Verde, 2011 yılında Maldivler, 2014 yılında Samoa ve 2017 yılında Ekvator Ginesi'dir. 2020 yılında Vanuatu ve 2021 yılında ise Angola'nın bu statüden çıkarılması planlanmaktadır (CDP, 2015: 10).

EAGÜ'lerin dünya üzerindeki dağılımına baktığımızda Afrika kıtasında 33, Asya kıtasında 15, Amerika kıtasında ise 1 ülke EAGÜ statüsündedir. Bu ülkelerin önemli bir kısmı ada devlet ya da denize kıyısı bulunmayan devlet konumundadır. EAGÜ'ler dünya nüfusunun % 12 'sini oluşturmalarına rağmen dünya üretiminin sadece % 0.5'ini üstlenmektedirler. Bunun nedeni ise, ekonomilerinin tek veya çok kısıtlı sayıda ana mala bağımlı olması ve dış etkilere çok açık olmasıdır. Örneğin EAGÜ'ler özellikle dünyanın en sıkıntılı, çölleşme, kuraklık, sel, deprem, büyük fırtınalar gibi afet bölgelerinde yer almaktadırlar (Kubar, 2014: 59).

En az gelişmiş ülkeler, uluslararası toplumun en fakir ve en zayıf bölümünü temsil etmektedir. Aşırı yoksulluk, ekonomilerinin yapısal zayıflığı, gelişimle ilgili kapasitelerin yetersizliği, doğal ve insan kaynaklı felaketler, bulaşıcı hastalıklar, eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmetlere sınırlı erişim, zayıf altyapı, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim eksikliği çoğu zaman coğrafi engellerle de birleştiğinde, bu ülkelerin yaşam kalitesini geliştirmeye yönelik çabaları da engellemektedir. EAGÜ'lerin sahip oldukları bu olumsuz koşulların üstesinden gelebilmeleri için uluslararası desteğin artması ve bu ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak için Birleşmiş Milletler her on yılda bir "En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı" düzenlemekte ve bu ülkelerdeki durumu ele alarak, uluslararası toplumun katkılarını değerlendirmektedir. On yılda bir, biraraya gelen ve en az gelişmiş ülkelerin kalkınmaları konusunda ilgili görüşmelerin yapıldığı konferansların ilki 1981 yılında 130 ülkenin katılımı ile Paris'te yapılmıştır. Konferans, EAÜG'lerin özel sorunları ve onları hafifletme yolları odağında gerçekleşmiş, EAÜG'lerin yapısal sorunlarının gözden geçirilmesi ve bu ülkelere maddi ve teknik yardımların artırılması üzerinde anlaşmaya varılmıştır (Hawthorne, 2011: 96).

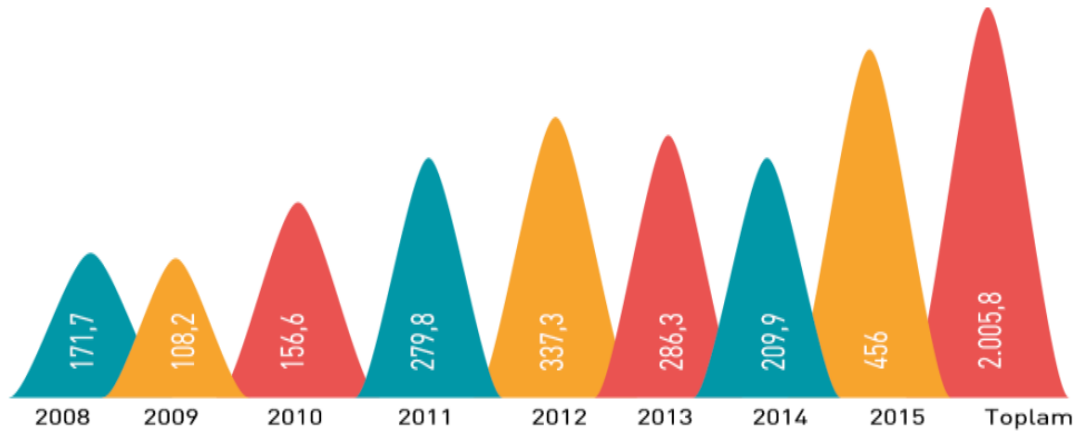
2001 yılında Brüksel'de düzenlenen konferansta ise, işbirliği çerçevesi kapsamında, her bir ülkenin özel ihtiyaçlarını, sorunlarını ve potansiyellerini göz önünde bulundurup, var olan açığı gidermeyi amaçlayarak, Milenyum Kalkınma Hedefleri dâhil olmak üzere, toplam 30 adet uluslararası kalkınma hedefi belirlenmiştir. Verilen taahhütler ise;

- İnsan merkezli politika çerçevesinin teşvik edilmesi,
- Ulusal ve uluslararası düzeyde iyi yönetim,
- İnsan ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi,
- EAGÜ'de küreselleşme için üretim kapasitelerinin oluşturulması,
- Kalkınma ve ticaretin güçlendirilmesi,
- Kırılganlığın azaltılması ve çevrenin korunması ve
- Mali kaynakların harekete geçirilmesidir (UN, 2001).

Birleşmiş Milletler (BM) En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ) Zirvesi'nin dördüncüsüne ise 2011 yılında Türkiye ev sahipliği yapmıştır. Zirvenin başlığı, 'Küreselleşme ve

Kalkınma’ olarak belirlenmiştir. En Az Gelişmiş Ülkelerin önündeki engeller ve küreselleşmenin getirdiği zorluklar üzerinde durulmuş, özellikle de tarımın ve ticaretin geliştirilmesi ve dış yatırımların önemi vurgulanmıştır (Sancaktar, 2007). Konferans sonucunda oluşturulan İstanbul Eylem Planında, işbirliği konusuna da vurgu yapılmış, en az gelişmiş ülke sayısının 2020 yılında yarıya indirilmesi hedeflenmiştir (Kaynak, 2011).

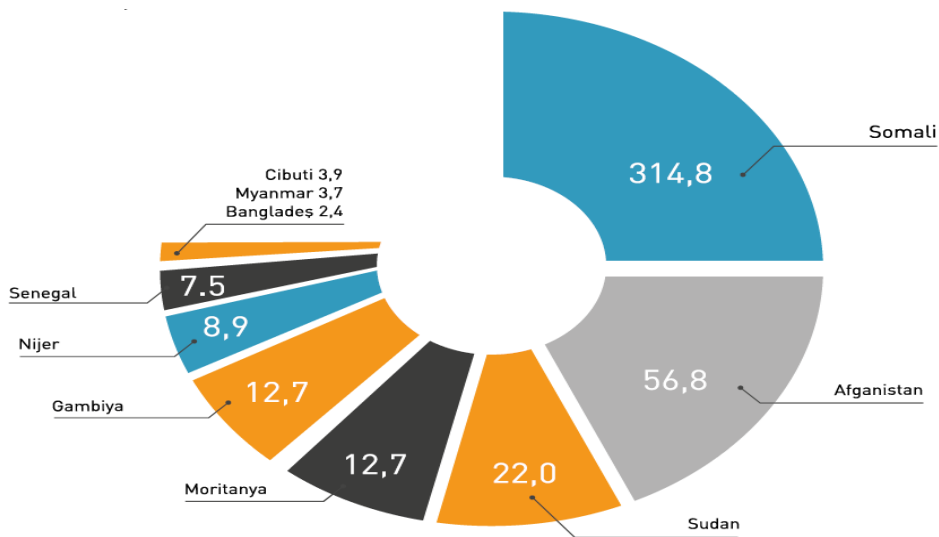
Şekil 11. Türkiye’nin EAGÜ Yardımları (2008-2015; Milyon Dolar)

Kaynak: TİKA (2015: 27)

Türkiye’nin En Az Gelişmiş Ülkelere yaptığı yardımlar her yıl katlanarak artmış, 2008-2015 yılları arasında toplamda 2 milyar 5 milyon dolara yükselmiştir. Aşağıdaki grafikte ise, Türkiye’nin yardımlarından en fazla faydalanan EAGÜ’ler sıralanmıştır. Yardımlardan en fazla Somali yararlanmıştır. Somali’yi, sırasıyla Afganistan, Sudan, Moritanya, Gambiya, Nijer ve Senegal takip etmektedir.

Şekil 12. Türkiye İki Taraflı Yardımlarından En Fazla Faydalanan EAGÜ’ler (2015; Milyon Dolar)

Kaynak: TİKA (2015: 27)

En az gelişen ülkelerin sorunlarına çözüm bulmak için on yılda bir Birleşmiş Milletler çatısı altında zirveler düzenlenmesine rağmen 1971’de bu kategoride 25 ülke varken bugün bu sayının 49’a yükselmiş olması, yapılan zirvelerde alınan kararların ve ortaya konan çözüm önerilerinin ne kadar işe yaradığını sorgulatmaktadır.

2.4. Uluslararası Yardımlarda Türkiye

Bu bölümde donör ülkelere alıcı ülkelere yapılan dış yardımlar konusu incelenecektir. Öncelikle dış yardımın ne olduğu farklı tanımları ile ele alınacak, tarihsel gelişimi ve konu ile ilgili kavramlar incelenecektir. Gelişmiş ülkelerin dış yardımlarından karşılaştırmalı olarak bahsedilecek ve Türkiye’de dış yardımın nasıl yapıldığı, gelişimi ve Türkiye’nin dış yardım aktörleri irdelenecektir. Yapılan dış yardımların yardım alan ülkelerin kalkınabilmesine yönelik sürdürülebilir çözümler olup olmadığına bakılacak ve ülkelerin dış yardım politikalarına yapılan eleştiriler üzerinde durulacaktır.

2.4.1. Dış Yardım Kavramı

OECD (2018) dış yardımı, gelişmekte olan ülkelere insani yardım ve acil yardım da dâhil olmak üzere ekonomik kalkınmayı ve refahı teşvik etmek için verilen bir resmi kalkınma yardımı (RKY) olarak tanımlanmaktadır. En genel anlamıyla Akça ve Esengün dış yardımı *“bir ülke veya uluslararası kuruluş tarafından başka bir ülkeye veya uluslararası kuruluşa iktisadi veya sosyal kalkınmayı teşvik, demokrasi ve insan haklarında iyileşme, sosyal eşitlik, acil durumlarda temel ihtiyaçları karşılama gibi amaçlarla verilen bağışlar, krediler ve borçlar”* şeklinde tanımlamıştır (2004: 83). Kalkınma Yardımı Komitesi’nin literatürde kabul edilen dış yardım tanımı ise *“donör ülkelerin merkezi ve yerel yönetimlerinin veya bu yönetimlere bağlı icracı kuruluşların, ekonomik kalkınmayı ilerletmek ve gelişmekte olan ülkelere refah düzeyini artırmak amacıyla başka bir ülkeye, sivil toplum örgütlerine ve uluslararası organizasyonlara en az %25’i hibe olarak verilen uzun vadeli ve düşük faizli krediler”* şeklindedir (OECD, 2008). Bu iki tanım da dış yardımın kapsamını gelişmemiş ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmalarına yardımcı olmak ve refah seviyelerini arttırmak için yapılan yardımlar olarak almıştır. Türk Dil Kurumu (TDK) dış yardımı *“genel olarak gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkelere sosyal, iktisadi, askeri, insani amaçlarla aynı yardım, hibe veya düşük faizli ve uzun vadeli kredi biçiminde sağladıkları olanaklar”* şeklinde tanımlamaktadır. Yine başka bir çalışmada dış yardımlar; proje ve program kredileri ve bağlı krediler, hibeler, finansal yardımlar, teknik yardımlar, gıda yardımları, sağlık ve sosyal hizmetler, askeri yardımlar, insani müdahaleler, koşullu yardımlar ve acil durum yardımları şeklinde tanımlanmaktadır (Öztürk ve Öztürk, 2012: 15).

Dış yardımlar, hibe (bağış) ve krediler olmak üzere ikiye ayrılır. Bağış, geri ödemenin gerekli olmadığı ücretsiz kaynaklardır. Buraya kadar yapılan açıklamalar dış yardım kavramı etrafında bizi bir noktaya getirmektedir. O da rekabet piyasası dışında yer alan bütün sermaye hareketlerinin dış yardım kavramı içinde ele alınmasıdır. Bu tarzda temin edilen kaynakların, geri ödeme şartıyla alınsalar dahi, taşıdıkları avantajlı şartlar, onların mutlaka belli bir yardım payını ihtiva etmesini sağlar (Ertüzün, 1970: 167).

Dış yardım, günümüzün modern sistemlerinden farklı olarak II. Dünya savaşı sonrası bir diplomasi aracı olarak yaygınlaşmıştır (Üçkuş ve Kendirci, 2012: 59). İkinci Dünya Savaşı sonunda Amerika Birleşik Devletleri'nin birçok ülke ile kıyaslandığında sermaye birikimi açısından üstünlüğünü Avrupa devletlerine kanıtlamak ve politik çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla savaş sonrası çöküntüye uğrayan devletlere karşı yardımlarda bulunmayı taahhüt etmiştir (Lancaster, 2007: 26). İkinci Dünya Savaşı sonrası büyük yıkıma uğrayan Batı Avrupa ekonomisinin onarılması amacıyla Marshall Plânı çerçevesinde ABD'nin yaptığı yardımların dağıtılmasına yardımcı olmak ve Avrupa ülkeleri arasında ticari ödemeleri serbestleştirerek geliştirmek amacıyla 14 Aralık 1960'da imzalanan Paris Sözleşmesi ile Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) kurularak, 30 Eylül 1961'de resmen faaliyete başlamıştır (Akbulut, 2017). Yardımlar 13 Ocak 1960'da Kalkınma Yardımları Grubu adı altında birleşen ülkelerin işbirliği ile gelişmiş ve 1961'de Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) çatısına girerek Kalkınma Yardımı Komitesi (DAC) adını almıştır. Komite; yardımların tanımlanmasına, yardım veren ülkeler arasında koordinasyona katkı sunulmasına, komiteye üye ülkelerin yardım sistemleri ve yardımların etkinliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır (Üçkuş ve Kendirci, 2012: 61). Bu şekilde dış yardımlar kurumsallaşan ve yayılmaya başlayan bir yapı haline gelmiştir.

Tablo 5. Kalkınma Yardımları Komitesi'ne (DAC) Üye Ülkeler

Sayı	Kalkınma Yardımları Komitesi'ne Üye Ülkeler
1	Avustralya
2	Avusturya
3	Belçika
4	Kanada
5	Danimarka
6	Finlandiya
7	Fransa
8	Almanya
9	Yunanistan
10	İrlanda
11	İtalya
12	Japonya
13	Güney Kore
14	Lüksemburg
15	Hollanda
16	Yeni Zelanda
17	Norveç
18	Portekiz
19	İspanya
20	İsveç
21	İsviçre
22	Birleşik Krallık
23	Amerika Birleşik Devletleri
24	Çek Cumhuriyeti
25	İzlanda
26	Polonya
27	Slovakya
28	Slovenya

Kaynak: www.mfa.gov.tr (2019)

Türkiye DAC ülkeleri listesi içerisinde yer almamaktadır. Türkiye gibi DAC üyesi olmayan ancak kalkınma yardımı sağlayan ülkeler 3 gruba ayrılmaktadır. Bunlar (Tosunoğlu, 2015: 13):

1. Yükselen yardım sağlayıcı ülkeler: OECD ya da BM üyesi ya da aday olan ülkelerdir, bir kısmı AB'ye üye ülkelerdir. Türkiye bu gruba örnek olarak verilebilir.
2. İkinci olarak Güney-Güney işbirliği içinde olan ülkeler: Brezilya, Çin, Hindistan, Güney Kore, Kolombiya, Mısır, Güney Afrika ülkeleri bu gruptadır.
3. Kuveyt, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi bazı Arap ülkeleri de geliştirmekte olan ülkelere resmi kalkınma yardımı (RKY) sağlayan ülkeler arasındadır

Dış yardımlar; iki devlet arasında gerçekleşen ikili (bilateral) yardımlar, uluslararası örgütler bünyesinde gerçekleşen çok yanlı (multilateral) yardımlar ve özel (private) yardımlar şeklinde birçok değişik formda yapılabilmektedir. İkili yardımlar çerçevesinde donör ülkeler alıcı ülkelere; teknik yardım sağlayabilmekte, hibe veya kredi olmak üzere mali olarak desteklemekte veya ürünleri doğrudan verebilmektedir. Çok yanlı yardımlarda Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası örgütlerin koordinesinde gerçekleştirilen yardımlardır. Bu yardımlar daha çok alıcı ülkelerin kalkınmasının sağlanması veya kalıtsal hale gelen sorunların çözülmesi amacıyla; teknoloji transferi, AIDS ve sıtma gibi birçok kişiyi etkileyen hastalıklar ile mücadele, üretimin geliştirilmesi gibi çeşitli alanlarda teknik projeler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Özel yardımlar ise STK'ların ve hükümet dışı organizasyonların veya bireylerin alıcı ülkelerde yer alan insanlara sağladığı yardımlardır. Genelde daha küçük bütçe ile gerçekleştirilen bu yardımsal faaliyetler zaman zaman ciddi tutarlarda olabilmektedir (Samancı, 2017).

Dış yardımların geldiği noktada belirleyici olan bir diğer etken ise Birleşmiş Milletler (BM) üyesi 189 ülke ve 23 uluslararası örgütün imzasıyla 2000 yılında yayınlanan Binyıl Kalkınma (BKH) hedefleridir. Bu hedefler:

- Aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması
- Herkesin temel eğitim alması
- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve kadının güçlendirilmesinin desteklenmesi
- Çocuk ölümlerinin azaltılması
- Anne sağlığının iyileştirilmesi
- HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele edilmesi
- Çevre ve doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması
- Kalkınma için küresel işbirliğinin geliştirilmesi şeklindedir. Bu hedefler, yardım yapan ülkeler tarafından yardım faaliyetlerine yön verecek rehber ilkeler olarak kabul edilmiştir (www.tr.undp.org, 2019).

Binyıl Kalkınma Hedefleri'ni gerçekleştirme sürecinde, birlikte hareket etme ve yapılan yardımların etkinliğini arttırma amacıyla düzenlenen Monterrey Konsensüsü ve Paris Deklarasyonu gibi uluslararası girişimler yeni ilke ve prensiplerin belirlenmesini

sağlamıştır. Bu noktada, Monterrey Konsensüsü ile resmi kalkınma yardımına ihtiyacı olan ülkeler, kendi kalkınma sorunlarını sahiplenmeyi ve tedarikçi ülkeler de Toplam Milli Gelirlerinin % 0.7'si oranında resmi kalkınma yardımı yapmayı kabul etmişlerdir (Üçkuş ve Kendirci, 2012).

Kalkınma yardımlarının en önemli bileşeni Resmi Kalkınma Yardımlarıdır. Bir yardımın, Resmi Kalkınma Yardımı sayılabilmesi için 3 şartın yerine getirilmesi gereklidir. Bunlar;

- Yardımın kamu sektörü tarafından sağlanması,
- Yardımın ekonomik kalkınma ve refahın teşvik edilmesine yönelik olması,
- Yardımın finansal açıdan imtiyazlı şartlar içermesidir (TİKA, 2013: 23).

Kalkınma yardımlarının en önemli bileşeni olan Resmi Kalkınma Yardımları farklı yollarla alıcı ülkelere ulaştırılır. Bunlar; doğrudan doğruya kamu sektörü tarafından, ulusal veya uluslararası STK'lar üzerinden, kamu-özel sektör ortaklığı çerçevesinde, uluslararası örgütlere katkı sağlanması aracılığıyla gelişmekte olan ülkelere ulaştırılmaktadır. Diğer yandan bu yardım kanallarının ilk üçü iki taraflı, sonuncusu ise çok taraflı yardımlar sınıfında ele alınmaktadır. Kalkınma yardımları çalışmalarında çok taraflı faaliyetler uluslararası kuruluşlar tarafından hayata geçirilmektedir. Üye ülkelerin katılımları ile oluşturdukları bütçeler, geliştirdikleri program ve projeler ve/veya kredi borç işlemleri uluslararası kuruluşlarca doğrudan uygulanmaktadır (TİKA, 2013: 20).

Kalkınma literatüründe dış yardım tartışmalı bir konudur. Konuyla ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Görüşlerden biri; dış yardımların alıcı ülkelerin kalkınmasında etkisiz olduğu, hatta yıllar boyunca yoksul ülkelere zarar verdiği ve bu yardımların bağımlılık yaratarak yoksulluğu teşvik ettiği görüşüdür. (Moyo'dan aktaran Edwards, 2014). Hatta Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası kuruluşların gelişmemiş ülkelere empoze ettikleri şartlar altında kredi vermeleri yoğun eleştiri almaktadır. Diğer bir görüş ise, ülkelere yapılan dış yardımların yeterli olmadığını, dış yardımların arttırılmasıyla yoksulluğun azaltılacağını savunan görüştür.

2.4.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

Geçmiş yıllarda dış yardım alan bir ülke konumunda olan Türkiye'ye, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile yeni bir alan açılmış, Soğuk Savaş'ın ürettiği kutuplaştırıcı zeminin yok olması Türkiye'nin yeni bir dış politika stratejisi geliştirme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Sovyetler Birliği'nin ve Yugoslavya'nın parçalanması ile Orta Asya'da ve Balkanlarda kurulan yeni devletler özellikle de Türk Cumhuriyetleri ve komşu bölgelerle işbirliğini geliştirmek ve bu ülkelerin kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla uluslararası teknik yardım teşkilatı kurma ihtiyacı hissedilmiştir (Hava, 2016: 96). Bu ihtiyaca binaen TİKA, Türk Cumhuriyetlerine, kendilerini kalkındırmaları için alt yapı çalışmaları ve insan kaynağı sağlamak gibi teknik destekler başta olmak üzere birçok konuda destek vermek üzere 27/01/1992 tarihli ve 480 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Dışişleri Bakanlığı'na bağlı bir teknik yardımlar yapan birim olarak kurulmuştur (Aktaş, 2017:34). 480 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan TİKA, 1999 yılında Cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile Başbakanlığa bağlanmış, 2001 yılında teşkilat kanunu olan 4668 Sayılı "Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi

Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” yayımlanmıştır. 2011 yılına gelindiğinde dinamik dış politika yönelimleri, küresel ve bölgesel düzeyde yaşanan büyük değişimlerin itici etkisi ve kalkınma işbirliği sürecinin etkinliğinin arttırılabilmesi amacı ile Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı’nın organizasyon yapısı gözden geçirilmiş ve TİKA yeniden yapılandırılmıştır (TİKA, 2017).

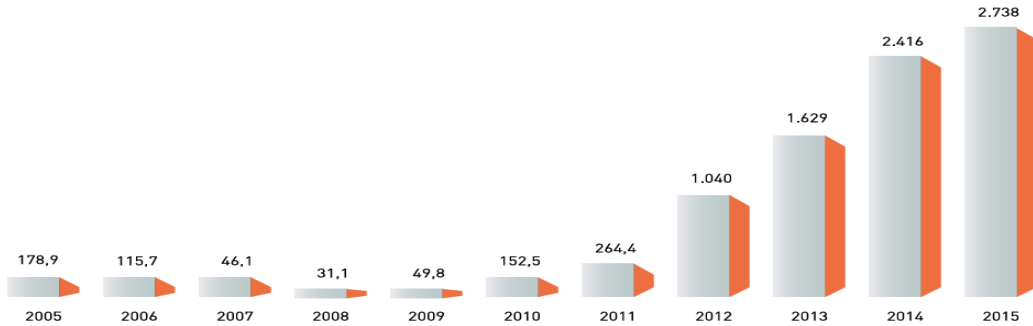
TİKA’nın stratejik amaçları aşağıdaki gibi sıralanmıştır (TİKA, 2016: 23):

- İşbirliğinde bulunulan ülke ve topluluklarda yoksulluğun azaltılması ve refahın sağlanmasına katkıda bulunmak.
- Başta tarihi, coğrafi, sosyal ve kültürel bağlarımızın bulunduğu ülkeler olmak üzere, ülkemizin kalkınma işbirliği potansiyelinin aktarımını sağlamak.
- Ülkemiz kalkınma işbirliğinin alıcı ülkelerdeki etkinlik ve sürdürülebilirliğini izlemek ve artırmak.
- İç ve dış kamuoyunda kalkınma işbirliği farkındalığını artırmak.
- Dünyada ortak, kültürel ve tarihi mirasın korunmasına katkıda bulunmak.
- Başkanlık kurumsal kapasitesinin ve altyapısının güçlendirilmesini sağlamak ve Başkanlık faaliyetlerinin hız, kalite ve etkinliğini arttırmaktır.

Kuruluşundan günümüze kadar olan dönemde TİKA’nın faaliyetleri değerlendirildiğinde 1992-2002 döneminin bir kuruluş dönemi olduğu ve bu süreçte faaliyetlerine kaynak bulmada sıkıntı yaşadığı görülmektedir. Daha sonraki yıllarda proje ve faaliyet sayılarının katlanarak arttığı ve TİKA’nın bu gelişiminin Türkiye’yi dünya ülkeleri içinde teknik yardım alan bir ülke pozisyonundan teknik yardım veren bir ülke durumuna geçirdiği gözlemlenmektedir (Kardaş ve Erdağ, 2012: 171).

Dünya’da her yıl yapılan insani yardımların haritasını çıkaran İngiltere merkezli Kalkınma İnisiyatifleri’nin Küresel İnsani Yardım 2017 Raporu’na göre, Türkiye 2016 yılında 6 milyar dolarlık insani yardım yaparak ABD’nin ardından en çok uluslararası insani yardım yapan ikinci ülkesi olmuştur. Türkiye’yi; İngiltere, AB kurumları, Almanya, İsveç ve Japonya takip etmektedir. Milli gelir bazında değerlendirildiğinde ise Türkiye, gelirinin yüzde 0,75’ini insani yardım için ayırarak, dünyanın en cömert ülkesi olmuştur. Türkiye’yi, Birleşik Arap Emirlikleri, Lüksemburg, İsveç, Norveç ve Danimarka izlemektedir (Lattimer ve Swithern, 2017: 46-47).

Şekil 13. Türkiye’nin Resmi Acil ve İnsani Yardımları (2002-2015, Milyon Dolar)

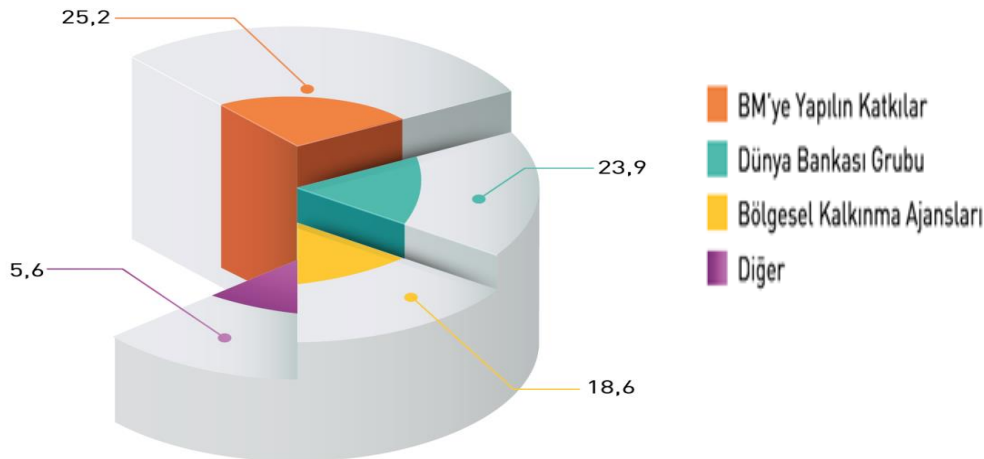
Kaynak: TİKA (2015)

TİKA'nın hazırladığı Türkiye Kalkınma 2015 Raporu da, yapılan yardımların her yıl katlanarak arttığını ve Türkiye'nin Dünya'da yardıma muhtaç insanlara destek vermeye yönelik kararlılığını göstermektedir. Türkiye kalkınma işbirliği politikası çerçevesinde bölgedeki komşularıyla ilişkilerini geliştirme çabası ve küresel alanda etkili bir aktör olma hedefleriyle birlikte son yıllarda Resmi Kalkınma Yardım (RKY) miktarlarını önemli ölçüde arttırmış, RKY giderek Türkiye'nin dış politikasının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Tosunoğlu, 2015: 26).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı proje ve faaliyetlerinin daha rahat ve verimli bir şekilde yürütülmesi için çalışma yapılan ülkelerde program koordinasyon ofisleri açmaktadır. Bugün 54 ülkede 58 Program Koordinasyon Ofisi ile 150 ülkede faaliyet göstermektedir. Koordinasyon ofisleri bulundukları bölgelere göre; Balkanlar ve Doğu Avrupa'da, Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Macaristan, Makedonya, Moldova, Ukrayna, Romanya ve Sırbistan'da; Orta Doğu'da Filistin, Irak, Lübnan ve Ürdün'de; Afrika'da, Cezayir, Cibuti, Çad, Etiyopya, G. Sudan, Kamerun, Kenya, Libya, Mısır, Mozambik, Nijer, Namibya, Nijerya, Uganda, Senegal, Somali, Sudan, Tunus, Yemen'de; Orta Asya ve Kafkasya'da, Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moğolistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan'da; Güney ve Doğu Asya, Pasifik ve Latin Amerika, Afganistan, Bangladeş, Filipinler, Kolombiya, Küba, Komorlar, Meksika, Myanmar ve Pakistan'dadır (TİKA, 2015). Program koordinasyon ofislerinin daha çok Afrika kıtasında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu da yardımların özellikle Ortadoğu ve Afrika ülkelerine yapıldığını göstermektedir.

TİKA, yardım faaliyetlerini hayata geçirirken diğer donör ve uluslararası kuruluşlarla uyum ve işbirliğine önem vermektedir. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde görev yapan Kalkınma Programı (UNDP), Sınai Kalkınma Teşkilatı (UNIDO), Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) gibi uzmanlaşmış kurumlarla, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EIT), İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD), İslam Kalkınma Bankası, (IsDB), Dünya Bankası, Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) ve daha birçok uluslararası kurumla işbirliği yapmaktadır (Kulaklıkaya, 2008: 15-16).

Şekil 14. Türkiye'nin Uluslararası Kuruluşlara Yaptığı Ödemelerin Dağılımı (Milyon Dolar)

Kaynak: TİKA (2015)

Sonuç olarak Türkiye'nin sağladığı dış yardımların ülkenin dış politika öncelikleri ile uyumlu olduğu söylenebilir. Yardımlar öncelikle ekonomik ve politik ilişkilerin güçlendirilmesi istenen ülke ve bölgelere yönlendirilmektedir. Son dönemde yardımlar Güney Asya, Orta Doğu ve Afrika'ya yönelmiştir. Uzak Doğu, Okyanusya, Latin Amerika ve Karaipler ise Türkiye'nin dış yardım politikasında önemli bir rol oynamamaktadır (Tosunoğlu, 2015: 26).

2.5. Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal İnovasyon

Sivil toplum kuruluşları dünyanın her yerinde toplumların karşı karşıya kaldıkları ciddi sorunların çözümünde devletin bir tamamlayıcısı konumunda etkin bir rol üstlenerek bu sorunlarla mücadele etmektedirler. 'Yarının Dünyası' raporunda ortaya konulan iklim değişikliği, demografik değişim, kentleşme, doğal kaynak kıtlığı, teknolojik dönüşüm süreci, eşitsizlik oranlarının artması bu sorunların en önemlileri olarak karşımıza çıkmaktadır (Klein, 2017).

Uluslararası kuruluşların sunduğu raporlar durumun vahametini ortaya koymaktadır. Dünya'da Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu 2017 Raporu'na göre, dünyadaki kronik gıda yoksunluğundan etkilenen mutlak insan sayısı 2016'da 815 milyona yükselmiştir. Sahraaltı Afrika, yetersiz beslenme yaygınlığının en yüksek olduğu bölge olmakla birlikte 2016 yılında nüfusun yüzde 22,7'sinin bundan etkilendiği belirlenmiştir. Asya'da 520 milyon, Afrika'da 243 milyondan fazla, Latin Amerika ve Karayipler'de 42 milyondan fazla kişinin yeterli gıda enerjisine erişimi olmadığı tahmin edilmektedir (UN, 2017: 10). UNICEF'in yayımladığı "Çocuk Ölüm Oranları ve Trendleri" raporunda, 2016'da 5,6 milyon çocuk zatürre, sıtma ve ishal gibi önlenebilir hastalıklardan dolayı hayatını kaybetmiştir. Yine 2016 verilerine göre, bebek ölüm oranının en yüksek olduğu bölge Sahraaltı Afrika Ülkeleridir. Aralarında Kenya, Nijerya, Etiyopya gibi ülkelerin olduğu bölgelerde dünyaya gelen her bin bebekten 79'u yaşamını kaybetmektedir. Ayrıca raporda, 2030 yılına kadar 60 milyon çocuk ölümünün gerçekleşeceği öngörülmektedir (UNICEF, 2017: 5-11). İnsani gelişim Raporuna göre, 2017 yılında 64 milyon ilköğretim çağındaki, 61 milyon ortaokul çağındaki ve 138 milyon lise çağındaki olmak üzere yaklaşık 262 milyon çocuk ve genç okula gidemeyerek eğitim hakkından mahrum kalmıştır. Sahraaltı Afrika ise en yüksek dışlama oranına sahip olmuştur (UNDP, 2019: 50).

Dünyadaki yetersiz beslenme, önlenebilir hastalıklardan dolayı yaşanan çocuk ölümleri gibi sorunların yanında birçok insan da savaş ve çatışmalar sonucu meydana gelen krizlerden etkilenmektedir. Dünya genelinde yaşam kalitesindeki hızlı artışa rağmen, insanlar küresel ısınma, gelir eşitsizliği, yoksulluk, gıda güvensizliği ve kaliteli eğitime erişimdeki eşitsizlikler gibi birçok zorlukla karşı karşıya kalmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının yüzleşmek durumunda kaldığı sorunlar ve zorluklar gün geçtikçe artmaktadır. Brodhead bu sorun ve zorlukları dört başlık altında toplamıştır (2011: 9-13):

Demografik yapı: Dünya nüfusu giderek yaşlanmaktadır. Değişen demografik yapı, talep edilen hizmetleri de etkilemektedir. Örneğin yaşlanan bir nüfus, özellikle sosyal

izolasyonla yüzleşme ihtiyacının artması anlamına gelmektedir. Diğer bir talep de, özellikle düşük veya sabit gelirli için daha yaşlı dostu konut ihtiyacıdır.

Ekonomi: Hükümetlerin ekonomik krizler yaşamaları hizmet sektörü için finansman sorunları yaratmaktadır. Ayrıca ekonomik krizden kaynaklı işsizliğin sosyal etkileri de bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hesap verebilirlik: Sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını finanse eden donörler tarafından giderek daha fazla somut getiri talep edilmektedir. Bu da finansman için raporlama ve değerlendirme gereksinimlerinin daha karmaşık hale gelmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak, STK'lar raporlama ve hesap verebilirlik gereksinimlerini karşılamak için daha bürokratik hale gelmekte ve sosyal amaçlarından uzaklaşabilmektedirler.

Bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişme: Bilgi iletişim teknolojilerinin bilgi yayma sürecini "demokratikleştirdiği" ve bilgiye erişime olanak sağladığı ile ilgili genel bir kabul bulunmaktadır. Ancak sivil toplum kuruluşları için de teknolojinin avantajları kadar dezavantajları da vardır. Teknolojideki gelişim, bu eğilimlere ayak uydurabilen kuruluşlar ile genellikle bu konuda özel becerilere sahip personelden yoksun olan küçük ila orta ölçekli kuruluşlar arasında dijital bir bölünmeye yol açabilmektedir.

Sosyal inovasyon bu zorluklarla baş etmede yeni yolları ele almak isteyen sivil toplum kuruluşları için önemli bir faaliyet olarak kabul edilmektedir. Yalnızca acil ihtiyaçlara yanıt vermekten ziyade temel nedenleri ele almak için tasarlanmış değişiklikler olarak görülen sosyal inovasyon, özellikle yoksulluk ve dışlanma gibi zorlu sorunları ele almak için yeni ve alternatif bir yol olarak görülmektedir. Günümüzde sivil toplum kuruluşları sergiledikleri inovatif çözümlerle de toplumların karşı karşıya kaldıkları bu zorluklara cevap vermede belirleyici bir rol oynamaktadır. Sosyal inovasyon ilk olarak kamu ve özel sektörün toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında yetersiz kaldığı durumlarda sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü yenilikçi faaliyetleri ile ortaya çıkmış ve sonrasında diğer sektörlerin gündemine girmiştir. Dolayısıyla inovatif uygulamaların çıktığı ilk alanın sivil toplum olduğunu söylemek mümkündür (Ateş, 2017: 77). Birçok sivil toplum kuruluşu, özellikle dezavantajlı grupların sosyal ihtiyaçlarını karşılamayı ve sorunlarını azaltmayı hedeflediğinden sosyal inovasyon üretiminde önemli birer aktör haline gelmişlerdir (Anheier vd., 2014: 20). Schmitz, sosyal inovasyonların daha çok sivil toplum kuruluşlarında ortaya çıkmasının nedenini bu kuruluşların sahip oldukları beş özelliğe bağlamıştır (2015: 32-33):

- 1) Başarısızlık Teorisi: Kamu yönetimi başarısızlık teorisyenleri, devletin tüm vatandaşları tatmin edecek kamusal hizmet sağlayamayacağını savunurlar. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar bu karşılanmamış ihtiyaçları karşılamak için ortaya çıkmışlardır. Bu başarısızlık teorilerine göre, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, insanlara ne özel kuruluşların ne de devletin sunamayacağı hizmetleri sağlayan kuruluşlardır. Çoğu zaman, bu hizmetler sosyal ihtiyaçlara çok temel anlamda hitap etmektedir. Bu nedenle, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve sosyal inovasyon arasındaki umut verici bağlantı bu ilk teorilere dayanmaktadır.

- 2) Sosyal Misyon: Başarısızlık teorisi ile ilgili olarak, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ile sosyal inovasyon arasındaki bağlantıyı kuramsallaştırmak için bir başka ilginç hareket noktası da bu kuruluşların sosyal misyonları nedeniyle sosyal inovasyonu gerçekleştirmeye uygun oldukları argümanıdır. Sosyal sorunları ve sosyal ihtiyaçları diğer sektörlerdeki organizasyonlardan daha iyi ele almalarını sağlayan, bu kuruluşların sosyal motivasyon karakterleri ve sosyal sonuçlara yönelmeleridir.
- 3) Yönetim Yapısı: Sivil toplum kuruluşları genellikle demokratik yönetim yapıları, katılım olanakları ve paydaş yönetişimi yaklaşımları ile karakterize edilir. Sosyal inovasyonların ortaya çıkmasıyla ilgili olarak, demokratik yönetim yapıları önemli bir özelliktir ve bundan dolayı sosyal ihtiyaçları daha etkili bir şekilde ele alan çözümler üretme olasılıkları daha yüksektir.
- 4) Kaynakların Yeniden Birleştirilmesi: Farklı sektörlerden kaynakların birleştirilmesi güçlü sosyal inovasyonlar için bir gereklilik olarak tanımlanmıştır. Sivil toplum kuruluşları diğer sektörlerin (devlet, özel vb.) kaynaklarını birleştiren bir ara bölgede organizasyonlarını yapar ve bu da sosyal inovasyonun oluşma sürecini destekler.
- 5) İşlevsel Roller: Sivil toplum kuruluşlarının sahip oldukları öncü olma, değer koruyucu, savunuculuk, liderlik veya sosyal girişimcilik rolleri sosyal inovasyon süreci için gerekli olan rollerdir.

Shier ve Handy (2015: 2591-2593), sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilebilecek sosyal inovatif çözümleri üç başlık altında incelemiştir. Bunların ilki; siyasi savunuculuk çabaları veya kamu bilinci oluşturma girişimleri gibi sosyal olarak dönüştürücü sosyal inovasyonlardır (sosyal sorunlara ilişkin kamusal algıları değiştirmeye yönelik girişimler, topluluğun refahını artırmayı amaçlayan girişimler gibi). İkincisi; yeni programların ve yeni müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi gibi ürün temelli sosyal inovasyonlardır (değişen ihtiyaçları karşılamak için mevcut hizmetleri uyarlamak ya da tamamen yeni hizmet sunum programları hazırlamak gibi), üçüncüsü ise; sosyal hizmete ihtiyacı olan grupların değişen ihtiyaçlarını karşılamak için organizasyon içerisindeki prosedür ve süreçleri yenilemeyi içeren süreç temelli sosyal inovasyonlardır (değişen ihtiyaçları karşılamak için yeni idari departmanlar oluşturmak, kuruluştaki çalışanların/gönüllülerin birbirleriyle olan etkileşim yöntemlerini değiştirmek gibi).

Sivil toplum kuruluşları, devletlere göre daha kısıtlı imkânlarla sahip olsalar da topluma daha yakın ve daha esnek olduklarından dolayı daha yaratıcı olabilmekte ve sosyal sorunlara çözüm üretmek noktasında devletlerden daha iyi işler çıkarabilmektedirler (Anheier, 2013: 16). Ancak sivil toplum kuruluşları inovasyon alanında daha yaratıcı olsalar bile bu tek başına yeterli değildir. Çünkü sosyal inovasyon sektörler arası iş birliğini zorunlu kılan çok boyutlu bir yaklaşımdır. Sosyal inovasyon, her aşamada belirli araç ve yöntemler, beceri ve kültür gerektiren bir süreçtir. STK'ların doğasında yer alan esneklik, hızlı öğrenme ve işbirliği kabiliyeti sosyal inovasyonun gelişimini destekler (Bond, 2016: 11). Uluslararası kalkınma donörlerinin uluslararası kalkınmaya yönelik sağladıkları büyük bütçeli finansmanlar da STK'ların kalkınma alanında yenilikçi yaklaşımları ile önemli bir aktör olarak kabul edildiklerini göstermektedir. Örneğin Eylül

2014'te, ABD, İngiltere, İsveç ve Avustralya hükümetleri tarafından gelişmekte olan ülkelerdeki insanların yaşamlarını iyileştirmek için yapılacak sosyal inovasyonları desteklemek amacıyla küresel bir ortaklık olarak 200 milyon dolarlık bir Küresel İnovasyon Fonu (GIF) kurulmuştur. Daha yakın zamanda, 2017 yılında Dünya Bankası, sürdürülebilir kalkınma için yenilikçi projeleri desteklemek adına yıllık 2.5 milyon dolar bütçe ile yıllık inovasyon fonunu başlatmıştır (Ramalingam ve Bound, 2016: 12).

Toplumsal sorunların çözümünde küresel bir aktör konumunda olan sivil toplum kuruluşlarının yardımlarının niteliğinin artırılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için inovatif fikirlere olan ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının bunun ne kadar farkında oldukları ile ilgili yapılan araştırmalar son derece önemlidir. Rockefeller Vakfı'nın desteğiyle 145 sivil toplum kuruluşu yöneticisi yenilik yapma kapasiteleri hakkında ankete katılmış, sadece %20'si sosyal inovasyona ihtiyaçları olduklarını belirtmiştir. Bu küçük grubun ise yalnızca yüzde 40'ı kuruluşlarının bunu yapmaya hazır olduklarını dile getirmiştir (Sahni vd., 2017). Sivil toplum kuruluşlarında inovasyonu araştıran Grant ve Crutchfield, pek çok kişinin mevcut sistemi sürdürmeye odaklandıklarını, yaratıcılıktan yoksun olduklarını ya da fikir üretebildiklerini ancak sonra bunları uygulamak için çabalamadıklarını tespit etmişlerdir (aktaran Bond, 2016: 14). Sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyonu araştıran çalışmaların sayısının artması bir ihtiyaç olarak görülmektedir.

2.6. Sivil Toplum Kuruluşlarında Sosyal İnovasyonu Kolaylaştırıcı ve Engelleyici Faktörler

Günümüzde insanlar küresel ısınma, gelir eşitsizliği, yoksulluk, gıda güvensizliği ve kaliteli eğitime erişimdeki eşitsizlikler gibi birçok zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Genel olarak artan küresel sorunlar, sivil toplumun hızla gelişmesine ve sivil toplum kuruluşlarının sayısının artmasına yol açmıştır. Sivil toplum kuruluşları özellikle az gelişmiş ülkelerde yaşanan birçok soruna çözüm bulma arayışındadır. Geleneksel yardım çalışmaları ile de en fakir toplulukların acil ihtiyaçlarına sıklıkla cevap verebilmektedirler. Ancak günümüzde sivil toplum kuruluşlarının, sorunları daha geniş çapta ele alması, sadece semptomları tedavi etmeyi değil, sorunların nedenlerini ortadan kaldırmaya çalışarak sürdürülebilir kalkınmaya katkı sunması beklenmektedir. Sivil toplum kuruluşlarından beklenen bu dönüşüm ihtiyacı ile birlikte girişimcilik, sosyal girişimcilik, sosyal ekonomi, sosyal etki gibi birçok terim gönüllü kuruluşların gündemine girmiştir. Son yıllarda sivil toplum kuruluşlarının gündemine hızlı bir giriş yapan diğer bir terim ise sosyal inovasyondur. Sosyal inovasyon, bugüne kadar uygulanmış sosyal sorumluluk projelerinin ve geleneksel yöntemlerin yetersiz olduğu durumlarda, toplumsal sorunlara karşı daha verimli, etkili, sürdürülebilir ve yenilikçi çözümler bularak toplumda ortak değer yaratan yenilikçi yaklaşımlardır (Zorlu, 2017: 5). Sosyal inovasyon, toplumun sorunlarını çözmede kilit role sahip olarak görülmekte ancak sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyon üretme süreci çok kolay olmamaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının inovatif projeler önündeki engelleri tanımaları, bu engellerin etkilerini en aza indirmeyi böylece hedefe ulaşabilmelerini sağlar. Kuruluşların, sosyal inovasyonu kolaylaştıran veya engelleyen koşulları bilmeleri önemli bir çalışma alanıdır.

Sivil toplum kuruluşlarının, sosyal inovasyonu geliştiren ve uygulanmasını destekleyen koşulları anlamaları, iç ve dış organizasyon dinamiklerini buna göre uyarlamalarını veya şekillendirmelerini sağlar. Bu da sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin yarattığı sosyal etkiyi artırır (Shier vd., 2019: 174).

Blanco vd. (2012) sosyal inovasyon önündeki engelleri altı başlıkta toplamıştır. Bunlar: a) teknik kapasite eksikliği, b) riskten kaçınma, c) finansman eksikliği, d) yönetim ekibinin inovasyona yeterince güvenmemesi, e) karışık ekipler: gönüllüler, ücretli personel ve f) yenilik konusunda deneyim eksikliğidir (aktaran Franco, 2018: 111).

Sosyal inovasyon önündeki engelleri anlamaya yönelik bir diğer araştırmayı ise Oganisjana vd. yapmıştır. İçerisinde STK'ların da olduğu 115 görüşmecinin cevapları doğrultusunda sosyal inovasyon önünde sekiz bariyer tespit etmiştir. Bunlar sırasıyla:

1. Yasal çerçevenin olmaması
2. İdari ve bürokratik engeller
3. Gerekli bilgilere erişim eksikliği
4. Toplumda edilgenlik
5. İşbirliği eksikliği
6. Finansman eksikliği
7. Pasiflik ve paydaşlardan düşük destek
8. Projeyi gerçekleştirmede deneyim eksikliğidir (Oganisjana, 2017: 36).

Boelman ve Heales de sosyal inovasyonların gelişimini engelleyen faktörlerden en yaygın olanlarını finansman eksikliği, gönüllülük kültürünün azlığı ve düşük yönetim kalitesi olarak sıralamıştır. Özellikle Finansman konusunda, özel sektörün destekleyici rolünün sınırlı olması, STK'ların hibelere ve fonlara bağımlılığı, fonlama çağrılarının gerekliliklerine uymak zorunda olmalarının yenilik yapma kapasitelerini sınırladığını belirtmişlerdir (Boelman ve Heales, 2015: 65).

Goldenberg, Kanada Politika Araştırma Ağı tarafından düzenlenen ve gelecekte sosyal inovasyona nelerin katkı sunacağını tartışıldığı platformda sosyal inovasyonu destekleyen ve teşvik eden faktörler aşağıdaki gibi sıralanmıştır (aktaran Franco, 2018:111):

1. Liderlik
2. Destekleyici politika ve düzenleyici çerçeveler
3. Risk almada hoşgörü ve teşvik
4. Uygun ve yeterli finansman
5. İş birliği ve ortaklıklar
6. Öğrenme

Küresel yoksulluğu, eşitsizliği ve adaletsizliği ortadan kaldırmak için 400'den fazla sivil toplum örgütü arasında bağ kurarak bir sivil toplum ağı görevi üstlenen Bond, 'STK'lar İçin Sosyal İnovasyona Giriş' kitabında sivil toplum kuruluşlarında inovasyonu kolaylaştıracak 9 alan belirlemiştir. Bunlar sırasıyla; kültür, strateji, iletişim, süreç, kaynaklar, ölçüm, kabiliyet, roller ve konumlandırma (Bond, 2016: 13).

Whitehead, 46 STK ile yaptığı araştırmada, sosyal inovasyonu kolaylaştırıcı ve engelleyici faktörleri tespit ederek, kendi içerisinde iç ve dış faktörler olarak ikiye ayırmıştır:

Tablo 6.Sosyal İnovasyonu Kolaylaştırıcı ve Engelleyici Faktörler

<u>Kolaylaştırıcı Faktörler</u>	<u>Engelleyici Faktörler</u>
<u>İç Faktörler</u> • yerel bağlamın anlaşılması • destekleyici organizasyon kültürü • güçlü personel katılımı • kararlı liderlik • risk almak ve başarısızlığı kabul etmek • uyarlanabilir yetenek • paylaşma ve işbirliği yapma isteği <u>Dış Faktörler</u> • hükümetin ve çok taraflı/iki taraflı bağışçıların yenilik gündemleri • inovasyon, test ve yeniliği ölçeklendirmek için alan sağlayan finansman mekanizmaları • yeniliği destekleyen ekosistem	<u>İç Faktörler</u> • yerel bağlamın anlaşılmaması • yenilikçi bakış açısının olmaması • yavaş karar verme • yetersiz kaynak kullanımı (insan, zaman, bütçe) • riskten kaçınma • katı bürokratik prosedürler • isteksizlik <u>Dış Faktörler</u> • yenilik fonlarına aşırı güvenme • bağışçı muhafazakârlığı

Kaynak: Whitehead (2016: 9)

Whitehead’in de belirttiği iç örgütsel faktörlerin sivil toplum kuruluşlarının yenilikçi çabaları üzerinde etkisi olduğu iddiasını destekleyen bir fikir birliği olduğu görülmektedir. Literatür genel olarak, organizasyon içinde yeniliklere katkıda bulunan yönetici liderliğin potansiyel rolünün, hiyerarşik personel ilişkilerinin ve sosyal değişime yönelik tutumun önemini vurgular (Shier vd., 2019: 174). Kuruluşun sahip olduğu dayanıklılık düzeyi, sosyal inovasyonu desteklemek ve geliştirmek isteyen kuruluşlar için son derece önemli bir özelliktir. Kâr amacı gütmeyen sektörde dayanıklılık, sürekli değişen bir çalışma ortamında istikrar ve uyum sağlama yeteneğine sahip olmak anlamına gelir. Yenilikçi bir gönüllü kuruluş, yeni fikirlerin veya yaklaşımların denenmesi ve uygulanması için yaratıcılığı teşvik edecek alan bulurken, değişen taleplerle veya değişen kaynaklarla yüzleşmek için uyum sağlayabilecek ve yenilik yapabilecektir (Pinsent, 2012: 1). Sosyal inovasyonun bir amaç değil, hayatta kalmak için bir zorunluluk olduğu görülmektedir. Bu nedenle inovasyon kapasitesinin geliştirilmesi bütün sektörlerde olduğu gibi sivil toplum kuruluşları için de önemli bir stratejik önceliklerden biri olmalıdır.

2.7. Sivil Toplum Kuruluşlardan Sosyal İnovasyon Örnekleri

Sivil toplum kuruluşları özellikle son on yıllarda çevre, sağlık, insan hakları, eğitim, doğal afetler gibi konularda sorumluluk üstlenerek toplumsal refahın yükselmesi için faaliyetlerde bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları özellikle az gelişmiş ülkelerde

sürdürülebilir kalkınma için hükümetler, özel sektör ve uluslararası kuruluşlar arasında geliştirilen ortaklığın önemli bir parçası haline gelmiştir. Dünyanın en fakir ülkelerini kalkındırma hedefiyle hizmet sağlayan sivil toplum kuruluşları için inovasyon kilit bir öneme sahiptir. Sınırlı bütçe ve kaynaklara sahip ve ciddi kalkınma zorluklarıyla baş etmeye çalışan sivil toplum kuruluşları için inovasyon bir zorunluluktan daha fazlasını ifade eder duruma gelmiştir. Özellikle az gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk ve eğitimsizliğin doğurduğu cinsiyet eşitsizliği, çocuk işçiliği, sağlık sorunları gibi yaşanan karmaşık zorluklar alışılmışın dışında çözümler gerektirmektedir.

Kalkınma alanındaki zorluklar daha karmaşık hale geldikçe, uluslararası kalkınma içinde inovasyon konusu giderek daha popüler hale gelmektedir. Kalkınmanın önemli bir paydaşı olan sivil toplum kuruluşları bu alandaki zorluklarla mücadele sürecinde sürekli olarak dönüştürücü çözümler arama, geleneksel yöntemlerin bıraktığı boşlukları doldurma çabası içerisine girmiştir.

Bu başlık altında uluslararası faaliyetleri olan sivil toplum kuruluşlarının inovatif uygulamalarının incelenmesi hedeflenmiştir.

Family for Every Child/ Her Çocuk için Aile (İngiltere)

Problem: Tüm dünyada giderek artan yoksulluk, savaşlar, göçler, hastalıklar nedeniyle ebeveysiz, korumasız ve risk altındaki çocuk sayısı artmaktadır. Aile korumasından yoksun çocuklar, sömürü, insan ticareti, çocuk işçiliği, erken evlilik ve diğer fiziksel, cinsel ve duygusal istismar biçimleri gibi çeşitli risklere karşı savunmasızdır.

İnovasyon: Family for Every Child, bu krizle mücadelede çocuklarla çalışan sivil toplum kuruluşlarının bilgi ve kaynaklarını bir araya getiren küresel bir ittifak oluşturmuştur.

Uygulama: Eskiden sadece güney ortakları olan İngiltere merkezli tipik bir USTK iken küresel bir ağa dönüşerek farklı bilgi, beceri, uzmanlık ve kaynak yaratma kapasitesinden yararlanıp savunuculuk, teknik destek ve vaka çalışmaları yoluyla yenilikçi çözümler sunmaktadır. Tüm dünyada sivil toplum kuruluşları liderleri, yenilikçi uygulayıcılar, sosyal girişimciler ve sosyal hizmet uzmanları ile birlikte dezavantajlı çocukları destekleme konusunda çeşitli uzmanlıkları bir araya getirmektedir.

Etki: Her çocuğun sürekli, güvenli ve şefkatli bir ailede büyüyebileceği ortak bir dünya vizyonu 34 ülkeden 37 üye kuruluş dünyadaki korumasız çocukların hayatını iyileştirme çalışmaları yapmaktadır (www.familyforeverychild.org, 2019).

Real-Time Monitoring / Gerçek Zamanlı İzleme- Rainforest Vakfı (İngiltere)

Problem: Dünyanın en büyük iki yağmur ormanı olan Kongo Havzası ve Amazon madencilik gibi yasadışı faaliyetlerden dolayı tehdit altındadır. Bu faaliyetler orman habitatlarında bozulmaya, orman ve yerli halkın geçim kaynaklarına zarar vermeye ve ekosistemleri tahrip etmeye neden olmaktadır. Afrika ve Peru'daki ulusal ve yerel makamlar genellikle maden çıkarma endüstrilerinin faaliyetlerini denetlemek ve kontrol etmek için gerekli araç ve mekanizmalardan yoksundur ve yerel topluluklar da karşılaştıkları yasa dışı faaliyetleri yetkililere zamanında iletecek bir kaynağa sahip değildir.

İnovasyon: Orman yağmurlarında yaşanan bu sorunlara yönelik Rainforest Vakfı, Real-Time Monitoring projesi ile geliştirdikleri ForestLink teknolojisi yoluyla yerel halkın orman yönetimine katılımlarını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Yerel halk üyelerinin orman suistimallerini bildirmelerine izin veren bu gerçek zamanlı izleme sistemi ile gördükleri yasadışı faaliyetler hakkındaki bilgileri icra daireleriyle anında paylaşabilmektedirler. Daha önce benzer çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, bu gerçek zamanlı izleme sistemi çok daha hızlı ve uydu görüntülerinden daha kaliteli ve ayrıntılıdır. ForestLink, yerel halkın mobil bağlantısı olmayan alanlarda bile yasadışı olaylarla ilgili kanıtları ilgili merciiye göndermesine izin vermektedir.

Etki: Bu proje şu anda Kamerun, Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DRC), Gana ve Peru'da düzinelerce topluluğu desteklemektedir. Sadece Afrika'da 60'a yakın yerel gözlemci eğitilmiştir. Yerel ortak kuruluşlarla yakın işbirliği içinde çalışarak onlarca yerel halka eğitim verilmiştir (www.rainforestfoundationuk.org, 2019).

LivingGoods, (Amerika Birleşik Devletleri)

Problem: Afrika'da 1000 kişiye sadece 2.3 sağlık çalışanı düşmekte, yoksul halk ihtiyaçları olan hayati ilaçlar için fabrika maliyetinin birkaç katını ödemek zorunda kalmaktadır. Dünya üzerinde her yıl milyonlarca çocuk birkaç dolardan daha az maliyetli ilaçlara ulaşamadıkları için ölmektedir.

İnovasyon: Dijital olarak güçlendirilmiş toplum sağlığı çalışanlarının sunduğu hızlı tanı ve tedavi, hayat kurtarıcı bir sağlık hizmeti sağlamaktadır.

Uygulama: LivingGoods, kamu sağlık çalışanlarına güçlü teknoloji ve ileri düzeyde eğitim sağlayarak onların kapı kapı dolaşıp insanların hayatlarını kurtarmalarını ve ihtiyaç duyan ailelerin ihtiyaç duydukları bakımı almalarını sağlamaktadır. Özetle, LivingGoods, toplum sağlığı çalışanlarının zengin sosyal ağlarından yararlanır ve hastalıkların teşhisine yardımcı olmak için akıllı telefon uygulamaları kullanmalarını sağlar. Güçlendirilen sağlık çalışanları yoksul insanları evlerinde ziyaret ederek topluluklar arasında fark yaratan tamamlayıcı sağlık hizmetlerinin nasıl olacağını göstermektedir.

Etki: 2014 yılında yapılan bir çalışma, LivingGoods'un beş yaş altı ölüm oranını % 25'in üzerinde azalttığını bulmuştur. Çalışma aynı zamanda LivingGoods'un faaliyet gösterdiği kliniklerde ve eczanelerde ilaç fiyatlarının % 17 ve sahte ilaçların yaygınlığının % 50 düştüğünü göstermektedir. 2018 yılında 178,007 yeni kayıtlı gebenin; 5 yaş altı 1,468,423 hastanın; 1 yaş altı 306,646 hastanın ve toplamda 7,147,200 kişinin değerlendirilmesi yapılmıştır (<https://livinggoods.org>, 2019).

Güneş Kiti Projesi, Tüm Afrikanın Dostları Derneği (Türkiye)

Problem: Elektriğin dağıtılamayacak kadar maliyetli olduğu Afrika'nın kırsal bölgelerinde milyonlarca ev güneş battıktan sonra karanlığa mahkûm olmaktadır. Elektriğin olmaması yemek yapmak, ders çalışmak gibi en temel faaliyetleri bile engellemektedir. İnsanlar alternatif aydınlatma kaynağı olarak gaz lambalarını kullanmaktadır. Gaz yağı verimsiz, son derece tehlikeli ve sağlık açısından da risk

oluşturmaktadır. Elektriğe ulaşamamak, çocukların eğitimini ciddi şekilde sınırlamakta bunun yanı sıra günlük yaşam kalitesini ve sağlığı da olumsuz yönde etkilemektedir.

İnovasyon: Afrika'da elektrikle hiç tanışmayan aileler güneş kiti ile günlük kesintisiz 13 saat ışık alabilmektedir. Güneş kitleri çevreye zarar vermeden güneş enerjisini doğrudan elektriğe dönüştürmektedir.

Etki: Güneş kitleri ile evler aydınlanmakta, bu sayede gün batımından sonra da üretim ve sosyal hayatın devamına katkı sağlanmaktadır (www.tadd.org.tr, 2019).

Afrika'da 100 bin Katarakt Projesi, İHH İnsani Yardım Vakfı (Türkiye)

Problem: Katarakt, tedavi edilme imkânı olan bir görme kaybıdır. Aynı zamanda dünyadaki en çok görülen körlük nedenidir. Dünyadaki görme engelli insanların çoğu az gelişmiş ülkelerde yaşamaktadır. Özellikle Afrika'daki zorlu şartlar nedeniyle pek çok kişi erken yaşta katarakt olup görme yeteneğini kaybetmektedir. Göz doktoru sayısının yetersiz olması da özellikle kırsal kesimlerde yaşayan birçok hastanın sağlık hizmetlerine ulaşmadan karanlığa mahkûm yaşamasına neden olmaktadır. Görme yetisini kaybeden insanlar aynı zamanda çalışma hayatının da dışında kalır.

İnovasyon: Proje ile katarakt ameliyatı sağlamanın yanı sıra kapasite geliştirmeye yönelik bölgedeki göz sağlığı personeline uzmanlık eğitimi verilmesi, ulaşım uzak bölgelerde yüksek kaliteli cerrahi bakım sağlanması ve asla hastaneye gidemeyecek hastalara ulaşılması sağlanmıştır. Afrika'da 100 bin katarakt projesi ile Afrika'nın farklı şehirlerinde kurulan ameliyathane ve mobil kliniklerle birlikte binlerce katarakt hastası ışığa kavuşmuştur. Proje, yüksek kaliteli bakım sağlamak, yerel personeli eğitmek ve en çok ihtiyaç duyulan yerlerde birinci sınıf bir göz bakımı altyapısı oluşturmak için önlenebilir ve iyileştirilebilir körlüğün eşzamanlı bir stratejiyle ortadan kaldırılmasına odaklanmıştır.

Etki: 2007 yılında başlayan proje ile 753.192 kişi sağlık kontrolünden geçirilmiş, 370.269 kişi muayene edilmiş ve 127.706 kişi ameliyat edilerek yeniden görmeye başlamıştır. Aynı zamanda bölgedeki doktor ve sağlık çalışanları için verilen eğitim programları yerel sağlık sistemlerini geliştirmeye ve kendi kendini idame ettirmeye yardımcı olmuştur (www.ihh.org.tr, 2019).

Değirmen Projesi, Sen de Gel Derneği (Türkiye)

Problem: Pirinç, mısır ve kuskus genel olarak Afrika'da en çok tüketilen tahıllardır. Gambiya ve Senegalli kadınlar üretilen bu tahılları elleri ile döverek öğütüp, yenilebilecek duruma getirmektedirler. Dolayısıyla özellikle kadınlarda birçok sağlık problemi oluşmakta yaşam kaliteleri düşmektedir. Ayrıca çok uzun zaman alan bu olay kadınları ve çocukları eğitim ve günlük hayattan dışlamaktadır.

İnovasyon: Köylülere ulaştırılan çok fonksiyonlu değirmenler ülkemizde akdarı olarak adlandırılan, Gambiya'da temel besin maddesi olarak tüketilen tahılın işlenmesi sürecinde ürünü hem ayırıştırıp hem de öğütebilmektedir. Gambiya ve Senegal'deki köylere sağlanan değirmenler ile başlıca besin kaynakları olan pirinç, kuskus ve mısır üretimi

desteklenmiştir. Köylülere verilen bu değirmen sayesinde, saatlerce süren tahıl öğütme işi kadın ve çocuklar için kolaylaştırılmıştır.

Etki: 2018 yılı sonuna kadar toplamda 38 değirmen projesi ile 94.090 kişinin besin kaynağı üretimine ve sürdürülebilir tarıma destek sağlanmıştır. Bu büyük ve zahmetli iş yükünden kurtulan çocuklar eğitimlerine daha fazla vakit ayırabilir hale gelirken, işçi kadınların hayatına bütünü ile değişecek değerler katmaktadır. Değirmen projesi ile sürdürülebilir tarım da desteklenmektedir (www.sendegel.org.tr, 2019).

Kadın Eğitim Merkezi Projesi, Deniz Feneri Derneği (Türkiye)

Problem: Afrika’da kadınlar, erkeklere göre eğitim hizmetlerine daha zor ulaşırlar. Bunun başlıca nedenleri arasında erken yaşta evlilikler, anne-bebek ölüm oranları, yoksulluk, hastalıklar, kültürel baskılar gibi durumlar sayılabilir. Kadınların eğitime erişimleri toplumların sosyal ve ekonomik kalkınmasına büyük katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla kadınların eğitimden mahrum kalması topluluklar için dezavantajlı bir durum oluşturmaktadır. Ayrıca Afrika’da kadınların çalışma hayatına dâhil olmalarının önünde de çeşitli engeller bulunmaktadır.

İnovasyon: Kadın Eğitim Merkezi ile toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirirken, kadınların birçok yönden güçlendirilmesi de desteklenmiştir. On sınıf, iki konferans salonu, üç idari oda ve diğer gereksinmelerin karşılandığı odalardan oluşan kadın eğitim merkezi, kadınlara mesleki ve kendi geçimlerini temin edecek el becerileri eğitimlerinin yanı sıra dikiş, mutfak, hijyen ve teknoloji gibi konularda da eğitim vermektedir. Ayrıca merkezde okuma yazma kursları da verilmektedir.

Etki: Kadın Eğitim Merkezi, kadınların sürdürülebilir gelir elde etme fırsatı yakalamalarını sağlamakla birlikte kadınların eğitim ve mesleki anlamda güçlendirilerek ülkenin kalkınmasına da katkı sunmuştur (www.denizfeneri.org.tr, 2019).

Arakan Gelir Temin Projesi, Sadakataşı Derneği (Türkiye)

Problem: Yapılan saldırılar sonrası çok sayıda Arakanlı komşu ülkeleri olan Bangladeş’e sığınmak zorunda kalmıştır. Zorla yerinden edilmek ve evinden uzakta hayatını yeniden inşa etmek insanlar için büyük bir sorun oluşturmaktadır. Birçoğu, en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamamakta ve hayatta kalmak için mücadele vermektedir. Dolayısıyla yerinden edilen insanlara hayatlarını idame ettirmek için istihdam ve gelir getirici fırsatlar sunulması son derece önemlidir.

İnovasyon: Mülteci kamplarında hayatlarını sürdüren Arakanlılara ekonomik getiri sağlayacak insan ve yük taşıma araçları ile dikiş makineleri dağıtılmıştır. İş imkânı sunan bu materyaller yoksul ailelerin hayatlarını idame ettirmelerine katkı sağlamıştır.

Etki: Mülteci kamplarında hayatlarını idame ettirmeye çalışan Arakanlılara 400 adet dikiş makinası, 60 adet rikşa ve 30 adet yük taşımacılığında kullanılan araç dağıtılarak yararlanıcılara sürdürülebilir gelir elde etme olanağı sunulmuştur (www.sadakatasi.org.tr).

Süt Keçisi Projesi, Tebessüm Derneği (Türkiye)

Problem: Yoksulluk ve yetersiz beslenme seviyesinin çok yüksek olduğu Afrika'nın kırsal alanlarında özellikle kadınlar ve çocuklar büyük risk altındadır. Süt, yumurta gibi temel besleyici gıda erişimleri azdır. Ayrıca yoksul aileler sürdürülebilir bir gelir kaynağına sahip değildir.

İnovasyon: Afrika'daki ihtiyaç sahibi ailelerin yaşam standartlarını yükseltebilmek adına her aileye ikişer adet Süt Keçisi yardımıyla sunulmuştur. Keçiler zorlu Afrika şartlarına karşı direnç gösterebilen, kısa üreme döngüsüne sahip, bakımı kolay hayvanlardır. Dolayısıyla Afrika için en uygun küçükbaş hayvan olan keçiler yoksul ailelere dağıtılarak hem ailelerin beslenmesine hem de aile bütçesine katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Etki: Aileler uzun bir süre temel besleyici gıdalardan biri olan sütü keçilerden elde etmektedir. Aileler keçileri beslerken aynı zamanda keçileri sağma ve yetiştirme konularında kendilerini geliştirmektedir. Keçiler zamanla üreyerek ailelerin sürdürülebilir geçim kaynakları haline gelmekte böylelikle yoksulluk sınırı altında olan ailelerin güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır (www.tebessum.org.tr, 2019).

Kadınlara Yönelik Beceri Geliştirme Programı, Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (Türkiye)

Problem: Dünyanın dezavantajlı bölgelerinde yaşanan doğal afetler özellikle kadınları olumsuz etkilemektedir. Örneğin, Pakistan'daki 2010 yılında yaşanan sel felaketinin ardından birçok kadın mali ve sosyo-kültürel nedenlerden dolayı gıda yardımı ve tıbbi hizmetlere erişimde zorluk çekmiştir (Robles vd., 2018:3). Dolayısıyla dezavantajlı bölgelerde yaşanan doğal afetlerden sonra bölgede yeniden yapılanma ve kadınların güçlendirilmesi son derece önemlidir.

İnovasyon: Kadınlara yönelik beceri geliştirme programı ile terzilik ve aşçılık eğitimci eğitimleri, dikiş eğitimi kursları düzenlenmiştir.

Etki: Sağlanan eğitimlerle kadınların ve ailelerin güçlenmelerine ve refahlarının artırılmasına katkıda bulunulmuştur. Bunun yanı sıra düzenlenen kurslarla kadınlara iş-uğraşı terapisi imkânı sağlanmıştır. Düzenlenen terzilik ve aşçılık eğitimlerinden doğrudan 332 kadın faydalanmıştır (www.ibc.org.tr, 2019).

Güneş Enerjili Su Kuyusu Projesi, Yeryüzü İyilik Hareketi Derneği (Türkiye)

Problem: Afrika'da 300 milyondan fazla insan düzenli olarak temiz içme suyuna ulaşmamaktadır. Afrika'daki her beş kişiden ikisinin yakınında su tesisi bulunmamaktadır. Ayrıca insanlar su kaynaklarına ulaşmak için uzun mesafeleri yürümek zorunda kalmaktadır. Bu hem sağlık sorunlarına hem de özellikle kadın ve çocukların eğitim ve ekonomik hayattan dışlanmalarına neden olmaktadır. Ayrıca temiz su noksanlığı, Afrika'da tarıma bağlı kalkınmanın önünde engel oluşturmakta, ihtiyaç duyulan gıdalar yetiştirilememektedir.

İnovasyon: Güneş teknolojileri ile kırsal Afrika köylerine temiz su ulaştırmak ve tarımı canlandırmak hedeflenmiştir. Temiz su ihtiyacı olan bölgelerde uygun yerlere güneş

panelleri ve güneş enerjisi ile çalışan pompalar yerleştirilerek su depolarına su gönderilmekte ve depodan da çeşmelere ulaştırılmaktadır. Bu projeyle güneş enerjisinden faydalanılarak sürdürülebilir yapıyla köylülerin su ihtiyacını karşılamakta su kuyularının etrafına yapılan tarım bahçelerinde de sebze yetiştirilmektedir.

Etki: Afrika'daki bol güneşten yararlanıp enerji elde ederek köylülerin temiz suya erişimini sağlamış, yerel tarıma katkı sunulmuştur. Güneş enerjisinden yararlanıldığı için arıza minimuma indirilmiş verim arttırılmıştır (<https://yeryuzu.org.tr>, 2019).

BÖLÜM 3: SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ FAALİYETLERİNİN SOSYAL İNOVASYON ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde öncelikle araştırmanın metodolojisi açıklanacaktır. Sonrasında veri toplama teknikleri ile elde edilen veriler analiz edilerek araştırmanın bulguları tartışılacaktır. Son olarak bulgular ışığında sonuç ve önerilere yer verilecektir.

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

Bu araştırmada nitel yöntem kullanılmıştır. Bunun nedeni araştırmanın keşif niteliği taşımasıdır. Nitel araştırma “niçin” ve “nasıl” sorularına cevap aramaktadır. Sayısal verilerden çok olguların varlığına, dönüşümüne ve oluşumuna ilişkin betimlemeler ve yorumlamalar ön planda tutulur. Derinlemesine yapılan çözümlemelerle olgu sorgulanabilmekte ve buna bağlı mantıksal açıklamalar yapılabilmektedir (Şimşek, 2012: 89). Nitel araştırmada araştırmacı verileri aynı anda hem toplar, hem analiz eder hem de yorumlar. Bu adımlar arasında gidip gelir. Bu adımlar esnasında var olan kurama dayanmanın yanı sıra yeni kuramlar oluşturmakla uğraşır. Verileri yorumlama aşamasında yeni kavramlar yaratma ve kuramsal yorumların inşasını vurgulamakla ilgilenir (Neuman: 2006: 23). Bu çalışma uluslararası faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarının hizmet sunma biçimlerini sosyal inovasyon açısından incelemeyi ve sosyal inovasyon üretme sürecini etkileyen faktörleri keşfetmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada daha derinlemesine bir anlayış geliştirmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada bir hipotez test edilmeye çalışılmamış bu nedenle de niceliksel bir istatistiksel analize tabi tutulmamıştır. Nitel araştırma yöntemi bu araştırmayı yürütmek için en uygun yöntem olmuştur. Çünkü bu yöntem bir rol, karakter veya ortamda olduğu varsayılan statik özellikleri belirlemeye çalışmak yerine süreci, değişimi ve ortaya çıkan etkinlikleri anlamaya çalışır (Afaq, 2013: 30). Bu yöntem, verilerin toplanması ve analizinde sayılardan ziyade kelimeleri vurgular ancak bu, araştırmada sayıların olmadığı anlamına da gelmez. Nitel araştırma yönteminin seçilmesinin bir diğer nedeni de araştırma kriterlerine uyan sivil toplum kuruluşlarının sayının çok az olmasıdır. Başka bir deyişle, örneklem büyüklüğü küçüktür. Özetle, nicelikten ziyade yoruma vurgu yaparak sosyal inovasyon olgusunu ve gelişimini etkileyen belirli faktörleri derinlemesine incelemek için bu çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

3.1.1. Çalışma Grubu

Örneklemin belirlenmesinde nitel araştırma yöntemlerinde sıklıkla başvurulan “amaçlı örnekleme” tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme, araştırmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanır. Amaçlı örnekleme, belli ölçütleri karşılayan veya belirli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışılmak istendiğinde tercih edilmektedir (Büyüköztürk vd.’den aktaran Koç, 2017: 490).

Bu araştırma için örneklem listesi çıkarmak kolay olmamıştır. Uluslararası faaliyetlerde bulunan STK’ların listesinin olduğu bir platform olmadığından internet ortamında tek tek derneklerin faaliyetleri incelenmiş ve sınır ötesi faaliyet gösteren STK’ların güncel bir

listesi oluşturulmaya çalışılmıştır (Bkz. EK.4). STK'lar arasından farklı sektörleri temsilen, sağlık, kalıcı eser, eğitim, kalkınma, çevre, dini hizmetler, gıda ve beslenme, temiz su kaynağı, sanat ve kültür vb. sektörlerden en az 2-3 alanda faaliyet gösteren STK'lar çalışmada kapsanmıştır. Çalışmada ele alınan kurumların özellikle az gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren STK'lar olması önemsenmiştir. Kuruluşların Kuzey Afrika ve Ortadoğu, Sahraaltı Afrika, Asya, Avrupa, Balkanlar, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Okyanusya coğrafyalarından en az birkaç tanesinde faaliyet göstermelerine dikkat edilmiştir. Bunun ilk nedeni kurumların az gelişmiş ülkelerde yakaladıkları minimum standartların genel olarak kurum faaliyetlerine dair daha genel şekilde belirleyici olmasıdır. İkinci nedeni ise bu STK'ların genel olarak uluslararası yardım ve kalkınmaya olası katkılarını tartışmaya açmaktır.

Nitel araştırma, rastgele seçilen çok sayıda örneklerin aksine, derinlemesine ve dikkatli bir şekilde seçilmiş az sayıda örneği incelemektedir. Dolayısıyla nitel araştırmalarda veri doygunluğu az sayıda katılımcı ile elde edilebilir. Sonuç olarak bu araştırmada mümkün olduğunca en geniş çeşitliliği temsil eden kuruluşlarla görüşülmeye çalışılmıştır. Bu nitel araştırmanın çalışma grubunu 10 farklı STK'da görevli 15 personel oluşturmaktadır. Aşağıda çalışmaya katılan STK'ların kuruluş amaçları/ faaliyet alanları kısaca ifade edilmiştir.

Tablo 7. Araştırmaya Katılan Sivil Toplum Kuruluşları

Kuruluşun Adı	Hakkında
Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı	1986 yılında kurulmuştur. Türkiye'de ve özellikle Müslümanların yaşadığı ülkelerde, İslâm kültürü, medeniyeti ve değerleriyle tüm insanlığı tanıtmak; eğitim, basın-yayın ve insani yardım faaliyetlerinde ortaya koyduğu yöntem, üslup ve kurumsal yapısı ile örnek bir vakıf olmayı amaçlamıştır. Başlıca faaliyetleri; insani yardım hizmetleri, kurban hizmetleri, eğitim hizmetleri, basın-yayın hizmetleri ve sosyal-kültürel hizmetlerdir.
Deniz Feneri Derneği	1998 yılında kurulmuştur. Dernek, yeryüzünde yardıma muhtaç son kişiye ulaşmaya kadar durmaksızın çalışmayı ilke edinmiş bir yardımlaşma ve dayanışma derneğidir. Sınır ötesinde sağlık organizasyonları, su kuyuları, kalıcı eserler, dini hizmetler, gıda yardımı gibi çalışmalar yapmaktadır.
İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı	1995 yılında bölge, din, dil, ırk ve mezhep ayrımı yapmaksızın dünyanın herhangi bir yerinde sıkıntıya düşmüş, felakete uğramış, zulüm görmüş, aç ve açlık kalmış; savaş, tabii afet gibi sebeplerle mağdur olmuş, yaralanmış, sakat kalmış; evsiz, yurtsuz, tüm insanlara insani yardım ulaştırmak ve bu insanların temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edilmesini önlemek üzere kurulmuştur. Başlıca çalışma alanları; insani yardım, insan hakları, insani diplomasi, acil yardım ve bilinçlendirmedir.
Sadakataşı Derneği	2010 yılında, savaşlar, kuraklık, yoksulluk, salgın hastalıklar sebebi ile zor günler yaşayan, yakınlarını kaybedip yetim, öksüz, dul kalmış insanların yaşamlarını idame ettirebilmesi için gerekli olan tüm insani yardımları sağlamak ve kalıcı projeler üretmek için kurulmuştur. Sınır ötesinde eğitim, kalıcı eserler, katarakt, su kuyusu ve eğitim projeleri yapmaktadırlar.
Sen De Gel Derneği	2012 yılında kurulmuştur. Kendisini ulusal ve uluslararası alanda sınır tanımaksızın, sosyal ve ekonomik alanda nitelikli ve sürdürülebilir gelişimi sağlamak amacıyla projeler üreten, özellikle de "en az gelişmiş ülkelerin" sorunlarını çözecek projeleri hayata geçirmeyi amaç edinen bir dernek olarak tanımlanmaktadır. Su kuyusu ve kapasite geliştirme projelerini yürütmektedirler.

Tebessüm Derneği	Dernek, Türkiye’de ve Dünya’da yoksulluğun giderilmesi ve sosyal adaletin sağlanmasına katkı sağlamak, toplumun sosyal paylaşım hususunda ki sorunlarına çözüm getirebilmek amacıyla 2011 yılında kurulmuştur. Süt keçisi, eğitim, su kuyusu, kalıcı eserler gibi projeler yürütmektedirler.
Tüm Afrika’nın Dostları Derneği	2015’te Afrika ülkeleri ile Türkiye arasında eğitim, sağlık, ekonomi alanlarında işbirliğini artırmak, yardımlarda bulunmak ve Türkiye’de Afrika farkındalığı oluşturmak amacıyla kurulmuştur. İnsani yardımlar arasında yer alan içilebilir su ve gıda desteğinin yanı sıra, Afrika’da dönüştürücü ve kalıcı örnek projelerle, insanların hayat standardını üst seviyeye çıkarmak ve onları kendilerine yeter hâle getirmek öncelikli hedeflerindendir. Güneş enerjili su dağıtım sistemi projesi, süt keçisi dağıtımı, su kuyuları, sağlık organizasyonları, okul ve külliye inşaatları, ramazan ve kurban başlıca projelerindendir.
Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı	Vakıf, felaket ve sıkıntı yaşayan insanların, özellikle de dünya nüfusunun en dezavantajlı kesminin hayatlarını iyileştirmeye katkıda bulunmak isteyen bir avuç idealist işadamı tarafından 2000 yılında kurulmuştur. Vakıf sınır ötesinde insani yardım, risk azaltma, rehabilitasyon ve toplumsal kalkınma çalışmaları yapmaktadır.
Yeryüzü İyilik Hareketi Derneği	Dernek 2016 yılında, hayatın her alanında paylaşmayı yaygınlaştırmak, iyiliği artırıp kötülüğü engellemek, her durumda mazlum ve mağdurun yanında olmak, benzer durumda olan kurumlarla birlikte hareket ederek erdemli, onurlu ve haysiyetli bir toplumun oluşmasına katkı sağlamak amacıyla kurulmuştur. Yurtdışında kalıcı eserler, insani yardım, acil yardım, konut, ramazan-kurban ve su kuyusu çalışmaları yapmaktadırlar.

10 sivil toplum kuruluşundan 15 kişi ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilerle birlikte araştırma desteklenmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcılara, yapılan çalışmanın amaçları belirtilmiş olup, verilerin sadece bilimsel çalışmalar için kullanılacağı ve görüşme yapılan katılımcıların kimliklerinin gizli tutulacağı belirtilmiştir.

Bulguların analizi sırasında katılımcıların görüşleri çoğu zaman doğrudan bazen de dolaylı olarak verilmiştir. Katılımcıların görüşlerine yer verirken görüşmenin gizliliğini korumak için kişilerin her birine ayrı bir kod ad verilmiştir. Bu kodlama “Katılımcı 1”, “Katılımcı 2”, “Katılımcı 3”, “Katılımcı 4”, “Katılımcı 5”, “Katılımcı 6” şeklinde yapılmıştır. Katılımcılara dair bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 8. Katılımcılara Dair Bilgiler

Sıra No	Katılımcı Adı (Kod İsim)	Pozisyonu	Cinsiyet	Görüşme Tarihleri
1	Katılımcı 1	Halkla İlişkiler Uzmanı	Erkek	2019
2	Katılımcı 2	Kurucu/Yönetici	Erkek	2019
3	Katılımcı 3	Kurucu/Yönetici	Erkek	2019
4	Katılımcı 4	Kurucu/Yönetici	Erkek	2019
5	Katılımcı 5	Kurucu/Yönetici	Erkek	2019
6	Katılımcı 6	Kurumsal Uyum Koordinatörü	Erkek	2019
7	Katılımcı 7	Uluslararası İlişkiler Bölümü Uzmanı	Erkek	2019
8	Katılımcı 8	Koordinatör	Erkek	2019
9	Katılımcı 9	Halkla İlişkiler ve Tanıtım Yöneticisi	Erkek	2019
10	Katılımcı 10	İnsani Yardım Bölümü Sorumlusu	Erkek	2019
11	Katılımcı 11	Program Direktörü	Kadın	2019
12	Katılımcı 12	Proje Sorumlusu	Erkek	2019
13	Katılımcı 13	İletişim Sorumlusu	Kadın	2019

14	Katılımcı 14	Uluslararası Projeler Asistanı	Erkek	2019
15	Katılımcı 15	Acil Yardım Afet Sorumlusu	Erkek	2019

3.1.2. Veri Toplama Teknikleri

Creswell'e (2009: 121) göre, bir vaka incelemesi yaparken, araştırmacıların çeşitli veri toplama kaynakları kullanması gerekir. Farklı bilgi kaynakları, bir vakayı sosyolojik bir bakış açısıyla yeniden analiz etmeyi sağlar. Nitel araştırmalar tipik olarak, tek bir veri kaynağına dayanmak yerine, görüşmeler (derinlemesine görüşme, odak grup görüşmeleri vb), gözlemler, belgeler (dergiler, fotoğraflar, biyografiler, mektuplar gibi), görsel-işitsel bilgiler (web sayfası, facebook mesajları, twitter, instagram metinleri vb) gibi birden fazla veri biçimini toplar. Daha sonra araştırmacılar tüm verileri gözden geçirir ve anlamlandırır (Creswell, 2009: 185). Bu araştırmada derinlemesine bir bakış açısı elde etmek için çoklu veri kaynakları (*multiple sources of data*) kullanılmıştır.

Araştırmada birincil veri toplama aracı olarak nitel araştırmacıların sıklıkla başvurduğu yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler sahip olduğu belli düzeydeki standartlığı ve esnekliğinden dolayı yazmaya ve doldurmaya dayalı testler ve anketlerdeki sınırlılığı ortadan kaldırır ve belirli bir konuda derinlemesine bilgi edinmeye yardımcı olur (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Veri toplama aracının oluşturulması aşamasında öncelikle konuyla ilgili ulusal ve uluslararası mevcut literatür derinlemesine taranmıştır. Teorik çerçeve geliştirilirken konu ile ilgili temel sorun alanları tespit edilmeye çalışılmıştır. Geliştirilen taslak amaca uygunluk, anlaşılabilirlik düzeyi bağlamından değerlendirilmesi ve soru eklenmesi/ çıkartılmasının gerekliliği konusunda uzman görüşlerine başvurularak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Bu yaklaşım nitel araştırma tarzının esnekliğine uygundur. Nitel araştırma, esnektir ve konuya bir çalışma boyunca yavaş yavaş odaklamayı teşvik eder. Araştırmanın başında bir konu belirlenmesine rağmen bu konu veri toplama aşamasında daralmaya başlar. Çünkü verilerin içine gömülene kadar en önemli soruların ve sorunların ne olduğu belli olmayabilir. Nitel araştırmacının önceden tahmin edilmeyen verilere açık olması ve araştırmanın odağını buna göre yeniden değerlendirebilmesi gerekir (Neuman, 2006: 228).

Gerekli çalışmalardan sonra şekillenen yarı yapılandırılmış görüşme iki bölümden oluşmuştur. İlk bölüm, sivil toplum kuruluşlarının genel yapısını anlamaya yönelik altı sorudan oluşmaktadır. İkinci bölüme ise, uluslararası faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarının sosyal inovasyon ile ilgili algılarını ve sosyal inovasyon sürecindeki işbirliklerini anlamaya ve sosyal inovasyon önündeki engelleri keşfetmeye yönelik on dört adet soru bulunmaktadır.

İkincil veriler bu araştırmanın ilk aşamalarında araştırılan konuyu anlamak, araştırma sorularını tanımlamak ve araştırma yaklaşımını geliştirmek için kullanılmıştır. İkincil veriler kolay, hızlı ve nispeten ucuz bir veri kaynağı olarak kabul edilir. Cooper (1989), ikincil kaynakların her türlü verimli ve kapsamlı araştırmanın temelini oluşturması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu nedenle, birincil veriler toplanmadan önce, konu alanıyla ilgili ikincil verilerin kapsamlı bir şekilde incelenmesi önemlidir. Alan araştırmasına

başlamadan önce ilk olarak sivil toplum kuruluşları ile ilgili kamuya açık belgeler toplanarak araştırmaya başlanmıştır. STK'ların web sitelerine girilerek yayınlanan yıllık faaliyet raporları, haber bültenleri, dernek/vakıf dergileri, broşürler incelenmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya araçları incelenmiştir. Saha çalışmasından önce yapılan doküman incelemesi, sahaya girmeden önce STK'ların amaçları, faaliyetleri, öncelikleri ve stratejileri hakkında bir fikir sahibi olmak açısından avantaj sağlamış, araştırmayla ilgili bir bilgi tabanı oluşturmuştur. Belgeler kolayca erişilebilir bir araştırma verisi kaynağıdır. Belgeler; resmi kayıtları, gazete makalelerini, basın bültenlerini, öğretim materyallerini ve yıllık raporları içerir. Yin (2014), belgeleri diğer kaynaklardan elde edilen kanıtları desteklemenin bir yolu olarak savunur ve görüşmelerden elde edilen bulguları doğrulamak veya daha fazla sorgulama gerektiren çelişkili kanıtları vurgulamak için kullanılabileceğini söyler. Saha çalışması başladıktan sonra araştırma sahasında belge toplanmaya devam edilmiştir. Web sitelerinde henüz yayınlanmayan ya da olmayan faaliyet raporları, broşürler ve basılı materyaller gibi farklı kategorilerde belgelerden faydalanılmıştır.

3.1.3. Mülakat Kayıtları

Yarı yapılandırılmış görüşme soruları araştırmacı tarafından listelenen sivil toplum kuruluşlarına araştırmanın genel olarak konusunu, amacını araştırmacının bağlı bulunduğu üniversiteyi ve danışmanı, görüşmeye katılımın gönüllülük esasına dayandığını, görüşmenin tahmini süresini ve görüşme boyunca ses kaydı alınacağını, elde edilen verilerin gizliliğinin korunacağını ve çalışmaya katılmanın herhangi bir riskinin olmadığını belirten bir davet mektubu e-posta yoluyla iletilmiştir. Sadece altı STK tarafından geri dönüş yapılmıştır. E-postaya geri dönüş yapmayan STK'lar telefonla aranmış ancak sadece dört STK'dan daha görüşme için randevu alınmıştır. Diğer STK'lar, "konu ile ilgili yetkililerimiz yurtdışındadır", "yakın zamanda yurtdışına gideceğimiz için çok yoğunuz", "derneğimiz çok yoğun bir dönemde" gibi gerekçelerle görüşmeyi kabul etmemişlerdir. Gerçekleştirilen görüşmeler çoğunlukla STK'ların merkez binalarında ya da üyelerin kendi istedikleri yer ve zamanda gerçekleştirilmiştir. Görüşme başlamadan önce araştırmacı, kendisini tanıtarak güven ortamı oluşturulmaya çalışmıştır. Katılımcıdan hem yazılı hem de ses kaydı ile araştırmaya katılmada gönüllü olduğuna ilişkin onam alınmıştır.

Görüşmelerin ikisi katılımcıların isteği üzerine ses kayıt cihazı kullanılmadan not alma tekniği ile kayda alınmıştır. Diğer on üç görüşmede katılımcıların izniyle bir ses kaydı oluşturulmuş, ses kayıt cihazını kullanmak tedirginlik yaratmamıştır. Görüşme sırasında araştırmacı tarafından küçük notlar alınmıştır. Ses kaydı, görüşme kaydını doğrudan bir ses dosyası olarak bilgisayara indirmeyi sağlayan akıllı telefon ile alınmıştır. En kısa görüşme yaklaşık 31 dakika, en uzun görüşme 135 dakika sürmüştür. Görüşme süresinin önceden katılımcılara gönderilen davet formundaki tahmini süre olan 45-60 dakikayı geçmesi araştırma konusunun sivil toplum kuruluşlarının ilgisini çektiğine dair bir gösterge olarak kabul edilmiştir. Sivil toplum kuruluşlarıyla yapılan görüşmelerde zaman zaman soru etrafında odaklanmak zor olmuş, bireysel anlatılar ön plana çıkmıştır. Bireysel anlatıların önemi dikkate alınarak konuşmanın akışı bozulmadan anlatılanlar

sonuna kadar dinlenmiştir. Görüşme yapılan kişiler tarafından yurt dışı deneyimleri, orada yaşadıkları, projeleri, ülkelerin şartları uzun uzun anlatılmıştır.

3.1.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırmacı verileri aynı anda hem toplar, hem analiz eder hem de yorumlar. Bu adımlar arasında gidip gelir. Bu adımlar esnasında var olan kurama dayanmanın yanı sıra yeni kuramlar oluşturmakla uğraşır. Verileri yorumlama aşamasında birçok nicel araştırmacı, daha önce geliştirdikleri hipotezleri test ederken nitel araştırmacılar yeni kavramlar yaratma ve kuramsal yorumların inşasını vurgulamakla ilgilenir (Neumann, 2006: 23). Veri analizinin nasıl yapılacağı sosyal bilimlerden ne anlaşıldığıyla yakından ilgilidir. Bu noktada üç temel yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Pozitivist, yorumlayıcı ve eleştirel sosyal bilim. Mevcut sosyal bilim araştırmalarının çoğu ilk iki kategoriye girmektedir. Bu yaklaşımlar sosyal bilimlerde farklı kuramlar ve veri toplama teknikleriyle ilintilidir. Pozitivist sosyal bilim genel tanımıyla doğa bilimlerinin yaklaşımıdır. August Comte'un düşünce ekolünden doğmuştur. Bu ekol kesin nicel verileri tercih eder. Çoğunlukla deneyler, taramalar, istatistikler kullanılır. Pozitivist araştırmacılar katı, kesin ölçütler ve nesnel araştırma ararlar ve ölçümlerden gelen sayıları dikkatle inceleyerek hipotezleri test ederler (Neuman, 2006: 121). Bu yaklaşıma getirilen en önemli eleştiri ise insanları sayılara indirgemesi ve soyut formüllerle uğraşırken gerçek yaşamla ilginin gözden kaçmasıdır. Yorumlayıcı sosyal bilimin kökenleri on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan bir anlam kuramı olan hermenötik'e (yorumbilgisi) kadar uzanır. Buna göre araştırmacı, metin içinde yerleşik anlamı keşfetmek için bir 'okuma' yürütür. Bir metne her okuyucu kendi öznel deneyimini getirir. Yorumlayıcı araştırmacılar genellikle katılımcı gözlem ve saha araştırması kullanır. Bazen de konuşmaların yazıya dökülmüş biçimlerini inceler. Pozitivist bir araştırmacı binlerce insan hakkında seçilmiş nicel ayrıntıları kesin biçimde ölçüp istatistik kullanırken, yorumlayıcı bir araştırmacı gündelik yaşamda nasıl anlam yarattıklarına dair derin bir anlayış kazanmak için büyük miktarda ayrıntılı nitel veri toplamak için az sayıda kişiyle çok uzun zaman geçirmeyi tercih eder (Neumann, 2006: 131). Eleştirel sosyal bilim ise pozitivistliğe yönelttiği eleştiriler açısından yorumlayıcı yaklaşıma yakın olmakla beraber yorumlayıcı yaklaşımı da eleştirmektedir. Eleştirel sosyal bilimciler araştırmalarında var olan iktidar ilişkilerini ortaya çıkarmayı ve eleştirmeyi hedefler. Mevcut düzeni açıklamakla yetinmez; onu değiştirmeye çalışır. Buna göre sosyal bilimin amacı eleştirel bir sorgulama başlatarak daha iyi bir dünya kurulmasına katkı sağlamaktır.

Bu araştırma, bu üç yaklaşım içinde en çok yorumlayıcı sosyal bilime yakındır. Bu yaklaşıma uygun olarak veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme tercih edilmiştir. Mülakatları değerlendirirken görüşme yapılan kişilerin ve STK'ların içinde bulundukları bağlama duyarlı olan ve onların dünyayı görme biçimini anlamaya çalışan bir yaklaşım geliştirilmiştir. Örneğin, önceden tanımlanmış bir 'sürdürülebilirlik' tanımını test etmek yerine görüşme yapılan aktörlerin sürdürülebilirlik kavramından ne anladıklarını keşfetmek amaçlanmaktadır. Katılımcılara yöneltilen yarı yapılandırılmış sorulardan elde edilen veriler bilgisayar ortamında yazılı hale getirildikten sonra araştırma amacı doğrultusunda tez içeriğindeki başlıklara göre ayrılmış, betimsel analiz

yaklaşımıyla değerlendirilmiştir. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama yöntemleri ile elde edilen verilerin önceden tanımlanan temalara göre özetlenip yorumlanmasını içeren nitel veri analiz türüdür. Bu doğrultuda araştırmacı, görüşme yaptığı bireylerin görüşlerini yansıtabilmek amacıyla dolaylı ya da doğrudan alıntılara başvurabilmektedir. Sonuç olarak betimsel analizin temel amacı elde edilmiş verilerin düzenlenip yorumlanarak okuyucuya sunulmasıdır. Veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 224).

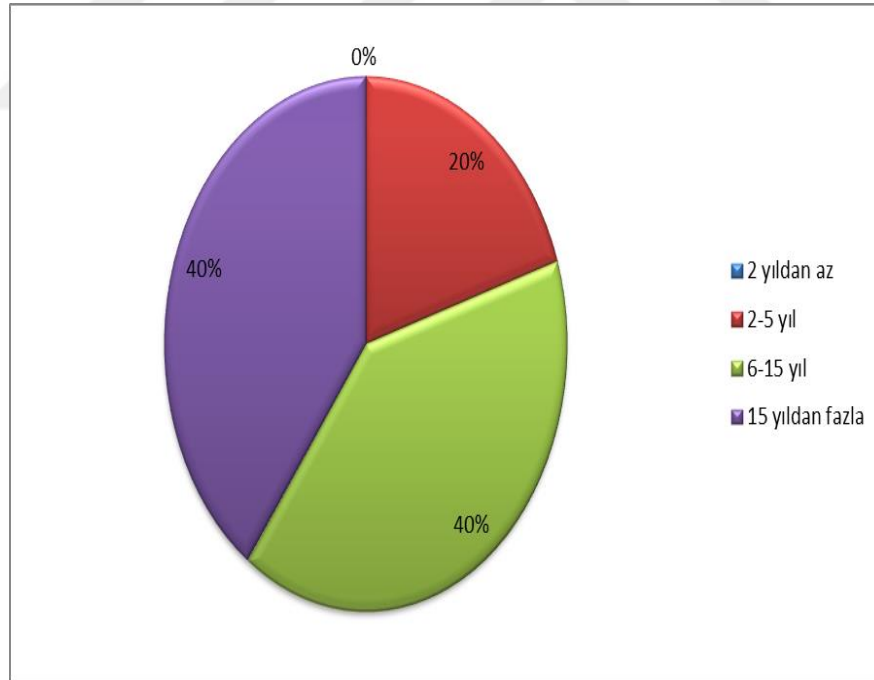
3.2. Bulgular ve Yorum

Bu başlık altında uluslararası faaliyetleri olan sivil toplum kuruluşlarının genel yapısı ve çalışma alanları ile ilgili elde edilmiş bulgulara ve katılımcıların sosyal inovasyon sürecine yönelik görüşlerine yer verilmiş, elde edilen bulgular ilgili literatürde yapılmış araştırmalarla zenginleştirilmiştir.

3.2.1. Sivil Toplum Kuruluşlarının Genel Yapısını ve Çalışmalarını Anlamaya Yönelik Bulgular

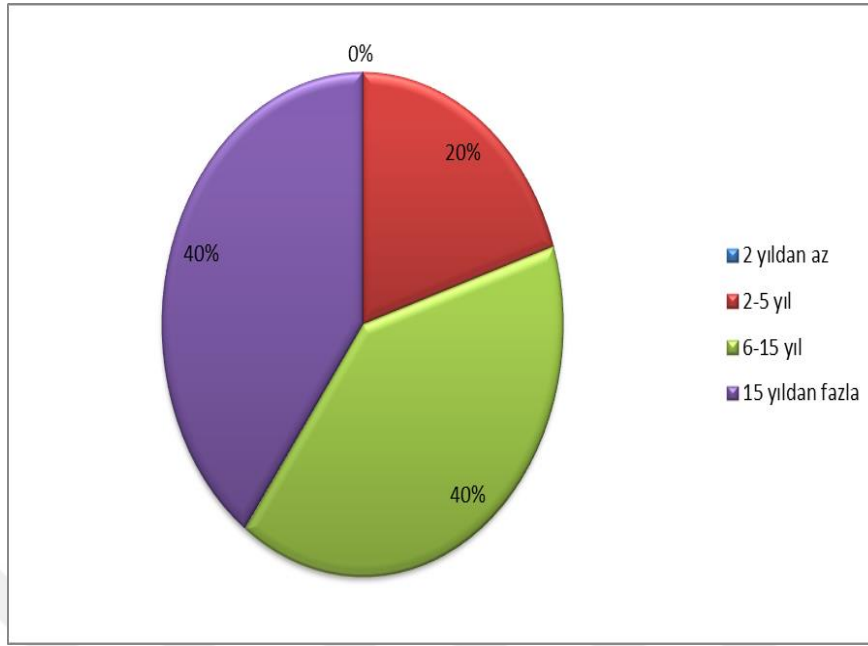
Bu bölüm, yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bulgulara dayanarak hazırlanmış olup, çalışma grubunda yer alan sivil toplum kuruluşlarının kısa bir sunumunu içermektedir. Kuruluşun uzmanlık alanı, büyüklüğü, faaliyet süresi ve görev yaptığı coğrafyalar gibi bilgileri içeren grafik ve tablolar hazırlanmıştır.

Şekil 15. Kuruluşların Yaşı

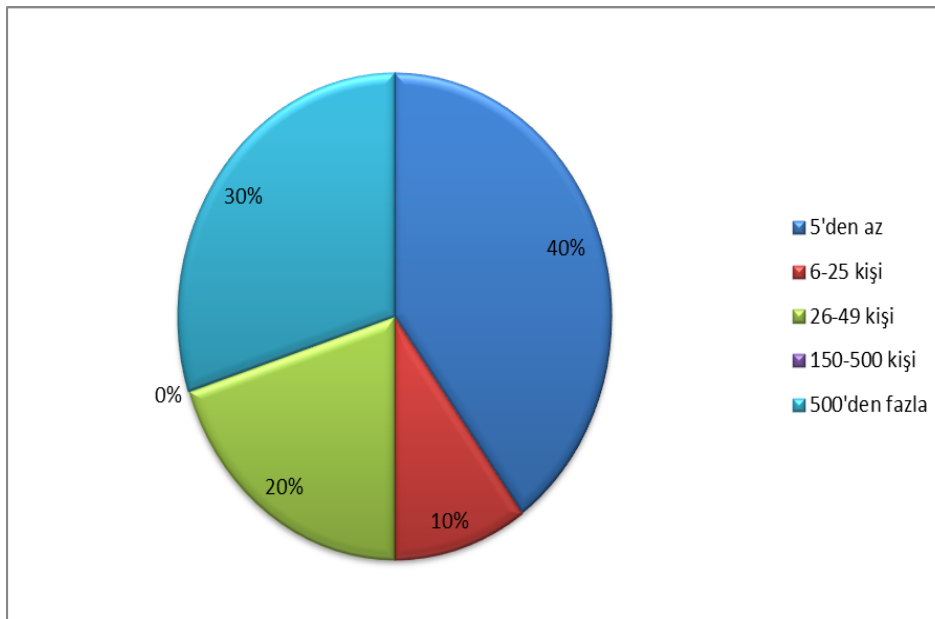
Yukarıdaki grafiğe göre, örneklemdaki kuruluşların dördü 15 yıldan fazla bir süre önce kurulmuştur. Yine dört tanesinin kuruluşu 6-15 yıl, diğer ikisinin kuruluşu ise 2-5 yıl aralığındadır. Özetle, örneklemdaki sivil toplum kuruluşlarının büyük çoğunluğunun (%80'i) 6 yıldan fazla bir süredir faaliyet gösterdiği söylenebilir.

Şekil 16. Kuruluşların Uluslararası Faaliyetlerde Bulunma Süresi

Yukarıdaki grafiğe göre, örneklemdeki kuruluşların dördü 6 ile 15 yıl, diğer bir dördü 15 yıldan fazla, iki tanesi ise 2 ile 5 yıl aralığında uluslararası faaliyette bulunmaktadır. Yukarıdaki “kuruluşların yaşı” grafiğine göre, bu kuruluşların kurulduklarından itibaren sınır ötesi faaliyetlerde bulunmaya başladıkları söylenebilir. Dolayısıyla görüşülen kuruluşların büyük bir çoğunluğunun (%80’i) başlangıç aşamasını çoktan geçtiklerini ve alanda tecrübeli oldukları kabul edilebilir. Katılımcıların çoğunun uluslararası faaliyetlerle ilgili bilgilendirici yanıtlar vermek için iyi bir deneyime sahip oldukları sonucu çıkarılabilir.

Şekil 17. Kuruluşlarda Tam Zamanlı Çalışan Personel Sayısı

Yukarıdaki grafiğe göre tam zamanlı çalışan sayısı kuruluşlar arasında büyük farklılıklar göstermekte olup, örneklemdeki kuruluşların dördünde 5 den az sayıda, birinde 6 ile 25

aralığında, ikisinde 26 ile 149 aralığında, ikisinde ise 500'den fazla tam zamanlı/yarı zamanlı çalışan personel bulunmaktadır.

Tablo 9. Kuruluşların Hizmet Sunduğu Coğrafyalar

Bölge	Frekans	Yüzde (%)
Sahra altı Afrika	10	24.3
Asya	7	17.07
Balkanlar	6	14.6
Kuzey Afrika ve Ortadoğu	6	14.6
Avrupa	5	12.1
Güney Amerika	4	9.75
Kuzey Amerika	2	4.87
Okyanusya	1	2.43
Toplam	41	100

Yukarıdaki tabloda örnekleme kapsayan STK'lar birden çok şık seçmiştir. Bunların % 24,3'ü Sahraaltı Afrika'da, % 17.07'si Asya'da, % 14.6'sı Balkanlar'da, % 12.1'i Avrupa'da, %9.75'i Güney Amerika'da, %4.87'si Kuzey Amerika'da ve %2.43'ü Okyanusya'da faaliyetlerde bulunmaktadır.

Örneklem sayısının 10 STK olduğunu ve tabloda gösterilen frekansın 41 olduğunu belirtmek gerekir ki bu da tüm STK'ların birden fazla bölgede çalıştığı anlamına gelir. Bu nedenle örneklemdaki STK'ların hepsinin uluslararası nitelikte olduğu kabul edilebilir. Bunun yanı sıra tabloda STK'ların en fazla faaliyette bulundukları bölgenin Sahraaltı Afrika olduğu görülmektedir.

Tablo 10. Kuruluşların Hizmet Sunduğu Sorun Alanları

Sorun Alanları	Sayı	Yüzde
Temiz su kaynağı	10	15.6
Eğitim	9	14.06
Gıda ve beslenme	9	14.06
Kalkınma	9	14.06
Dini hizmetler	8	12.5
Sağlık	7	10.9
Diğerleri	6	9.37
Sanat ve kültür	4	6.25
Çevre	2	3.12
Toplam	64	100

Yukarıdaki tabloda örneklemdaki STK'ların %15.6'sı temiz su kaynağı, % 14,06'sı eğitim, kalkınma ve gıda-beslenme, % 12.05'i dini hizmetler, %10.9'u sağlık, %6.25'i sanat ve kültür, %3.12'si ise çevre alanında hizmet sunmaktadırlar. %9.37'si ise araştırmacının sunduğu sorun alanları dışında hizmet sağladıkları farklı alanlar olduğunu

belirtmişlerdir. Bunlar; afet sonrası acil ihtiyaçlar, çocuklara ve kadınlara yönelik koruma çalışmaları, barınma, kıyafet, kırtasiye, mutfak vb. yardımlar ve basım yayın olarak sağlanan hizmetler ilave edilmiştir. Tablo, örneklemdaki STK'ların çoğunun kalkınma, temiz su kaynağı, eğitim, gıda ve beslenme alanlarında çalıştıklarını göstermektedir. Bu da katılımcıların dış yardımlar ve sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkileri hakkında bilgilendirici cevaplar verebilecekleri anlamına gelmektedir. Örneklemdaki Türkiye merkezli STK'ların en az faaliyette bulundukları alanların çevre ve sanat-kültür olduğu görülmektedir. Bu da STK'ların öncelikle en temel ihtiyaçlara odaklandıklarını göstermektedir.

Örneklem sayısının 10 STK olduğunu ve tabloda gösterilen frekansın 64 olduğunu belirtmek gerekir ki bu da STK'ların birden fazla alanda hizmet sunduğu anlamına gelir. Bu bilgilere göre örneklemdaki STK'ların geniş bir yelpazede faaliyet gösterdikleri söylenebilir.

Literatürde sınır ötesi faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarının özellikle küresel yoksulluğu azaltmak için dünyada kamuoyu oluşturmadaki rolünün son derece önemli olduğu kabul edilmektedir. Kuurluşlar gıda ve beslenme dışında temiz suya erişimi sağlama ve özellikle bulaşıcı hastalıklarla mücadele etme gibi hizmetler de sunmaktadır. Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşlarının da hizmet götürdüğü bölgeler ve sorun alanları dikkate alındığında küresel kalkınmaya katkı sunma amacıyla faaliyet gösterdikleri görülmektedir.

STK'ların artan küresel yoksulluk olmak üzere birçok acil duruma anlamlı bir şekilde cevap verebilmeleri sahip oldukları misyonun sürdürülebilir ve yenilikçi olmasıyla doğrudan ilgilidir. STK'ların insani yardım alanında sahip oldukları misyonu ne kadar gerçekleştirebildikleri literatürde tartışılmaktadır. Dolayısıyla faaliyetlerin etkinliği ile sosyal inovasyon ve sürdürülebilirlik arasındaki etkileşimi anlamak son derece önemlidir. Bir sonraki bölümde katılımcıların sınır ötesi insani ve kalkınma faaliyetleri ve sosyal inovasyon süreci ile ilgili görüşleri derinlemesine incelenmeye çalışılmıştır.

3.2.2. Sosyal İnovasyon Kavramının Uluslararası Faaliyetleri Olan STK'lar Tarafından Bilinirliği

Yenilikçilik, sınırlı kaynaklara sahip olan STK'lar için bir gereklilikten daha fazlasına dönüşmüştür. Küresel zorlukların üstesinden gelerek daha adil ve eşit bir dünya için faaliyetlerde bulunan STK'lar hem kaynaklarını nasıl kullanacakları konusunda hem de giderek karmaşılaşan küresel sorunlara sürdürülebilir, verimli ve kalıcı çözümler bulmada farklı ve yaratıcı düşünmeye zorlanmaktadırlar.

Bu tartışmanın amacı, uluslararası faaliyetlerde bulunan Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşları için sosyal inovasyonun tam olarak ne anlama geldiği ve birinci bölümde verilen kavramsal çerçeveye nasıl ilişkili olduğu hakkındadır. Sivil toplum kuruluşları içerisinde sosyal inovasyonla ilgili bir bilgi tabanının olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Mülakatların analizi, katılımcıların sosyal inovasyonun tanımı veya anlaşılması konusunda kafa karışıklığına sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Genel olarak

katılımcılar sosyal inovasyonun herhangi bir basit tanımını vermemişlerdir. Görüşmecilerin sosyal inovasyon konusunda farklı anlayışları ve tanımları olduğu görülmektedir ve bu bulgular sosyal inovasyon alanındaki literatürle uyumludur (Ateş, 2017: 212). Sosyal inovasyon terimi farklı bağlamlarda ve perspektiflerde kullanıldığından dolayı tek bir tanım olmayan bir kavram haline gelmiştir. Ayrıca Türkiye’de sosyal inovasyonun daha yeni yeni konuşulmaya başlanmış olmasının terimin ifade edilmesini zorlaştırdığı düşünülmektedir.

Katılımcı 6 yukarıdaki ifadeyi destekler bir açıklama yapmıştır. Aynı zamanda sosyal inovasyon konusundaki anlayış eksikliğine dikkat çekerek, terimin daha iyi anlaşılmasına yönelik ihtiyacı vurgulamıştır.

İnovasyon kavramı başlı başına aslında dünya için yeni olmayabilir ama Türkiye için önemi kavranmış değil...Yani kuruluşumuz için sosyal inovasyon kavramı kurumda terim anlamı olarak belki kabullenilmese de ya da bilinmese de bu yönde çalışmalar mutlaka vardır (Katılımcı 6, 2019).

Katılımcı 10 da benzer ifadeler kullanarak sosyal inovasyonun sivil toplum kuruluşlarında kavram olarak kullanılmadığını bize göstermiştir.

İnovasyon adına pek bir şey söyleyemeyiz (Katılımcı 10, 2019).

Phills vd. (2008: 36) sosyal inovasyonu, sosyal bir ihtiyaç veya soruna yönelik mevcut yaklaşımlardan daha iyi olan (daha etkili, sürdürülebilir, verimli, adil), sadece bireysel değil toplumsal değişimi hedefleyen yeni ve faydalı çözümler olarak tanımlamıştır. Bu tanımla ele aldığımızda sosyal inovasyonun üç ayırt edici özelliği öne çıkmaktadır. Bunlar sosyal bir soruna/ihtiyaca yönelik olması, mevcut çözümlerden daha iyi olması ve topluma fayda sağlamasıdır. Katılımcıların birçoğu sosyal inovasyon kavramını hizmet sunumunu iyileştirmek için gerekli yeni proje ve müdahalelerle ilişkilendirmiştir. Sosyal inovasyonun nihai sonucunun bir müdahalenin verimliliğini arttırmak ve dolayısıyla bir ihtiyacı karşılamak olduğu üzerinde fikir birliği olduğu görülmektedir. Katılımcılardan sosyal inovasyonu sosyal sorunlara mevcut çözümlerden farklı olarak daha etkili, verimli ve dönüştürücü çözümler sunma ile ilişkilendirmişlerdir. Katılımcı 4 ve Katılımcı 15 sırasıyla bunu aşağıdaki gibi açıklamıştır:

Çok büyük bir dernek değiliz, çok hızlı kararlar alabiliyoruz. Doğru partner ve proje bulduğumuzda bölgemiz belli, hemen uygulamaya koyuyoruz. Asıl hedefimiz Afrika’da dönüştürücü ve kalıcı örnek projelerle kıta insanının hayat seviyesini üst sınıra çıkarmak ve onları kendilerine yeter hale getirmektir. (Katılımcı 4, 2019)

..İnovasyon her ne kadar son zamanlarda bizim lügatımıza girse de biz pratik çözümler diyoruz bunlara. Sonuca ulaştıracak hızlı yöntemler de denebilir. Elimizden geldiği kadar yapmaya çalışıyoruz (Katılımcı 15, 2019).

Katılımcı 1 de sosyal inovasyonu tanımlarken yenilik, refah ve kalkınma gibi kavramlarla ilişkilendirmiştir:

Kendi toplumumuzu ve içinde yaşadığımız dünyamızı güzelleştirme yönünde adımlar atma, toplumu iyileştirme, güzelleştirme, sıkıntılarını azaltma, insanların refahını yükseltme, kalkınma ihtiyacı olan ülkelerde projeler hazırlamayı ifade ediyor. Değişime katkıda bulunmayı özetler (Katılımcı 1, 2019)

Literatürde sürdürülebilirlik ve sosyal inovasyonu derinlemesine ele alan yeterli sayıda araştırma olmasa da, Avrupa Sürdürülebilir Kalkınma Ağı’nın bir raporu, sosyal

inovasyon ve sürdürülebilir kalkınma arasında güçlü bir bağ olduğunu vurgulamaktadır (Asenova ve Damianova, 2019: 44). Terstriep ve Kleverbeck de sosyal inovasyonun bireysel refah, toplumsal refah ve sosyal adalet için kaldıraç rolü üstlendiğini ve sürdürülebilir bir sosyal etki oluşturduğunu ifade etmektedir (2019: 32).

Katılımcı 12 sosyal inovasyon yerine sürdürülebilirlik ve kalkınma kavramlarını kullandıklarını ifade etmiştir.

Biz bu kavramı kullanmıyoruz. Sürdürülebilirlik ve kalkınma üzerinde çalışıyoruz. Acil durumlarda, afetlerde faaliyetler yapıyoruz. Bunların dışında dünya üzerindeki sıkıntıların bulunduğu bölgelerde sürdürülebilir kalıcı eserler yapmaya çalışıyoruz. Bizim için sosyal inovasyon dediğimiz şey budur (Katılımcı 12, 2019).

İlgili literatürde sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları faaliyetlerin yararlanıcı topluluklarda sürdürülebilir kalkınmaya ne kadar katkı sağladığı bir tartışma konusudur. Zakaria, yaptığı araştırmada her yıl ulusal hükümetler ve uluslararası bağış kuruluşları tarafından yararlanıcıların iyiliği için yatırım yapılan sivil toplum kuruluşlarının projelerinin çoğunun yardım yapılan bölgenin sürdürülebilir kalkınmasını önemli ölçüde etkilemediğini ortaya koymaktadır (2011: 3). Eckman (1993: 276) sürdürülebilir kalkınma projelerini, zaman ve mekânsal sınırlarının ötesinde devam eden faydalı etkileri olan, “resmi” proje sona erdiğinde dış kaynaklardan önemli girdiler olmaksızın yerel halk tarafından bağımsız olarak benimsenen ya da uyarlanan projeler olarak tanımlamaktadır. Literatürdeki sürdürülebilir kalkınmanın önemine paralel olarak Katılımcı 5 de bu konunun önemine işaret etmiştir. Ayrıca katılımcı yapılan faaliyetlerde yerelin ihtiyacının önemini vurgulamıştır. Bu vurgu ilgili literatürde ‘aşağıdan yukarıya’ (bottom-up) kavramı ile örtüşmektedir (Wennmann, 2010).

Sivil toplum kuruluşlarının yereli tanıyarak ve yerelin ihtiyaçlarını temel alarak topluluklarda sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ‘aşağıdan yukarıya’ yaklaşımların önemine duyulan ihtiyaç vurgulanmaktadır. Aşağıda Katılımcı 5’in uluslararası faaliyetlerde sürdürülebilirlik ve yerelin önemi ile ilgili düşünceleri yer almaktadır:

Derneğin amacı açıkla susuzlukla mücadele eden insanların sürdürülebilir projelerle buluşmasını sağlamak. Yardım amaçlı bir kuruluş değiliz, Yerelin temel ihtiyaçlarını dinleyip o ihtiyaçlar doğrultusunda sürdürülebilir projeler konusunda destek veriyoruz...Mesela bizim hayvancılık projemiz. Küçükbaş hayvancılık projemizden şu an 870 aile yararlanıyor. Bu bir süreklilik kazandırıyor. 870 aileye kurbanlık vermiyoruz. İki tane küçükbaş hayvan veriyoruz. 3 yıl kesmek yasak diyoruz. Yeni doğan 3 yavrudan her birini köyde bir başkasına vereceksin diyoruz. Kesemezsin satamazsın. O hayvanların bakımını da sahiplenmiş oluyorlar. Yerel bu sorumluluğu öğreniyor böylece projeyi sahipleniyor (Katılımcı 5, 2019).

Katılımcı 13 ve Katılımcı 14, toplulukların sorunlarına çözüm bulabilmek için yararlanıcıların ihtiyaçlarındaki değişiklikleri takip etmenin önemini belirtmiş, yeniliğin gerekliliğinden bahsetmiştir. Katılımcı 13, ‘sadece günü kurtarmaya bakmamalıyız’ diyerek konunun önemine işaret etmiştir.

Zaman ilerledikçe ihtiyaçlar da farklılaşıyor. 50 yıl önceki ihtiyaçlar ile şimdiki ihtiyaçlar aynı değil aslında. 50 yıl önceki bir kriz bölgesinde yaşanan ihtiyaç listesini kıyaslarsanız bambaşka bir listeyle karşılaşsınız. Yenilenmesi gerekiyor. Araç olarak da yenilenmesi gerekiyor. İnsani yardım dediğiniz sadece günü kurtarmak değil. Sürekli takipte olması gerekiyor bizlerin de (Katılımcı 13, 2019).

Sonuçta herkes aynı şeyi yaparsa o zaman insani yardım bir yerde tıkanıp kalacaktır. İnovatif bir şekilde bunu geliştirmesek herkesin aynı şeyi yapması yardım değil yığma gibi olacaktır. Deprem bölgesine ekmek yardımı yaptığınızı düşünün yardım yardım olmaktan çıkar amaçsız bir aktiviteye dönüşür (Katılımcı 14, 2019).

Bazı katılımcılar sosyal inovasyon deyince sadece yaptıkları projeler ve onların yarattığı etkinin inovatif olmasını değil, kendi organizasyonel yapılarının sahip olduğu inovatif tarafları da vurgulamışlardır. Ayrıca katılımcılar geleneksel yapıya sahip olsalar da yenilikçiliğe açık olduklarını belirtmişlerdir:

...bünye çok büyük olduğunda hantallık mutlaka oluyor. Faaliyet alanlarımızın da çok fazla olması bir türlü zorluk getiriyor ama bunu yaparken de yaptığımız işlerin alışkanlıklar üzerinden olmaması için en azından gayret ediyoruz. Bunu ne kadar başarabiliyoruz bu biraz araştırmaya ihtiyaç duyuyor yani tartışmalı bir konu ama alışkanlıkların ötesinde yeni işler, yeni işlemler, yeni süreçler içerisinde olmak istiyoruz. Ben buranın bir çalışanıyım ve çalışanı olarak kurumun yenilikçi olduğunu düşünüyorum. Özellikle hem Türkiye toplumunun hem içerisinde bulunduğum yapının muhafazakârlığına rağmen kurumun yenilikçi faaliyetlerinin, yenilikçi karar alma mekanizmalarının olduğunu görüyorum (Katılımcı 6, 2019).

Daha çok geleneksel bir yapıya sahibiz. Tamamen kapalı diyemeyiz. Farklı fikirlere açığız (Katılımcı 9, 2019).

Bu başlık altında sosyal inovasyonun STK'lar tarafından nasıl algılandığına bakılmış, STK'lar arasında sosyal inovasyonun tanımlanma biçiminde benzerlikler veya farklılıklar olup olmadığı görülmeye çalışılmıştır. Görüşme sonucunda STK'lar arasında inovasyonun tanımlanma biçiminde benzerlik ve farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarına ait web siteleri, sosyal medya hesapları ve çeşitli belgeler (broşür, yıllık faaliyet raporu vs) incelenmiş ve kavram olarak sosyal inovasyonun kullanılmadığı görülmüştür. Görüşmeler, sosyal inovasyon kavramının kullanılmamasının, yenilikçi projeler yapılmadığı anlamına gelmediğini göstermektedir.

STK çalışanları ile yapılan görüşmelerde sosyal inovasyonun tanımıyla ilgili benzerlik ve farklılıklar olsa da hepsinin tanımlarında dezavantajlı toplulukların yaşam kalitesini ve refahını yükseltmeye odaklanmayı ele aldıkları görülmektedir. Katılımcıların neredeyse tamamı topluluklara sundukları hizmeti geliştirmeyi hedeflediklerini belirtmişlerdir.

Özetle, uluslararası faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşları içerisinde sosyal inovasyon konusundaki farkındalığın arttırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

3.2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarından Sosyal İnovasyon Örnekleri

Katılımcılara faaliyet gösterdikleri kuruluşlarda sosyal inovasyona verilecek örnekler olup olmadığı sorulmuştur. Bu soruya karşılık katılımcıların tamamı bir veya birden fazla örnek vermiştir. Verilen örneklerin teknolojik uygulama, ürün, hizmet, süreç gibi çok çeşitli bir yelpazeyi kapsadığı görülmüştür.

Günümüzde bilgi iletişim teknolojisindeki gelişmelerin yanı sıra elektronik hizmet sunumları, bulut bilişim bilgi işlem hizmetleri teknolojilerinin giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Ülkeler artık güvenlik ve tasarruf gibi avantajlarından dolayı veri

merkezlerini birleştirerek kamu bulutuna geçmeye yönelmişlerdir (Ateş, 2017: 252). Artık kamu kurumlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşları da hedefledikleri sosyal değişim için teknolojinin getirdiği tüm yenilikleri kullanmaya çalışmaktadırlar. Teknolojik gelişmelerin hızlanmasıyla birlikte bulut teknolojisi, sivil toplum kuruluşlarının idari işlevlerini daha verimli ve uygun maliyetli hale getirmede önemli bir araç haline gelmiştir. Bulut teknolojisi, kullanıcıların sabit sürücü veya bilgisayar ağı yerine internet üzerinden yazılım ve bilgilere erişmesini sağlayan bir bilgi işlem olarak kabul edilir. Türkiye'nin de partneri olduğu, gönüllü kuruluşların yaptığı çalışmaların etkinliğini artırmak için bu kuruluşların teknolojiye erişimlerini destekleyen bir kuruluş olan TechSoup Global'e göre kâr amacı gütmeyen kuruluşların yüzde 90'ından fazlası bulut teknolojisini belirli bir düzeyde kullanmaktadır (TechSoup, 2013: 32). Katılımcı 15 de kuruluşlarında kullandıkları bulut teknolojisini anlatarak dijital sosyal inovasyona örnek vermiş ve bilgiye hızlı ulaşmanın kalkınma çalışmaları yapan gönüllü kuruluşlar için önemini vurgulamıştır:

Bir tane çok önemli bir teknolojimiz var. Kendi bulutumuzu kurduk. Kendi server odamız var... Tüm birimleri bu sisteme aktaracağız yakın zamanda...Mesela şu projenin dosya numarası neydi diyerek dolaptan çıkaracağına bilgisayardan sadece o projeyle ilgili bir kaç cümle yazıp ülkenin ismini bile yazsanız son 20 yılda yapılan bütün projeleri rahatlıkla oradan bulabiliriz (Katılımcı 15, 2019).

Günümüzde internet sivil toplum kuruluşları için kaynak yaratma konusunda çok geniş olanaklar tanımaktadır. Yapılan görüşmelerde kurulan web sitelerinde oluşturulan online bağış sisteminin, bağış toplamanın en popüler yollarından biri haline geldiğini göstermektedir. Katılımcının anlattığı uygulamalar da teknolojinin yenilikçi kullanımına örnek olmuştur:

Kuruluşumuz kurulur kurulmaz ülkemizde hemen interneti kullanmaya başlamıştık bir web sitesi kurmuştuk. Online bağış almayı sağlamıştık. O tarihlerde internet üzerinden ilk bağış toplayan kuruluşuz...Barkod sistemimiz var. Aynı malzeme bize geldiğinde kim tarafından bize gönderildiği kaç adet geldiği tüm bilgileri barkoda dönüştürülüyor. Lojistik merkezimizde tutuluyor. Sonra aileler tespit ediliyor. Barkod okutuluyor genel stoklardan düşülüyor. Yıllar sonra bağışçımız bundan yıllar önce size ayakkabı bağışlamıştım dediğinde tüm bilgileri veririz ona (Katılımcı 1, 2019).

Başka bir katılımcı da yine sosyal inovasyon örneği olarak teknolojinin yenilikçi kullanımını üzerinden örnek vermiştir:

Yardım isteyenlerin başvuruları internet üzerinden alıyoruz mesela. Daha önceden telefonla arıyorlardı bizi. Link gönderiyoruz. Link üzerinden kendi başvurularını tamamlıyorlar. Daha hızlı oluyor...Mesela uzaktan eğitim merkezimiz var. Bu belki bizim için yenilikçi bir deneyim olarak kabul edilir (Katılımcı 9, 2019).

STK'ların kalkınma sektöründeki artan etkisiyle birlikte hesap verebilirlik ve güvenilirlik ile ilgili sorunlarda da bir artış olmuş, sivil toplum kuruluşları için özellikle finansal şeffaflık son derece önemli bir hale gelmiştir. Güner'in, Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının finansal şeffaflık düzeyini belirlemeye yönelik yaptığı çalışmasında Türkiye'deki STK'ların finansal şeffaflık düzeylerinin düşük olduğu sonucu görülmektedir (Güner, 2019: 3252). Katılımcılardan biri bu alandaki yenilikçi uygulamaların bağışçılara ve diğer fon sağlayıcılara güven vermeye katkı sağladığını belirtmiş, özellikle finansal şeffaflığın sivil toplum kuruluşlarının varlıklarını sürdürebilmeleri için son derece önemli olduğunu göstermiştir:

Kullandığımız SMR programı ile bağışçılarımızla güvenilir ve şeffaf bir iletişim kuruyoruz. Bu program sayesinde bağış yapan bağışçıya anında mesajla makbuz gidiyor. Aynı zamanda bu sistemle bağışçılarımıza mesajlar gönderebiliyor, faaliyetlerimiz hakkında bilgilendirmeler yapıyoruz (Katılımcı 8, 2019).

Yapılan görüşmeler Afrikalıların sağlıklarını olumsuz yönde etkileyen çok sayıda sorunla karşı karşıya olduklarını göstermektedir. Özellikle temiz su kaynağı sorununa katılımcıların hepsi değinmiştir. Özellikle kırsal alanlarda yaşayan Afrikalıların temiz su kaynaklarına erişimde zorluk yaşadıkları görülmektedir. Katılımcılardan biri bilinenin aksine Afrika'nın çok büyük su kaynaklarına ve tarım arazilerine sahip olduğunu altını çizmiştir. Bu da Afrika'nın aslında kaynağa sahip olduğunu ancak çeşitli nedenlerle o kaynaklara ulaşma yollarını bulamadıklarını göstermektedir. Burada sosyal inovasyonun önemi bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Katılımcının anlattığı örnekler küçük inovatif uygulamaların büyük sorunlara nasıl çözüm olabileceğini aşağıdaki gibi göstermiştir:

Güneş enerjili su dağıtım ve tarım projemiz var... Musluklardan şarıl şarıl su akıyor. Tarım alanları var. Bahçelerde ihtiyaca göre 8-10 tane yine havuzcuklar var. Oradan da vatandaş tarım yaptığı zaman konteynıra hiç ara vermeden su çekebiliyor. O da yetmiyor biz o insanlara tohum desteği de veriyoruz...Neyle yatarsanız onunla kalkarsınız. Kafanıza taktığınızda bu işe gönül verdiğinizde görüyorsunuz taklit ediyorsunuz. Bazısını ufak laboratuvar deneyi gibi düşünün. Prototipini deniyoruz. Oluyor mu olmuyor mu diye. Oradan devam ediyoruz (Katılımcı 4, 2019).

Katılımcı 4'ün, "Afrikalıların kendini kalkındıracağını düşünüyoruz" cümlesi yapılan yardımların geleneksel yardım anlayışındaki hiyerarşik yapının kırıldığını ve yapılan yardımlarda kapasite geliştirmenin son derece önemli olduğunu altını çizmektedir. Özellikle Afrikalı öğrencilerin yetiştirilip ülkelerine hizmet etmelerini sağlamak sürdürülebilir inovatif çalışmalardır. Katılımcı yapılan inovatif çalışmaların sadece yerel halka değil yardım yapan açısından da kazanım sağladığını belirtmiştir:

...Afrika'da esas kalkınmayı kendilerinin yapacağını düşünüyoruz. Öğrenci kardeşlerimizle çok yakından ilgileniyoruz. Okullarında stajlarında doktoralarında yanlarında oluyoruz. Özel eğitim almaları için kendilerini geliştirmeleri için elimizden gelen desteği veriyoruz. Kalkınmanın 2. adımı da yatırımcı iş adamlarının Afrika'yı kalkındıracağını düşünüyoruz. Sadece ticaret yapan değil. Oraya giden orada yatırım yapan orada örnek olan işadamı....(Katılımcı 4, 2019).

Yapılan görüşmelerde elde edilen bulgular, Afrikalıların sağlıklarını olumsuz yönde etkileyen çok sayıda sorunla karşı karşıya olduklarını göstermektedir. Özellikle temiz su kaynağı sorununa katılımcıların hepsi değinmiştir. Sağlıklı ve temiz içme suyu en temel haklarından biridir. Ancak UNESCO'nun hazırladığı 2019 Dünya Su Raporuna göre Dünya'da iki milyar insan temiz su kaynağına ulaşamamaktadır (UNESCO, 2019: 1). Temiz su kaynaklarına yetersiz erişimle birlikte kötü hijyen uygulamaları her gün binlerce çocuğun hastalanıp ölmesine, binlerce çocuk için ise yoksullaşma ve fırsatların azalmasına neden olmaktadır (WHO, 2018). Bir diğer katılımcı Afrikalıların temiz su ihtiyacı ile ilgili yaşadıkları sıkıntının yanı sıra suya ulaşmak için çok uzun mesafeler yürüdüklerini ve timsah gibi yırtıcı hayvanlara karşı tehlike altında olduklarını belirtmiştir. Afrika'da suya ulaşmanın da insan hayatını olumsuz etkileyecek bir durum olduğu görülmektedir. Katılımcı yapılan yenilikçi su dağıtma mekanizmasının insanların hayatında nasıl büyük bir değişim yarattığını aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

Örneğin Afrika'nın bazı bölgelerinde insanlar nehirlerden su taşıyorlar. Ancak bu nehirlerde timsah gibi yırtıcı hayvanlar olmasından dolayı hem çok tehlikeli hem de temiz değil. Ayrıca yerleşim yerlerine çok uzak. Biz dernek olarak nehir suyunun filtrelenerek içilebilir hale gelmesini sağlıyoruz. Nehir kenarlarında su kuyuları açıyoruz. Temizlenen su güneş enerjisi ile çalışan motorlarla çekilip ihtiyaç olan bölgelere dağıtılıyor (Katılımcı 8, 2019).

Katılımcılardan bir diğerrinin verdiği inovatif örnek de insanların kaynaklara erişimlerini sağlamakla ilgilidir. Katılımcının örneği, Afrika'nın kıyı topluluklarına verilen tekne ve birkaç basit balıkçılık ekipmanı ile yoksulluğun azaltılması, gıda ve beslenme gibi başlıklarda en savunmasız topluluklar için yarattığı dönüştürücü etkiyi bize göstermektedir. Ayrıca özellikle projeleri kadınların sürdürdüğü dile getirilmiştir. Yapılan projelerin erkek egemen bir toplulukta kadınların denetimine sunulması bile dezavantajlı bir kesimin güçlendirilmesi noktasında başlı başına inovatif bir çalışma olarak görülebilir.

Balıkçılık var mesela. Çok eski bir Çin atasözü balık verme balık tutmayı öğret der... Gambiya'da 300 km uzunluğunda bir nehir var. Balık var ancak balık tutacak oltaları yok. Tekneleri yok. Bu projeye ilk başta balıkçılıkla başladık. 4 tane köye 7 tane balıkçı teknesi verdik. Balık ağıları ve motorları verdik. Eğitimler verdik. Bunun yanında tutulan balığın %50 si köy halkına verilecektir. Bu şekilde bütün köy halkı bu teknelerin bakımını kaç kilo balık tutulduğunu kontrol etmeye başladı. Dolayısıyla bizim gidip oralarda not tutmamıza gerek kalmıyor. O proje ile 30 binden fazla insanın beslenmesi sağlandı. Yerel insanların ihtiyaçlarını karşılamak adına başlattığımız bir proje 2 ayda yapılıyor. Bitiyor. Yerel yönetime teslim ediliyor. Daha sonra artık kadınlar bunu sürdürüyorlar (Katılımcı 5, 2019).

Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerde bulundukları çatışma bölgelerinde sürdürülebilirlik çok daha fazla önem kazanmaktadır. Çatışma bölgelerinde inşa edilen kamplar bir nevi şehir niteliği taşımaktadır. Yapılan görüşme kısıtlı kaynaklarla çok büyük sorunlar çözmeye çalışan sivil toplum kuruluşları için eğitimden, sağlığa her ihtiyacın karşılandığı bu kampların inovasyonu zorunlu kıldığını göstermektedir. Katılımcı da kamp alanlarında yaptıkları sürdürülebilir projeleri sosyal inovasyon örneği olarak vermiştir:

32 mülteci kampı kuruldu. Kampları özellikle söyledim çünkü kampların da inovatif olması gerekiyor. İşin lojistiğinden, çöplerin oradan alınmasına, enerji verilmesine, su alt yapısına kadar yani resmen 200 bin nüfuslu bir şehrin yönetimi aslında konuştuğumuz şey ve kriz bölgesinde(Katılımcı 7, 2019).

Katılımcı, uyguladıkları projeyi geleneksel yardım anlayışının dışında, insanların onurlarını zedelemeyen temel ihtiyaçlarını gideren inovatif bir proje olarak örnek vermiştir:

Suriye içerisinde bir proje var. İnsanların evine gidip sana şu kıyafeti bu kıyafeti verdik gibi değil kendisi rahatça gitsin orada beğendiği kıyafeti alsın diye. Kupon sistemiyle çalışıyor. Takip sistemi de var. Bence bu projenin inovatif bir tarafı var. İnsanların hem onuruna yönelik olumlu bir hamle hem de ihtiyaçlarını gideriyoruz. Normalden farklı bir model. Normalde nedir kumanya gidip bırakılır. Bizimki klasik yardım şeklinin dışında(Katılımcı 6, 2019).

Katılımcı 7 özellikle savaş mağduru ve düşük gelirli topluluklar için faaliyete geçirdikleri protez merkezini sosyal inovasyon örneği olarak vermiştir. 3D yazıcılarla yapılan protezlerin hem maliyet hem de zaman açısından avantaj sağlamasının ötesinde uzuvlarını kaybetmiş insanların yaşam standartlarının iyileştirilmesi bakımında da önemli bir etki yarattığı görülmektedir:

Mesela bizim protez merkezi inovatif çalışma. 3D yazıcılarla uzuvlarını kaybeden insanlara maliyetleri tamamen vakıf tarafından karşılanan protezler yapılıyor. Sayıları da şuan aklımda yok ama bildiğim kadarıyla senede 200 insana ulaşmaya çalışıyorlar. İnovatif yanı mesela sıkıntı Suriye içerisinde ve sınır şehirlerinde olduğu için her hastayı buraya getirip götürmek çok kolay değil Suriye sınırlarında bizim ölçüm merkezlerimiz var ölçümler orada alınıyor protezler burada üretiliyor ve modeller oraya gönderiliyor ve deneniyor ve hasta hiç gelmeden sahada ölçümler yapılarak tedavisi yapılıyor... (Katılımcı 7, 2019).

Katılımcı sınır ötesinde yapılan projelerin takibi konusuyla ilgili örnek vererek önemli bir konuya değinmiştir. Proje bitiminde ülkeden ayrılmak o insanları tekrar yaşadıkları sorunlarla baş başa bırakmak anlamına gelir. Katılımcı verdiği örnekle bizlere projelerde yerel halkla işbirliği yapmanın, kapasite geliştirmenin faaliyetlerin sürdürülebilir olmasındaki etkisini vurgulayarak sosyal inovasyon ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir:

....Mesela Afrika'daki öğrencilere eğitim faaliyetleri ile ilgili birçok yöntem denenmiş. En başarılı yöntem oradaki öğrencileri buraya getirip eğitip tekrar kendi ülkelerine göndermişler mesela...Bunun sürdürülebilirliğini sağlamak takip gerektiriyor. Takibini de gördüğümüz kadarıyla yapıyorlar. Moğolistan'da buradan eğitim alıp oraya gidenlerden birini görevli yapmışlar. Bunu da takip ettiklerini gördüm (Katılımcı 10, 2019).

Katılımcılardan sosyal inovasyona verilecek örnekler olup olmadığı sorulduğunda öncelikle çekingen davrandıkları gözlemlenmiştir. Verilen örneklerin Afrika bağlamında birer sosyal inovasyon oldukları söylenebilir. Yapılan görüşmeler katılımcıların sınır ötesi çalışmalarında sürekli daha iyi ne yapabiliriz diye düşündüklerini göstermektedir. Elde edilen bulgulara göre sivil toplum kuruluşlarının söylem olarak olmasa da operasyonel olarak inovatif çalışmalar yaparak uluslararası kalkınma çalışmalarına katkı sundukları görülmektedir.

3.2.4. Türkiye Merkezli Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal İnovasyon Yapmalarına Yönelik Engelleri Anlayabilme

Sosyal inovasyon, sosyal sorunlara bir çözüm olarak Türkiye'de son yıllarda konuşulmaya başlanan bir kavramdır. Bu nedenle sosyal inovasyon projelerinin planlanmasını ve yönetimini engelleyen ya da kolaylaştıran faktörleri belirlemek önemlidir. Sosyal inovasyon ekosisteminin bir paydaşı olan sivil toplum kuruluşlarının sosyal sorunlara çözüm geliştirirken karşılaştıkları engelleri derinlemesine analiz etmek sosyal inovasyonun yayılmasının desteklenmesine de katkı sağlayacaktır.

Bu bölümde sosyal inovasyon için motivasyon, potansiyeller, aktörler arasındaki bağlantılar, kurumsal roller ve engeller analiz edilmektedir.

Yapılan görüşmeler sonucunda kurum içi ve kurum dışı faktörlerin sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyonu engellediği belirlenmiştir. Belirlenen bu faktörler katılımcıların ortak söylemlerine göre tespit edilmiştir.

Literatür incelemesinde sosyal inovasyon bağlamında yenilikçi çalışmaları kısıtlayan ya da yapılmasını engelleyen faktörlerin mevcut olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyonu etkileyen temel faktörler; takım eğitimi, liderlik, örgüt kültürü, takım bağlılığı, dış baskı, kaynaklar ve mevcut araçlar, dış destek ve çıkar gruplarının talepleri olarak belirlenmiştir (Franco vd., 2018: 110; Bond, 2016: 14; Whitehead, 2016: 9). Yapılan bu araştırmada da literatürü destekleyen bulgular elde

edilmiştir. Katılımcıların birçoğu liderlik, risk alma, profesyonellik, iş birliği, yaş gibi kavramları sosyal inovasyonu etkileyen faktörler olarak sıralamışlardır. Bir kurumun kültürünü yansıtan bu kavramlar sosyal inovasyonu engelleyen iç faktörler olarak belirlenmiştir.

İnovasyon STK'lar için artık zorlu bir hedef olmaktan çıkmış, hayatta kalmak için bir gereklilik haline gelmiştir. Bu nedenle, yüksek düzeyde üretken bir inovasyon yeteneğinin geliştirilmesi kuruluşlar için en önemli stratejik önceliklerden biridir (Phills vd., 2008). STK'ların çoğu yenilikçi olduğunu iddia etseler de, yerleşik organizasyonlarda yenilik yapmak son derece zordur. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda inovasyonu araştıran Grant ve Crutchfield, kuruluşların birçoğunun mevcut sistemleri korumaya odaklandıklarını, yaratıcılıktan yoksun olduklarını, yeni fikir üretmekte zorlandıklarını keşfetmiştir (Dover ve Lawrence, 2012: 992).

Bir sivil toplum kuruluşunun sosyal inovasyon yeteneğinin gelişmesine olanak sağlayan faktörlerden bazıları; yenilikçi kurum kültürü ve çalışanlarına özerklik hissi veren, yeni fikirlere, yenilikçi davranışlara destek olan ve bu fikirleri uygulamak için risk alan liderlerdir (Bond, 2016: 14). Literatüre paralel olarak katılımcılardan biri kurum yöneticilerinin sosyal inovasyon üretmedeki kilit rolüne vurgu yapmıştır. Kurum yöneticilerinin yenilikçi fikirlere destek olması ve bu fikirleri uygulama noktasında risk alabilmesi sosyal inovasyonu etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır:

...Bu kuruluşları yöneten insanların durumu önemlidir. O insanlar öğrenmeye açıksa sürekli ihtiyacı fark ederler. Kendileri öncelikle kendilerini yenilerler. Sonra da kimin yenilenme ihtiyacı varsa onları görürler. Aslında iş dönüyor dolaşıyor bu kuruluşları yöneten insanlara geliyor. Kendileri yenilikçiye buna açıksa ve kendilerini yenilemeye devam ediyorsa muhakkak sosyal inovasyon projelerini görürler ihtiyacı fark ederler, kaynak oluşturabilirler (Katılımcı 1, 2019).

Katılımcılardan bir diğeri de değişim yaratan sosyal inovasyonların ardında itici bir güç olan kurucu liderlerinin önemini belirtmiş, sosyal inovasyonlara yön veren bireylerin rolünün altını çizmiştir:

Bana sevdiğim bir abim şöyle demişti. Dernek ve vakıfları kuranlar bir süre sonra o kuruluşların önündeki en büyük engel olurlar demişti. Kendi yavrusu gibi görüp, çağa ve gelişime ayak uyduramazsa benim olsun küçük olsun mantığına girerse yanındaki gönüllüleri ve isteklileri kaçırabilir. Toplumla entegre olması gerekiyor kuruluşun. Öyle olursa hiç problem değil. Zaten dedim ya sizi ittiriyorlar istesek de duramayız (Katılımcı 4, 2019).

Birçok katılımcı gençlerin inovasyona daha yatkın olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcı 5 ve Katılımcı 2, kültürümüzdeki yaşa bağlı hiyerarşik yapının kurum içinde sosyal inovasyonu engelleyebileceğini belirtmiş, gençlerle tecrübe paylaşmanın ve onlara fırsat tanımının sosyal inovasyonu kolaylaştıracağını dile getirmişlerdir:

Sivil toplum kuruluşlarının yeniliğe açık olması lazım. Sivil toplum kuruluşlarının başında ben bu topluluğu kurdum ben bunun başındayım diye bir anlayış var. Liderin yeniliğe açık olması gerekiyor. Özellikle genç nesile devredecek bir düşünce sisteminin egemen olması lazım. Çünkü gençler inovasyona, yeniliğe yetişkinlere göre çok daha hızlı adapte olabiliyorlar. Çok daha hızlı uygulamanın içine sokabiliyorlar. Sen sus daha küçüksün demek yerine ben seni dinlersem seninle birlikte hareket edersem daha hızlı olur denilmeli (Katılımcı 5, 2019).

Yenilikçi dediğiniz ben bir proje yapacağım zaman o proje içinde genç bir kadro olması lazım (Katılımcı 2, 2019).

Katılımcılardan biri sivil toplum kuruluşlarında risk alma kültürünün geliştirilmesi ile sosyal inovasyon arasındaki pozitif ilişkinin altını çizmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının sosyal sorunları ele alırken yenilikçi yollar denemelerinin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Katılımcı risk almanın önemine ve risk almak ile tecrübe arasındaki ilişkiye vurgu yapmıştır:

... Mesela ben risk alırım ve çalışma arkadaşlarıma fırsat tanırım ama bir başkası o kadar düşünmeyebilir. Bu tecrübedir. Tecrübe çok olmayınca mesela bir proje üstünden ikinci bir projede aynı refleksi bekleyemem. Ne kadar tecrübeniz varsa o kadar risk alırsınız sınırları zorlayabilirsiniz...(Katılımcı 11, 2019).

Katılımcılardan biri yukarıdaki görüşleri destekler bir cevap vererek kurumsal kültürün sosyal inovasyonu etkilediğini belirtmiştir:

Kurumun yapısı ve değerleri etkileyebilir. Geleneksel yapısı varsa bunun dışına çıkmak istemez. Bu da yenilik yapmayı engelleyebilir (Katılımcı 8, 2019).

Katılımcılardan biri sivil toplum kuruluşlarında profesyonellik ve amatörlük arasındaki dengenin sosyal inovasyon için önemli olduğunu belirtmiştir:

Sivil toplum kuruluşlarının gönüllülük üzerinden yürümesinin alternatifi olamaz. Asla profesyonel mantıkla sivil toplum kuruluşu olmamalı. İşletme sisteminden bahsetmiyorum. Amatörlüğün dışına çıkınca odunlaşıyor, donuklaşıyor, statikleşiyor. Memur anlayışı ile yürütülüyor ise orası kapanmalı (Katılımcı 2, 2019).

Katılımcılar, yardım göturdükleri ülkelerde yaşadıkları bürokratik sorunları sosyal inovasyon önündeki bir engel olarak belirtip, bürokratik sorunlara dikkat çekmişlerdir. Araştırmanın başında sivil toplum kuruluşlarının daha çok az gelişmiş ülkelere yardım göturdükleri tespit edilmişti. Buradan gelişmemiş ülkelerde bürokratik işlerin yavaş işlemesi, sıkı ve gereksiz denetimler gibi sorunların daha yaygın olduğu çıkarımı yapılabilir. Dolayısıyla ev sahibi ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin sosyal inovasyonu etkilediği söylenebilir. Konunun önemi Katılımcı 3 tarafından aşağıdaki şekilde dile getirilmiştir:

O ülkenin bürokrasisi engel olabiliyor. Buradaki en önemli engel gümrük, çocuklara oyuncak götürürken bile oradaki polisler kafayı size taktıysa, o anki vardiya zabıtası ya da şefi böyle bir şeyden hoşlanmıyorsa size zorluk çıkarabilir... Ev sahibi ülkenin hükümet politikaları diyebiliriz engel olarak (Katılımcı 3, 2019).

Mulgan'ın, (2007: 4) bürokrasinin inovasyon üzerindeki olumsuz etkisine dair argümanı ile gereksiz bürokratik uygulamaları, inovatif projelerin başlaması ve sürdürülebilmesi önünde engel olarak gören katılımcılardan elde edilen bulgular birbirini desteklemektedir. Ayrıca görüşmelerden elde edilen bulgular bürokrasinin çok yavaş yürüdüğü ülkelerde sivil toplum kuruluşlarının bürokratik yapıların getirdiği kısıtlamalarla başa çıkmak zorunda kaldığını göstermektedir. Katılımcı 4, gittikleri ülkelerde zaman zaman bürokrasi nedeniyle operasyonel engellerle karşılaşabildiklerini belirtmiştir.

Oradaki bürokrasi zaman zaman çok mücadele ediyoruz. Mesela Uganda'da sağlık organizasyonu yapacağız neredeyse 2 ay izin bekliyoruz. Etiyopya'ya geçen sene gittiğimizde bizimde hatamız oldu gerçi izinle ilgili ama günlerce mallarımız gümrükte kaldı mesela. Çok

gereksiz yere. Sağlık için geldiğimiz çok bariz belli. Cumhurbaşkanlığı desteği ile gidiyoruz (Katılımcı 4, 2019).

Katılımcılardan biri Türkiye'nin coğrafi konumunun ve yardım götürülen ülkelerin zorlu şartlarının Türk STK'ların yenilikçi olmalarını etkilediğini belirtmiştir. Bu yorumuyla katılımcı üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir noktaya odaklanmamızı sağlamıştır. Çok zorlu bölgelerde faaliyetlerde bulunmaya çalışan kuruluşların belirli bütçelerle insanların acil ve en temel ihtiyaçlarına odaklanırken inovatif projeler üretmeye çalışmasının bir lüks olarak düşünüldüğü görülmektedir. Katılımcı 11 bu konuyla ilgili düşüncelerini aşağıdaki gibi açıklamıştır:

Türkiye'de bu işi yapmak çok zor. Sonuçta çok kritik bir bölgedeyiz. Bir tarafımız İran, Irak, Suriye. Coğrafyamız çok yırtıcı ve hırçın. İnanılmaz bir siyasal politik vs. etkiler var. O yüzden Türk STK olmak çok zor bir misyon. Türk STK'sı olarak yenilikçi olmak da çok iddialı. Ama bu konuda çok zor bölgelerde çalıştığımız için yenilikçi olma misyonunu, operasyondaki başarısı kadar henüz daha o noktaya getirebilmiş değil (Katılımcı 11, 2019).

Finansman, birer sosyal inovasyon uygulayıcısı olan sivil toplum kuruluşları için son derece önemlidir. Hubert (2011: 38), bütçeyi sosyal inovasyon önünde bir engel olarak tanımlamıştır. Blanco vd. de (2012: 31), odak noktası toplumsal değişim olan ve gelirlerini bu amaç için kullanan kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için finansmanın inovasyon önünde bir engel olduğunu söylemektedir. Bulgular, sivil toplum kuruluşlarının yenilikçi projeleri hayata geçirmek ve projelerin sürdürülebilirliğini sağlamak için üstesinden gelmek zorunda oldukları finansal kısıtlamalarla ilgili engellerin varlığını işaret etmektedir. Katılımcı 11 bunu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

En önemlisi bütçe. Bütçeniz varsa her koşulda yapıyorsunuz. Benim için inovasyon artık sınırları zorlamak anlamına geliyor. Sınırları zorlamak da bütçe meselesi (Katılımcı 11, 2019).

Yapılan görüşmelerde bağışçıların sivil toplum kuruluşlarının bütçelerinde önemli bir paya sahip oldukları görülmektedir. Bağışçılar yaptıkları bağışların özellikle insanların temel ihtiyaçlarını gidermek için yapılan projelerde kullanılmasını istemektedirler. Ayrıca bağışçıların, yaptıkları yardımları kısa sürede ve somut olarak görmek istedikleri belirtilmiştir. Bağışçıların sosyal inovasyonu daha uzun vadede fayda getirecek hatta belki de sonucu olumlu olmayacak riskli bir girişim şeklinde algıladıkları görülmektedir.

Dolayısıyla kuruluşların bütçelerinde önemli bir paya sahip olan bağışçılarda sosyal inovasyon kavramının karşılığının olmaması ya da toplum tarafından kavramın yanlış algılanması sivil toplum kuruluşlarının yenilikçi projeler üzerinde çalışmalarını olumsuz etkilemektedir. Katılımcıların 7, bağışçıların taleplerine göre projelerin şekillenebildiğini göstermektedir. Katılımcı 7 sosyal inovasyonun sadece sivil toplum kuruluşları tarafından değil, aynı zamanda bağışçılar tarafından da nasıl algılandığının öneminden bahsetmiştir. Katılımcı, kuruluşun yenilikçi çalışmalar yapmak istese de bağışçıların geleneksel yardım kültürünün dışına çıkmak istememelerinin sosyal inovasyon önünde bir engel olduğunu belirtmiştir.

...Sosyal inovasyonun Türkiye'de karşılığı yok. Hem Türkiye'de resmi olarak bir karşılığı olması lazım hem de sosyal inovasyonun biraz halkta karşılığı olmalı. Sosyal inovasyonun halkta karşılığı yoksa bunu yapmak zor...1 milyon lirayla belki on tane sosyal girişim

yapabilirsiniz ama binlerce insanın gıda ya da barınma ihtiyacını karşılayabilirsiniz. Burada halkın tercihi her zaman esas ihtiyaçlardan olacaktır (Katılımcı 7, 2019).

Katılımcı 10 da benzer bir konuya değinerek bağışçıların beklentilerine ve eğilimlerine uymak zorunda olduklarını ve bunun da yenilik önünde bir engel olabileceğini dile getirmiştir.

... Bağışçının koyduğu şart Kuran'ın koyduğu hüküm gibidir. Afrika için aldığımız bir bağışı Suriye'de harcayamıyoruz (Katılımcı 10, 2019).

Verilen cevaplarda şartlı bağışların sosyal inovasyonun gelişimini şekillendirdiğini göstermektedir. Bağışçıların daha çok şartlı bağış yapmalarının nedeni yapılan yardımların çaresiz insanların hayatlarını nasıl değiştirdiğini biran önce görme isteği olabilir. Özetle şartlı bağışların Türkiye bağlamında sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyonun gelişimini şekillendirdiği görülmektedir. Bu bulgu daha önceki bölümlerde tartışılan sosyal inovasyon konusunda toplumsal bilincin artması gerekliliğiyle ilgili bulguları desteklemektedir.

Sonuç olarak elde edilen bulgulara göre uluslararası faaliyetleri olan sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyon önündeki engellerin temel nedenleri olarak kurumsal kültürel değerler, bütçe, yardım götürülen devletlerin hantal bürokratik yapısı, bağışların kullanılmasına yönelik beklentiler olmuştur. Katılımcıların birçoğu finansmanı sosyal inovasyonun önünde bir engel olarak belirtmişlerdir. Sosyal inovasyonun finansal kaynağı olan bireysel ve kurumsal bağışçıların arasında görüş farklılığı dikkat çekmektedir. Günümüzde kurumsal donörler bağış yaparken yenilikçi kurumları tercih etmektedirler. Dolayısıyla toplumda sosyal inovasyon kavramının karşılığının olması bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmıştır.

3.2.5. Uluslararası Faaliyetleri Olan Sivil Toplum Kuruluşlarında Sosyal İnovasyonun Ortaya Çıkışını ve Gelişimini Şekillendiren Finansal Faktörlerin/Kaynakların Tespit Edilmesi

Bu bölümde uluslararası faaliyetleri olan sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyonun ortaya çıkışını ve gelişimini şekillendiren finansal faktörler ve kaynakların neler olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Kamu yararına fayda yaratma ya da toplumsal bir sorunu çözmede kritik önem taşıyan sosyal inovasyon uygulamalarının hayata geçirilmesinde karşılaşılan en büyük sorunlardan biri finansmandır. Bir sosyal inovasyonu oluştururken, yapılanmayı ve bu yapılanmanın finansmanının nasıl olacağını belirlemek ve bunu sağlayacak en uygun formu seçmek göz önünde bulundurulması gereken önemli kararlardandır (Akçıl, 2019: 47). Birçok STK, sürdürülebilirliklerini artırmanın, gelir kaynaklarını çeşitlendirmenin ve dış finansmana daha az bağımlı hale gelmenin yollarını aramaktadır. Ancak yıllar içinde sivil toplum kuruluşlarının sayılarının artması ve küresel olarak kötüleşen ekonomik koşullar, STK'ların projelerinin sürdürülebilirliğini sağlayacak mevcut fon miktarlarının azalmasına neden olmuştur (Rhoden, 2014: 1; Urban, 2008: 348).

Bir sivil toplum kuruluşu için fon kaynağı varlıklarını sürdürebilmelerinin yanı sıra, yeni kalkınma aktörleri olarak sosyal zorluklara çözüm üretmenin bir yolu olarak kabul edilen

sosyal inovasyon uygulamalarını hayata geçirmede de son derece önemlidir. İnovasyonun, yeterli zaman ve kaynağa ihtiyaç duyduğu konusunda artan bir kabul olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, bu tür çalışmaları desteklemek için yenilikçi mali kaynaklara da ihtiyaç olduğu kabul edilmektedir (Bond, 2016: 18). Buna paralel olarak uluslararası kalkınma aktörlerinden biri olan sivil toplum kuruluşlarının mevcut finansman kaynaklarının hızla değiştiği görülmektedir. Son on yılda, sivil toplum kuruluşları uluslararası kalkınma ve insani yardım programlarının bir parçası olarak yenilikçi finansman yöntemlerini benimsemek için stratejik kararlar aldıkları görülmektedir. Yenilikçi finansmanı InterAction, yeni sermayeyi harekete geçiren ve/veya mevcut sermayenin verimliliğini veya etkinliğini sosyal ve çevresel sorunların üstesinden gelmek için geliştiren geleneksel bir hibenin ötesinde herhangi bir araç olarak tanımlamaktadır (Sarkisova ve Perakis, 2018: 4). Bu bağlamda uluslararası kalkınma ve insani faaliyetlerde yenilikçi projelerin ortaya çıkışını ve gelişimini şekillendiren finansal faktörlerin ve yenilikçi finansman modellerinin tespit edilmesi önemlidir.

Yapılan analiz sonucunda bireysel bağışların kuruluşların finansmanının önemli bir bölümünü oluşturduğu görülmektedir. Katılımcı 4 ve Katılımcı 2 bunu sırasıyla aşağıdaki şekilde dile getirmişlerdir:

Yapı olarak herhangi bir siyasi yapı ya da herhangi bir dernek yapısı herhangi bir cemaat yapısı, özelleşmiş bir grup desteği, holding desteği alan bir yapı değiliz. Kendi öz kaynaklarımız ve bağışlarımızla yol alıyoruz (Katılımcı 4, 2019) .

Akar getirisi gibi bir durumumuz yok. Bizim sadece tek gelirimiz büyük çoğunluğu kendi içimizdeki çok az bir kısmı dışarıdan gelen bağışlar oluyor (Katılımcı 2, 2019).

Katılımcı 10, gelirlerin büyük çoğunluğunun mütevelli heyeti tarafından karşılandığını, ayrıca ramazan ve kurban bayramlarında bireysel bağışların arttığını belirtmiştir. Aytaç ve Çarkoğlu'nun (2019: 11), Türkiye'de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik Araştırma Raporu'nda bireyleri bağış yapmaya teşvik eden motivasyonlardan birinin dini vecibeler olduğu ve dini vecibelerle ilgili yardımların vatandaşların toplam yardımları içinde yıllara göre düşüş olsa da önemini koruduğu bulgusu katılımcının ifadesini desteklemektedir:

Yüzde 80 mütevelli heyeti tarafından karşılanıyor. Son yıllarda halkla ilişkiler, sosyal medyayı iyi kullanarak bazı dönemlerde Ramazan, Kurban Bayramı gibi gazete televizyon gibi farklı mecraları da kullanarak halktan daha fazla bağış toplamaya başladık (Katılımcı 10, 2019).

Görüşülen katılımcıların birçoğu, devlet desteklerinden yararlandıklarını dile getirmişlerdir. İlgili literatürde sivil toplum kuruluşlarının gelir kaynaklarında devlet desteklerinin de yer aldığı görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde, toplam STK gelirlerinin yaklaşık %40'ını, gelişmekte olan ülkelerde ise %15'ini devletten sağlanan fonlar oluşturmaktadır (Şahin ve Uysal, 2007: 4). On Birinci Kalkınma Planı, Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda da ülkemizde STK'ların finansmanının üyelerin katkısı ve bağışlarla birlikte, kurulan işletmelerden, devlet katkılarından sağlanabildiği belirtilmiş; devletin, STK'ları vergi muafiyetleri, hibeler ve sözleşmeler yoluyla desteklediği ifade edilmiştir (2018: 1).

Katılımcı 6, direkt olarak maddi destek almasalar da devlete bağlı TİKA, Gençlik ve Spor Bakanlığı'yla birlikte çalıştıklarını belirtmiştir:

.....TİKA ile işbirliğimiz oluyor. Doğrudan para desteği değil ama. İşbirliği yapılıyor. Mesela okulu biz yapıyoruz materyallerini TİKA sağlıyor. Bunun dışında devletten doğrudan maddi destek almıyoruz...(Katılımcı 6, 2019).

Yapılan görüşmelerde genel olarak donörlerin verdikleri paranın hedeflenen amaç doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını anlamak için raporlama, şeffaflık ve hesap verebilirlik ile ilgili çok sıkı şartları olduğu görülüyor. Bu şartlar bazen yapılacak projelerin yürütülmesinden daha fazla zaman almakta ve birçok bürokrasi gerektirmektedir. Donörlerin bu beklentisi şeffaflık ve hesap verebilirlik noktasında gerekli olsa da sivil toplum kuruluşları için bir kısıtlılık oluşturmaktadır. Eleştirel literatürde de günümüzün STK–donör ilişkisinin STK'lar üzerindeki etkisine ilişkin değerlendirmeler olduğu görülmektedir. Bu çalışmalarda raporlamaya dayalı zorunlu hesap verebilirlik ilkesinin kurum içi kırtasiyeciliği arttırmasına, kuruluşların sosyal amaçlarından uzaklaşmasına bununla birlikte zaman ve para kaybına neden olduğu ifade edilmektedir (Bayraktar, 2017: 126; Brodhead, 2011: 9). TACSO'nun (Sivil Toplum Kuruluşları İçin Teknik Destek Programı), AB Projelerinin Geliştirilmesi ve Yönetimi adlı yayınında, raporlama STK'lar için kilit zorluklar başlığı altında değerlendirilmiştir (2011: 19).

Katılımcı 3, TİKA ve Gençlik ve Spor Bakanlığı ile yaptıkları projelerden bahsetmiş bunun yanında AB kaynaklarından yararlanmama nedenlerini ifade etmiştir. Donörler tarafından sağlanan hibe ve fonların, saha operasyonlarını ve bunların sürdürülmesini bir şekilde etkileyebildiği görülmektedir. Katılımcı konu ile ilgili düşüncelerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

TİKA'yla birebir maddi bir çalışmamız olmadı ama yurt dışında danışmanlık alıyoruz. Gençlik ve Spor Bakanlığıyla beraber projelerimiz oluyor. AB kaynaklarından yararlanmıyoruz. Avrupa Birliği şartları çok zor. Yapacakları üç kuruş yardım. İşin başka bir boyutu ve bu konuda sizi o kadar çok sıkıştırıyorlar ki mesela proje yazıyorsunuz 150-200 sayfa A'dan Z' ye. Bu işi yaparken raporlama işi tabi ki çok zor. Özellikle Türkiye'ye karşı tutumlarında problem var. Gerçekçi değiller. Parayı verdikten sonra bunlar artık benim elimde diye düşünüyorlar....(Katılımcı 3, 2019) .

Katılımcılardan biri, diğer katılımcılardan farklı bir gelir modeli olarak bağış koşusuna katıldıklarını belirtmiştir. Bu koşular bağış toplamının bir yolu olmasının yanı sıra, sivil toplum kuruluşlarını gönüllüler ile buluşturarak sivil toplumun güçlenmesini sağlamaktadır. Bu özelliğiyle inovatif bir bağış toplama stratejisi olarak kabul edilebilir:

Yılda 2 kez marotona katılarak bağışçılar aracılığı ile para topluyoruz. Fakat çok büyük kaynak yaratmıyor. Geçen sene adım adımdaki koşumuzda 5 tane köy su kuyusu yapılabildi. Bu sene döviz çok yükseldiği için 2 tane su kuyusu yapabildik. Yurt içinde benzer sivil toplum kuruluşları var ancak yurt dışında yok. Bireysel üyelik sistemi var. 370 üyemiz var. Yurt dışından zaman zaman aldığımız fonlar var. TİKA'dan aynı yardım aldık. 4 tane balıkçı teknesi aldık (Katılımcı 5, 2019).

Son olarak, katılımcılardan bazıları bireysel bağışların yanı sıra global donörlerden de fon sağladıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri bunu aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

Vakfımız sadece proje bazlı çalışır. Global ve kaynağı belli fonlarla çalışır. Her ben bağışta bulunacağım deyip de bize ulaşan kişilerin ya da kurumların bağışlarını kabul etmez (Katılımcı 11, 2019).

Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların verdikleri cevapları analiz ettiğimizde sivil toplum kuruluşlarının kaynaklarının bireysel bağışçılar, kuruluşların kendi kaynakları, kurumsal bağışçılar, devlet destekleri, diğer vakıf/dernekler, küresel donörler, AB kaynakları ve diğerleri şeklinde sıralanmaktadır.

Tüm sektörlerde olduğu gibi uluslararası kalkınma alanında da inovasyon önem kazanmaya devam etmektedir. Kalkınma zorluklarının giderek daha fazla tanınmasıyla, bağışçıların ve kalkınma aktörlerinin yenilikçi fikirler, programlar ve uygulamalar hakkında taleplerinin arttığı ve yenilikçi projeleri finanse ettikleri görülmektedir (Whitehead, 2016: 4). Artık hükümetler, ulusal ve uluslararası donörler/kuruluşlar hibe fonu için başvuran STK'lardan, teklif ettikleri projelerin bir şekilde yenilikçi olduğunu göstermelerini talep etmektedirler. Dünyanın en dezavantajlı topluluklarının yaşamlarını iyileştirmeyi hedefleyen inovasyonların geliştirilmesi, test edilmesi ve ölçeklendirilmesine yatırım yapan kurum ve kuruluşların oluşturdukları fon sayıları gün geçtikçe artmaktadır. Merkezi Londra'da olan Küresel İnovasyon Fonu kuruluşu (Global Innovation Fund), Hong Kong'da kurulan Sosyal İnovasyon ve Girişimcilik Geliştirme Fonu (SIE), Hindistan'ın Ulusal Yenilik Fonu bunlardan sadece bazılarıdır (UNDP, 2014: 9). Yoksulluk ve daha birçok sorunu ele almaya çalışan sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir yenilikçi projeler üretmesi noktasında finansmanın son derece önemli olduğu görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarına yenilikçi finansman kaynaklarına ulaşma, kaynak yaratma, yenilikçi bağış toplama yolları gibi konularda hizmet sunacak destek kuruluşlarına olan ihtiyaç ortaya çıkmıştır.

3.2.6. Sosyal İnovasyon Sürecinde Destek Kuruluşların Rolü

Bu bölümde sivil toplum kuruluşlarının yenilikçi proje üretme sürecinde sosyal inovasyon merkezleri, sosyal kuluçka merkezleri, üniversitelerin sosyal inovasyon birimleri, sosyal inovasyon alanında çalışma yapan dernekler gibi kuruluşlarla yaptıkları iş birlikleri incelenecektir. Katılımcılara, faaliyet gösterdikleri kuruluşlarda inovasyon için gerekli olan çok çeşitli fikirlere, deneyimlere, perspektiflere ve becerilere sahip inovasyondan sorumlu profesyonel bir ekibe sahip olup olmadıkları ve destek kuruluşlarıyla işbirliği yapıp yapmadıkları sorulmuştur. Katılımcılar çalıştıkları kuruluşlarda sadece inovasyondan sorumlu profesyonel bir ekibe sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Sosyal inovasyon merkezleri, sosyal inovasyon dernekleri, üniversitelerin sosyal inovasyon birimleri ile çalışmalarının olmadığını ancak farklı kuruluşlarla işbirliği yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Katılımcıların birçoğu sivil toplum kuruluşlarının hazırladığı eğitimlerden yararlandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcı 13, inovasyonla ilgili bir departmanlarının olmadığını ancak genç bir ekip olduklarını vurgulamıştır. Burada katılımcının gençleri yenilikçilik ve sosyal değişim için önemli bir kaynak olarak gördüğü söylenebilir.

Katılımcı 13, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği (STGM) ile yaptıkları işbirliğinden bahsetmiştir. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği; demokrasinin temel bir aktörü olan sivil toplum kuruluşlarının güçlenip daha etkin çalışmalar yapmalarına destek olmak için kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur.

Bir inovasyon departmanımız yok ama genç bir ekibiz. Tüm ekip STGM ile çok fazla çalışıyoruz. Sosyal fayda zirvesindeydik en son. STGM'nin bir yıllık bir eğitimi vardı (Katılımcı 13, 2019).

Katılımcı 1 de bazı sivil toplum kuruluşlarının hazırladıkları eğitim programlarına katıldıklarını ifade etmiştir:

.....Doğrudan sosyal inovasyon desteği olarak almadık ama Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı var ya da İslam Dünyası STK'lar birliği var. Onların üyesiyiz biz. Yılda bir kaç defa düzenledikleri eğitim programları oluyor. Zaman zaman bu tip eğitim programlarına bizden birileri hoca olarak katılıyor. Her zaman kendisini yenilemek isteyen insanlarla dolu burası (Katılımcı 1, 2019).

Katılımcı 9 ve Katılımcı 7, kuruluşlarında inovasyon için özel bir ekiplerinin olmadığını ancak kamu kurumları, diğer sivil toplum kuruluşları ya da farklı uzmanlarla işbirliği içerisinde olduklarını belirtmişlerdir.

Bunun için özel bir ekip yok. Kamu kurumları var. Diyanet Vakfı, Türk Kızılay'ı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, YTB, TİKA, Maarif Vakfı gibi kurumlarla istişare ediyoruz (Katılımcı 9, 2019).

Bazı projelerde gerekli kurumlardan uzmanlık alanlarından destek alıyoruz. Her birimin danıştığı fikir sorduğu kişiler vardır. Mesela su kuyularıyla, suyun analiziyle ilgili teknik destek alıyoruz (Katılımcı 7, 2019).

Katılımcılardan biri sivil toplum kuruluşlarının verdiği eğitimlerden yararlandıklarından bahsetmiştir. Ancak eğitimlerde verilen bilgilerin çoğu zaman gerçek hayatta işe yaramadığını söylemiş özellikle sınır ötesinde yapılan faaliyetlerde esas olanın saha deneyimi olduğunu belirtmiştir. Konuşmacının bu ifadesinden yenilikçi projeler üretmek için yereli tanımanın ve faaliyetlerde bulunulan bölgelerde zaman geçirmenin çok değerli olduğu çıkarılabilir. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarının sağladıkları eğitim ile uluslararası faaliyetleri olan sivil toplum kuruluşlarının sahip olduğu tecrübe paylaşımının artırılması konusunda bir ihtiyaç belirdiği görülmektedir. Katılımcı bunu aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

STK'lar geliyor. Gönüllü olarak eğitimler veriyorlar. Mesela gönüllülük eğitimi nedir, insan kaynakları yönetimi vs. konularında. Bu seminerlere toplantılara katılıyoruz. İlgili birimdeki arkadaşları gönderiyoruz. Tabi bunlar oradaki anlatılanlar sadece bilgilendirme, nasıl çalışması gerekir, STK'ların nasıl yapması gerekiyor gibi konular. Buradaki en büyük sıkıntılardan bir tanesi şu. Türkiye'de anlatılanla realite arasındaki farklılıklar var. İşbirliği yapma konusunda hiçbir problem yok. Buradaki durum akademik kâğıt üzerindeki bilgiyle sahadaki bir olmaz. Doğrudur bu işin akademisi vardır bu iş yapılmıştır denenmiştir görülmüştür ama sahada sürekli farklılıklar meydana geldiği için sizin yapmış olduğunuz akademik bilgi sahadaki projeyle uyumlayabilir ve bu sefer orada aldığınız bilgi size zarar da verebilir çünkü daha önce dediğim gibi bir şirket gibi değil bu iş balıksırtı bir iş...Bu işin eğitimine kesinlikle karşı değiliz. Bu işi geliştirmek adına nerde ne şekilde oluyor diğer STK'lar takip ediliyor, toplantılar seminerler takip ediliyor ama dediğim gibi etkisi yüzde

kaç dersiniz gönül ister ki yüzde 50, yüzde 70 diyebilelim ama maalesef değil (Katılımcı 3, 2019).

Bazı katılımcılar ise kurum bünyesinde olağan toplantılarında fikir alış verişi yapıldığını ve yenilikçi fikirlerin bu toplantılarda ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Katılımcı kuruluşun uzun yıllardır yurt dışı faaliyetlerde bulunmasıyla kazandığı tecrübenin yenilikçi projeler üretmedeki rolüne vurgu yapmıştır. Katılımcı bu konuyla ilgili her türlü iş birliğine açık olduğunu belirtmiş ancak şimdiye kadar böyle bir hamlenin gerçekleşmediğini söylemiştir. Bunun nedeni olarak Türkiye’de sosyal inovasyon konusunda faaliyet gösteren kuruluşların geçmişinin çok eskiye dayanmaması gösterilebilir. Katılımcının konu ile ilgili ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

Ayrı bir ekip yok ama yönetim kurulu üyelerinden bazıları bu tür sorunlara kafa yoruyor. Dışarıdan da destek almıyoruz ama vakfımızın uluslararası tecrübesi, 27 yıllık birikimi ve bahsettiğim isimlerin de kuruluşundan beri bu sürecin içerisinde olması sebebiyle inovatif bazı hamleleri oluyor. Araştırma merkezleri ile üniversitelerle, kamu kurumları, özel sektör olsun iş birliğine açığız ama sosyal inovasyon açısından bildiğim bir adım olmadı ama bundan sonra olabilir. Kurumumuz bunlara açık bunun için bir engel yok (Katılımcı 6, 2019).

Katılımcı yenilikçi faaliyetlerle ilgili konuların kurum içinde yapılan olağan toplantılar sırasında konuşulduğunu belirtmiştir. Ayrıca Katılımcı 12 de, Katılımcı 6’nın vurguladığı kuruluşlar arasındaki koordinasyon eksikliğine değinmiştir:

Kapasitemizi arttırmamızla birlikte derneğimize yenilikler katıyoruz. Yenilikler yönetim kurulumuzun toplantılarında konuşuluyor... Şu ana kadar neler yapıldı bundan sona neler yapacağımızı konuşup planlama yapıyoruz. Bunun dışında herhangi bir kuruluştan destek almıyoruz. Kendi içimizde yapıyoruz. STK’ların en büyük sıkıntısı koordinasyon eksikliği. Zamanla bu sorunun giderileceğini düşünüyoruz ama ne kadar hızlı düzelerse o kadar iyi. Türkiye’de bu konuda koordineli davranmak elzem. AFAD ve Kızılay, derneklerle toplantı yapıyor ama yeterli değil. Dernekleri ortak paydada toplayacak bir kurum olması gerekir (Katılımcı 12, 2019).

Katılımcılardan biri projelerin kuruluşlarının AR-GE bölümünde konuşulduğunu ve yine kurum içerisinde faaliyet gösteren kişiler tarafından geliştirildiğini belirtmiştir.

İstişare kurullarında AR-GE bölümleriyle haftalık olağan toplantılarımız oluyor. O toplantılarda yapılabilecek projeler hakkında konuşuluyor. Yapılmak istenen projenin konusuna göre dernek içerisindeki uzmanlardan fikir alınıyor ve proje geliştiriliyor (Katılımcı 8, 2019).

Katılımcıların bazıları sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyon ekibinin bir lüks olduğunu dile getirmişlerdir. Genel olarak sivil toplum kuruluşlarının finansman açısından sürdürülebilirliklerini sağlama konusunda sıkıntı yaşadıkları ile ilgili ortak bir düşünce olduğu daha önceki bölümlerde ifade edilmişti. Sosyal inovasyon ekibinin bir ihtiyaç olarak görülmemesinin nedeni olarak sivil toplum kuruluşlarının insanların en temel ve acil ihtiyaçlarına cevap verecek faaliyetlere yoğunlaşmaları ve ekip için gerekli finansmana ulaşmada yaşanılacak zorluklar olabilir. Katılımcı 15 bunu aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

Sosyal yardım kuruluşuyuz. Böyle bir ekip kurmamızın ancak bir sebebi olabilir. Dedim ya Birleşmiş Milletlerde bile var mıdır bilemiyorum. Onlar bile inovasyonu nerede kullanıyorlardır acaba...(Katılımcı 15,2019).

Katılımcı 11 de Katılımcı 15'i destekleyen bir cevap vermiştir. Katılımcı, yenilikçi çalışmaların sivil toplum kuruluşları bünyesinde çalışan proje yöneticileri tarafından yapıldığını belirtmiştir. Ayrıca sosyal inovasyonu yazılım ile ilişkilendirmiş ve sivil toplum kuruluşlarında yazılımcıların istihdam edilmesinin ekonomik şartlar açısından zor olduğunu dile getirmiştir:

Bu ülkemizde ve dünyada da çok sınırlı. Fikirden aksiyona dökmedikten sonra çok da varlığından söz edemeyiz. Dolayısıyla maalesef hayır böyle bir ekibimiz yok. Biz proje yöneticileri ihtiyaca göre pozisyon alıyoruz. Bence inovasyon yazılımla çok örtüşen bir nokta. Bizim de personelimiz arasında maalesef öyle bir kadro yok. Çünkü yazılımcılar sivil topluma çok sıcak bakmayabiliyorlar haklı olarak. Bir yazılımcıyı zor finanse edersiniz. Pahalı bir başlık. Dışarıdan bu hizmeti almak da çok verimli değil (Katılımcı 11, 2019).

Bir diğer katılımcı da yenilikçi çalışmalar yaptıklarını ancak bunun için bölgedeki koordinatörlerin yeterli olduğunu belirtmiştir.

Hayır, yok. Temel ihtiyaçlara cevap veriyoruz. Hiç bir kuruluş ile iş birliği yapmadık. Yapmayı da düşünmüyoruz. Çünkü orada inovasyona ihtiyaç yok. Çok temel sorunlar var bölgede. Bölgedeki koordinatörümüz yeterli oluyor. Çok temel ihtiyaçlar olduğu için inovatif bir şeyler yapmaya gerek duymuyoruz. Elektrik enerjisi yok. Evlerin aydınlanması çok önemli. Güneş panelli kitler götürüyoruz. Çocuklar mum ışığında değil yenilebilir enerjiden yararlanıyor. Kadın bahçeleri tarım alanlarında 6 ile 8 arası sondaj su kuyusu kazıyoruz. Bu kuyulardan suları güneş enerjisi sistemleri ile çıkarıyoruz. Kendi ürettikleri sebzelerin tohumları sürdürülebilirliği sağlıyor (Katılımcı 5, 2019).

Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların tamamı kuruluşlarında sosyal inovasyon ekibinin olmadığını belirtmişlerdir. Yine katılımcılar, herhangi bir sosyal inovasyon merkezi, sosyal kuluçka merkezi, sosyal inovasyon dernekleri ya da üniversitelerin sosyal inovasyon merkezleri ile çalışmalarının olmadığını söylemişlerdir. Bunun nedenleri olarak finansman sorunu, kuruluşlar arasındaki diyalog eksikliği, bu merkezlerin varlığından ve işlevlerinden haberdar olmama ve bu kuruluşlara ihtiyaç duymama gösterilebilir.

3.2.7. Uluslararası Faaliyetlerde Sosyal İnovasyon Aktörleri Arasındaki İşbirliği

Sivil toplum kuruluşlarının diğer kuruluşlarla yaptığı işbirliği tek başına zor olacak ya da uzun zaman alacak yeni teknolojilere, becerilere, yeteneklere erişim sağlayarak sosyal inovasyonu arttırmaya yardımcı olur. Sosyal konuların karmaşıklığı ve birbirine bağlılığı, bu sorunların yalnızca bir kuruluş veya tek bir sektör tarafından çözülemeyeceğini göstermekte ve işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Dünyanın önde gelen araştırma kuruluşlarından biri olan Frost&Sullivan'a göre sosyal inovasyonun ortak değer oluşturma hedefinin gerçekleşmesi ve inovatif faaliyetlerin başarılı şekilde uygulanması için hükümetler, şirketler, sivil toplum kuruluşları, hayır kurumları gibi birçok paydaşın arasında yüksek düzeyde işbirliğinin olması gerekir (2014: 14). İşbirliği özellikle STK için doğal bir çalışma biçimidir. STK'lar, iklim değişikliğinden, çocuk kaçakçılığına kadar birçok konuda çalışırken vatandaşlar, sivil toplum, kamu kurumları gibi çeşitli paydaşlar arasında bağlantı kurmada iyi bir deneyime sahiptirler (Whitehead, 2016: 31). Özellikle gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında köprü vazifesi üstlenen

sivil toplum kuruluşlarının kalkınma projelerinin başarıya ulaşması ulusal ve uluslararası aktörlerle, yerel ve ev sahibi kuruluşlarla ortaklığı zorunlu kılmaktadır (Dang, 2009: 10). Bu bölümde uluslararası faaliyetleri olan sivil toplum kuruluşlarının sosyal inovasyon ekosistemindeki paydaşlarla olan işbirlikleri incelenecektir.

Görüşmeye katılan katılımcıların hepsi sektörler arası işbirliği deneyimine sahip olduklarını dile getirmişlerdir. Katılımcıların hepsi sektörler arası işbirliğini, toplumsal düzeydeki sorunları ele almada ve ihtiyaçlara cevap vermede önemli bir güç olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcı 11 ve Katılımcı 7 bunu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Bizim için her konuda iş birliği önemli. Çünkü sivil toplum kuruluşuyuz ama her konuda çalışıyoruz. Medikal yardımdan tutun da eğitimin her aşamasına, engellilerden tutun da yaşlı bakımına kadar. Dolayısıyla iş birliği polisinden barosuna politika yaratıcılarından ya da uygulayıcılarından aklınıza gelebilecek her seviyede iş birliği çok önemli bizim başka bir anahtarımız olamaz zaten (Katılımcı 11,2019).

İşbirliği bizim iş yapma modelimizde önemli bir kriter. Yerel partnerle çalışmak öncelikli bir tercih. öncelikle iş gücünü buradan taşımak gibi bir amaç gütmeyip oradaki yerel partnerle çalışmak temel prensibimiz. Tabi bazı ülkelerde ülke temsilcilerimiz var. Orada işin başında duruyor. Buradan sık sık sahaya giderek teknik destek veriliyor. Buradan ihtiyaç analizi yapana kadar orada partnerimiz ihtiyaç analizini yapıyor. Biz 300'den fazla kurumla çalışıyoruz bu az bir rakam değil. 350'den fazla yerel partnerle çalıştık. Çok ciddi bir uluslararası iş birliği var (Katılımcı 7,2019).

Kurumsal ihtiyaçları karşılama veya kurumsal sorunları çözme perspektifinden ortaklıkların ve ortak girişimlerin doğasını ve gelişimini araştıran bazı araştırmacılar sektörler arası işbirliğinin çoğunlukla kıt kaynaklardan elde edilen getiriyi maksimize etme ihtiyacından kaynaklandığını iddia etmektedirler (Selsky ve Parker, 2005: 851; Barringer ve Harrison, 2000: 368). Katılımcılardan biri literatüre paralel olarak iş birliğinin önemine değinirken aynı zamanda uluslararası faaliyetlerde iş birliğinin idari ve finansal alanlarda sağladığı avantajlardan bahsetmiştir:

İşbirliğinin fazla olması biraz tecrübenin sonucu olarak ortaya çıkıyor ama bizim de avantajımıza gelen tarafları var. Hem mali açıdan, bir ülkeye kendi başınıza gittiğinizde çok daha zorlu süreçlerle karşılaşabilir çok daha pahalıya mal edebilirsiniz. Sadece maddi değil idari anlamda da daha avantajlı...(Katılımcı 6, 2019).

Katılımcı 2 resmi koordinasyon kanallarının önemine rağmen, başarılı ortaklıklar ve işbirlikçi çalışmanın genellikle gayri resmi etkileşim yoluyla oluşturulan kişisel ilişkiler tarafından desteklediğini söylemiş, işbirliğine açık olduklarını dile getirmiştir:

....Referans kanalları üzerinden gidiyoruz. Tanındıklar üzerinden gidiyoruz. Kendi içimizde paylaştık. Her bölgeyi bir arkadaşımız takip ediyor. Bangladeş ya da Sudan hep ayrı ayrı arkadaşlar takip ediyor. Projesine güvenen herkese ulaşıyoruz. İnsan kaynaklarını sağlayalım, finans kaynağını sağlayalım, projelendirmede yardımcı olalım. Lojistik her konuda destek olalım. (Katılımcı 2, 2019).

İlgili literatürde toplumsal sorunlara sürdürülebilir çözümler bulma noktasında hükümetler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliği kilit rol oynamaktadır. Bu argüman araştırmadaki bulgularla örtüşmektedir (Garcia ve Macharia, 2014: 15). Türkiye'nin dış yardım konusunda uluslararası kuruluşu olan TİKA, son yıllarda yaptığı proje ve faaliyetleri ile Türkiye'yi dünya ülkeleri içerisinde yardım alan bir ülke

konumundan yardım veren bir ülke durumuna getirmiştir (Kardaş ve Erdağ, 2012: 171). Küresel İnsani Yardım Raporu'na göre üç yıl üst üste en çok insani yardımda bulunan üçüncü ülkeyken, 2016 senesinde en çok insani yardımda bulunan ikinci ülke olmuştur. 2017 raporunda ise Türkiye, gayri safi milli hâsıla gelirinin %0,75'ine denk gelen insani yardımlar ile dünyadaki en cömert ülke konumuna gelmiştir (TİKA, 2017: 10). Analiz, Türkiye devleti ve Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşlarının uluslararası insani yardım faaliyetlerinde muhtaç insanlara yardım etmeyi amaçlayan ortak değer ve hedefleri paylaştıkları görülmektedir. Bazı katılımcılar Türkiye hükümeti ile işbirliğinin önemini vurgulamıştır. Katılımcılar, TİKA ve diğer devlet kurumlarıyla olan işbirliklerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir:

TİKA ile işbirliği yapabiliyoruz. TİKA ile birlikte gittiğimiz ülkelerde güvenilirliği ispatlanmış partnerlerle iş birliği yapıyoruz. TİKA Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük bir devrimi gibi görülebilir. Faaliyetlerini anlatmakla bitiremeyiz. TİKA, Osmanlı ve Afrika arasındaki kuvvetli bağların yaşatılması için ön ayak olmaktadır. Türkiye Afrika'nın umududur (Katılımcı 8, 2019).

TİKA ile çalışıyoruz. Zaman zaman BİSEK var beraber çalışıyoruz. Birlikte çalışmaktan gocunmayız. Hedeflerimiz için Afrika'da bir tuğla daha fazla koyacaksak bizim için avantajdır. Birlikte çalışmak çok değerli bir şey. Onların farklı tecrübesi olur, farklı kaynaklara sahip olabilirler, farklı deneyimlere sahip olabilirler. Bunları paylaşmak lazım. Bize soranlarla biz zaten paylaşıyoruz. Elimizden geleni yapıyoruz. İşbirliğine açığız (Katılımcı 4, 2019).

Türkiye'de işbirliği yaptığımız STK yok. Sadece Kızılay var o da şu şekilde. Afrika'nın bazı yerlerinde partner kuruluşlarla sıkıntılar yaşanabiliyor dolayısıyla oradaki daha önce Kızılay'la çalışma yapmış ve başarı elde etmiş partner kuruluşlar ile bağlantı kurma noktasında fikir alıyoruz... Gençlik ve Spor Bakanlığı'yla beraber projelerimiz oluyor (Katılımcı 3, 2019).

Araştırma, sivil toplum kuruluşları ile devletin uluslararası yardımlar alanında etkileşimde olduklarını göstermektedir. Devletin hibeler, fonlar ve personel de dâhil olmak üzere büyük bir kaynağa sahip olması iş birliğini kolaylaştırmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının uluslararası kalkınma faaliyetlerindeki tecrübelerinin de Türkiye dış yardımlarının belirlenmesine katkı sunduğu düşünülmektedir. Katılımcı 2, devletin sivil toplum alanına olan desteğinden aşağıdaki gibi bahsetmiştir:

Yeni bir şey koymak için devletimizin tutumu tarihte hiç olmadığı kadar geniş. Ne yapmak istiyorsun ne kadar para lazımsa al diyor devletimiz. Projen nerede diyor beğenmezse ciddiye almazsa yeniden getir diyor. Devletimizin sivil toplum alanındaki pozisyonu hiç olmadığı kadar çoktur, güçlüdür (Katılımcı 2, 2019).

Ulusal kuruluşların yanında uluslararası kuruluşlarla da işbirliği yaptıklarını belirten katılımcılar olmuştur. Katılımcılar aynı hedef ve değeri paylaşan STK'ların birlikte çalışmasının sinerjik bir etki yarattığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların cevaplarındaki ortak ifadenin işbirliği ile daha yüksek değer yaratma beklentisi içerisinde oldukları görülmektedir:

....BM kuruluşları ile işbirliği yapıyoruz. Pakistan depreminden sonra binlerce çadırdan oluşan bir çadır kent kurmuştuk. O çadır kentin hemen yanına birleşmiş milletlerin bazı birimler diyelim ki su işiyle kanalizasyon işi konusunda işbirliği yaptık. Uluslararası sağlık örgütü var onlarla işbirliği yaptık. Pakistan'daki insanlara meslek edindirmek üzere işbirliği

yaptık. Denk geldikçe, proje uygun düştükçe iş birliği yaparız buna da açığız (Katılımcı 1, 2019).

Katılımcı 5, proje bazlı olarak uluslararası kuruluşlarla iş birliği yaptıklarını ifade etmiştir.

Bugüne kadar biz 4 yıl Birleşmiş Milletler Kalkınma Projesi ile ilgili iş birliği yaptık. CocaCola ile iş birliği yaptık. Sürekli bir fon arayışımız var. Yurt içinde de bize destek veren şirketler ve bireyler var (Katılımcı 5, 2019).

İlgili literatürde sosyal inovasyonun farklı rollere sahip çeşitli aktörlerin dâhil olduğu, karmaşık ve dinamik bir ekosistem içerisinde ortaya çıktığı ve geliştiği öne sürülmektedir (Butzin ve Terstriep, 2018: 80). Sosyal inovasyon süreçleri açıkça işbirliği, paylaşım, öğrenme ve sosyal sermayenin gücünden yararlanmaya odaklanmıştır. Sosyal ve beşeri unsurlara öncelik veren ilkelerle çalışmak, ilgili etkinin yaratılmasını hedefleyen girişimlerin oluşturulması, geliştirilmesi ve sürdürülmesini teşvik eder (Ziegler, 2017; Murphy, 2012). Dolayısıyla bir sosyal inovasyon aktörü olarak sivil toplum kuruluşlarının diğer aktörler ile yaptıkları/yapmadıkları işbirliği dinamiğini anlamak bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görüşme sonuçlarıyla ilgili analizden elde edilen bulgulara göre uluslararası faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarının iş birliği yapma eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu çalışma, sivil toplum kuruluşlarının iki nedenden dolayı işbirliği içerisine girdiklerini ortaya koymuştur. Bunlardan ilki sosyal bir misyonu yerine getirmek ve çalışmalarını finansal olarak sürdürebilmektir. Farklı ortaklıklar içerisinde devlet kurumlarının, diğer sivil toplum kuruluşlarının, ulusal ve uluslararası kuruluşların olduğu söylenebilir. Özel sektörlerle olan iş birlikleri çok fazla dile getirilmemiştir. Bu doğrultuda paydaşların arasında finansal kaynak, personel eğitimi, bilgi/tecrübe, malzeme vb. paylaşımları yapıldığı tespit edilmiştir.

Görüşmelerden edinilen genel izlenim az gelişmiş ülkelerin sosyo-ekonomik koşullarını iyileştirmeye çalışan birçok kurum ve kuruluş olduğudur. İnsanların karşı karşıya kaldıkları olumsuz durumları değiştirmeyi ya da iyileştirmeyi hedefleyen farklı aktörlerin farklı stratejileri olsa da ortak değerleri ve hedefleri paylaştıkları görülmektedir. Sosyal inovasyon ekosisteminde paydaşlar arasındaki etkileşim ve iş birliğinin artması ortak hedeflere ulaşmayı kolaylaştıracaktır.

3.2.8. Yereli Anlamak ve Ev Sahibi Toplulukla İşbirliği

Bu bölümde uluslararası kalkınma ve insani yardım faaliyetlerine yerel şartların ve yerel topluluğun etkisi irdelenecektir. Sivil toplum kuruluşlarının yerel partnerlerle işbirliklerinin ve yereli anlamının sosyal inovasyon sürecine nasıl etki edebileceği tartışılacaktır.

Dang'a göre, coğrafya, doğa, kültür, gelenek gibi farklılıklarından dolayı kalkındırma programları bir ülkeden diğerine uygulanamamaktadır. Bu nedenle, herhangi bir toplumda özel koşullara dikkat edilmesi gerekir. Yerel yararlanıcılara danışmadan veya yerel girişimleri dikkate almadan gelişmekte olan ülkeler için özel bir kalkınma programı ya da proje tasarlanamaz (2009: 40). Altahir, (2015) uluslararası yardımlarda sivil toplum

kuruluşlarının karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmelerinin temel yöntemlerinden birinin yalnızca uluslararası aktörlerle değil yerel topluluklarla da ortaklıklar kurulması olduğunu vurgulamaktadır. Literatür, yerel topluluklarla yapılan işbirliğinin, projelerin etkinliğini ve sürdürülebilirliğini arttırdığını, yerel kuruluşların liderlik kapasitelerini güçlendirdiğini göstermektedir (Clausen, 2013; Caulier vd., 2012).

Katılımcıların tamamı faaliyette bulundukları ülkelerde ev sahibi topluluk ile işbirliği yapmanın önemini vurgulamışlardır. Katılımcı 1, yardım götürdükleri ülkelerin halkıyla, devlet birimleri ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yaptıklarını aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

....Gittiğimiz ülkenin resmi kurumları ve birimleri ile muhakkak görüşüyoruz. 65 ülkenin tamamında yerel STK'lar ile iş birliği yapıyoruz (Katılımcı 1, 2019).

Yapılan görüşmelerde katılımcıların tamamı yerel düzeyde işbirliğine katıldıklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar yerel toplulukla yapılan ortaklıkların beceri, uzmanlık ve insan kaynaklarını bir araya getirdiğini ve bu ortaklıkların sosyal sorunları çözmede kritik öneme sahip olduklarını belirtmişlerdir:

Yerel partnerlerle çalışmak öncelikli bir tercih. Öncelikle iş gücünü buradan taşımak vs bir amaç gütmeyip oradaki yerel partnerle çalışmak temel prensibimiz. Tabi bazı ülkelerde ülke temsilciliklerimiz var. Orada işin başında duruyor. Buradan sık sık sahaya giderek teknik destek veriliyor. Buradan ihtiyaç analizi yapana kadar orada partnerimiz ihtiyaç analizini yapıyor (Katılımcı 7, 2019).

Koordinatörlerimizle temaslar sürekli var. Yerel olarak 5 yöneticimiz var bunların 4 tanesi Gambiya'da. Bu kişilerden bir tanesi Gambiya'nın eski Ankara büyükelçisi olur. Şimdi bizim tam zamanlı yöneticimiz olarak çalışıyor. Kendisinin tanımadığı kimse yok....Yerel yönetimle de iş birliği prokolümüz var (Katılımcı 5, 2019).

Matumbike ve Masendeke'nin, Toplum Temelli Planlamada Ülke İncelemesi: Zimbabwe Örneği adlı çalışmalarında (2001: 1-10), kalkınma hedeflerine ulaşmanın ancak toplum temelli planlama ile gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca toplum temelli planlama ile yapılacak projelerin yerel ihtiyaçlara daha iyi cevap verdiğini, topluluk katılımını ve insanların kendi yaşamları ve geçim kaynakları üzerindeki kontrolü arttırdığını savunmuşlardır. Literatür, toplum geliştirme projelerine yerel halkın dâhil edilmesinin projelere olan sahiplenme duygusunu arttıracak ve çalışmaların sürdürülebilirliğine katkı sunduğunu göstermektedir. Yapılan görüşmeler de literatürü destekler biçimdedir. Katılımcıların ifadeleri yerel halkın ülkelerinin değişiminde önemli rol oynayabileceklerini göstermektedir. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerde bulundukları ülkelerde toplulukların geçim kaynaklarını geliştirme ve ihtiyaçlarını karşılama sürecinde yerel halka fırsat verme gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Yapılan görüşmeler yerel toplulukla ilişkilerin geliştirilmesi ve bilginin yerelden gelmesinin, dezavantajlı grupların ihtiyaçlarını anlama ve daha kaliteli yardım sağlama konusunda fırsatlar sunduğunu göstermektedir.

...Yerelin temel ihtiyaçlarını dinleyip o ihtiyaçlar doğrultusunda sürdürülebilir projeler konusunda destek veriyoruz...Mesela bizim hayvancılık projemiz. Küçükbaş hayvancılık projemizden şu an 870 aile yararlanıyor. Bu bir süreklilik kazandırıyor. İki tane küçükbaş hayvan veriyoruz. 3 yıl kesmek yasak diyoruz. Yeni doğan 3 yavrudan her birini köyde bir başkasına vereceksin diyoruz. Kesemezsin satamazsın diye o hayvanların bakımını da sahiplenmiş oluyorlar. Yerel bu sorumluluğu öğreniyor böylece projeyi sahipleniyor (Katılımcı 5, 2019).

...oradaki toprakta neler yetiştiğini ben bilmiyorum. Oradaki insan biliyor ama oraya tohum nasıl ulaşacak onu da ben biliyorum. zaten oradaki partner kuruluşlar önceden çalışma yapıyorlar. Biz sıfırdan gitmiyoruz oraya (Katılımcı 3, 2019)

Onların bize verdiği feedback bir sonraki proje de bile daha bir gelişmiş bilgi sunuyor bize. Ben mesela gıda paketi hazırlamıştım, tamamen 2200 kalori olacak şekilde hazırlamıştım. Bize göre düşünmüştüm. Sonradan öğrendim onların düzenlerini ne yerler ne yemezler ona göre bir daha düzenledim. Bu konuda oradaki yerel halktan yardım alıyoruz tabi (Katılımcı 14, 2019)

İş birliği yapmak önemli. Biz yardım götürdüğümüz yerlerdeki insani yardım yapan partner dediğimiz kurumlarla işbirliği yapıyoruz. Partner kurumlar ülkeleriyle ilgili bizden daha fazla bilgiye sahipler o yüzden faydalı oluyor (Katılımcı 12, 2019).

Bizim bilmediğimiz onların bildiği çok fazla şey olabilir o bölge ile ilgili. Bende burada şöyle bir örnek verebilirim, ihtiyaçlara göre de bazı şeyler şekilleniyor. Suriye'de 8 senedir savaş var ve o bölgede ciddi şekilde zihinsel ve ruhsal sıkıntı yaşayanlar için bir destek merkezi kurduk. Fakat bir süre sonra artık bu destek merkezi bir meslek ve hobi edinme yeri haline dönüştü. Aslında o insanların o savaş psikolojisinden çıkmaları için gerçekten bir şeylerle uğraşmak, üretmek ve ilgilenmeye ihtiyaçları vardı. Bu ihtiyaçları belirlemek daha kıymetli oluyor aslında. O insanların büyük bir kısmı o savaş buhranından kurtulup gerçekten bir şeyler üretmeye başladı. Bir süre sonra meslek sahibi oldular. Süreç bir anda sizi zaten ilk başladığınız yerden başka bir yere götürüyor. Belki orası ruh sağlığı merkezi ya da rehabilite merkezi olarak kalsa belki 3 ay sonra kapanacak. Ama diğer türlü 3 aylık bir dönem oluyor size 2 senelik yardım projesi. Gelişiyor ve dönüşüyor (Katılımcı 13, 2019).

... Biz kendi planlarımızı uyguluyoruz. Partner kuruluş ihtiyaç tespiti yapıyor. Onlar tabi daha iyi gözlem yapıyorlar (Katılımcı 12, 2019).

Katılımcı 5, yerelden gelen talep doğrultusunda yapılan projelerin ve yerel halkla işbirliğinin saha operasyonlarını güçlendirdiğini ve projelerin daha sürdürülebilir olduğunu belirtmiştir. Bunların yanı sıra yerelin ihtiyaçları doğrultusunda proje yapmanın yerel halk ve sivil toplum kuruluşları arasında güven duygusu oluşturduğunu da belirtmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının uluslararası faaliyetlerinde yerel halkta güven inşa etme zorunluluğunun literatürde yer alan bir konu olduğu görülmektedir. Güven, bir toplumda sosyal etki yaratmak için gerekli olan değerli bir sosyal sermayedir ancak kültürel açıdan farklı topluluklarla nasıl güven kurulacağı birçok araştırmacı, uygulayıcı ve kurum için anlaşılması güç bir konudur (MacIntyre vd., 2013: 263). MacIntyre vd.'nin, bir STK'nın Malavi'de toplum güvenini nasıl kazanacağına dair yaptıkları nitel çalışmada cinsiyet, sosyal bağlam ve din faktörlerinin dikkate alınmasının sivil toplum kuruluşları ve toplum arasında güven inşasını kolaylaştırdığını tespit etmiştir. Ayrıca toplumun sosyal hiyerarşisine, protokolüne ve sosyokültürel değerlerine gösterilen saygı ve takdirin de güven oluşturmayı kolaylaştırdığı vurgulanmıştır (2013: 269). Katılımcı 5'in konu ile ilgili dile getirdiklerine aşağıda yer verilmiştir:

...Yerelden gelen taleple iş birliği yapıldığında yerelin çok önemli derecede güvenini sağlıyorsunuz. Gambiya da toplamda 8 ayrı bölge var. Bunların 7 bölge yöneticisi ile niyet iş birliği anlaşılmamış var. Yakın iş birliğimiz var. Onlarla hareket ettiğimiz için her projemiz sürdürülebilir olabiliyor. Kuyuların bakımı, bahçelerin bakımı, değirmenlerin bakımı konusunda iş birliği içindeyiz. Devlet kuruluşu ile iş birliğimiz yok zaten 1 üniversite var. Gambiya çok küçük bir yer. Zaman zaman bakanlıktan telefon açıp bize şu köyde de su kuyusuna ihtiyacımız var diyorlar (Katılımcı 5, 2019).

Coğrafya, iklim, kültürler, gelenekler ve insanlar arasındaki farklılıklar nedeniyle kapasite geliştirme projeleri bir ülkeden diğerine uygulanamayabilir. Bu nedenle, herhangi bir toplumda, özel koşullara dikkat edilmelidir. Yerel faydalanicılara danışmadan veya yerel girişimleri dikkate almadan yardıma gereksinimi olan ülkeler için özel bir kalkınma programı veya herhangi bir sorun için çözüm geliştirilemez. Katılımcı 4, STK'ların projelerini en az gelişmiş ülkelerde yerel kültüre ve ihtiyaçlara saygı duymadan veya dikkate almadan uygulanmasını eleştirmektedir ve ancak yerel topluluğun bakış açısına saygı duyulursa yapılan faaliyetlerin başarılı olacağını savunmaktadır.

İhtiyaçları iyi tespit eden bir kurumuz. Onların şartlarına uygun olan yerlerde kalıyoruz. Onlarla hayatı paylaşıyoruz. Hastaneye demeye bin şahit lazım. 4 Duvar var oraya biz hastane diyoruz. Birlikte yaşıyoruz. Onların hayatlarına dokunuyoruz. Evlerine girip çıkıyoruz. Değerlerini biliyoruz. O yüzden çok anormal hareketlerde bulunmuyoruz. Afrika ile ilgili mesela kendi sayfamızda kolay kolay olumsuz haber yayınlamayız. Olumlu sansür yapıyoruz. Örneğin bir savaş varsa daha çok iyi taraflarını alıyoruz. Zenci demeyiz. Ağabeylik yapacağız demeyiz. Hep Afrikalı deriz. Beraber yürümekten bahsediriz. Bazı şeylerde onları hiç bir şekilde incitecek ahlaki veya kendi kültürel öğelerine ters tepecek önlemlerde bulunmayız. Mesela 5 çocuk neden yaptı diyor çıkıp. Sanane! O bizim işimiz değil. Kendi kültürleri. 3 kuruşluk yardım ettin sonra da kültürel hayatını dokunma hakkına sahip değiliz (Katılımcı 4, 2019).

Dube vd.'ne göre, ev sahibi hükümetler STK'ların faaliyet göstermesi için elverişli bir ortamın oluşturulmasında en önemli aktörlerden biridir ve uluslararası yardım operasyonlarını ciddi şekilde etkiler. Hükümetlerin yardıma açık olmaları faaliyetlerin zamanında ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlarken, yardım alma konusundaki isteksizlik yıkıcı sonuçlara neden olabilir (2016: 1). Uluslararası kalkınma ve insani yardımlarda STK'lar ve yerel hükümet kurumları arasındaki işbirliği hedeflerin gerçekleştirilmesine büyük katkı sağlar. Kamu yararı için yapılan iş birlikleri kaynakların daha verimli kullanılmasına, önceliklerin ele alınmasına olanak sağlar. Ancak araştırmalar STK'ların ya da hükümetlerin böyle bir iş birliğine ancak misyonlarıyla tutarlı olması halinde girdiklerini göstermektedir. Dube vd.'nin ev sahibi hükümetlerin uluslararası insani yardım kuruluşlarının lojistik performansı üzerindeki etkisini inceleyen çalışmada, ev sahibi hükümetlerin sivil toplum kuruluşlarına karşı eylemlerinin, bu kuruluşlara olan bağımlılıkları ve çıkarları arasındaki gerilim seviyeleri ile açıklandığını göstermektedir (2016: 13). Ev sahibi ülkelerin bürokratik yapısının STK faaliyetlerine etkisi Katılımcı 4 ve Katılımcı 3 tarafından aşağıdaki şekilde dile getirilmiştir:

Oradaki bürokrasi ile zaman zaman çok mücadele ediyoruz. Mesela Uganda'da sağlık organizasyonu yapacağız neredeyse 2 ay izin bekliyoruz. Etiyopya'ya geçen sene gittiğimizde bizimde hatamız oldu gerçi izinle ilgili ama günlerce mallarımız gümrükte kaldı mesela. Çok

gereksiz yere. Sağlık için geldiğimiz çok bariz belli. Cumhurbaşkanlığı desteği ile gidiyoruz (Katılımcı 4, 2019).

Oradaki kanaat önderleri ve onların yönlendirdiği kişilerle görüşebiliyoruz. Devlete ulaşılma şansımız yok....(Katılımcı 3, 2019).

Bazı katılımcılar yereli düşünerek oluşturulan faaliyetlerin kritik olduğunu vurgulamıştır. Katılımcılara göre hedefe ulaşmak için verilecek hizmetlerin içeriğinin yerelleştirilmesi gerekmektedir. Birçok katılımcının vurguladığı bu nokta, uluslararası faaliyetlerde bulunan STK'ların projelerinin etkinliğinin artması için yerel düşünmenin ve içeriklerin yerelleştirilmesinin önemli olabileceğini göstermektedir. Katılımcı 2 bu konuyu aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

..... Biz onlara yardımcı olacağız bir şeyleri biliyoruz ama asla ve asla onların yaşam tarzlarını, çalışma, evlenme duygu ve düşüncelerini asla göz ardı etmemelisiniz. Eğer dönüştürmek istiyorsanız onu gör, onu kabul et, onun üzerinden yapmaya çalış. Kendin buradan proje yapıp gidin bunu uygulayın diyemezsiniz. Mesela buradan doktor gidiyor diyelim çocuğun ateşi var. Şuna şu antibiyotik buna bu antibiyotik diyor. Çocuk ömründe antibiyotik kullanmamış. Senin ona verdiğin o antibiyotik o çocuğu perişan edecek mesela. Bileceksin ki bu çocuk antibiyotik hiç kullanmamış. Görmek duymak gibi değildir (Katılımcı 2, 2019) .

Katılımcı 8 yereli tanımanın ve yerel kurumlarla işbirliği yapmanın projelerin verimliliğini arttırdığını ve ihtiyaç sahibi yararlanıcı grupların belirlenmesini kolaylaştırdığını dile getirmiştir.

Oradaki yerel derneklerle iş birliği yapıyoruz. Bireysel olarak insanlarla değil de derneklerle işbirliği yapıyoruz. Bu daha resmi oluyor. Muhasebe açısından da daha iyi oluyor. Onlar kendi bölgelerini daha iyi tanıyorlar. Mesela ramazan faaliyetlerinde oradaki dernek gereken her şeyi alıyor. Biz ödemesini yapıyoruz. Onlar ihtiyaç sahiplerini daha iyi tespit ediyorlar. Kısacası biz oraya gitmeden önce gereken hazırlıkları yapıyorlar (Katılımcı 8, 2019).

Katılımcılarla yapılan görüşmeler, STK'ların yerel aktörler ile yaptıkları iş birliği seviyesi arttıkça faaliyetlerinin daha efektif olduğunu göstermektedir. Katılımcıların çoğu partner adı verdikleri yerel sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaptıklarını ve yerel devlet organları ile gerektiğinde iletişime geçtiklerini belirtmişlerdir. Yerel toplulukla işbirliği ve yerel şartların göz önünde bulundurulmasının zaman zaman maliyetleri düşürdüğünü, projelerin daha efektif gerçekleştiğini ve sürdürülebilirliğe katkı sağladığını göstermektedir. Projelerin içeriklerini yerele göre uyarlamak, projelere yereli de dâhil etmek, yerel sivil toplum kuruluşlarını ve yerel ekonomiyi de desteklemenin bir yolu olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra yerel STK'ları faaliyetlere dâhil etmenin yoksulluğu azaltmaya ve yerelde istihdamı artırmaya yardımcı olacağı düşünülmektedir. Yerelle yapılan iş birliği projelerin daha sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır.

3.2.9. Kapasite Geliştirme

Bu bölümde, kapasite geliştirmenin Türkiye merkezli STK'lar tarafından nasıl anlaşıldığı, hangi uygulamaların faaliyete geçirildiği, bu uygulamaları şekillendiren dinamiklerin neler olduğu ve STK'lar için sınır ötesinde kapasite geliştirmenin önündeki zorlukların neler olabileceği incelenecektir.

Literatürde kapasite geliştirmenin farklı seviyelerine odaklanan çalışmalar vardır. Kapasite geliştirme en genel anlamıyla bireylerin, grupların, kurumların ve kuruluşların zaman içinde gelişim sorunlarını belirleme ve çözme becerilerini geliştirmeye yardımcı olmak için ulusal katılımcılar veya dış müdahaleler tarafından kullanılan yaklaşımlar, stratejiler ve metodolojiler anlamına gelir (Morgan 1998: 2). Kapasite geliştirme, kişilerin, toplulukların ve kuruluşların değişimi yönetme yeteneklerini ve kaynaklarını da artırır (Coutts vd., 2005: 5).

UNESCO'nun Acil Durumlarda ve Yeniden Yapılanmada Eğitim Planlama Rehberi'nde kapasite geliştirmenin bir bireyin veya kuruluşun temel işlevleri yerine getirme, sorunları çözme ve gelişimsel ihtiyaçlarla ilgilenme becerilerini artırmaya odaklandığını ve bunun da örgün ve yaygın eğitim, çalıştaylar, konferanslar, yaparak öğrenme ve iş başında eğitim gibi birçok yaklaşımla gerçekleştirilebileceği vurgulanmaktadır (2006). Kapasite geliştirmenin seviyeleri dışında bir de çeşitliliğine vurgu yapılmıştır. Century (1999)'a göre dört tür kapasite geliştirme hizmeti vardır. Bunlar; 1) İnsan kapasitesi; entelektüel bilgiyi içerir (bilgi, beceri, uzmanlık vs), 2) organizasyon kapasitesi; kuruluş içindeki insanlar arasındaki etkileşimi, işbirliğini ve iletişimi içerir. 3) yapısal kapasite; politikalar, prosedürler ve uygulamalar gibi unsurları içerir ve 4) materyal kapasitesi; finansal kaynakları, malzemeleri ve organizasyonel hedefleri karşılamak ve değişikliği uygulamak için gerekli ekipmanları içerir.

Araştırmaya katılan katılımcıların çoğu gittikleri ölkelerde kapasite geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunduklarını belirtmişlerdir.

Katılımcı 5 kapasite geliştirme ile ilgili farklı noktalara değinmiştir. Öncelikle kapasite geliştirme faaliyetlerinin ev sahibi ölkelerin yerel bağlamına, ihtiyaç ve gereksinimlerine göre belirlenmesinin önemine vurgu yapmıştır. Katılımcı yerel şartlar doğrultusunda topluluğu güçlendirmek ve doğal kaynakların kullanılması için gerekli araç temini yaptıklarını böylelikle yerel halkı harekete geçirerek kapasite oluşturduklarını anlatmıştır. Bu yaklaşım bize kapasite geliştirme faaliyetlerinin talep odaklı olmasının projelerin sürdürülebilirliğini etkilediğini göstermektedir. Katılımcının değindiği ikinci nokta toplumun dezavantajlı kesmi olan kadınların kapasitelerinin güçlendirilerek onlara da fırsat verilmesi gerektiğidir. Katılımcı, Afrikalı kadınların becerilerini güçlendirerek Afrika kıtası için kapsayıcı ve refahı arttırıcı çalışmalar yapmakta olduklarını belirtmiş sonuç olarak kapasite geliştirmeyi kadınlar ile ilişkilendirmiştir. Bunun yanı sıra insanlara mikro kredi sağlayarak yerli halkın kendi işlerine sahip olabilmelerini sağlayan faaliyetlerde bulunduklarını belirtmiştir. Mikrokredi, yoksulların finansal katılımını amaçlayan yenilikçi bir kredi sistemi olarak kabul edilmektedir. Yoksulluğu azaltmanın bir yolu olarak kavramsallaştırılmış ve operasyonel hale getirilmiştir (Ashta vd., 2013: 81). Katılımcı 5'in ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Bir ara marangozluk atölyeleri kurduk. Pazarda iş sahibi olabilmeleri için kapasite geliştirme diyebiliriz. Güney Senegal'de bir destekimizin isteği ile bir okul yaptık. 700 ocuk okula gitme olanağı buldu. Yerel öğretmenlerimizi kullandık. Kadın işçiler toprağı elleri ile kazıyordu 1 traktör gönderiyoruz şimdi buradan. Değirmenler veriyoruz. Bu değirmenlerin nasıl çalışacağı konusunda eğitim veriyoruz. En temel gıda pirinç ve bu pirinci un haline getirmeleri için havanda dövmeleeri gerekiyor. 1 kadın 2 kilo pirinci havanda dövmek için 2

saat zaman geçiriyor. Mazotla çalışan pirinç değirmenleri veriyoruz. Bu işlemi 2 dakika da yapıyor. Tüm köy halkı pirincini o değirmenlerde un haline getiriyor. Bir kısmını da pazarda satıp mazot alıyorlar. Mikro kredi projemiz de var ama o ayrı. 55 ayrı kadına mikro kredi verdik. 2 ay ödemesiz 24 ay da eşit taksitlerle geriye ödüyorlar. 18 ay düzenli ödeyen son 6 ayı hibe ediyoruz ve taksitleri almıyoruz. Dikiş makinası ile bez dikip pazarda satanlar var. Eski makinası olanlar gelip makinam çalışmaz halde şimdi benim hiç bir gelirim yok. Ailem ve 4 çocuğumun hayatını sürdürebilmem için gelirim yok. Bana bir dikiş makinası için 350 dolar verir misiniz diyor. 2 ay ödemesiz 350 dolar verdik. 24 ay eşit taksitle bize geri ödeyecek. Komisyon ve faiz kesinlikle yok tabi. Önce talebi anlamak gerekiyor. Az önce verdiğim örnekte olduğu gibi dikiş makinası yok ama pazarı var mesela. Dolayısıyla biz yeni fikirle gelene değil mevcut duruma destek olduğumuzda geri ödeme de problem yaşamıyoruz. Yapmakta olduğu işi yapmaya devam ediyor (Katılımcı 5, 2019).

Süt keçisi projesini birkaç katılımcı kapasite geliştirme faaliyetlerine örnek olarak vermiştir. Katılımcı 4, yoksul aileler için yeni bir geçim modeli olan süt keçisi projesinin aileler için sürdürülebilir bir gelir kaynağı olduğundan bahsetmiştir. Birçok aile keçiden elde ettiği süt ile kaliteli gıda ihtiyacına erişim sağlarken geri kalanını da gelir elde etmek için pazarlarda satmaktadır. Finansal bağımsızlığı ve gıda güvenliğini hedefleyen süt keçisi projesini katılımcı aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

... Uzun zamandır Afrika'da çok güzel proje. Çoğunlukla dişi keçi vermek amaç. Altı ayda bir çoğaldığını biliyoruz. Çok fazla yavru yapıyorlar. 2 senede 18 keçilik bir sürüye kavuşuyoruz. Tabi onun sütünden faydalanıyorlar bunu satabiliyorlar. Kesip yiyebilirler de. Hayvancılık açısından çok değerli...(Katılımcı 4, 2019).

Bir diğer katılımcı da kapasite geliştirmeye yönelik süt keçisi projesini örnek olarak vermiş ancak sürdürülebilirliği konusunda sorun yaşadıklarını belirtmiştir. Bu bize yerel şartların önemini işaret etmektedir. Aynı proje benzer yoksul bölgelerde uygulanmaya çalışılsa da her bölgede başarı sağlanamamaktadır. Katılımcı 2'nin ifadesi, bölgeler arasındaki yaşam tarzı, sosyo-ekonomik şartlar ve bunların yanında projenin planlanması, denetlenmesi gibi durumların projenin sürdürülebilirliğini etkilediğini göstermektedir:

Biz keçi veriyoruz keçiyi bir ay sonra kesip yiyorlar. Süt keçisi veriyorsunuz aç kalınca kesiyorlar. İmza atmaya bilmediği için ıstampa ile gidiyorduk. Yüzlerce süt keçisi dağıttık. Sürdürülebilir olmadı...(Katılımcı 2, 2019).

Mesleki ve beceri geliştirme eğitimleri, sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı bölgelerde önemli bir insan kapasitesi geliştirme hizmetidir. Özellikle Afrika'nın kırsal bölgelerinde mesleki eğitime erişim birçok yönden önemlidir. Katılımcı 1, tarım ve ziraat alanında kapasiteyi arttıracak programlar uyguladıklarını belirtmiştir. Tarım alanında verilen mesleki eğitimler sektörde üretkenliği arttıracak gibi, yoksul nüfusa gelir getiren bir iş fırsatı da sunmaktadır.

Kenya'daki yetim külliyesinin başına buradan gönderdiğimiz hocamız 25-30 yıllık eğitimci kendisi. Şu an onları eğitiyor sürekli. Tarım ve ziraat öğretiyor. Sadece çocukları değil büyükleri de yetiştiriyor (Katılımcı 1, 2019).

Katılımcı 4, insan kapasitesi geliştirmeye yönelik bir örnek vermiştir. Afrikalı öğrencilerin Türkiye'de tıp lisansı eğitimlerine katkıda bulunmak, kişi başına düşen doktor sayısının çok az olduğu, sağlık hizmetlerinin zayıf olduğu, en zayıf sağlık

göstergelerine sahip Afrika için önemli bir kapasite geliştirme çalışmasıdır. Katılımcı konuyla ilgili düşüncelerini aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

Şu an hekimlerin Türkiye’de eğitim görmesi için burada okuyan öğrencilerin stajlarını düzenli yapabilmeleri için uğraşıyoruz...Onların önlerini daha çok açarız. Gitmeyen öğrenciler de var. Afrika’da maaşlar bazen çok düşük olabiliyor. Genel olarak sağlık konusunda kendi ülkelerine gitmelerini istiyoruz (Katılımcı 4, 2019).

Katılımcı 6 organizasyonel kapasite geliştirmeye örnek vermiştir. STK'lar sadece kendi kapasitelerini değil aynı zamanda birlikte çalıştıkları toplulukların kapasitelerini artırma becerilerini de geliştirmelidir. Bunu yapabilmenin yolu ise kendi mesleki uzmanlıklarını paylaşmak ve bilgi aktarımıdır. Katılımcı ile yapılan görüşmeden, partner kuruluşlarına verilen eğitimin bir kapasite geliştirme aracı olduğunu ve STK tarafından bunun kapsamlı bir şekilde uygulandığını görebiliriz. Ayrıca hastane, okul gibi kurumların inşa edilip gerekli ekipmanlarıyla birlikte devlet kurumlarına devredilmesi, devlet kurumlarının kapasitelerini arttırmaya yönelik bir çalışmadır.

Kapasite geliştirmede biz kendi standartlarımızı ortaya koymaya çalışıyoruz. Biz bir proje ortaya koyarken kendi formlarımız var oluşturduğumuz uluslararası örneklerden aldığımız. 15 yıla dayanıyor. O formlarla sistem üzerinden partnerleri yerel halktan seçiyoruz ve bunun eğitimini uygulama üzerinden vermiş oluyoruz. Bu iş böyle yapılır, bankadan para böyle gönderilir, projeler böyle yazılır vb. şekilde eğitiyoruz. Bir de bahsettiğimiz kalıcı eserleri yaparken standartları böyledir, bir cami okul yaparken böyle yapın diyoruz. Mimari olarak çizimlerini biz buradan destekliyoruz gönderiyoruz. Onun dışında da yine yetimhanelerde birbirine yakın işler yapılıp diye (bir ülkedeki değerler farklı olabilir ama bizim beklentilerimizi anlatmak adına) yetimhanelerdeki görevlileri 2-3 yılda bir buluşturup kapasitelerini geliştirmek adına bir tür eğitim vermiş oluyoruz. Yetimhaneleri kendi partnerlerimiz işletebiliyor ama bahsettiğimiz okul, hastane, sağlık ocağı vb. bunları genelde devlet kurumlarına devretme usulüyle çalışıyoruz (Katılımcı 6, 2019).

Katılımcılardan bir diğeri de yine yerel partnerlere uzmanlık ve bilgi aktarımının öneminden bahsetmiştir.

...Partner eğitim birimi kurmak zaten bizim planlarımızdan biri. Aslında bütün personel bunu yapıyor. Bir ülkeye gittiğinde dış ilişkiler masasından birisi ilgili ülkesine gittiğinde partneriyle eğitim içerisinde. Çünkü yerel partnerin uluslararası prensipleri, uluslararası insani yardım mekanizmasını bizim kadar görmesi, bilmesi mümkün değil. Öyle bir tecrübe aktarımı var. Bazen bu kalıcı projelerde ilginç kültürel farklılıklar da çıkabiliyor. Mesela 300 kişilik bir okul projesi. Eğer dikkat etmezseniz yani bir bakıyorsunuz ki okulun tuvaleti yok (Katılımcı 7, 2019).

Sivil toplum kuruluşları insanların üretkenliklerine ve becerilerine yatırım yaparak ekonomik açıdan dezavantajlı grupların gelirlerinin yükselmesini sağlar böylelikle yoksulluğun azalmasına katkıda bulunur (Johanson ve Adams, 2004: 6). Katılımcılardan biri literatüre paralel olarak yerel halkın istihdam fırsatlarını güçlendirmeye yönelik yaptıkları projeden bahsetmiştir. Destekleyici bir yaklaşımla yerel halka iş imkânı sunarak gelir elde etme ve ekonomik büyümeye katkı sağladıklarını söylemişlerdir:

Gittiğimiz yerlerde insanların asgari ihtiyaçlarını gidermeleri için onlara iş olanağı ve ekonomik getiri sağlayacak meslek edindirme eğitimlerimiz oluyor. Hayatlarını idame ettirmeleri için meslek edindirme ve sürdürülebilir projeler çok önemli. Örneğin dikiş makinası, rikşa ve van dediğimiz ulaşım- yük taşıma araçları veriyoruz. İnsanlar bunlarla

geçimlerini sağlıyorlar ev ekonomisine katkıları oluyor. Bunların dışında yine sürdürülebilir balıkçı teknesi projemiz olacak. Tanzanya’da briket fabrikası yapma projemiz olacak. Hem insanlar orda istihdam edilecek hem de kazanılan paranın bir miktarıyla diğer projelere destek sağlanacak. Kısacası uzun vadeli projeler üretmeye çalışıyoruz (Katılımcı 12, 2019).

Katılımcı 8, materyal kapasite gelişimine katkı sunduklarını belirtmiştir:

... ülkelerdeki ihtiyaçlara göre tarım ve balıkçılıkta kullanacakları ekipmanlar veriyoruz ve basit inşaat teknikleri ile ilkel yollarla yaptıkları işleri daha pratik şekilde yapacakları ekipman ve bilgi desteği sağlıyoruz (Katılımcı 8, 2019)

Katılımcılardan biri, kapasite geliştirme ile ilgili faaliyetlerde bulunduklarını ancak ticaret yoluyla pazar oluşmamasının sıkıntılarından bahsetmiştir. Bu ifade, yerel ekonomik şartların ve arz talep ilişkilerinin serbest piyasa ekonomisinden farklı olmasının kapasite geliştirme faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini etkilediğini göstermektedir:

Orda merkezi bir yere yakın yerde bir dükkân ayarlanıyor oradaki köylülere gün içerisinde dikiş kursu verdiriyoruz. Dikişi öğrendikten sonra bir top kumaş veriyoruz al kendi kıyafetini dik diyoruz. Onun için bir istihdam bir iş imkânı oluyor. Mesela topraktan yapılan çanak işi de aynı. Yemek kabı olarak kullanılıyor. Ama sorun pazar oluşmaması. Yapsalar da satacak yer bulamıyorlar (Katılımcı 3, 2019).

Katılımcı 13, kapasite geliştirme projelerinin dönemsel olduğunu söylemiştir. Dönemsel olmasının nedenin finansal faktörler olduğu düşünülmektedir:

Biz bununla ilgili çok fazla çalışma yapıyoruz. Daha çok Suriye’de yakın olduğu için. Çok fazla travmatik durumlar oldu. Eşit sayıda mülteci, eşit sayıda yerel halktan bir istihdam sağlıyoruz. Belediyelerle çalışıyoruz. Park bahçe vs...Hem onları bir meslek sahibi ediyoruz, hem de sosyal uyum projesi yapmış oluyoruz. Gelir alanı yaratıyorlar kendilerine ama tabi bu dönemsel oluyor (Katılımcı 13, 2019).

En az gelişmiş ülkelerin çok yoksul bölgelerindeki karmaşık sorunları çözmek için sadece iyi niyet yeterli değildir. Kapasite geliştirme aktörlerinden olan sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilirlik mantığına göre hareket etmeleri bir ihtiyaç haline gelmiştir. Pinter ve Huppe’a göre sürdürülebilir kalkınma için kapasite yaratmak gerçek bir çaba ve yatırım gerektirir. Bu süreç, ihtiyaçların ve sürdürülebilirlikle ilgili sorunların tespit edilmesini, sonuçların öngörülmesini, ilerlemenin izlenmesini ve öğrenilenlere göre tekrar uyarlamaların yapılmasını kapsayan bir döngüdür. Etkili kapasite geliştirme kolay bir şekilde gerçekleşmez. Kapasite geliştirmeye ihtiyaç duyanlar ve bunu destekleyenler arasında ihtiyaçlar konusunda dikkatli bir değerlendirme ve sonrasında da iş birliği yapılması gerekir (2014: 1).

Literatürde kapasite geliştirme türlerinin (insan, organizasyon, yapısal ve ekipman kapasitesi) birbirini desteklemesiyle ilgili ortak bir görüş olduğu görülmektedir. Spillane ve Thompson (1997), bir sistemin çeşitli kapasitelerinin iç içe geçtiğini ve bir alandaki büyümenin diğerindeki büyümeye yakından bağlı olduğunu belirtiyor. Kapasite geliştirmenin bu yönü, bir bütün olarak reform çabasının bileşenlerinin karşılıklı bağımlılığını yansıtmaktadır. Bu ilişkileri anlamak, kapasite geliştirme hakkında doğru sonuçlar çıkarmak için çok önemlidir (Century, 1999: 7). İstenilen sosyal etkiyi maksimize etmek için farklı alanlardaki kapasite geliştirme çalışmalarının birbirine paralel şekilde yürütülmesi ve birbirini desteklemesi gerekir.

Araştırma bulguları, Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşları tarafından kapasite geliştirme faaliyetleri olarak daha çok insan kapasitesi (meslek edindirme, iş imkânı sunma vb), organizasyonel ve yapısal kapasite (kurumların işleyişi vb) ve materyal kapasitesi geliştirme (tarım, hayvancılık vb alanlar için ekipman sağlama) faaliyetlerinin yapıldığı görülmektedir. Yapılan görüşmelerde elde edilen bulgular ile literatürdeki farklı kapasite türleri arasındaki karşılıklı bağımlılık savı örtüşmektedir. Katılımcının kapasite geliştirme ilgili çalışma yaptıkları ancak insanların ürettikleri ürünleri satacak pazarın oluşamaması ya da finansman nedeniyle kapasite geliştirme projelerinin sürdürülememesi buna örnek olarak verilebilir.

Sivil toplum kuruluşlarının sınır ötesinde yaptıkları kapasite geliştirme faaliyetlerinin etkinliğini ve sürdürülebilirliğini etkileyen ekonomik, yasal, sosyal ve kültürel gibi birçok faktör olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma için hem tüm kapasite geliştirme alanlarının birbirine paralel gitmesi hem de kapasite geliştirme aktörlerinin çeşitliliğinin ve işbirliği yoğunluğunun artması gerekmektedir. Sınır ötesinde kapasite geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunan Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşlarının kapasite geliştirme ile ilgili gerekli vizyona ve iyi niyete sahip oldukları görülmektedir. Kapasite geliştirme çalışmalarında sosyal etkiyi maksimum seviyeye çıkarmak için tüm kapasite geliştirme alanlarına yoğunlaşmanın ve gerekli işbirliklerinin sağlanmasının bir gereklilik olduğu tespit edilmiştir.

3.2.10. Uluslararası Faaliyetlerde Teknoloji Kullanımı ve Dijital Sosyal İnovasyon

Bu bölümde uluslararası faaliyetleri olan sivil toplum kuruluşlarında teknolojinin nasıl kullanıldığı, bu kuruluşlardaki teknoloji ihtiyacı ve teknolojinin faaliyetlere nasıl etki ettiği anlaşılmaya çalışılmıştır.

Teknolojik dönüşüm yaşam şeklimiz kadar insani yardım alanını da şekillendirip dönüştürmektedir. İnsani krizlerden etkilenen insanlar tarafından cep telefonlarının ve sosyal medya platformlarının kullanılabilirliği, insani krizleri tespit etmek için jeo-uzamsal teknolojiler, insansız hava araçları, insani yardımı kolaylaştırmak için biyometrik tanımlama, e-kuponlar, mobil para ile yardım teknolojinin insani yardım alanında kullanıldığı örneklerden bazılarıdır (Capgemini Consulting, 2019: 10). İnsani yardım alanında sorumluluk üstlenen sivil toplum kuruluşlarının dezavantajlı insanların ihtiyaçlarını karşılama ve insani yardımda karşılaşılan zorlukları daha iyi ele almada etkili bir faktör olarak teknolojiye dâhil oldukları görülse de sosyal inovasyonla büyük ilgisi olan ve bu bağlamda kullanılmaya başlanan birçok yeni teknolojik uygulama hakkında araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. İhtiyaca binaen bu başlık altında teknolojinin Türkiye merkezli uluslararası faaliyetleri olan sivil toplum kuruluşlarını nasıl etkilediği ve sektörün faaliyetlerinde teknolojiyi nasıl kullandıkları incelenecektir. Bu konuda kapsamlı bir bakış açısı kazanmak hedeflenmektedir.

Araştırma bulguları, uluslararası faaliyetleri olan sivil toplum kuruluşlarının teknolojinin potansiyeli hakkında yeterli bir anlayışa ve farkındalığa sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır. Katılımcılardan biri bunu aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

Sonsuz kullanıyoruz. Teknoloji olmasa hiç bir şey yapamazdık. Her şeyden yararlanıyoruz. Teknoloji olmasa biterdik biz, olmazdık yani... Bankacılıktan tut, web sitesi, bağışlar, Afrika ile olan whatsapp görüntüler hepsi yani. Biz keçiği gönderiyoruz o gün dağıtıyor adam. Külliye inşaatımız var. Bize iki gün içinde görüntüler akıyor. İnşaatın temelden üstlere katar her halini biliyorum. Zaman zaman canlı yayında bana bağlanıyorlar su kuyusu açılışına katılıp onları selamlıyorum mesela. Teknoloji olmasa %10 filan olurdu desteğimiz. O kadar önemli (Katılımcı 4, 2019).

Katılımcı 1, sınır ötesi faaliyetlerde teknolojinin sağladığı faydalardan birine aşağıdaki örneği vermiştir:

Daha az su kuyusu açıyorduk şimdi daha fazla ülkede su kuyusu açıyoruz. Emme basma tulumba açtığımız bölgelerde elektrik yok. 150 metre derinliğinde sondaj vuruyoruz. Güneş panelleri koyuyoruz. Elektrik üretiliyor. Depolara otomatik basılıyor. Depodaki su civardaki 5-6 köyün merkezine depolarla götürülüyor. İnsanlar sadece çeşmeyi açtığında temiz gürül gürül su akıyor. Normalde köyde su kuyusu yok. Çeşme'de yok. İnsanlar yağmur suyu birikintisinden yani gölden bidonlarla suyu taşıyor. İçmeye kullanmaya uygun olmayan bir su. Sağlığa uygun olmayan bir su. Taşımakta çok zorlanıyor. Biz birden fazla güzelliği ortaya koymuş oluyoruz. 1-Onu o taşıma zahmetinden kurtarıyoruz 2-İçtiği su tertemiz oluyor (Katılımcı 1, 2019).

Görüşme sonuçları, iletişim teknolojilerinin, sosyal medyanın, drone gibi teknolojik ürünlerin, veri tabanlarının ve çeşitli yazılımların sivil toplum kuruluşlarının işleyişlerini kolaylaştıran teknolojiler olduğu görülüyor. Hangi açılardan kolaylaştırdıkları ise aşağıda analiz edilmiştir.

Katılımcı 7 teknolojiyi daha çok iletişim için kullandıklarını belirtmiştir. Ayrıca internetin olmadığı yerlerde telsiz sistemi kurduklarını söylemiştir. Bu bize yerel koşulları göz önünde bulundurmanın ve yerele göre teknolojiyi kullanmanın önemini göstermektedir:

Vakıf ekipman anlamında iyidir. Kamera, drone vs. kullanıyoruz. Teknik anlamda bilgi işlem birimimiz iyidir. Arama kurtarma ekibimiz var. Telsiz sistemimiz var. Mesela kurtarma ekibimiz hemen bir radyo istasyonu kurabilecek düzeyde. İletişim sıkıntısı olduğu yerlerde hemen uydu sistemlerini kuruyor. Uydu telefonları radyo istasyonları baz istasyonları internetin olmadığı yerlerde internet getirme gibi bunların hepsini yapabiliyor vakıf bunları ciddi takip ediyor çünkü fuarlara falan da katılıyor. İletişim fuarları olur farklı insani yardım afet fuarları. Oralarda ciddi bir ekip var. Teknolojiyi birimler takip ediyor (Katılımcı 7, 2019).

Katılımcı 10 da Katılımcı 7 gibi yerel şartlara göre teknolojiyi kullandıklarını belirtmiştir:

Kırsalda teknoloji imkânı biraz zayıf oluyor. Bölgenin şartlarından dolayı. Haberleşme daha çok mail ve whatsapp üzerinden oluyor. Kendi yazılımımız var. Bir listede bazen güncelleme olması gerekebiliyor. Bu durumda kısa mesaj ve mail olarak bilgi veriyoruz hak sahiplerine. Sonra bağışçımız bizi arayarak değişiklik talebinde bulunabiliyor. Öyle düzeltmeler yaptırabiliyorlar (Katılımcı 10, 2019).

Katılımcı sivil toplum kuruluşlarında veri yönetiminin önemine dikkat çekmiştir. Verilen örnekle yapılan yardımların yönetiminde kâğıt tabanlı sistemden elektronik sisteme geçilmesiyle verilerin ilgili tüm paydaşlar tarafından görüntülenebilen çevrimiçi bir platforma aktarıldığını belirtmiştir. Katılımcı kişilere yapılan yardımların tekrarlanmaması açısından yardım götürülen kişilerin arşivleneceği bir veri tabanının öneminden bahsetmiştir. Tüm bunlar teknolojinin organizasyonel verimliliği artırdığını göstermektedir:

...Donörün sizden istedikleri oluyor. Mesela eskiden listeler verirdik şimdi databaseler gönderiyoruz... Mesela savaş bölgesinde binlerce kişiye yardım götürüyorum. Bu binlerce kişinin inovasyonu veri yönetimidir. Mesela beş aynı kişiye beş ayrı kez ulaşmışsanız aslında siz yardımı tekrar ediyorsunuz ve geride kalan bir sürü insan var. O yüzden de çok iyi bir veri yönetimi sisteminden yararlanmalısınız (Katılımcı 11, 2019).

Katılımcı 3, teknolojiyi özellikle yapılan faaliyetlerin duyurulması noktasında kullanıldığını belirtmiştir. Kuruluşların faaliyetlerde bulundukları yerler genelde uzak yerlerdir. Bağışçılar çoğu zaman destekte bulundukları projeler ile nasıl bir etkiye vesile olduklarının farkında olmazlar. Teknolojik ürünler sayesinde yapılan faaliyetler arşivlenerek yaratılan etki bağışçılarla paylaşılmakta hem de organizasyonel verimliliği artırmaktadır. Bu katılımcı 3 aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

... Şöyle bir gerçek var bundan 5 yıl önce açılan su kuyusu ile ilgili görüntü, bir su kuyusu, birkaç fotoğraf sosyal medyadan gönderiyorlar bak su kuyunu açtık oldu bitti. Şimdi geline nokta su kuyusu açılmadan önce yer tespiti, açılış esnasındaki görüntü ve videoları, açıldıktan sonra görüntü ve videoları, sözleşmesi, hangi köyde kaç metre kare ne şekilde nerde ne kadar bütün şey bana dosya olarak geliyor. Dosya olarak arşivliyorum bağışçıya bunu dosya olarak gönderiyorum. Bağışçıya plaketle birlikte elden teslim ediyorum. Dolayısıyla bağışçı oradaki bütün süreci görmüş oluyor. Başından sonuna kadar. Bundan mutlu oluyor ve bizi tavsiye ediyor. Bu bir gelişim (Katılımcı 3, 2019).

Katılımcı 7, bilgi iletişim teknolojileri sayesinde partner kuruluşlarla iletişimlerinin güçlendiğini dile getirmiştir. Özellikle yardım götürülen ülkelerdeki partner kuruluşlarla sürekli iletişimin daha nitelikli projelerin ortaya çıkmasını sağladığını belirtmiştir. Katılımcı 12 de benzer bir ifade kullanarak bağışçılarla ve partner kurumlarla teknolojiyi kullanarak iletişim kurduklarını belirtmiştir. Ayrıca faaliyetlerde bulundukları bölgelerin şartlarını dünyaya duyurmada teknolojinin önemine dikkat çekmiştir:

Kesinlikle kullanıyoruz. Özellikle daha çok sosyal medyayı kullanıyoruz. SIR yazılım programını derneğimize uyguladık. Bu programı bağışçılarımızla iletişimde kullanıyoruz. Projeleri ve faaliyetlerimizi oraya girerek oradan takip ediyoruz. Partner kurumlarla iletişimde whatsapp görüntülü konuşma ve mail aracılığıyla haberleşiyoruz. Tanıtım ile ilgili konularda drone ve telefon kullanıyoruz. Oradaki şartları duyurmak için gittiğimiz ülkelerden canlı yayınlar yapıyoruz. Yine bağışçılarımızı bilgilendirmek için yaptığımız projeleri hikâyeleştirip video yapıyoruz (Katılımcı 12, 2019).

Sivil toplum kuruluşlarının hepsi yaptıkları çalışmalar ve toplumdaki etkileri hakkında farkındalık yaratmak için sosyal medyayı kullanmaktadırlar. Katılımcıların hepsi sosyal medyanın paydaşlara daha fazla bilgi sağlama ve farkındalık oluşturmadaki rolünü vurgulamış ve sosyal medya aracılığı ile çevrimiçi bir topluluk geliştirmişlerdir.

Katılımcı 3 de Katılımcı 12 gibi yardım götürülen ülkeleri ve bu ülkelerin içlerinde bulundukları dezavantajlı durumları dünyaya göstermek ve bu konularla ilgili insanların bilinç düzeylerini artırmak amacıyla uluslararası çalışmalarını sosyal medya aracılığı ile duyurmaya çalıştıklarını dile getirmiştir:

... Çekimler yapıp burada insanlara sunuyoruz. Oranın şartlarını gösteriyoruz. Bize verilen emanetleri teslim ettiğimizi insanlara göstermemiz gerekiyor. Müşteri memnuniyeti gibi düşünün. Dolayısıyla buradan götürdüğümüz teknolojiyi kullanıyoruz yoksa orada teknoloji yok. Merkez dışında internet çekmiyor. Orada teknoloji kullanacak alan yok. Sadece oradaki dramı alıp buradaki insanlara bakın sizin müslüman kardeşleriniz demek için. Sen burada

yaşadığın şartlara bak orda yaşanan şartlara bak demek için kullanıyoruz. Sosyal medyada aktifiz (Katılımcı 3, 2019).

Katılımcı 2 ve Katılımcı 8 de sosyal medya ile sınır ötesinde yaptıkları faaliyetleri duyurduklarını belirtmişlerdir. Katılımcı 6 ise buna ek olarak sosyal medyayı ihtiyaçları duyurmak ve faaliyetlere destek sağlanması noktasında kullandıklarını belirtmiştir:

Daha önce biraz bahsettik yazılım otomasyon buna biraz giriyor bence. Biz interneti daha çok geri bildirim aracı olarak kullanıyoruz. Yani yaptığımız faaliyetleri sosyal medya platformunda ya da internet sitemizde yayınlıyoruz. Böyle bir kolaylaştırıcı tarafı var. Ya da sosyal medya aracılığı ile ihtiyaçların yayınlanması faaliyetlere destek olunması açısından kullanıyoruz (Katılımcı 6, 2019).

Yapıla görüşmeler gelişen teknolojiyle birlikte bağış toplama ve fon sağlama şekillerinde de değişiklik olduğunu göstermektedir. Kuruluşların tamamı bağış toplarken teknolojinin getirdiği yenilikleri çeşitli şekillerde kullanmaktadırlar. Katılımcı 7'nin verdiği örnekler teknolojinin bağış toplama sistemini zamanla nasıl değiştirdiğini ve teknolojinin bağış toplamayı birçok yönden desteklediğini göstermiştir:

Değişim olarak portal kullanımına geçiş diyebiliriz. Bağış kanallarının çeşitlendirilmesi denilebilir. İktisadi işletmenin kurulması belki. Mesela internette kredi kartıyla bağış miktarı her yıl katlanarak artıyor. Yani bunu da biz nasıl adapte ettik. Mobil uygulama çıkardık mesela 2 sene önce. İnsanlar uygulamayı telefonlara indirerek oradan hem faaliyetlerimizi kısmen takip edebiliyorlar ve bağış yapabiliyorlar. Orda bir dijitalleşme var. Onun dışında bizim dijital pazarlamamız var yani dijital yoldan bağış alabilme imkânımız çok gelişkin. Yeniden pazarlama sistemleri Google reklamları üzerinden yani bağış toplarken çok farklı kanallardan bağış alıp ciddi bir açılım getirdik. Bağışları projelendirdik (Katılımcı 7, 2019).

Sınırlı bir kaynağa sahip olan sivil toplum kuruluşlarının kaynak yaratma, daha geniş bir bağışçı tabanı oluşturma ve bağışçılarla daha iyi iletişim kurma açısından teknolojinin rolü son derece önemli hale gelmiştir. Katılımcı 12, teknolojik kanallarda nasıl bağış topladıklarını ve teknoloji sayesinde daha fazla yoksul ülkede faaliyet yaptıklarını dile getirmiştir:

Bağış toplama tekniği noktasında da bir değişim var. Artık SMS ile bağış toplanıyor. Yine duyuru çağrı noktasında mesaj sisteminden yararlanıyoruz. Şehir içinde billboardlarda tanıtım çalışmaları yapıyoruz. Bir de daha önceden daha az ülkede çalışıyorduk. Teknolojinin katkısıyla şimdi daha fazla ülkede faaliyet yapabiliyoruz. Kamuyu bilgilendirme noktasında televizyon kanalları ile çalışıyoruz (Katılımcı 12, 2019).

Bağış toplamanın yanında bağışçılarla iletişim kurma noktasında da sivil toplum kuruluşlarının teknolojiyi kullandıkları görülmektedir. Teknolojinin kuruluşlar ve bağışçılar arasındaki güvenin sağlanmasında önemli bir rol üstlendiği söylenebilir. Katılımcı bunu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Kurban kesimi sırasında bağışçının adını ve kesimi kaydederiz. Cep telefonuna görüntüyü göndeririz. Vekâletin yerine getirildiğini görür. Görünce bize olan güveni ve inancı daha da sağlam olur. SMS, e-posta, fotoğraf ve video gönderimi hepsi bilgisayar ortamında gönderiliyor (Katılımcı 1, 2019).

Katılımcılardan birinin verdiği örnek yoksullukla mücadelede teknolojik ürünlerin önemine işaret etmektedir. Kuruluş, kadınlara güneş enerjisi ile çalışan teknolojik bir ürün

dağıtmıştır. Bu ürün kadınların üretim sürecine aktif olarak katılmalarına ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanarak hayatlarını idame ettirmelerine katkı sunmuştur:

İlk başlarda bir araç ya da vasıta yoktu. Köylere ulaşmak çok zordu. Koordinatörlerimiz köylerimize ziyaretleri çok sık yapamıyordu. Ulaşım yoktu. Daha sonra eski de olsa 2. el bir araç aldık. Daha sık ziyaretler yapma olanağı bulduk. Daha geniş alana yayıldık. Özellikle güneş enerjisi projelerine başladıktan sonra sadece su dağıtım şebekelerini kullanmak değil sadece aydınlatmayı kullanmak değil bir tane de bir mutfak yani bir yemek projesi yapıldı. bir mutfak yani bir yemek projesi yapıldı. Güneş enerjisi ile çalışan geniş bir kutu var. İçine pişirilecek yemek konuluyor. Kapak kapanıyor. Cam kapağına güneş panelinden 180 derecelik ısı geliyor. Daha sonra yemek pişmiş oluyor. Bir pazar yerinde mikrokredi ile bir kadın bunu kullandı. Yemek pişirip gelene geçene yemek hazırladı. Böylece bir ailenin geçimi de sağlanmış oluyor. İhtiyaçlar dâhilinde bu talepleri karşılıyoruz...(Katılımcı 5, 2019).

Görüşmeler teknolojinin, uluslararası yardımlardaki hizmet sunum şekillerini de değiştirdiğini göstermektedir. Katılımcı 13, faaliyette bulunacakları bölgenin yapısını (nüfus nerede yoğunlaşmış köylerin haritalanması gibi) drone ile belirlediklerini anlatmıştır. Böylelikle yapılan çalışmaların verimliliğinin de arttığı belirtilmiştir:

Bütün teknolojik imkânlardan faydalandık biz de. 20 yıl önce burada belki ilk çalışan insanlar bir el yordamıyla gidip oralara birilerini bulup gıda paketini vererek başladı bu işe ama şimdi biz işte ne yapıyoruz, o bölgede drone uçuruyoruz. O bölgeyi nasıl haritalandırıyoruz, belli bir araştırmayla o bölgenin bütün beslenme durumunu çıkarıp temel besin maddesi ne ise ya da ne verilmesi gerekiyorsa ona göre bir paket hazırlıyoruz. Eskiden bir çocukla olan iletişimimiz bile şuankinden daha farklı. Göz hizasına gelip bir çocuğa vermenin o çocuğa etkisini biz de 20 yıl içinde fark ettik mesela. Bu çok temel ama bunları da öğrenerek ve bilerek geliştirdik kendimizi...(Katılımcı 13, 2019).

Bulgular sivil toplum kuruluşlarının hepsinin faaliyetlerini daha verimli hale getirmeleri için gerekli temel teknolojik araç, donanım ve yazılıma sahip olduklarını göstermiştir. Yapılan görüşmelerde sivil toplum kuruluşlarında teknoloji kullanımının temel amaç ve hedeflere ulaşmada ve paydaşlarla iletişim kurmada önemli rol oynadığı görülmektedir. Ayrıca teknolojik araçların kullanımının benimsenmesi ile kurumsal performansın artması, dezavantajlı toplulukların yaşadığı zorlukları duyurma, insanların toplulukların gelişimine katılmaya teşvik etme, daha iyi hizmet sunumu, kaynak yaratma, sosyal yardım ve güçlü iletişim gibi birçok konuda dönüşüm yaşandığı söylenebilir. Ayrıca teknoloji kullanılırken yerel bağlama dikkat edilmesi gerektiği ve son teknolojiyi kullanmak değil yerele uygun teknolojinin kullanılmasının önemi ortaya çıkmıştır.

Yapılan görüşmeler bize sivil toplum kuruluşlarının demokrasi, eğitim, beslenme, temiz su kaynağı gibi sosyal sorunlar için teknolojiyi yeni yollarla birleştirerek projeler ürettiğini göstermektedir. Bu durum sivil toplum kuruluşlarında teknoloji kullanımının artmasıyla teknolojinin sosyal inovasyon için önemi, sosyal ihtiyaçların karşılanması noktasındaki etkilerinin daha kapsamlı şekilde araştırılması ihtiyacını doğurmuştur.

Teknolojinin gelişmesine paralel olarak sosyal medya, akıllı telefon uygulamaları gibi güçlü araçların büyümesi inovatif çözümler üretmenin yeni yollarını mümkün hale kılarken aynı zamanda mevcut uygulamaların da güçlendiği görülmektedir.

Katılımcılar tarafından verilen örnekler dezavantajlı grupların karşılanmamış ihtiyaçlarını internet, mobil uygulamalar ya da diğer teknolojik araçlar ile daha kısa sürede ve

mesafeden bağımsız olarak karşılanabildiğini, bunun yanında sosyal ihtiyaçlara ilişkin verileri toplamanın, bunları insanlara duyurmanın ve bu ihtiyaçlar için bağışçılara ulaşmanın mümkün olduğunu göstermektedir. Bu da teknolojinin sivil toplum kuruluşlarının hizmet sunumunu, bilgi erişimini, iş birliği platformlarını ve daha birçok alanı önemli ölçüde değıştirdiğini göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, uluslararası kalkınma ve insani yardım sunan Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşlarının sosyal inovasyona ilişkin algıları, deneyimleri ve görüşleri çerçevesinde hizmet sunma biçimlerini sosyal inovasyon odağında incelemek, sınır ötesi faaliyetlerinde hangi aktörlerle etkileşime girdiklerini tespit etmek ve sosyal inovasyon sürecini etkileyen faktörleri keşfetmek amaçlanmıştır. Çalışma, sivil toplum kuruluşlarının da içinde yer aldığı sosyal inovasyon ekosistemini inceleyerek her bir aktörün rolünün önemini görünür kılmayı ve sosyal inovasyonu engelleyen ve kolaylaştıran unsurları tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Bu bağlamda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kavramsal çerçeve ele alınarak sosyal inovasyon kavramı literatürdeki çeşitli tanımlamaları ile açıklanmıştır. Sosyal inovasyonun, birçok aktörün etkileşimi ve işbirliği sonucu ortaklaşa oluştuğunu varsayan bu çalışmanın bakış açısı doğrultusunda sosyal inovasyon ekosistemi ulusal ve uluslararası literatür araştırılarak irdelenmiştir. Dünya'dan ve Türkiye'den sosyal inovasyon ekosistemi aktörleri ve bu aktörlerin rolleri ve paydaşlar arasındaki etkileşimin önemi değerlendirilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, uluslararası gönüllü faaliyetlerin tarihsel gelişim süreci ele alınmış, uluslararası gönüllü faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşları incelenmiştir. Ardından sivil toplum kuruluşları, sosyal hizmet ve sosyal inovasyon birlikte ele alınarak uluslararası kalkınma sürecindeki rolleri değerlendirilmiştir. Sonrasında sivil toplum kuruluşlarının en çok faaliyette bulundukları en az gelişmiş ülkelerin durumları ile ilgili bilgi verilmiştir. Uluslararası kalkınma ve insani yardım ekosisteminde önemli rol oynayan Türkiye'nin dış yardımları ve TİKA'nın rolü değerlendirilmiştir. Ardından sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyon dünyadan ve Türkiye'den örnekleriyle birlikte ele alınmıştır. Sivil toplum kuruluşlarında sosyal inovasyonu kolaylaştıran ve engelleyen faktörlere ilişkin yapılmış çalışmalara ait literatür aktarılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise; öncelikle araştırmanın yöntemi, çalışma grubu, veri toplama teknikleri ve veri analizi süreci hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra araştırmadan elde edilen bulgulara ilişkin değerlendirmeler sunulmuştur.

Yapılan literatür taramasının yanı sıra araştırma süresi boyunca elde edilen bilgiler ve bulgular doğrultusunda aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Çalışma, Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşlarının bu şekilde öne çıkmasalar bile yenilikçiliğe açık olduklarını, yenilikçi projeler ürettiklerini ancak çoğunun inovasyon yolculuğunun daha başlangıcında olduklarını göstermiştir. Dolayısıyla kurum içerisinde sosyal inovasyonu tanımlamak ve beslemek için daha stratejik ve sistematik bir yaklaşım geliştirmeye ihtiyaç olduğu görülmektedir. Katılımcıların hepsi yeniliğe açık olduklarını, yeniliği desteklediklerini belirtse de kuruluşların bir inovasyon stratejisi olmadığı görülmektedir.

Öncelikle sınır ötesinde özellikle de dünyanın en yoksul bölgelerinde çalışmalar yapan Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşları çalışanlarıyla yapılan görüşmeler, bu kuruluşların dünyada nasıl bir etki yaratmaya çalıştıklarıyla ilgili istenilen ölçüde bilgi sağlamıştır. Görüşmelerden elde edilen genel izlenimler, sivil toplum kuruluşlarının farklı stratejileri olsa da bu kuruluşların ortak bir değer ve hedefi paylaştıklarını, hedeflerinin

dezavantajlı toplulukların yaşam koşullarını iyileştirmek, yoksulluğu ve eşitsizliği azaltmak olduğunu göstermektedir.

Araştırma, sivil toplum kuruluşlarının kurulduklarından itibaren sınır ötesi faaliyetlerde bulunduklarını ve uluslararası faaliyetlerle ilgili bilgilendirici yanıtlar vermek için iyi bir deneyime sahip olduklarını göstermektedir. Araştırmaya katılan sivil toplum kuruluşların yapısındaki çeşitlilik (yaşı, uluslararası faaliyetlerde bulunma süresi, personel sayısı vb) araştırma sonucunda elde edilen bulguların daha zengin olmasını sağlamıştır. Türkiye özelinde sivil toplum kuruluşlarının sınır ötesi faaliyetleri ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlılığı göz önüne alındığında bu çalışmadan elde edilen veriler önem taşımaktadır.

Araştırma sivil toplum kuruluşlarının en fazla faaliyette bulundukları ülkelerin yoksulluğun en şiddetli olduğu yer olan Sahraaltı Afrika ülkeleri olduğunu göstermiştir. En fazla hizmet sundukları sorun alanlarının ise temiz su kaynağı, gıda-beslenme ve eğitim olduğu tespit edilmiştir.

Bu araştırma; gıda, barınma, temiz su, eğitim, sağlık, enerji gibi sorun alanlarında sosyal inovasyonun oynadığı ya da oynayacağı rolü göstermeye çalışmıştır. İncelenen örnekler ve sivil toplum kuruluşlarının verdikleri yenilikçi örnek projeleri daha iyi bir sistemin mümkün olduğunu kanıtlamaktadır. Sosyal inovasyon her derde deva olmamakla birlikte geleneksel yardım anlayışının ötesinde ihtiyaç duyulan bazı değişiklikleri gerçekleştirmeye yönelik uygulanabilir bir çözüm modeli olma potansiyeline sahip olduğunu göstermiştir.

Katılımcıların sosyal inovasyon kavramını nasıl algıladıklarına bakıldığında genel olarak sosyal inovasyonun tanımı veya anlaşılması konusunda kafa karışıklığı olduğu görülmektedir. Genel olarak katılımcılar sosyal inovasyonun herhangi bir basit tanımını vermemişler, kendileri için yeni bir kavram olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgular sosyal inovasyon alanındaki literatürle uyumludur. Katılımcıların çoğu sosyal inovasyonu refah, kalkınma, sürdürülebilirlik, sosyal girişimcilik kavramları ile birlikte kullanmışlardır. Yapılan görüşmelerde sivil toplum kuruluşları içerisinde sosyal inovasyon kavramının ve rolünün güçlendirilmesi ve ortak bir dil oluşturulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların cevapları doğrultusunda sosyal inovasyon sürecini etkileyen faktörler değerlendirildiğinde kurumsal kültür, liderlik, risk alma ve finansman kavramları öne çıkmıştır. Kurumlarda yaratıcılığa değer verecek ve bunlara yatırım yapacak daha güçlü bir ortam sağlayan liderlerin ve kurum kültürünün yenilikçi çalışmaların ortaya çıkmasında kilit role sahip olduğu belirlenmiştir.

Sosyal inovasyonun gelişimini belirleyen faktörlerden birinin de finansman olduğu görülmüştür. Finansman kaynağı olarak bağışçıların geleneksel yardım kültürü dışına çıkmak istememeleri ve bağışların kullanılmasına yönelik beklentilerin yenilikçi projeler önünde bir engel olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın önemli bir bulgusu yenilikçi projeler için toplumun desteğinin artırılmasının önemidir. Sosyal inovasyon ve yarattığı etki topluma anlatılmalıdır. Dolayısıyla yenilikçi projelerinin duyurulması, bu projelerle ilgili hesap verebilirlik, sosyal etkinin ölçümü ve değerlendirme çalışmalarının önemi ortaya çıkmaktadır.

Görüşmeler genel olarak kuruluşların sosyal inovasyonu destekleyecek farklı bir gelir modellerinin olmadığını göstermektedir. Bu bulgu kuruluşların geleneksel finansman modellerinin ötesinde daha yenilikçi finansman modellerine ihtiyaçları olduğunu göstermiştir.

Bu çalışma aynı zamanda sosyal inovasyon ekosistemindeki iş birliği çeşidini ve yoğunluğunu anlamaya çalışmıştır. Katılımcıların tamamı uluslararası kalkınma ve insani yardım çalışmalarında iş birliği yapmanın önemini vurgulamışlardır. Bulgular farklı ortaklıklar içerisinde devlet kurumlarının, diğer sivil toplum kuruluşlarının, ulusal ve uluslararası kuruluşların olduğunu göstermektedir. Özel sektörlerle olan iş birlikleri çok fazla dile getirilmemiştir. Bu doğrultuda paydaşlar arasında finansal kaynak, personel eğitimi, bilgi/tecrübe, malzeme vb. paylaşımları yapıldığı tespit edilmiştir. Katılımcıların tamamı herhangi bir sosyal inovasyon merkezi, sosyal kuluçka merkezi, sosyal inovasyon dernekleri ya da üniversitelerin sosyal inovasyon merkezleri ile çalışmalarının olmadığını belirtmişlerdir. Verilen cevaplara göre bunun nedenleri olarak kuruluşlar arasındaki diyalog eksikliği, bu merkezlerin varlığından ve işlevlerinden haberdar olmama ve bu kuruluşlara ihtiyaç duymama olarak sıralanabilir.

Çalışmada, sivil toplum kuruluşları ile sosyal inovasyon destek kuruluşları arasında iş birliği kurulması ihtiyacı tespit edilmiştir. Bu noktada bilgi aktarımı, etkili uygulamaların belirlenmesi, paylaşılması ve yaygınlaştırılması konusunda daha çok şey yapılması gerektiği görülmektedir. Türkiye’de sosyal inovasyon gelişimi için tüm sektörlerden liderler ve uzmanlar tarafından genel bir strateji geliştirilmesi gerekliliği öne çıkmıştır. Bunun yanı sıra araştırma, uluslararası yardımlarda sosyal inovasyon için sektörler arası iş birliğinin nasıl kolaylaştırılabileceği ve geliştirilebileceği hakkında daha fazla bilgiye ihtiyacımız olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Katılımcılarla yapılan görüşmeler, uluslararası faaliyetlerde ev sahibi aktörlerle iş birliği yapmanın son derece önemli olduğunu göstermiştir. Yerel toplulukla işbirliği ve yerel şartların göz önünde bulundurulmasının zaman zaman maliyetleri düşürdüğünü, projelerin daha efektif gerçekleştiğini ve sürdürülebilirliğe katkı sağladığını göstermektedir.

Bulgular, projelerin içeriklerini yerele göre uyarlamanın ve projelere yereli de dâhil etmenin yerel sivil toplum kuruluşlarını ve yerel ekonomiyi desteklediğini göstermektedir. Ancak bazı katılımcılar ev sahibi ülkelerde yaşadıkları bürokratik sorunları dile getirmişler ve bürokratik işlerin yavaş işlemesinin, sıkı ve gereksiz denetimlerin inovatif çalışmalar önünde engel olabileceğini belirtmişlerdir.

Çalışma, sivil toplum kuruluşlarının uluslararası faaliyetlerde dezavantajlı toplulukların sorunlarına yenilikçi çözümler bulmanın ön koşullarından biri olan farklı kültürlerle özgü norm ve uygulamalara ilişkin yeterli bir anlayışa sahip oldukları görülmüştür. Katılımcılarla yapılan görüşmeler, yerel bağlamın anlaşılmasının ve yerele göre müdahale planı oluşturmaın projelerin verimliliğine katkı sağladığını göstermiştir.

Çalışma, kültür ve geleneklere saygının insani yardımların temelini oluşturduğunu, kültür ve gelenekleri anlamaın sivil toplum kuruluşlarının uluslararası faaliyetlerde uğraştığı

bazı ana sorunları aşmada bir yol sunduğunu tespit etmiştir. Bu çalışma, yerel bağlam hakkındaki düşüncemizi önemli ölçüde ilerletmiştir. Bunun yanı sıra uluslararası kalkınma ve insani yardımlarda yerel bağlamın önemi ile ilgili mevcut literatürün son derece az olduğu görülmüştür. Dolayısıyla çalışma bu alana katkı sağlamıştır.

Bu çalışma aynı zamanda kullanılan kapasite geliştirme çalışmalarını ve bu çalışmaları etkileyen faktörleri anlamaya çalışmıştır. Bulgular, Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşları tarafından daha çok insan kapasitesi, materyal kapasite, organizasyonel ve yapısal kapasite geliştirme faaliyetlerinin yapıldığını göstermektedir. Yapılan görüşmelerde elde edilen bulgular ile literatürdeki farklı kapasite türleri arasındaki karşılıklı bağımlılık savı örtüşmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının sınır ötesinde yaptıkları kapasite geliştirme faaliyetlerinin verimliliğini ve sürdürülebilirliğini etkileyen ekonomik, yasal, sosyal ve kültürel birçok faktör olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla kapasite geliştirme alanlarının birbirine paralel gitmesi hem de kapasite geliştirme aktörlerinin çeşitliliğinin ve iş birliği yoğunluğunun artması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Yapılan görüşmeler kalkınma ve insani yardım faaliyetlerine teknolojik yeniliklerin kullanımının önemini göstermiştir. Katılımcılara göre internet, mobil uygulamalar ya da diğer teknolojik araçlar sayesinde bazı faaliyetler daha kısa sürede ve mesafeden bağımsız olarak yapılabilmektedir. Bunun yanı sıra teknolojik araçlar sayesinde sosyal ihtiyaçlara ilişkin verileri toplanan, bunları insanlara duyurmanın ve bu ihtiyaçlar için bağışçılara ulaşmanın mümkün olduğunu göstermektedir. Bu da teknolojinin sivil toplum kuruluşlarının hizmet sunumunu, bilgi erişimini, iş birliği platformlarını ve daha birçok alanı önemli ölçüde değiştirdiğini göstermektedir. Bu durum teknolojinin sosyal ihtiyaçların karşılanması noktasındaki etkisinin daha kapsamlı şekilde araştırılması ihtiyacını doğurmuştur.

Yapılan bu çalışma sivil toplum kuruluşlarının dünyanın en dezavantajlı bölgelerinde yoksulluk ve yoksulluğun neden olduğu çok köklü sorunlara farklı projelerle çözüm bulma arayışında olduklarını göstermektedir. Küresel düzeyde sosyal hizmetler sunan sivil toplum kuruluşları ile insan ihtiyaçlarını karşılamaya ve insana hizmet etmeye odaklanan sosyal hizmet mesleğinin ortak değer ve hedefleri paylaştıkları görülmektedir. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarının küresel boyutta zorlu sorunlara çözüm ararken sosyal hizmet disiplini ve mesleğinin bakış açısına olan ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Sivil toplum kuruluşları da özellikle kendini küresel sorunlara adanmış sosyal hizmet uzmanları için önemli bir çalışma alanıdır. Dünyanın en savunmasız ve dezavantajlı topluluklarına yönelik hizmetleri hak temelli bir yaklaşımla iyileştirmeyi hedefleyen sosyal hizmet uzmanları ile uluslararası kalkınma alanının önemli bir aktörü olan sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğinin artması bir ihtiyaç olarak belirlenmiştir.

Bu araştırmada; mevcut küresel zorluklar, teknolojinin geldiği nokta ve sivil toplumun değişen rolü göz önüne alındığında yenilikçi düşünmenin sivil toplum kuruluşları için bir zorunluluk olduğu tespit edilmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının hâlihazırda sundukları hizmetlerin çok değerli olduğunu belirtmek önemlidir. Amaç sivil toplum kuruluşlarını eksik göstermek değil karmaşıklaşan küresel sorunlar, azalan kaynaklar karşısında köklü

değişimi vadeden ve gittikçe popüler bir kavram haline gelen sosyal inovasyonu tartışmak olmuştur.

Sosyal inovasyonun Türkiye’de daha yeni yeni konuşulmaya başlandığı, sosyal inovasyonla ilgili araştırmaların ve akademik çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Özellikle Türkiye’de sosyal inovasyonun ne olduğu, nasıl çalıştığı ve sosyal sorunları çözme potansiyeli ile ilgili çalışmaların sosyal inovasyon anlayışının arttırılması açısından son derece önemli görülmektedir. Bu çalışmanın özellikle uluslararası kalkınmada önemli rolü olan sivil toplum sektörü perspektifinden sosyal inovasyon alanına katkıda bulunacağı ve daha fazla çalışma ve araştırma için alanların belirlenmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın bulgularından yola çıkarak yenilikçi çözümlerin planlanması ve yönetilmesi konusunda uluslararası faaliyetleri olan sivil toplum kuruluşlarına ve sosyal inovasyon ekosistemindeki diğer kalkınma aktörlerine aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

Sosyal inovasyon kavramının ülkemizde daha yeni yeni konuşulmaya başlanmasından dolayı kavramın bilinirliğinin düşük düzeyde olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla sosyal inovasyonun bilinirliğini arttırmaya yönelik sosyal inovasyon ekosistemindeki tüm aktörlere önemli görevler düşmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının toplumsal sorunlara yenilikçi çözümlerle yaklaşma motivasyonlarının yüksek olduğu görülmüştür. Sivil toplum kuruluşlarında belirlenecek güçlü bir inovasyon stratejisi, kuruluşların temel amaçlarına daha kolay ulaşabilmelerini sağlayacaktır. Bundan dolayı sosyal inovasyon sivil toplum kuruluşlarının temel iş stratejilerine yerleştirilmelidir. Belirlenen sosyal inovasyon stratejisi doğrultusunda kurumlarda yenilikçiliği destekleyecek bir kurum kültürü oluşturulmalıdır. Bu konuda Give Directly, LivingGoods, APAPO, Carity:Water gibi dünyanın en yoksul insanların sorunlarını yenilikçi fikirler ile çözme misyonuna sahip küresel sivil toplum kuruluşlarının inovasyon stratejileri incelenebilir.

Kuruluşlarda organizasyonel değişikliklere gidilerek personele bilgi ve beceri sağlamak, araştırma ve yenilik süreçlerine rehberlik etmek adına sosyal inovasyon birimleri kurulabilir. Bu birimlerde tasarım odaklı düşünme becerisine sahip, diğer aktörlerle iş birliği ve etkileşimi sağlayacak doğrudan sosyal inovasyon alanından sorumlu profesyonel bir ekip istihdam edilebilir. Sosyal meseleleri tanımlama, farklı aktörlerle ortaklıklar kurma ve aynı zamanda insan onuruna uygun, hak temelli faaliyetlerin yürütülmesi açısından sosyal hizmet uzmanları da bu birimlere dâhil edilebilir.

Görüşmeler, uluslararası kalkınma ve insani yardım faaliyetlerinde yerel bağlamın önemini ortaya çıkarmıştır. Mesleki açıdan kültüre dayalı hizmet sunma donanımına sahip sosyal hizmet uzmanlarının yerel bağlamın anlaşılması ve sorunların bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi bakımından sivil toplum kuruluşlarının hizmet sunma biçimlerine katkı sunacağı düşünülmektedir (Abukan ve Yıldırım, 2019).

Toplumda sosyal inovasyonun bilinirliğini arttırmak ve değerinin anlaşılmasını sağlamak için var olan ya da ileride yapılacak inovatif örneklerin ve oluşturulan sosyal etkinin duyurulması için web siteleri, sosyal medya araçları daha aktif bir şekilde kullanılabilir.

Mevcut sosyal, ekonomik ve çevresel zorlukların üstesinden gelmek tek başına bir sivil toplum kuruluşu için çok da mümkün değildir. Sosyal inovasyonun ortaya çıkması için gerekli motivasyon, finansman, yasal düzenleme gibi birçok faktöre tek başına hiçbir aktörün sahip olması beklenemez. Günümüzde karşılaştığımız karmaşık toplumsal sorunların çözümü iş birliği, uzmanlık ve finansman yatırımını gerektirir. Literatür incelemesi ve alan araştırması yenilikçi uygulamaların ancak yoğun bir iş birliği sonucu ortaya çıkabileceğini göstermiştir. Sosyal inovasyon ekosistemindeki tüm aktörlerin iş birliği ve etkileşimi sivil toplum kuruluşlarının yapacakları inovatif çalışmalar için bir ön koşul olarak görülmektedir. Dolayısıyla diğer kalkınma aktörlerinin görev ve sorumluluklarının önemi ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin sosyal inovasyon ekosistemi içerisinde sosyal inovasyon merkezleri, sosyal inovasyon dernekleri, üniversitelerin sosyal kuluçka ve sosyal inovasyon merkezleri, devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır. Tüm bu kuruluşlar toplumsal zorluklarla nasıl baş edilebileceği konusunda kafa yormalarına rağmen aralarında bir iş birliği eksikliği görülmektedir. Bu ihtiyaca binaen sosyal inovasyon ekosisteminde paydaş olarak tanımlanabilecek sivil toplum, akademi, kamu ve özel sektörün birlikte çalışması önem taşımaktadır.

Türkiye'deki sosyal inovasyon merkezlerinin geçmişinin çok eskiye dayanmadığı görülmektedir. Türkiye'de sosyal inovasyon merkezlerinin sayısı arttırılmalıdır. Geleneksel çözümlere dirençli hale gelen sosyal sorunlarla başa çıkmak için yenilikçi uygulamaları araştıran, test eden, ölçeklendiren bu merkezlerin çok köklü sorunlara çözüm arayışında olan başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere diğer kalkınma aktörlerinin de hizmet sunumlarına katkı sunacaktır.

Üniversiteler sosyal inovasyon kavramının geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Son yıllarda Türkiye'de sosyal girişimcilik ve sosyal inovasyon alanına artan bir ilgi vardır. Türkiye'deki 203 üniversitenin 16'sında sosyal girişimcilik alanında faaliyetler yürütülmekte ve bunların 13'ünde doğrudan sosyal girişimcilik ve sosyal inovasyona yönelik dersler bulunmaktadır (BC, 2019: 37). Özellikle sosyal hizmet gibi odağı toplumsal sorunlar olan bölümlerde doktora düzeyinde ders olarak sosyal inovasyonun müfredata eklendiği görülmektedir. Bu gelişmeler ümit verici olsa da Türkiye'de sosyal inovasyon alanı ile ilgili çalışmaların birçok gelişmiş ülkeye göre yeni ve sınırlı olduğu görülmektedir.

Sosyal inovasyonla ilgili üniversitelerde daha çok araştırma yapılması ve sosyal inovasyon ekosistemindeki aktörler arasında bilgi paylaşımı hem konu ile ilgili bilinirliğin artmasını hem de hizmet sunumlarının daha etkili ve sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır. Bunun yanı sıra bu alanda yapılacak saha araştırmaları, sosyal inovasyonu destekleyen ya da engelleyen koşulların daha iyi belirlenmesine yardımcı olmakla birlikte sivil toplum kuruluşlarının sosyal inovasyon kapasitesini arttırmaya yönelik öneriler de sağlayabilir. Son birkaç yılda sosyal hizmetlerde sosyal inovasyon akademik çalışmalara konu olmaya başlamıştır. Çalışma alanlarından biri sivil toplum kuruluşları olan sosyal hizmet uzmanlarının lisans, yüksek lisans, doktora programlarına sosyal inovasyon, sosyal girişimcilik, tasarım odaklı düşünme gibi derslerin eklenmesi öğrencilere farklı

bakış açıları kazandıracaktır. Üniversiteler geleceğin sosyal inovatörlerini yetiştiren önemli yerlerdir.

Bu çalışma aynı zamanda sivil toplum kuruluşları ve insani hizmet sunan tüm kuruluşlarda sosyal inovasyonu desteklemeyi amaçlayan politikalara duyulan ihtiyacı da ortaya çıkarmıştır. Yapılacak sosyal inovasyon politikası, hem sosyal inovasyon arz ve talebini arttırmakla birlikte sosyal inovasyonların gelişebileceği daha geniş bir çevre oluşturabilir. Son yıllarda Türkiye’de sosyal inovasyon alanına ilişkin politikalarda artış olduğu görülmektedir. Dışişleri Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde kurulan birimler, TÜBİTAK, Erasmus ve Horizon 2020 gibi AB topluluk programları ile İstihdam ve Sosyal Yenilik Aracı gibi AB finansman araçları sosyal inovasyon alanının gelişimine destek sağlamasına rağmen Türkiye’de sosyal inovasyon alanında genel bir stratejinin olmadığı görülmektedir. Türkiye’de tüm sektörlerden liderler ve uzmanların bir araya gelerek genel bir sosyal inovasyon stratejisi oluşturulması gerekmektedir. Sosyal inovasyonu teşvik edici yasal düzenlemeler ile ülke çapında sosyal inovasyon strateji belgesi ve eylem planı hazırlanmalıdır. Atılacak bu adımlar toplumdaki farkındalığı artırmak için kritik öneme sahiptir. Sosyal inovasyon kavramının toplumda bir karşılığının oluşması özellikle sivil toplum kuruluşlarına bu alanda toplumun desteğini arttıracaktır.

Devlet ve diğer aktörler tarafından sosyal inovasyon alanında daha fazla araştırma ve çalışma yapılması teşvik edilmelidir. Sosyal inovasyon girişimlerinin maddi olarak desteklenmesi, sivil toplum kuruluşlarında yenilikçi çözümlerin geliştirilmesi ve yayılmasını da destekleyecektir.

Sosyal inovasyon için stratejik ve tasarım odaklı düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar devlet tarafından yatırım yapılması gereken önemli bir alandır. Stratejik ve tasarım odaklı düşünebilme becerisini geliştirmeyi hedefleyen dersler anaokulundan başlayıp tüm kademelerde müfredata eklenmelidir. Son yıllarda bu alanla ilgili olumlu gelişmeler olmuştur. Bu gelişmelerden biri 2018 yılında düzenlenmeye başlanan TEKNOFEST’tir. Türkiye Teknoloji Takımı Vakfı ve T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın yürütücülüğünde düzenlenen İnsanlık Yararına Teknoloji Yarışması Sosyal İnovasyon Kategorisi’nde ilkokul/ortaokul düzeyinde de katılımlar olmuştur. Bu gibi faaliyetlerin çoğalması önemlidir.

Bu çalışma, Sosyal inovasyon alanında sivil toplum kuruluşları ve diğer kalkınma aktörleri için gelecekteki tartışmalara katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada kullanılan araştırma yöntemine ek olarak faaliyette bulunan ülkelerde etnografik yöntem kullanılarak yapılacak bir araştırma, yerel kültürün kendini ifade etmesine fırsat tanınmasıyla birlikte sonuçların kalitesine katkı sunabilir. Sosyal inovasyon ekosistemindeki farklı aktörleri kapsayan ve başka ülkelerle karşılaştırılmalı araştırmalar yapılabilir. Tüm sınırlılıklara rağmen araştırma, uluslararası kalkınma ve insani yardım faaliyetlerinde sosyal inovasyonun rolü ve nasıl algılandığı ile ilgili önemli ipuçları sunmuştur.

KAYNAKÇA

- Abukan, B. ve F. Yıldırım. (2019). Kırsal Alanda Toplum Kalkınması İçin Sosyal Hizmette Kültürel Yetkinliğin Önemi. *Tarih Okulu Dergisi*. 41. (1666-1681).
- Afaq, A.(2013). Capacity Development and Leadership Challenges In The NGO Sector of Pakistan. The degree of Doctor of Philosophy. College Of Social Sciences and Public Policy. Florida State University.
- Akbulut, H. (2017). Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*. Sayı 5. <http://www.mfa.gov.tr/ekonomik-isbirligi-ve-kalkinma-teskilati.tr.mfa>.
- Akça, H. ve K. Esengün. (2004). Dış Yardımlar: Algılanışı, Nedenleri ve Sonuçları. *Standart Ekonomik ve Teknik Dergi*. 509.(82-86).
- Akçıl, A. (2019). Sosyal İnovasyon Üzerine Bir Araştırma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Allum, C. (2007). International Volunteering and Co-Operation: New Developments In Programme Models. Paper Presented At The IVCO 2007 Conference, Montreal, Canada.
- Altan, İ. (2020).Geçmişten Geleceğe Sosyal Hizmet ve Sivil Toplum. *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*. (54). (108-109).
- Altahir, A. A. (2015). *Rethinking the Relationship of International NGOs and Local Partners*. Advanced Training Program on Humanitarian Action (ATHA). Harvard Humanitarian Initiative.
- Alataş, S. (2014). *Ekonomik Kalkınmayı Belirleyen Faktörler: Ampirik Bir Analiz*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aydın.
- Anheier, H.K. ve M. Salamon. (1999). Volunteering in Cross-National Perspective: Initial Comparisons. *Law and Contemporary Problems*. 62(4). (43-65).
- Anheier, H.K., M. Glasius ve M. Kaldor. (2001). Introduction Global Civil Society. H. Anheier, M. Glasius and M. Kaldor (Ed.). *Global Civil Society* içinde. (3-22). Oxford: Oxford University Press.
- Anheier, H. K. , G. Krlev, S. Preuss, G. Mildenberger, R. Bekkers, W. Mensink, A. Hernandez ve B. Adelaja. (2014). *Social Innovation as Impact of The Third Sector*. European Commission 7th Framework Programme. Belgium: European Commission. DG Research.
- Asenova, D. ve Z. Damianova. (2019). The Interplay Between Social Innovation and Sustainability In The Case Projects. *Atlas of Social Innovation. A World of New Practices*. ISBN: 978-3-96238-157-8.
- Atatanır, H. (2016). *Türkiye’de Yoksulluk, Sosyal Yardım Ve Sivil Toplum: Hak Temelli Yaklaşım Açısından Bir Değerlendirme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Ateş, G. ve E. Ögütoğulları. (2012). Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulamalar. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt 14, Sayı. 2. (33-54).

- Ateş, M. (2017). *Sosyal İnovasyon ve Türkiye: Potansiyeli, Dinamikleri ve Sosyal İnovatif Çalışmaları Desteklemede Devletin Rolü*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Aktaş, F. (2017). *Türkiye'nin Uluslararası Sosyal Hizmetleri: Türk Kızılayı, Türkiye Diyanet Vakfı, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Arda, M. (2011). En Az Gelişmiş Ülkeler, Birleşmiş Milletler IV.EAGÜ Konferansı ve Özel Sektör. *Dış Ticarete Durum Dergisi*. Sayı:2. (44-52).
- Arslan, K. (2012). Birleşmiş Milletler En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansının Düşündürdükleri. *Düzce Üniversitesi Yönetim ve Eğitim Bilimleri Dergisi*. (2).
- Ashta, A., K. Dayson, R. Gera, S. Hettihewa, N. V. Krishna ve C. Wright. (2013). Microcredit as a Social Innovation. F. Moulaert, D. MacCallum, A. Mehmood ve A. Hamdouch. Cheltenham (Ed.). *The International Handbook on Social Innovation* içinde. (80-92).
- Austin, J., H. Stevenson, J. Wei-Skillern. (2006). Social and Commercial Entrepreneurship: Same, Different or Both?. *Entrepreneurship Theory & Practice*. 30 (1). (1-22).
- Aytaç, S. ve A. Çarkoğlu. (2019). Türkiye’de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik. *TÜSEV Yayınları*. No 84. ISBN 978-605-81428-7-9.
- Bakan, S. ve E.K. Kocağ. (2012). Küreselleşmenin Azgelişmiş Ülkelere Etkileri. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*. 4(1): (283-292).
- Barringer, B. ve J. Harrison. (2000). Walking a Tightrope: Creating Value Through Interorganizational Relationships. *Journal of Management*. 26(3): (367-403).
- Bateman, M ve H. Chang. (2014). The Rise and Fall of Muhammad Yunus and The Microcredit Model. International Development Studies. Freelance Consultant On Local Economic Development and Visiting Professor of Economics At Juraj Dobrila At Pula University, Croatia.
- Bates, S.M. (2012). The Social Innovation Imperative. https://ssir.org/books/excerpts/entry/the_social_innovation_imperative. Erişim tarihi:18 Eylül 2018.
- Bayraktar, F. (2017). Neo-liberalleşme, Sivil Toplum Kuruluşları ve ‘Projecilik’: Eleştirel Bir Bakış, *Amme İdaresi Dergisi*. 50 (2).(105-142).
- BC (British Council). (2019). The State of Social Enterprise in Turkey. Available at: https://www.britishcouncil.org.tr/en/programmes/education/social-enterprise_research. Erişim tarihi: 20 Ekim 2019.
- Beki, A. (2015). Türkiye’de Sosyal Hizmet Uygulamaları Sosyal Hizmetler Ön Lisans Programı. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Bekkers, V., L. Tummers, B.G. Stuijzand, ve W. Voorberg. (2013). *Social Innovation in the Public Sector: An integrative framework*. LIPSE Working papers, 1. Rotterdam: Erasmus University Rotterdam.
- Biggs, R., F. R. Westley ve S. R. Carpenter. (2010). Navigating The Back Loop: Fostering Social Innovation and Transformation in Ecosystem Management. *Ecology and Society*. 15(2).

- Birinci, M. (2018). Sosyal Hizmet Örgütleri ve Yenilikçi Yaklaşımların Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2 (2) , 43-62.
- Blanco, E., I. Carreras ve M. Sureda. (2011). *Innovate for Social Change from Ideas to Action*. ESADE-PwCSocial LeadershipProgramme. Ramon University.
- Boelman, V. ve C. Heales. (2015). *Social Innovation: Driving Force of Social Change*. Social Innovation Strategies Regional Report. December 2015, Version 1.
- Bond. (2016). An introduction to social innovation for NGOs, Licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License, London, UK.
- Braithwaite, P. (2015). Social innovation ecosystems. Building Change Trust: Belfast. https://www.buildingchangetrust.org/download/files/BCT_SIE_Report_Final.pdf.
- Brodhead, T. (2011). Reflections on Philanthropy and Society: The Speeches of Tim Brodhead; The J.W. McConnell Family Foundation: Montreal, QC, Canada.
- Brown, D. (2009). *The Effectiveness of Non-Governmental Organizations (NGOs) within Civil Society*. A Master's Thesis submitted to The Faculty of the Master of Science in International Studies Program In Candidacy for the Degree of Master of Science in International Studies. Rochester. New York, the United States of America.
- Bulut, F. (2016). Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Uluslararasılaşma Süreçleri. *İlke İlim Kültür Eğitim Derneği*. Sayı:2.
- Butzin, A. ve J. Terstriep. (2018). Actors and Roles in Social Innovation. J. Howaldt, C. Kaletka, A. Schröder ve M. Zirngiebl (Ed.). *Atlas of Social Innovation: New Practices for a Better Future* içinde. Dortmund University: Dortmund. (77-80).
- Capgemini Consulting (2019) Technological Innovation for Humanitarian Aid and Assistance. European Parliamentary Research Service. Scientific Foresight Unit (STOA). Brussels. European Union. <https://doi.org/10.2861/545957>.
- Caulier-Grice, J., A. Patrick ve R. Norman. (2012). *Defining Social Innovation*. A Deliverable of The Project: The Theoretical, Empirical And Policy Foundations For Building Social Innovation in Europe (TEPSIE). European Commission. 7th Framework Programme. Brussels: European Commission, DG Research.
- CDP (Committee on Development Planning). (2009). *Handbook on the Least Developed Country Category: Inclusion, Graduation and Special Support Measures*. United Nations. Publication No. E.07.II.A.9.
- Century, J. R. (1999). *Determining Capacity within Systemic Educational Reform*. Paper Presented At The Annual Meeting of the American Educational Research Association, Montreal, Quebec, Canada.
- Charnovitz, S. (1997). Two Centuries of Participation: NGOs and International Governance. *Michigan Journal of International Law*. 18 (2). (183-286).
- Chitra, ve S. Poddar. (2015). Creativity and Innovation: A Business Practice to Realize the Concept of Make in India. *International Journal of Business Management*. ISSN NO. 2349-3402. 2(1).

- Christensen, R. (2006). Administration International Nongovernmental Organizations: Globalization, Policy Learning and the Nation-State. *International Journal of Public Administration*. 29. (281–303).
- Christrup, S. (2011). *International Nongovernmental Organizations (INGOs) in Sri Lanka*. Master's Thesis in Development Studies. School of Social Work. Lund University Faculty of Social Science.
- Clausen, S. D. (2013). *Social Innovation, Social Innovativeness Among Social Enterprises in Cape Town*. Master's Thesis. International Business and Development Studies Copenhagen Business School. Copenhagen.
- Cnaan, R. A. ve D. Vinokur-Kaplan. (2015). Social innovation: Definitions, Clarifications and a New Model. R. A. Cnaan ve D. Vinokur-Kaplan (Ed.). *Cases In Innovative Nonprofits: Organizations That Make a Difference* içinde. ISBN 978-1-4522-7770-7. (1-16).
- Coombs, R. ve J.S. Metcalfe. (2002). Innovation in Pharmaceuticals: Perspectives on the Co-ordination, Combination and Creation of Capabilities. *Technology Analysis & Strategic Management*. 14 (3). (261-271).
- Correia, S., V. Oliveira ve C. Gomez. (2016). *Dimensions of Social Innovation and the Roles of Organizational Actor: the Proposition of a Framework*. Mackenzie Management Review, 17(6). Special Edition. ISSN 1518-6776. (102-133).
- Contreras, M. C. (2015). Sustainable Development: A Path to Social Innovation, https://www.researchgate.net/publication/279853983_Sustainable_Development_A_path_to_Social_Innovation. Erişim tarihi: 5 Ekim 2019.
- Coutts, J., K. Roberts, F. Frost ve A. Coutts. (2005). *The Role of Extension in Building Capacity - What Works, and Why*. <http://www.rirdc.gov.au/reports/HCC/07-102.pdf>.
- Creswell, J.W. (2009). *Research Design Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. SAGE Publications.
- CSI (Centre for Social Innovation). (2018). Unlocking Canadian Social Innovation. Published by the Centre for Social Innovation.
- Cunha, J., P. Benneworth ve P. Oliveira. (2015). Social Entrepreneurship and Social Innovation: A Conceptual Distinction. Handbook of Research on Global Competitive Advantage through Innovation and Entrepreneurship. IGI Global. (616-639).
- Çerçi, Ü. (2019). *Sosyal Inovasyonun Kurumsal İmaja Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı. Konya.
- Dang, L. (2009). *Non-Governmental Organizations (NGOs) and Development: An Illustration of Foreign NGOs in Vietnam*. A thesis presented to the Faculty of the Center for International Studies of Ohio University.
- Davies, A. ve J. Simon. (2013). How to Grow Social Innovation: A Review and Critique of Scaling and Diffusion for Understanding The Growth of Social Innovation. Paper prepared for the 5th International Social Innovation Research Conference, 2-4 September 2013, Oxford.
- Dees, J. G. (1998). The Meaning of Social Entrepreneurship. Stanford Business School Centre for Social Innovation.

- Devereux, P. (2008). International Volunteering for Development and Sustainability: Outdated Paternalism or a Radical Response to Globalisation?'. *Development in Practice*. 18 (3): (357-370).
- Denizhan, E. (2010). Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya Politikası ve Tika. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. Cilt 2. Sayı 1.
- Dover, G. ve T.B. Lawrence. (2012). The Role of Power in Nonprofit Innovation. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 41(6). (991-1013).
- Drake, I. (2018). Social Innovation and Collaboration. Identifying and Engaging Stakeholders with Power, Purpose, Passion and Presence. G.-E. Torgersen (Ed.). *Interaction: 'Samhandling' Under Risk. A Step Ahead of the Unforeseen* içinde. (213-232).
- Dube, N., T. Van der Vaart, R.H. Teunter, L.N. Van Wassenhove. (2016). Host Government Impact on the Logistics Performance of International Humanitarian Organisations. *Journal of Operations Management*. 47(48). (44-57).
- EC (European Commission). (2013). *Guide to Social Innovation*. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/12d044fe-617a-4131-93c2-5e0a951a095c>.
- Eckman, K. (1993). Using Indicators of Unsustainability in Development Programs. *Impact Assessment*. Vol 17. (275-285).
- Edwards, M. E., C. E. Matti ve E. Alcántara. (2012). *Fostering Quality of Life Through Social Innovation: A Living Lab Methodology Study Case*. Review of Policy Research. 29 (6). (672-692).
- Edwards, S. (2014). Economic Development And The Effectiveness Of Foreign Aid: A Historical Perspective. Working Paper. 20685 <http://www.nber.org/papers/w20685>.
- Eichler, M. G. ve E.J. Schwarz. (2019). What Sustainable Development Goals Do Social Innovations Address? A Systematic Review and Content Analysis of Social Innovation Literature. *Journal of Sustainability*. 11(2). (1-18).
- Elçi, Ş. (2007). İnovasyon Kalkınmanın ve Rekabetin Anahtarı. Technopolis Group. Ankara.
- Elçi, O. (2011). *En Az Gelişmiş Ülkelerin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Görünümü Işığında Bu Ülkelere Sağlanan Yardımlara İlişkin Bir Değerlendirme*. BM IV. En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı Bülteni. AB ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı.
- Engin, E. ve B. Akgöz. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Değerlendirilmesi. *Selçuk İletişim*. 8, 1. (85-94).
- Erbil, C. (2015). *İşletmelerin İnovasyon Sürecinde Sosyal Fayda Yaratma Becerileri: Sosyal İnovasyon Çerçevesinde Örnek Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İşletme Anabilim Dalı. Konya.
- Erdoğan, S. (1997). 1980 Sonrası Türkiye Milli Gelirindeki Değişmeler. *Gazi Üniversitesi Kamu ve Özel Hukuk Dergisi*. Cilt 1. Sayı 2.
- Ersoy, B.A. ve C. M. Şengül.(2008). Yenilikçiliğe Yönelik Devlet Uygulamaları ve AB Karşılaştırması. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*.15/1.(59-74).

- Ertüzün, T. (1970). Türk Ekonomisinin 1923-1973 Dönemlerinde Dış Yardım İlişkileri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*. Cilt: 30. Sayı: 1-4. (163-183).
- Estes, R. (2010). United States-Based Conceptualization of International Social Work Education. : https://repository.upenn.edu/spp_papers. Erişim tarihi: 20 Eylül 2019.
- Fadaee, A. ve H. O. Abd Alzahrh. (2014). Explaining The Relationship Between Creativity, Innovation And Entrepreneurshi. *International Journal of Economy, Management and Social Sciences*. 3 (12).(1-4).
- Fazzi, L. (2012). Social Work in the Public and Non-profit Sectors in Italy: What Are The Differences?. *European Journal of Social Work*. 15 (5). (629-644).
- Fidan, T. (2020). *Sürdürülebilir Kalkınma İçin Sosyal İnovasyon ve Sosyal Hizmet: Alternatif Bir Modelleme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).Yalova Üniversitesi. Sosyal Hizmet Bölümü. Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Yalova.
- Frost & Sullivan (2014). Sosyal İnovasyon Araştırma Raporu. <https://social-innovation.hitachi-/media/project/hitachi/sib/tr-tr/about/whitepaper/pdf>.
- Franco, O., G. Candela ve E. Barreno. (2018). The Key Factors in Social Innovation Projects. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 9(5). (107-116).
- Garcia, D. ve D. Macharia. (2014). *Collaboration Between Sectors for Social Innovation: The Refugee Housing Unit Case*. Master of Science in Business Administration Strategy and Management in International Organizations. Linköping University.
- Goldenberg, M. (2004). The Future of Social Innovation in Canada. Retrieved from Canadian Policy Research Networks website: http://www.cprn.org/documents/33243_en.pdf.
- Goldenberg, M., W. Kamoji, L. Orton ve M. Williamson. (2009). *Social Innovation In Canada: an Update*. Ottawa: Canadian Policy Research Networks Inc.
- Gök, A. (2012). The Role Of Governance On Growth In Least Developed Countries. (Yayımlanmamış Yüksel Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. İktisat Anabilim Dalı. İstanbul.
- Göymen, K. (2004). Küresel Sivil Toplum: Gereksinme, Fırsatlar ve Engeller. I. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi. *Küresel Demokrasinin Gelişmesi ve Katılım Sağlanması Açısından Sivil Toplum Kuruluşları Bildiriler Kitabı*. (67-71).
- Gündüz, A. ve M. Kaya, M. (2014). Küresel Dünyada Sivil Toplum Kuruluşlarının Ekonomik Kalkınmadaki Rollerine Üzerine Bir Değerlendirme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. Sayı 10.
- Güner, F.M. (2019). Üçüncü Sektörde Finansal Şeffaflık Sorunu: Türkiye’deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Şeffaflık Düzeylerinin İncelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 11(4). (3245-3255).
- Gürel, M. (2010). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şirketlerinde İnovasyon Algısı Üzerine Bir Araştırma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Gürtaş, F. (2013). Teknoloji Destekli Sosyal İnovasyon. *Optimist Girişim İnovasyon Yönetim Dergisi*. Aralık. (12-13).
- Harris, M. ve D. Albury. (2009). The Innovation Imperative: Why Radical Innovation is Needed to Reinvent Public Services for the Recession and Beyond. NESTA.London.

- Hartwell, A.(2006). Meeting EFA: Ghana School for Life (EQUIP2 Case Study). Washington, D.C.: Educational Quality Improvement Program 2 (EQUIP2), Academy for Educational Development (AED).
- Hava, F. (2016). *Türk Dış Politikasında TİKA Bağlamında Yumuşak Güç Kullanımı ve Balkanlar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale.
- Hawthorne, H. (2011). *The Least Developed Countries, the World Trade Organisation and the Norm of Special Treatment*. Thesis submitted for the Degree of Doctor of Philosophy. City University, Department of International Politics.
- Helmut A. ve G. Marlies G. (2001). *Introducing Global Civil Society*. Oxford University Press. Oxford, UK. ISBN 9780199246441. (3-22).
- Hetherington, D. (2008). Case Studies in Social Innovation A Background Paper. Per capita. <https://percapita.org>. <https://apo.org.au/sites/default/files/resource-files/2009-01/apo-nid3954.pdf>.
- Hitachi. (2014). Toplumsal Zorlukları Aşmak İçin Sosyal İnovasyon, Sosyan İnovasyon Araştırma Raporu. https://social-innovation.hitachi/-/media/project/hitachi/sib/tr-tr/about/whitepaper/pdf/social-innovation_tr.pdf?upd=20191004143250Z&la=tr-tr&hash=CC2C2931B63CBDDCBAAE67634A51BA4E. Erişim tarihi: 05 Ekim 2018.
- Howaldt, J. ve M. Schwarz. (2010). Social Innovation: Concepts, Research Fields and International Trends. International Monitoring. (1–88).
- Howaldt, J., C. Kaletka ve A. Schroder. (2016). Important Actors within an Ecosystem of Social Innovation. *European Public Social & Social Innovation Review*. Vol 1, Issue 2. ISSN 2529-9824.
- <https://medium.com/imeceplatformu/t%C3%BCrkiye-sosyal-i%CC%87novasyon-ekosistem-haritas%C4%B1-analiz-raporu-aae46302794e>. Erişim tarihi: 3 Mayıs 2018.
- <http://www.sosyal-inovasyon.com>. Erişim tarihi: 4 Nisan 2018.
- <http://www.mikadoconsulting.com/sayfa/18/sosyal-inovasyon>. Erişim tarihi: 12 Mayıs 2018.
- <https://istasyon.tedu.edu.tr/tr/about/>. Erişim tarihi: 4 Nisan 2018.
- <https://www.istka.org.tr/kurumsal/hakkimizda/>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2018.
- https://www.abc.org.tr/TR/PROJECTS_452/kadinlara-yoneli%CC%87k-beceri%CC%87geli%CC%87sti%CC%87rme-programi. Erişim tarihi: 20 Şubat 2019.
- <https://www.familyforeverychild.org/Pages/Category/what-we-do>. Erişim tarihi: 12 Nisan 2018.
- <https://www.rainforestfoundationuk.org/forestlink-expands-to-new-communities-in-africa>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2018.
- https://livinggoods.org/wp-content/uploads/2019/06/Living_Goods_SIHI_Case_Collection.pdf. Erişim tarihi: 6 Nisan 2018.
- <https://www.tadd.org.tr/tr/projeler/gunes-kiti-dagitimi>. Erişim tarihi: 15 Mayıs 2018.
- <https://www.ihh.org.tr/haber/10-yilda-100-bin-katarakt-ameliyati-gerceklestirdik>. Erişim tarihi: 15 Mayıs 2018.
- <https://www.sendegel.org.tr/projelerimiz--degirmen-projesi.php>. Erişim tarihi: 16 Mayıs 2018.

- https://www.denizfeneri.org.tr/haberler/benin-de-kadin-egitim-merkezi-acilisi_4464/. Erişim tarihi: 16 Nisan 2018.
- <https://www.sadakatasi.org.tr//page/arakanlilar-icin-gelir-temini-projesi/139>. Erişim tarihi: 16 Nisan 2018.
- <https://www.tebessum.org.tr/faaliyet-detay.asp?kayitID=22>. Erişim tarihi: 16 Nisan 2018.
- https://yeryuzu.org.tr/tr/su-kuyusu-ve-tesisleri_41.htm. Erişim tarihi: 14 Nisan 2018.
- <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/millennium-development-goals.html>. Erişim tarihi: 13 Mayıs Nisan 2018.
- <https://workventures.com.au/about-workventures/>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2018.
- <https://www.open.ac.uk/about/main/> Erişim tarihi: 12 Nisan 2018.
- <https://www.childlineindia.org/a/about/childline-india> 2018. Erişim tarihi: 12 Nisan 2018.
- <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/millennium-development-goals.html>. Erişim tarihi: 11 Mart 2018.
- <https://innoway.me/innovation-definition/>. Erişim tarihi: 15 Ocak 2019.
- Hubert, A. (2011). Empowering People, Driving Change, Social Innovation in the European Union, Bureau of European Policy Advisers - European Commission, Publications Office of the European Union, Luxembourg. [Http://Ec.Europa.Eu/Epsc/](http://Ec.Europa.Eu/Epsc/).
- Irish Aid. (2013). Comhlámh's Survey On International Volunteering From Ireland. This report was prepared with research undertaken by Siobán O'Brien Green, Research and Policy Officer, Comhlámh.
- Johanson, R. ve A. Adams. (2004). Skills Development in Sub-Saharan Africa. The International Bank for Reconstruction and Development. The World Bank.
- Kara, A. (2015). *Sosyal Politikalarda Yeni Yaklaşım, Yöntem Ve Kentsel Uygulamaların Geliştirilmesi Bir Sosyal İnovasyon Örneği Olarak "Şeker Hayat"*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Kara, Y. (2019). Makro Sosyal Hizmet Çerçevesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 4 (2). (155-169).
- Karadağ, E.Y. (2017). *Sosyal Hizmet Disiplini ve Sivil Toplum İlişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kardaş, T ve R. Erdağ. (2012). Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA, *Akademik İncelemeler Dergisi*. Cilt:7. Sayı:1.
- Karlberg, F. ve R. Simon. (2007). An Explorative Journey in Understanding Social Entrepreneurship. Master Thesis. Department of Business and Administration. Lund University.
- Katıman, E. (2016). Yardım Kuruluşu Olmanın Ötesinde Bir Örgüt: Uluslararası Kızılhaç Komitesi. *Türkiye Barolar Birliği*. (391-393).
- Kaya, E. (2017). Avrupalılık Kimliği ve Avrupa Birliği Vatandaşlığı Eğitimi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 21(2).(407-433).

- Kaynak, Z. (2011). Birleşmiş Milletler En Az Gelişmiş Ülkeler (BM-EAGÜ) 4. Konferansı Görev Raporu. Yurtdışı Toplantı Sonrası Değerlendirme Raporu.
- Kayalar, M. ve E.T. Arslan. (2009). Ashoka'ya Üye Sosyal Girişimcilerin Türkiye ve Dünyadaki Faaliyet Alanlarının Karşılaştırılması. *SDÜ Vizyoner Dergisi*. 1(1). (56-76).
- Kerrigan, K.(2012). *An Exploration into the Perceived Effects of International Volunteering and Service on Host Communities in the Global South*. Master of Arts In International Studies. University Of San Francisco.
- Kesgin, B. (2011). Yardımlaşma ve Dayanışma Aracı Olarak Sivil Toplum. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*. 8(30), (63-76).
- Khan, R. (2017). *The Contribution of Socially Driven Businesses and Innovations to Social Sustainability*. Thesis for the Degree of Doctor of Philosophy. Acta Universitatis Lappeenrantaensis. Finland.
- Klein, F. , M. Bansal ve J. Wohlers. (2017). Beyond the Noise: The Megatrends of Tomorrow's World. LOGOPUBLIX Fachbuch Verlag. 3927985503, 9783927985506.
- Koç, O. (2010). Toplumsal Sorunlarla Mücadelede Bir Kaldıraç Olarak Sosyal İnovasyon ve Sosyal Girişimcilik Açısından Önemi. *Girişimcilik Dergisi*.(5: 2). (205-212).
- Koç-Başaran, Y. (2017). Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5(47). (480-495).
- Koçak, O. ve E. Kavi. (2014). Sosyal Politika Aktörü Olarak Sosyal Girişimci Belediyecilik. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*. 3(6). (26-49).
- Kogabayev T. ve A. Maziliauskas. (2017). The Definition and Classification of Innovation. *Holistica*. 8(1). (59-72).
- Konda, I., J. Stare ve B. Rodica. (2014). *Social Innovations: The Way to Sustainable Development*. Faculty of Economics, University of Niš. International Scientific Conference.
- Kostiainen, A.E.(2012). *Combining Environmentalism, Developmentalism and NGOs*. Master's Thesis. Univecity Of Helsinki. Faculty of Social Sciences. Finland.
- Köse, S. (2013). *Sürdürülebilirlik Perspektif İçinde Sosyal Devlet Yaklaşımı: STK'ların Sosyal İnovasyon Rolü ve Yoksullukla Mücadelede Son Modeli*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kubar, Y.(2014). *Az Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Kalkınma Göstergeleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Bir Panel Veri Analizi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Kulaklıkaya, M. (2008). Kalkınma Yardımında Dünyadaki Son Trendler ve TİKA. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*. 31.(14-29).
- Kumari,, R, K. Kwon, B. Hee Lee, K. Choi. (2019). Co-Creation for Social Innovation in the Ecosystem Context: The Role of Higher Educational Institutions, *Journey of Sustainable*, 12(307).
- Laaksonen, O. (2012). Social Innovation in The Private Sector: Evaluating The Effectiveness Of The Business Model Canvas In Fostering Social Value Creation. Master of Arts Thesis. Aalto University.

- Lancaster, C. (2007). *Foreign Aid Diplomacy, Development, Domestic Politics*. The University of Chicago Press.
- Lattimer, C. ve S. Swithern. (2017). Global Humanitarian Assistance Report. Development Initiatives. <http://devinit.org/wp-content/uploads/2017/06/GHA-Report-2017-Full-report.pdf>.
- Le Ber, J. (2010). *Cross-Sector Models of Collaboration for Social Innovation*. Graduate Program in Business Administration. The School of Graduate and Postdoctoral Studies. The University of Western Ontario London. Ontario, Canada.
- Lee, H. (2015). *The Role of Relationships in Building Capabilities for Social Innovation: The Case of Social Enterprises*. University of the West of England. Bristol Business School Faculty of Business and Law. Bristol.
- Lewis, D. (2006). Globalization And International Service: A Development Perspective. *Voluntary Action*. 7(2). (13-26).
- Li, B. ve Y. Wang. (2011). Non-Governmental Organizations (Ngos) Working with Social Welfare in China Characteristics, Difficulties, Possibilities. *Social Work, Specialisation in International Social Work*.
- Lin, S. (2017). Inspiration Exploring for Entrepreneurs through Case Analysis on the Development of the Big Issue. *Universal Journal of Industrial and Business Management*. 5(2).(23-27).
- Lough, B. (2008). *Impacts of International Volunteering and Services*. Statement of Area Specialization Toward Fulfillment of the Requirements for Doctor of Philosophy in Social Work. Washington University. School of Social Work. Washington.
- Lough, B. ve L. Matthews. (2013). Measuring and Conveying the Added Value of International Volunteering. Forum Discussion Paper. <https://forum-ids.org/wp-content/uploads/2013/12/Forum-Discussion-Paper-Measuring-and-Conveying-the-Added-Value-of-International-Volunteering-FINAL.pdf>
- Lough, B. (2013). *International Volunteer Service*. Encyclopedia of Social Work. Edition: 20th. Oxford University Press, National Association of Social Worker.
- MacIntyre, L.M, C.M. Waters, S.H. Rankin, E. Schell, J. Laviwa ve M.R. Luhanga. (2013). How Community Trust was Gained by an NGO in Malawi, Central Africa to Mitigate the Impact of HIV/AIDS. *Journal of Transcultural Nursing*. 24(3). (263-270).
- Magis, K. ve C. Shinn. (2009). Emergent Themes of Social Sustainability. J. Dillard, V. Dujon ve M.C. King (Ed.). *Understanding the Social Aspect of Sustainability* içinde. New York, NY: Routledge.
- Mainsah, E., S.R. Heuer, A. Kalra ve Q. Zhang. (2004). Grameen Bank: Taking Capitalism to the Poor. *Chazen Web Journal of International Business*.(1-28).
- Masendeke, A ve C. Matumbike .(2001). Country Review of Community Based Planning: The Case of Zimbabwe.
- McBride, A., S. M. Sherraden ve B.J. Lough. (2007). *Inclusion and Effectiveness in International Volunteering and Service*. U.S. Congressional Briefing on Global Service Fellowships CSD Perspective May 24. (07-13).

- McCallion, P.(2015). *Doctors Without Answers: Limits, Challenges, and Dilemmas of Humanitarian (Bio)medicine, and Doctors Without Borders*. A thesis submitted to the faculty of Wesleyan University.
- Millard, J. (2018). How Social Innovation Underpins Sustainable Development. J. Howaldt, C. Kaletka, A. Schröder, M. Zirngiebl (Ed.). *Atlas of Social Innovation: New Practices for a Better Future* içinde. SI-DRIVE Dortmund University.(41–43).
- Missimer, M. (2015). *Social Sustainability within the Framework for Strategic Sustainable Development*. Blekinge Institute of Technology, Karlskrona, Sweden. Doctoral Dissertation Series No. 2015:09.
- Moore, G. A. (2004). Darwin and the Demon: Innovating Within Established Enterprises. *Harvard Business Review*. Vol. 82. (86-92).
- Morgan, P. (1998). Capacity and Capacity Development - Some Strategies. Note prepared for the Political and Social Policies Division Policy branch, CIDA.
- Mulgan, G.(2006). The Process of Social Innovation. *Innovations*. 1(2), (145-162).
- Mulgan, G. (2007). *Ready or Not? Taking Innovation in the Public Sector Seriously*. NESTA Provocation 03 April 2007.
- Mulgan G., S. Tucker, R. Ali ve B. Sanders (2007). *Social Innovation, What It is, Why It Matters And How It Can Be Accelerated*. Oxford Said Business School. The Basingstoke Press London.
- Murphy, K. (2012). The Social Pillar of Sustainable Development: A Literature Review and Framework for Policy Analysis. *Sustainability: Science, Practice, & Policy*. 8(1). (15-29).
- Murray, R. (2009). Danger And Opportunity Crisis And The New Social Economy. NESTA.
- Murray, R., J. Caulier-Grice ve G. Mulgan. (2010). *The Open Book of Social Innovation*. Social Innovation Series: Ways to Design, Develop and Grow Social Innovation. The Young Foundation.
- Neuman, W.L. (2006).*Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. (Çev.:Özlem Akkaya.). Siyasal Kitabevi.
- Neumeier, S. (2012). Why do Social Innovations in Rural Development Matter and Should They be Considered More Seriously in Rural Development Research?. Proposal for a Stronger Focus on Social Innovations in Rural Development Research. *Sociologia Ruralis*. Vol 52. (48-69).
- Nicholls, A. , J. Simon ve M. Gabriel. (2015). Introduction: Dimensions of Social Innovation. A. Nicholls, J. Simon ve M. Gabriel (Ed.). *New Frontiers in Social Innovation Research* içinde (1-27). New York: Palgrave Macmillan.
- Nurden, R ve C. Presen. (1986). Voluntary Service Overseas. *Journal of Midwifery*. 2 (1). (11-14).
- Nyhuus, T. (2011). *Do International Non Governmental Organizations have a Corporate Social Responsibility?*. University of Stavanger. Master's thesis in Risk Management and Societal Safety. Norway.

- O'byrne, L., M. Miller, C. Douse, R. Venkatesh ve N. Kapucu.(2014). Social Innovation in the Public Sector: The Case of Seoul Metropolitan Government. *Journal of Economic and Social Studies*. 4 (1). (53-71).
- OECD (Organisation for Economic Co-Operation and Development). (2016). Social Innovation Policy Framework for Croatia, Global Relations Policy Handbook.
- OECD (Organisation for Economic Co-Operation and Development).(2018). <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/official-development-assistance.htm>. Erişim tarihi: 12 Mart 2018.
- Oeij, P., F. Vaas, W. Torre ve S. Dhondt. (2019). Understanding Social İnnovation as an Innovation Process: Applying the Innovation Journey Model. *Journal of Business Research*. 101(8). DOI: 10.1016/j.jbusres.(243-254).
- OKP (Onuncu Kalkınma Planı). (2015). *Kalkınma İin Uluslararası İşbirliği, Metotlar ve Yaklaşımlar*. T. C. Kalkınma Bakanlığı zel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.
- Oksanen, K. ve Hautamäki, A. (2015). Sustainable Innovation: A Competitive Advantage for Innovation Ecosystems. *Technology Innovation Management Review*. 5. (24–30).
- Oganisjana, K., Y. Eremina, S. Gvatua, B. Kabwende ve O. Chukwu. (2017). Barriers to Social Innovation and Ways of Overcoming Them in Latvia. *Systemics, Cybernetics and Informatics*. 15(5). (33-38).
- Onur, A. (2011). 2011-2020 En Az Gelişmiş lkeler için Eylem Planı. BM IV. En Az Gelişmiş lkeler Konferansı Bülteni. AB ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı. Ankara.
- zcan, L.(2011). Türk Kızılay Müessesesinin Milletlerarası Kızıllaç ile Olan Münasebetleri, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 30 (3-4). (609-653).
- zdevecioğlu, M. ve A. Cingöz. (2009). Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişimciler: Teorik ereve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Sayı:32. (81-95).
- Özmete, E. ve F. Akgül Gök. (2015). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Sosyal İnovasyon ve Sosyal Hizmet İlişkisinin Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. Cilt 33, Sayı 2.(127-143).
- Öztürk, M. ve L. şahin. (2008). Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye'deki Durumu. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. Sayı: 54.
- Öztürk, H. ve S. Öztürk. (2012). Türkiye'nin Dış Yardım Stratejisi: Sorunlar ve neriler. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 54. Bilgesam Yayınları.
- Pak, M.D. , M.C. Aktan ve E. zcan. (2018). Sosyal Sürdürülebilirlik Bağlamında Türkiye'de Sığınmacı ve Mülteci Sorunsalı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt: 11 Sayı: 56.
- Palmer, M. (2002). On the Pros and Cons of Volunteering Abroad. *Development in Practice*. 12 (5). (636-643).
- Perold, H, E. M. Mavungu, K. Cronin, L. Graham, L. Muchemwa, B.J. Lough. (2011). International Voluntary Service in SADC Host Organisation Perspectives from Mozambique and Tanzania. Volunteer and Service Enquiry Southern Africa (VOESA). Johannesburg.

- Phills, J. A., K. Deiglmeier ve D.T. (2008). Rediscovering Social Innovation. *Stanford Social Innovation Review*. 6(4). (34–43).
- Phipps, D. ve S. Shapson. (2009). Knowledge Mobilization Builds Local Research Collaborations for Social Innovation. *Evidence & Policy*. 5(3). (211-227).
- Phillips, W., H. Lee, P. James, A. Ghobadian ve N. O'Regan. (2015). Social Innovation and Social Entrepreneurship: A Systematic Review. *Group & Organization Management*. 40 (3). (428-461).
- Piccarozzi, M. (2018). Does Social Innovation Contribute to Sustainability? The Case of Italian Innovative Start-Ups. *Journal Sustainability*, Published: 2376:9.
- Pinsent, M. C. (2012). *Understanding Social Innovation and the Need for Resiliency: The Volunteer and Non-Profit Sector*. School of Public Administration University of Victoria. Canada.
- Pisano, U., L.K. Lange ve G. Berger. (2015). Social Innovation in Europe: An overview of the Concept of Social Innovation in the Context of European Initiatives and Practices. ESDN (European Sustainable Development Network), Quarterly Report No: 36.
- Pinter, L ve G. A. Huppe. (2014). *Capacity Building Courses for Integrating Sustainable Development Into Policy Planning and Implementation*. Briefing Note. April.
- Pol, E. ve S.P. Ville. (2009). Social innovation: Buzz Word or Enduring Term?. *The Journal of Socio-Economics*. (38).(878–885).
- Popa, L., G. Preda ve M. Boldea. (2010). *A Theoretical Approach of the Concept Of Innovation. Managerial Challenges of The Contemporary Society*. Issue 1, P151 Conference Proceeding. January.
- Puttick, R.(2014). Innovation Teams and Labs a Practice Guide. <http://www.nesta.org.uk/publications/innovation-teams-and-labs-practice-guide#sthash.fmlT58rR.dpuf>. Erişim tarihi: 20 Eylül 2018.
- Raju, R.S. ve S. Sasi. (2019). Social Entrepreneurship Activities in Kerala: A Case Study of She Taxi. *Shanlax International Journal of Commerce*. Vol. 7/1.(1–5).
- Ramalingam, B. ve K. Bound. (2016). Innovation for International Development. Navigating the Paths and Pitfalls, NESTA.
- Rauschmayer, F., I. Omann, J. Frühman ve L. Bohunovsky (2009). Le développement durable vingt ans après: plaidoyer pour une seconde étape. J. Theys, C. Tertre, F. Rauschmayer ve B. Zuindeau (Ed.). *Le développement durable, la seconde étape* içinde. (115–185).
- Rhoden, L. (2014). The Capacity of NGOs to Become Sustainable by Creating Social Enterprises. *Journal of Small Business and Entrepreneurship Development*. Vol. 2, No. 2. ISSN: 2333-6374. (01-36).
- Robles, Q. , C. Patricia ve M. Benavidez. (2018). Gender Equality and Women's Empowerment in Disaster Recovery. World Bank.
- Rodell, P. (2002). International Voluntary Services in Vietnam, War and the Birth of Activism. *Peace and Change*. Vol 27. No 2. (1958-1967).
- Sahni, N., L. Lanzerotti, A. Bliss ve D. Pike. (2017). Is Your Nonprofit Built for Sustained Innovation?.https://ssir.org/articles/entry/is_your_nonprofit_built_for_sustained_innovat

ionhttps://ssir.org/articles/entry/is_your_nonprofit_built_for_sustained_innovation.

Erişim tarihi: 25 Nisan 2019.

- Sancaktar, C.(2007). BM En Az Gelişmiş Ülkeler Bakanları Konferansı İstanbul'da Toplanıyor. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/609/bm_en_az_gelistmis_ulkeler_bakanlari_konferansi_istanbulda_toplaniyor . Erişim tarihi: 12 Kasım 2018.
- Samancı, M. (2017). *Türkiye-Afrika İlişkilerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yalova.
- Saray, G. (2014). *Dış Yardımlar: Türkiye Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çankırı.
- Sarkisova, E. ve R. Perakis. (2018). Innovative Finance for Development A Guide for International NGOs. InterAction.
- Schröder, A. ve D. Krüger. (2019). Social Innovation as a Driver for New Educational Practices: Modernising, Repairing and Transforming the Education System. *Journal of Sustainability*. 11, No. 4: 1070.
- Schmitz, B. (2015). Social Entrepreneurship, Social Innovation, and Social Mission Organizations: Toward a Conceptualization. R. A. Cnaan ve D. Vinokur-Kaplan (Ed.). *Cases In Innovative Nonprofits: Organizations That Make a Difference*. ISBN 978-1-4522-7770-7. (17–42).
- Selsky, J. ve B. Parker. (2005). Cross-sector Partnership to Address Social Issues: Challenges to Theory and Practice. *Journal of Management*. 31 (6). (849-873).
- Sevin, Ç. (2007). *Sosyal Yardımda Etik Boyut: Ankara İlinde Sivil Toplum Kuruluşlarından Sosyal Yardım Alan Gençler Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Sherraden, M. S., B.J. Lough, M. A. McBride. (2008). Effects of International Volunteering and Service: Individual and Institutional Predictors. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 19. (395-421).
- Sherraden, M., J. Stringham, S. C. Sow ve A. M. McBride. (2006). The Forms and Structure of International Voluntary Service. CSD Working Paper.
- Shier, M. L., ve F. Handy. (2015). From Advocacy to Social Innovation: A Typology of Social Change Efforts by Nonprofits. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 26,(2581-2603).
- Shier, M. L., F. Handy ve C. Jennings. (2019). Intraorganizational Conditions Supporting Social Innovations by Human Service Nonprofits. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 48(1) (173–193).
- SİM (Sosyal İnovasyon Merkezi). (2018). <https://www.sosyalinovasyonmerkezi.com.tr/>. Erişim tarihi: 12 Nisan 2018.
- Simra (Social Innovation in Marginalised Rural Areas). (2017). Collection of Examples of Social Innovation. <http://www.simra-h2020.eu/index.php/resources/collection-of-examples/>.

- Sorensen, E. ve J. Torfing. (2015). Enhancing Public Innovation Through Collaboration, Leadership and New Public Governance. A. Nicholls, J. Simon ve M. Gabriel (Ed.). *New Frontiers in Social Innovation Research* içinde (145–169). New York: Palgrave Macmillan.
- Spillane, J.P. ve C.L. Thompson. (1997). Reconstructing Conceptions of Local Capacity: The Local Education Agency's Capacity for Ambitious Instructional Reform. *Educational Evaluation and Policy Analysis*. 19(2). (185-203).
- Şahin, M ve Ö. Uysal. (2007). Sivil Toplum Kuruluşlarının Devlet Tarafından Finansmanı Üzerine Bir Tartışma. *Maliye Dergisi*. Sayı 153. (1-13).
- Şekerdil, R. (2016). *İç Girişimcilik Eğilimlerinin Sosyal İnovasyon Üzerine Etkisi: İzmir İlinde Özel Banka Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Girişimcilik ve İnovasyon Anabilim Dalı. İzmir.
- Şen, H., A. Kaya ve B. Alpaslan.(2018). Sürdürülebilirlik Üzerine Tarihsel ve Güncel Bir Perspektif. *Ekonomik Yaklaşım*. 29(107). (1-47).
- Şimşek, A. (2012). Araştırma Modelleri. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* içinde (80-108). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları. Eskişehir.
- TACSO (Sivil Toplum Kuruluşları İçin Teknik Destek Programı). (2011). AB Projelerinin Geliştirilmesi ve Yönetimi. <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/ab-projelerinin-gelistirilmesi-ve-yonetilmesi.pdf>.
- Tatar, Ş. (2018). *Firmaların Sosyal İnovasyon Uygulamalarına İlişkin Tüketici Tutumlarının Ölçülmesine Yönelik Ölçek Geliştirme Çalışması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İşletme Anabilim Dalı Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı. İstanbul.
- Techsoup Global. (2013). Technology for good: Innovative Use of Technology by Charities. Report. <https://www.techsoup.org/SiteCollectionDocuments/technology-for-good-report.pdf>.
- Terstriep, J. ve M. Kleverbeck. (2019). Economic Underpinning of Social Innovation. Atlas of Social Innovation.
- The Nordic Council of Ministers. (2015). Social Entrepreneurship and Social Innovation Initiatives to Promote Social Entrepreneurship and Social Innovation In The Nordic Countries. Tema Nord 502. <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:856045/FULLTEXT01.pdf>.
- Thomas, D. (2009). *Predicting Homeless People's Use of Outreach Service Programmes: Additional Avenues and Methodological Issues Explored*. Thesis of Degree of Doctor. The University of Birmingham. School of Psychology. Birmingham.
- TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı). (2016). Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı İdare Faaliyet Raporu, Ankara. http://www.tika.gov.tr/upload/2017/03/2016%20IdareFaaliyetRaporu/Idare%20Rapor_2016_WebFormati.pdf.
- TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı).(2013). Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Türkiye Kalkınma Yardımları

- Raporu,<https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2013.pdf>.
- TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı).(2015). Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu.[https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/TKYR%202015/TKYR_2015%20\(1\).pdf](https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/TKYR%202015/TKYR_2015%20(1).pdf).
- TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı). (2017). Faaliyet Raporu. <https://www.tika.gov.tr/upload/2018/2017%20Faaliyet%20Raporu/T%C4%B0KA%20Faaliyet%20Raporu%202017.pdf>.
- TOG (Toplum Gönüllüleri Vakfı). (2013). *Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi*. Toplum Gönüllüleri Vakfı, Proje Raporu. İstanbul.
- Tolunoğlu, M. (2015). *Sosyal Inovasyon Nedir? Örnekleri ve Mekanizması*. <http://isfam.org/sosyal-inovasyon-nedir-ornekleri-ve-mekanizmasi/>, e.t. 15.04.2016.
- Torgersen, G.E. ve T. J. Steiro. (2009). *Ledelse, Samhandling Og Opplæring I Fleksible Organisasjoner* (Leadership, Samhandling and Education in Flexible Organizations). Oslo.
- Tosunoğlu, Ş. (2015). Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları Politikası: Eğilimler ve Hedefler. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*. 4 (10).
- Todorut, A. ve V. Tselentis.(2016). Social Innovation and Social Entrepreneurship – A Solution For The Issues of The Contemporary Society, Proceedings of The 10th International Management Conference "Challenges Of Modern Management". November 3rd-4th. Bucharest, Romania.
- UN (United Nations). (2015). *Handbook on the Least Developed Country Category: Inclusion, Graduation and Special Support Measures*. Committee for Development Policy, Handbook on the Least Developed. Second Edition.
- UN (United Nations). (2001). Brussels Programme of Action for the Least Developed Countries for the Decade 2001-2010, Third United Nations Conference on the Least Developed Countries, <http://www.un-documents.net/ac191-11.htm>.
- UN (United Nations). (2016). The Least Developed Countries Report. United Nations Conference on Trade and Development. https://unctad.org/system/files/official-document/ldc2016_en.pdf.
- UNDP (United Nations Development Programme). (2014). Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience. Human Development Report. UNDP.
- UNDP (United Nations Development Programme). (2017). United Nations Development Programme, <http://hdr.undp.org/en/countries>.
- UNDP (United Nations Development Programme). (2019). Human Development Report. Beyond Income, Beyond Averages, Beyond Today: Inequalities in Human Development in The 21st Century. Human Development Report. UNDP.
- UNESCO. (2019). The United Nations World Water Development Report. <http://www.unwater.org/>. Erişim tarihi: 25 Aralık 2019.

- UNESCO (2006). *Guidebook for Planning Education in Emergencies and Reconstruction Capacity Building*. International Institute for Educational Planning. ISBN:92-803-1288-X. UNESCO.
- UNICEF. (2017). Levels and Trends Child Mortality Report. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Child_Mortality_Report_2017.pdf. Erişim tarihi: 20 Kasım 2019.
- United Nation Volunteers (UNV). (2011). Dünyada Gönüllülüğün Durumu Raporu. <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/2011-dunyada-gonullulugun-durumu-raporu.pdf>.
- Urban, B. (2008). Social Entrepreneurship in South Africa: Delineating the Construct with Associated Skills. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*. 14(5). (346–364).
- Ussi, M.(2012). *The Viability of Community Tourism in Least Developed Countries: The Case of Zanzibar*. A Thesis the Degree of Doctor of Philosophy. University of Central Lancashire.
- Üçkuş, Ö. ve B. Kendirici. (2012). Teoriden Uygulamaya Dış Yardım. *Sayıştay Dergisi*. Sayı 86. (57-77).
- Ünlü, S.(2017). *Sosyal Strateji Geliştirme Sürecinde Sosyal İnovasyon Uygulamalarının Rolü: Yerel Yönetimler Üzerine Bir Model Önerisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Halkla İlişkiler Anabilim Dalı. İstanbul.
- Uysal, P. (2018). *Türkiye’de Kırsal Kalkınmada Sosyal İnovasyon*.(Yayınlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İktisat Ana Bilim Dalı. Antalya.
- Valkokari, K. (2015). Business, Innovation, and Knowledge Ecosystems: How They Differ and How to Survive and Thrive Within Them. *Technology Innovation Management Review*. 8. (17–24).
- Van,C. (2008). Gender in Community and Water Supply, Sanitation and Water Resource Protection: A Guide to Methods and Techniques. International Water and Sanitation Centre, The Hague, Netherlands.
- VOSESA (Volunteer and Service Enquiry Southern). (2011). International Voluntary Service in SADC, Host Organisation Perspectives from Mozambique and Tanzania, Final report, April.
- Wennmann, A.(2010). Aid Effectiveness Between ‘Top-down’ and ‘Bottom-up’ Statebuilding, Centre on Conflict, Development and Peacebuilding (CCDP) Graduate Institute of International and Development Studies. CCDP Working Paper 6.(15–20).
- Westley, F. ve N. Antadze. (2010). Making a difference: strategies for scaling social innovation for greater impact. *The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal*, Vol. 15(2).
- Whitehead, J. (2016). Innovation for impact How Australian NGOs Nurture and Scale up New Ideas, The Australian Council for International Development, Research Paper.
- WHO (World Health Organization). (2018). Global Water, Sanitation And Hygiene Annual Report. Geneva. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

- WorldBank. (1995). A Practical Guide to Operational Collaboration Between the World Bank and Non-governmental Organizations.
- Yalabık, N., P. Onay ve K. Çağıltay. (2010). Sanal Üniversite Sanal mı Gerçek mi?. *Enformatik Elektrik Mühendisliği Dergisi*. (1- 5).
- Yalçın, S. M., (2018). Türkiye’de Sosyal Girişimcilik Koç Üniversitesi Öğrencilerinin Gözünden. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayını.
- Yıldırım, A. ve H. Şimşek. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık. Ankara.
- Yıldırım, A. ve H. Şimşek. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınevi. Ankara.
- Yıldırım, B. ve T. Tuncay. (2019). Sosyal İnovasyonun ve Sosyal Girişimciliğin Sosyal Hizmet Mesleğinin Geleceğindeki Rolü. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 37(1). (169-187).
- Zahra, S.A., E. Gedajlovic, D.O. Neubaum ve J.M. Shulman. (2009). A Typology of Social Entrepreneurs: Motives, Search Processes and Ethical Challenges. *Journal of Business Venturing*. 24 (5). (519- 532).
- Zakaria , J. (2011). *An Evaluation of NGO-Led Development Interventions and their Sustainable Management in the Savelugu-Nanton District*. A Thesis Submitted to the Institute of Distance Learning. Kwame Nkrumah University of Science and Technology.
- Ziegler, R. (2017). Social innovation as a collaborative concept. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*. 30(4). (388-405).
- Zorlu. (2017). Sosyal İnovasyon Ekosistemi İmece ile Canlanacak. Zorlu Grubu İç İletişim Yayını. Sayı:57. <https://www.zorlu.com.tr/assets/files/zorlu-dergi/zorlu-dergi-sayi-57.pdf>.

EKLER

EK.1

DAVET MEKTUBU

Sayın Derneği Yöneticisi/Personeli,

Uluslararası faaliyetlerde bulunan bir sivil toplum kuruluşu (STK) yöneticisi/personeli olarak, doktora çalışması olarak yürüttüğüm nitel bir araştırma çalışmasına katılmaya davetlisiniz. Araştırma; Türkiye’deki Uluslararası kalkınma ve insani yardım sunan sivil toplum kuruluşlarının genel özelliklerini belirlemeyi ve yurtdışı faaliyetlerini/çalışmalarını sosyal inovasyon açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Bu araştırma, Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü bünyesinde Prof. Dr. Bedrettin KESGİN danışmanlığında Serap KARAKAYA ÇALKAYA’nın doktora derecesinin yerine getirilmesi için yürütülmektedir. Bu bağlamda, deneyimleriniz ve verdiğiniz bilgiler, olayı analiz etmek ve bir sonuca varmak için değerli bir girdi olacaktır.

Çalışmaya katılmayı kabul ederseniz uluslararası kalkınma ve insani yardım sunan bir STK olarak kuruluşunuzun yapısından, faaliyetlerinizden, deneyimlerinizden vb. bahsetmeniz istenecektir. Görüşme, seçeceğiniz sakin bir yerde, 45-60 dakika arasında sürecektir. Görüşme sesli olarak kayıt altına alınacak ve sonrasında yazılı formata dönüştürülecek ancak adınız transkriptlerde görünmeyecektir. Bunun yerine bir takma ad kullanılacaktır.

Bu çalışmaya katılmanın bilinen bir riski yoktur. Katılım tamamen gönüllüdür. Sağladığınız tüm bilgiler 2 yıl boyunca korunacaktır. Adınız çalışmanın herhangi bir raporunda görünmeyecek, isimler yerine kod numaraları kullanılacaktır. Bu çalışmanın sonuçları sözlü ve yazılı sunumlarda ve profesyonel dergilerde yayınlanabilecektir.

İşlerinizin yoğunluğu arasında bu araştırmaya destek olabilirsiniz çok memnun olurum. Bu konudaki iş birliğiniz için şimdiden çok teşekkür ederim.

Saygılarımla,

Serap KARAKAYA ÇALKAYA

Doktora Öğrencisi, Sosyal Hizmet Bölümü, Yalova Üniversitesi.

EK.2

KABUL FORMU

Uluslararası Gönüllü Hizmet Sunumunda Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal İnovasyon: Nitel Bir Çalışma

1. Yukarıda belirtilen araştırma çalışmasına katılmayı kabul ediyorum.
2. Çalışmanın amacı bana açıklanmıştır.
4. Görüşme, kuruluşumuzun uluslararası kalkınma ve insani yardım faaliyetlerinin tartışılacağı, yaklaşık 1 saat sürecek ve ses kaydı yapılacak şekilde olacaktır. Ayrıca, transkriptin araştırma ekibinin dışındaki kimseye gösterilmeyeceği hakkında bilgilendirildim.
5. Tüm araştırma verilerinin, çalışma sonuçlarının yayınlanmasından iki yıl boyunca güvenli bir şekilde saklanacağını ve daha sonra imha edileceğini biliyorum.
6. Araştırmacının gizliliği koruyacağını ve araştırmacıya verdiğim her türlü bilginin sadece araştırma amaçları için kullanılacağını biliyorum.
7. Çalışmanın sonuçlarının yayınlanacağını ancak bir katılımcı olarak ismimin kesinlikle hiçbir yerde kullanılmayacağını onun yerine takma ad kullanılacağını biliyorum.

Kuruluşun Adı:

Katılımcının Adı Soyadı :

Katılımcının İmzası:

Görüşme Tarihi:

EK.3

GÖRÜŞME SORULARI

Aşağıdaki görüşme soruları sadece katılımcılar ile tartışılacak ana temaları temsil etmektedir. Sorular, kısmen önceki STK görüşmelerinden öğrenilenlere ve kısmen de araştırmacının araştırma alanına ilişkin birikmiş bilgisine dayanabilir ve küçük değişiklikler yapılabilir.

Tarih:

Katılımcının adı:

Yer:

Saat:

Giriş:

- ✓ Selamlaşma ve tanışma – “tanıştığımıza memnun oldum” vb.
- ✓ Görüşmenin amacını ana hatlarıyla açıklama
- ✓ Etik formu gözden geçirme – gizliliği açıklama, iletişim bilgileri, imza vb. alma
- ✓ Görüşmeyi kaydetmek için izin isteme

Görüşmenin ana hat yapısı – görüşme iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, sivil toplum kuruluşlarının genel yapısını ve çalışmalarını anlamaya yönelik soruları içerecektir. İkinci kısım, Türkiye’deki uluslararası kalkınma ve insani yardım sunan sivil toplum kuruluşlarının hizmet sunma biçimlerini sosyal inovasyon açısından incelemeye ve sosyal inovasyon sürecinde hangi faktörlerin etkili olduğuna odaklanacaktır.

A. Sivil Toplum Kuruluşlarının Genel Yapısını ve Çalışmalarını Anlamaya Yönelik Sorular

1. Kuruluşunuz kaç yaşında?

2. Kuruluşunuz ne kadar süredir uluslararası faaliyetlerde bulunmaktadır?
3. Kuruluşunuzda tam zamanlı çalışan kaç kişi var?
4. Kuruluşunuzun hizmet götürdüğü coğrafyalar hangileridir?
5. Kuruluşunuzun hizmet sunduğu sorun alanları nelerdir?

B. Uluslararası Faaliyetlerde Bulunan Sivil Toplum Kuruluşları Perspektifinden Sosyal İnovasyon Sürecini Anlamaya Yönelik Sorular

1. Kuruluşunuz için sosyal inovasyon ne ifade ediyor?
2. Sizce uluslararası faaliyetleri olan bir sivil toplum kuruluşu için sosyal inovasyonun önemi nedir?
3. Kuruluşunuzu yenilikçi buluyor musunuz?
4. Kuruluşunuzda inovasyona verilecek örnekler var mı?
5. Diğer sivil toplum kuruluşlarına kıyasla farklı bir gelir modeliniz var mı? Varsa açıklar mısınız?
6. Kuruluşunuz inovasyonu desteklemek için gerekli finansmana sahip mi?
7. Kuruluşunuz inovasyon için gerekli olan çok çeşitli fikirlere, deneyimlere ve becerilere sahip inovasyondan sorumlu bir ekibe sahip mi? İnovasyon yapmak için destek kuruluşlardan eğitim alıyor musunuz?
8. Ulusal ve uluslararası alanlarda kimlerle iş birliği yapıyorsunuz? Bu faaliyetlerde iş birliği önemli midir?

9. Yardım götördüğünüz ülkelerde ev sahibi topluluk ile iş birliği yapıyor musunuz?
Uluslararası gönüllü hizmetlerde yerel halkın önemi sizce nedir?
10. Gittiğiniz yerlerde kapasite geliştirmeye yönelik projeleriniz etkinlikleriniz var mı?
11. Uluslararası faaliyetlerinizde teknolojiyi nasıl kullanıyorsunuz?
12. Uluslararası faaliyetlerinizi düşündüğünüzde önceden sahip olduğunuzdan daha yeni ve daha etkili bir ürün ve ya hizmet var mı?
13. Sağladığınız ürün ve hizmetler zamanla nasıl değişti?
14. Sizce STK'ların sosyal inovasyon yapmalarını engelleyen faktörler neler olabilir?

EK.4**ULUSLARARASI FAALİYETLERİ OLAN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI**

	Uluslararası Faaliyetlerde Bulunan Sivil Toplum Kuruluşu	Yer	Web Sitesi
1	İHH İNSANİ YARDIM VAKFI	İSTANBUL	https://www.ihh.org.tr/
2	AFRİKA DOSTLUK DERNEĞİ	İSTANBUL	http://isap.org.tr
3	GÖNÜLLÜLER DERNEĞİ	İSTANBUL	https://www.gonulluler.org/
4	DİVERSİTY FARKLILIKLAR DERNEĞİ	İSTANBUL	https://www.diversitydernegi.org
5	YERYÜZÜ DOKTORLARI DERNEĞİ	İSTANBUL	https://www.yyd.org.tr/
6	SENDE GEL DERNEĞİ	İSTANBUL	http://www.sendegel.org.tr/
7	WORLD HUMAN RELİEF	İSTANBUL	https://www.worldhumanrelief.org
8	YARDIM ELİ ULUSLARARASI İNSANİ YARDIM DERNEĞİ	İSTANBUL	https://yardimeli.org.tr
9	SADAKA TAŞI DERNEĞİ	İSTANBUL	http://www.sadakatasi.org.tr/
10	DENİZ FENERİ DERNEĞİ	İSTANBUL	www.denizfeneri.org.tr/
11	İYİLİK DER	İSTANBUL	https://iyilikder.org.tr/
12	TÜM AFRİKA'NIN DOSTLARI DERNEĞİ	İSTANBUL	https://tadd.org.tr/
13	ULUSLARARASI DOKTORLAR DERNEĞİ (AID)	İSTANBUL	www.aidoctors.org
14	İNSANA DEĞER VEREN DERNEKLER FEDERASYONU	İSTANBUL	www.iddef.org/
15	TUT ELLERİNDEN ULUSLARARASI İNSANİ YARDIM DERNEĞİ	İSTANBUL	http://tutellerinden.org
16	ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİ	İSTANBUL	https://www.ibs.org.tr/
17	İNSAN VAKFI	İSTANBUL	https://m.insanvakfi.org.tr
18	UMUDA KOŞANLAR DERNEĞİ	İSTANBUL	https://umudakosanlar.org.tr/
19	TEBESSÜM DERNEĞİ	İSTANBUL	https://www.tebessum.org.tr/
20	BEŞİR DERNEĞİ	İSTANBUL	
21	HAK İNSANİ YARDIM DERNEĞİ	İSTANBUL	https://hakinsaniyardim.org.tr/
22	DÜNYA İNSANİ YARDIM VAKFI	İSTANBUL	https://diyv.org.tr/
23	ÇARE DERNEĞİ		https://www.care.org.tr/tr/iletisim
24	ŞEFKATELİ İNSANİ YARDIM DERNEĞİ	İSTANBUL	https://sefkatelidernegi.org.tr/

ÖZGEÇMİŞ

Serap Karakaya Çalkaya, 2003-2007 yılları arasında Uludağ Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü’nde lisans eğitimi, 2010-2012 yılları arasında Yalova Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü’nde yüksek lisans eğitimi aldı. Yüksek lisansını “İlköğretim Okullarında Ailenin Eğitime Katılımı ve Okul Sosyal Hizmeti” başlıklı teze tamamladı. Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü’nde başladığı doktora çalışmasını “Uluslararası Gönüllü Hizmet Sunumunda Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal İnovasyon: Nitel Bir Çalışma” başlıklı teze 2021 yılında tamamladı.

